

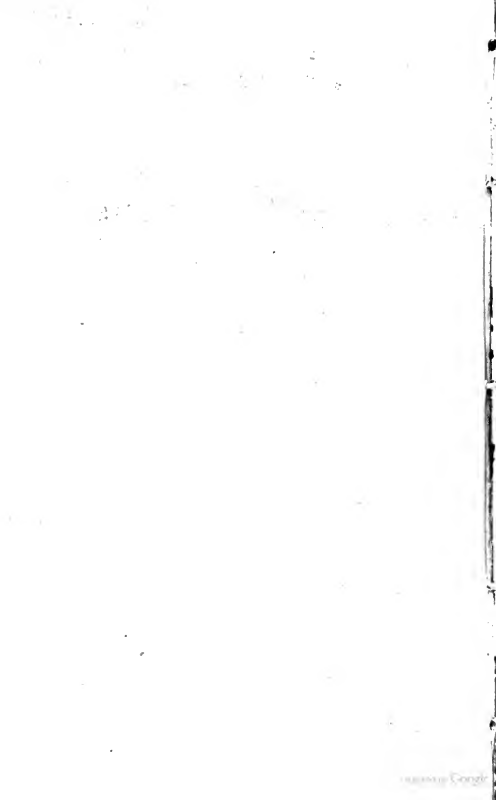

~~1215~~ 7
H. K. S.

~~415~~ 148

Salvatore Ferrus

E. B.

A N E C D O T A
L I T T E R A R I A
E X M S S . C O D I C I B U S
E R U T A
V O L . I I .

R O M A E
A P U D A N T O N I U M F U L G O N I U M
C L O I O C C L X X I I I

P R A E S I D U M A D P R O B A T I O N E .

Rinase. Op. Gen. 7

LECTORIBUS ERUDITIS

EDITORES.

N alterum Anecdotorum nostrorum Volumen, quod vestrae eruditioni, & clien-
relae commendamus. Quod se-
rius, quam statutum erat, ad vos
perveniat, non est, quod rationem
reddamus. Multa enim, quae in-
gentis sunt impedimenti ad opera
peragenda, nullius ad audiendum
sunt vel oblectamenti, vel utili-
tatis. Quare ne vos pluribus ina-
niter detineamus, illud potius in-
terim rogamus, ut sedulitati no-
strae aliquid tribuatis, quam sane
in posterum vos non ita diutius

Tom. II.

a

deli-

desideraturos confidimus. Volumen hoc ad prioris normam concinnatum est, quod nimirum Opuscula variae eruditionis exhibeat, quibus plerique Litteratorum allici, ac detineri possint. Siquidem Φιλέλληνες, Sanctorum Patrum studiosi, Biographi, Oratores, Epistolographi, Poetae, Philologi, Historici, Antiquitatum tum veterum saeculorum, tum medii aevi cultores, ceterique habebunt, quo vario etiam in idiomate delectentur, & edoceantur. Quare si quid aliquis forte fastidiat, probabit alter; eritque semper, cuius intersit, & cui arrideat. Valete ergo, Eruditi Lectores, & nostro de vobis benemerendi studio amice favete.

ELEN-

ELENCHUS OPUSCULORUM

Quae in hoc Vol.II. continentur .

- I. **F**ragmentum anecdotum Orationis Libanii Sophistae de Servitute , e Cod. Ms. Bibliothecae Mediceo-Laurentianae erutum , & e Graeco in Latinum sermonem conversum , a Iohanne Christophoro Amadutio Graecarum Litterarum Professore in Archigymnasio Romanae Sapientiae. Pag.1.
- II. Incerti Graeci Poetae Iambi in Sermones Sanctorum Patrum , seu de Scriptoribus Asceticis , ex Cod. Ms. Bibliothecae Nannianae Venetiis saec. XV. nunc primum editi . 17.
- III. Epistola Sancti Meropii Paullini Episcopi Nolani ad Alethium , ex Codice Ms. membranaceo saeculi XV. Bibliothecae Mediceo-Laurentianae Florentiae, quam maxima ex parte anecdotam , nunc
a 2 pri

primum in lucem profert Philippus Angelicus Becchettius Bononiensis Ordinis Praedicatorum. 33.

IV. *Homiliae III. Ven. Bedae Presbyteri, ex Cod. Ms. Bibliothecae Congregationis Casinensis Florentiae nunc primum erutae a D. Petro Aloysio Gallettio Romano Abbate Fontis Vivi in Agro Parmensi.* 67.

V. *Funeraria de obitu Divi Alti de Comite per Benedictum Anagninum, quae nunc primum prodeunt ex Cod. Ms. chartaceo saec. XV.* 99.

VI. *Thomae Phaedri Inghiramii Volaterrani in laudem Ferdinandi Hispaniarum Regis Catholici ob Bugiae regnum in Africa captum Oratio dicta Iulio II. Pont. Max., ex Cod. Ms. saeculi XVI. Bibliothecae Cl. Praefulis Marii Guarnaccii, nunc primum prolata a D. Petro Aloysio Gallettio Romano Abbate Fontis Vivi Congregationis Casinensis.* 121.

VII. *Blosii Palladii Romani Oratio de praestatione obedientiae Rhodiorum Leoni X. Ponti-*

*Pontifici Maximo , & Senatui Aposto-
lico dicta , quam ex Cod. Ms. Ottobo-
niano Vaticano saec. XVI. nunc primum
in lucem profert Stephanus Borgia a Se-
cretis Sac. Congr. de Prop. Fide . 163.*

*VIII. Francisci Aligeri Dantis III. filii Dia-
logus alter de Antiquitatibus Valenti-
nis , ex Cod. Ms. membranaceo saec. XVI.
nunc primum in lucem editus . 207.*

*IX. Aldi Manutii , Paulli filii , Aldi nepotis ,
Tractatus de Statuis , deque earum
antiquitate , & usu , ex Schedis Mss.
nunc primum in lucem editus . 247.*

*X. Sylloge Epistolarum variorum Scripto-
rum , nimirum Francisci Petrarchae ,
Nicolai Estensis , Bafinii Parmensis ,
Leonardi Arretini , Antonii Augustini ,
& Latini Latinii , quae ex diversis
Mss. Codd. nunc primum prodeunt. 287.*

*XI. Lettere Italiane di alcuni illustri Scrit-
tori del secolo XVI. , cioè di Annibale
Caro , di Antonio Agostini , di Matteo
Bruno , e di Gio: Batista Guarini , ca-
vate dai loro Originali . 347.*

XII. M. Va

- XII. *M. Valerii Martialis, S. Damasi Papae, & Valeriae Falconiae Probae Carmina Anecdota, ex variis Mss. Codd. nunc primum edita, additis etiam pluribus variantibus lectionibus ex iisdem Codicibus excerptis.* 377.
- XIII. *Basinii Parmensis Epistola versibus exarata ad Sigismundum Pandulphum Malatestam Arimini Dominum, de Linguae Graecae laudibus, & necessitate, quam nunc primum ex suo Ms. Cod. saec. XVI. in lucem edit Hieronymus Ferrius Longianensis in Pontificia Ferrariensi Academia Eloquentiae, & Romanarum, Graecarumque Antiquitatum Professor.* 401.
- XIV. *La difesa delle Donne contro il Divieto dagli ornati, Capitolo del Senatore Francesco Bolognetti al Conte Niccolò Lodovisi, cavato dal suo Originale.* 417.
- XV. *Fragmentum Papyri saec. V., vel VI., continens Donationem S. Ravennati Ecclesiae oblatam, quod in Bibliotheca Gamba-*

❧ VII ❧

- Gambalonga Civitatis Arimini adser-
vatum , nunc primum in lucem edi-
tur .* 43 I.
- XVI. *Kalendarium Venetum saeculi XI. , ex
Cod. Ms. Membranaceo Bibliothecae
S. Salvatoris Bononiae , a Stephano
Borgia Sac. Congregationis de Propa-
ganda Fide a Secretis nunc primum
in lucem editum .* 44 I.
- XVII. *Sylloge Inscriptionum Veterum anecdo-
tarum .* 457.

IMPRI-

❧ VIII ❧

IMPRIMATUR,
Si videbitur Rmo Patri Magistro Sacri Pala-
tii Apostolici.

D. Iordani Patriarcha Antioch. Vicegerens.

Multa sunt in secundo hoc Litterariorum
Antiochen Volumine, quae ex Bibliothecarum
scriniis eruta ab Eruditissimis quibusdam Viris
de Litteris bene meritis nunc primum magno bo-
narum Artium studiosorum bono in lucem produ-
cuntur. Ea & perlustravi libenter, & pluries,
attentaeque legi, Rmi Patris Magistri Sac. Palatii
Apost. nutibus obtemperaturus, nihilque in iis
vel minimum reperi, quod Catholicae Fidei, aut
Christianis moribus adversaretur. Quapropter &c.
Ex Bibliotheca Almae Urbis Archigymnasii vii.
Kalendas Decembris an MDCLXXIII.

Prosper Petronius eiusdem Bibliothecae Praeses.

IMPRIMATUR.
Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Ord. Prae-
dicatorum, Sac. Palatii Apostolici Magister.

ERRATA

Pag. 16. *2^a*
209. *laudatissimoque*
213. *Antonius Franciscus*
380. *Hic*

CORRIGE.

2^a.
laucissimoque.
Franciscus Antonius.
Hic.

FRAGMEN-

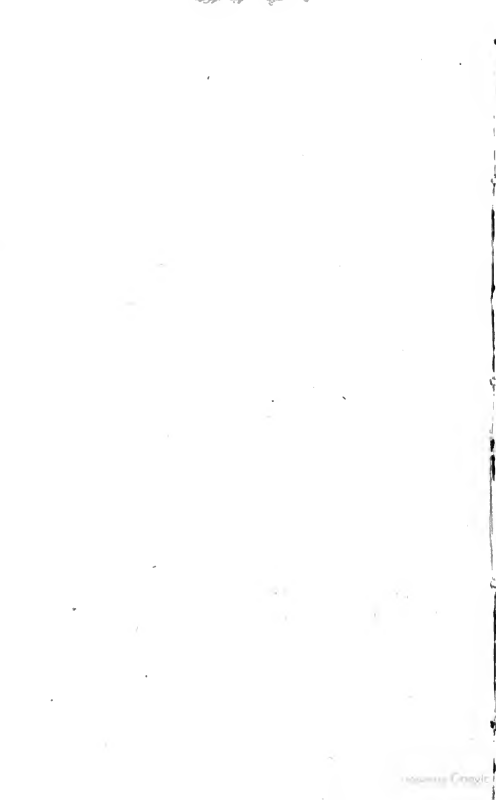
FRAGMENTUM ANECDOTUM
ORATIONIS LIBANII SOPHISTAE
DE SERVITUTE

E CODICE MS. BIBLIOTHECAE
MEDICEO-LAURENTIANAE ERUTUM
ET E GRAECO IN LATINUM SERMONEM
CONVERSUM

A IOHANNE CHRISTOPHORO AMADUTIO
GRAECARUM LITTERARUM PROFESSORE
In Archigymnasio Romanae Sapientiae :

Tom. II.

A

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTH
AD CL. VIRUM
AUGUSTINUM ANTONIUM GEORGIUM
PROCURATOREM GENERALEM
AUGUSTINIANAE FAMILIAE
PRAEFATIO.

SINAS, GEORGI Vir Clarissime, inscribi a me nunc tibi Fragmentum hoc anecdotum Orationis Libanii Sophistae *περί δουλείας* de Servitute, quod tecum iam communicaveram, ut aliqua ratione tentarem, an quod mihi a Graeco in Latinum sermonem converti impossibile, aut difficillimum, saltem videbatur, per tuam eruditionem, peritiamque sancte *ἀκρίβειαν* aut clarius evadere, aut facilius fieri contingeret. Codicis corruptionem, & Amanuensis peccata tunc simul culpavimus, idque unanimi sententia statuimus, ut si his medicam manum quis unquam adhibere pro necessitate voluisset, is quidem Aegiae stabulum sibi fere repurgandum assumpsisset. Graeci textus sensum satis patere simul perspeximus, ac revera non alius est, quam ut exemplis ab Hercule, a Marte, a Theseo, ab Atridis, a Tyrannide, atque ab Heris omnibus petitis evincatur, neminem liberum esse posse, atque eos quinetiam, quibus servus esse contigit, aliqua interdum frui libertate, quam eorum domini saepe desiderant. Simile quid etiam sapientissimus ille

Romanae eloquentiae Pater Marcus Tullius sibi probandum aggressus olim fuit Paradoxo v., atque etiam huc redit sanctissimi Ecclesiae Patris Ambrosii Dissertatio, sive Epistola ad Simplicianum de vera Libertate, ac Servitute. Idem praeterea aliqua ratione adstruunt Philemonis versus in Thebanis, quos refert Stobaeus (a), quique ita se habent:

Δούλοι βασιλείων ἔσιν · ὁ βασιλεὺς θεῶν ·
 Ὁ θεὸς ἀνάγκης · πάντα δ' αὖ καταρτίζει ἔλως
 Ἐθέλων πείθει, ἡπείκει δὲ μάλιστα ·
 Τοῖσι δὲ ἀνάγκη ταῦτα δούλῳ ἀνδρὶ.

Sui sunt famuli regum, rex autem Deorum,
 Et Deus necessitas. Denique nihil non,
 si perpenderis,
 Alterius existit, maiora minoribus dominantur:

Haec illis perpetuo serviant necesse est. His praelucentibus, aliquid tentari posse videbatur; spes enim affulgebat, si non ad litteram, ad sensum saltem haberi aliquam versionem posse, qua Graeci idiomatis ignavis aliquid etiam de hoc ipso anecdoto Fragmento constaret. Rem hoc consilio peregi, est dubio semper conatu, & ancipiti gressu, cum mihi anfractus ubique occurrerent, sensus nimirum hiulcus, vitiosa syntaxis, voces corruptae, & innumera propemodum, quae sunt ad orthographiam, inconcinna prorsus, & incondita. Sensum ergo aliquem consellari conatus sum, parum interim laborans,

an

· (a) *Apotheism. Serm. IX. pag. 883.*

an is fabulae, vel historiae responderet eorum, quae innuebantur. Si enim utrumque assequi voluissem, inferenda vis fuisset Graeco textui, quod mihi religio in veterum scripta vetabat; nam malui indoctum interpretem videri, quam vel corruptorem, vel adulteratorem audire. Quibus blanda, levisque fieri poterat citra audaciam medicina, facta per me est, ut potui; cetera vero, quae pro sensu, quem mihi finxi, opportuna videbantur, reiectis in ima ora notis, aut, si mavis, emendationibus reformavi. Hac siquidem ratione & sensui, & litterae quinetiam prospectum a me facile censui; sed si neutrum me assecutum esse tandem constaret, veniam, quam a te, amantissime GEORGI, pro tua humanitate impetravero, ceteros etiam, si non benevolos, minus forte inclementes in me facturam esse, firma spe nitor. Ceterum si quis huius rei difficultatem experiatur, hoc sane opus facile copulandum censeat Graeco alteri Hippocratis Libro *ἡπὶ ἰσχυρίῳ* de Septimestri Partu, qui adeo inemendatus circumfertur, ut litteralem interpretationem refugiat, & quae peracta est quoquo modo, sensum dumtaxat respiciat. Adsunt & alia ita incompta, & depravata Amanuensium inscitia, ut tamquam desperatae interpretationis dimissa fuerint; quod factum non ita pridem novimus a Viro eruditissimo Prospero Petronio Alexandrinae Bibliothecae in Archigymnasio nostro Romanae Sapientiae Praefecto, qui sine ulla versione prodire sivit duo Graeca Epigrammata anecdota, quae ex Palatino, nunc Vaticano Anthologiae Codice Ms. ipse excep-

perat (a), & cui nunc etiam haec nostra expendenda commisimus, ut ex eius insuper peritia lux aliqua nobis, si potis esset, affulgeret. Verum his missis, ad Codicem veniamus, ex quo haec in nos manarunt consucto beneficio Viri amicissimi, & a nobis numquam sine laudis, & observantiae significatione commemorandi Angeli M. Bandinii, qui alteri spectatissimo amico nostro Philippo Angelico Becchetti Praedicatorum Familiae Alumno Fragmentum hoc ipsum ex Codice Ms. Bibliothecae Mediceae Laurentianae Florentiae exscribendum libentissime dedit. Recensetur hic Codex ab eruditissimo Bandinio summa diligentia in Catalogo, quem edidit, Codicum Graecorum laudatae Bibliothecae (b), ex quo haec nos nunc potissimum delibamus. Continentur hoc ipso Codice, qui papyraceus est in 4., & saeculo XIV. conscriptus, Libanii Sophistae, ac Luciani Opera varia, inter quae (c) habetur Libanii Oratio *πρὸς Δουλῆν* de Servitute, quae edita est a Federico Morellio inter alias Libanii Orationes (d), sed quae tamen sine defluta est, quem nimirum nos nunc primum eruditis communicamus. Patet ex hoc Fragmento, quo haec Oratio quoquo modo perficitur, Libanium

aliam

(a) Notizie Oltramontane per uso de' Letterati d' Italia Tom. II. Part. II. dal principio di Luglio a tutto Dicembre MDCCXIII. In Roma appresso li fratelli Pagliarini;	Artic. XLIV. pag. 339.
(b) Tom. II. col. 137. Plut. XXXII. Cod. XIII. num. XX.	
(c) Num. XX. pag. 109.	
(d) Tom. II. Orat. XXXI., pag. 642., & seqq.	

aliam conscripsisse Orationem de hoc ipso servitutis argumento, quam nos huc usque desideramus. Quare eiusdem exoptandam *ὑπομνημα* ex animo augurabimur Viro Cl. Ioh. Iacobo Reiskio, iam pro omnium Libanii Orationum editione adlaboranti, cui & alterius anecdotae Libanii Orationis *ὑπομνημα* pro Olympio, quam habet Codex Bibliothecae Barberinae (a), quamque eidem parare nititur omnis Litteraturae Volupiae cultor egregius Ioh. Ludovicus Blanconius Saxoniae Electoris a consiliis, & apud Romanam Sedem Orator, editionem libenter reservamus, & a quo demum haec nostra corrupta, & hiulca prorsus emendationem, ac formam aliquam sperare possint. Id etiam peculiare ex fragmento hoc ipso nunc deprehenditur, effatum illud: *ἢ καὶ δούλος αἰσλὰς ἐ δούλος*. Unus est servus domus herus, quod inter breves Graecas sententias ad calcem Lexici Cornelii Schrevelii appositas (b) legitur, nullo Scriptori tributum, Menandro accensendum esse ex fide Libanii, qui ex ipsius ore usurpat. Ceterum inter Fragmenta ipsa Menandri a Grotio, & Clerico in unum collecta (c), ipsum invenire non licuit. Id unum restat modo, GEORGE Vir Cl., & amicissime, ut in incondito hoc munusculo, tum etiam exiguo prorsus, ac tenui dantis animum spectare dumtaxat velis, quem tibi omnino devinctum, quem gratum, quem benevo-

A 4 lum,

(a) Vid. Fabricium Bibliorb. Graec. Vol. VII. pag. 411, & 412.

(c) Amstelodami typis Thomae Lombrail 1709. in 8.

(b) Cap. V.

lum, quem tuae sapientiae, ac meritorum tuorum aestimatorem, & quem tandem tuarum laudum, praeconem non uno ex indicio pro mea quidem imbecillitate, si non pro dignitate tua, quod meae non est opis, perspicere facile potuisti. Maſte animo, ac virtute, hoc praefertim tempore, quo fulſere tandem candidi ſoles (a), Eccleſiae, literis, tuique ſimilibus auſpicatiſſimi. Vale.

Datis ex Aedibus meis a. d. xv. Kalendas Septembris, die ipſo natali meo, qui mihi primus eſt anni xxxiv., quemque tu mihi fauſtum, ac felicem precare, anno a Chriſto nato cıııccclxxıı.

(a) Catull. Hendecaſyll. viii.

FRAGMEN-

FRAGMENTUM ANECDOTUM
ORATIONIS LIBANII SOPHISTAE
DE SERVITUTE.

Μοὶ δὲ δοκεῖ μὴδ' αὐτὸς
(Ἄρης) διαφεύγειν δου-
λείαν (a)· τὸ γὰρ κατὰ φύσιν
οἱ κατασκευάσασθαι τὸν πί-
θον, καὶ δουλέειν τὸν ἐπι-
ταπτόμενον αὐτὸν, καὶ εἶναι
αὐτὸ δουλευόντος φανυλότερον δ' ἔλθον ἐποίησεν τὸν ἐν τῇ
τάξει τῆς δουλείας. Ἡρακλῆς δὲ ἦχων (b) εἰς ἄδ' αὖ
τὸν ἀνελκόμενον (c) τὸν αὐτὸς δ' ἔλθον ὄντα πάντων κατὰ
καὶ θεωρεῖται γὰρ δεισμονίαν ἔλυσεν· καὶ τὴν Ἀτρεΐ-
δας γὰρ οἱ χιλιάς ναῦσι τῇ Τροίᾳ προσέβαλον
πολλὰ ἂν εὐροίμεν ἐν τῇ πολέμῳ τῷ στρατῷ δι-
δουλεύοντας. Νῦν δὲ εἶχε Μένανδρος ὁ διοπαι-
θεύς,

Quid quod ne (Mars) ipse
servitutem evasisse mihi videtur.
Quod enim ipsi post fugam fuerit
constructus cadus, & in eo ipse
collocatus fuerit vinculis constri-
ctus, id fecit, ut qui antea in or-
dine iubentis fuerat, servus ser-
vitude ipso deterior existeret.

Hercules vero accedens ad Iovis
Ditis confobrinum suum servum
existentem inferorum, & insuper
ligatum dissolvit. Atque Atridas,
qui mille navibus Troiam aggressi
sunt, multum invenimus in bello
exercitui inservisse. Hanc autem
opinionem habebat Menander di-
vinitus

θῆς, καὶ πλεῖστα τοῖς οἰκέταις ἄρα τοῖς αὐτοῖς δε-
δουλευκαῖς ἔτιωσ ἔχιν εἰπῆν· Τὸ εἰς ὅστι δ' ὕλος
οἰκίας ὁ δισπότης (d)· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς πολὺς
ὁ πᾶν φροντίδων ἔσμός· ὡς οἰκέτην ἐν εὐπραξίᾳ τε,
καὶ κακοπραξίᾳ· Τῷ μὲν γὰρ ἀρκεῖ πρὸς τὰς
ἐκείνου χῆρας ἰδεῖν, τῷ δὲ ὀρέγην (c) ἀνάγκη·
Καιρὸν δὲ αἰτιάσασθαι καὶ Διὸς ὀργὴν, καὶ πνευ-
μάτων ἀπιστίαν, καὶ ὅσα καρπογονίας ἴσχει·
τύττων ἔδ' ἐν ἀπολογία πρὸς δ' ὕλον· ἀλλ' ἐκένω
γῆ ἢ γῆ, καὶ μὴ φερῶσα φέρει ἰσθῆστε (f), καὶ
ὑποδήματα· ἡ μὲν ἐξυφαίνεται, τὰ δὲ ῥάπτεται
καθυσθῆναι· Γαμβῶσι δὲ ἔδ' ἐν προνοήσαντες·
ἀλλ' ἡ μὲν πρόνοια τῷ δισπότῃ τῷ δὲ ἔστιν
ἐργῶσθαι πρὸς τὴν ἐνὴν· Ἀδινεῖντι δὲ οἰκέτῃ
μία φροντίς τὸ ἀρρώσκημα· φαρμάκων δὲ, καὶ
ιατρῶν, καὶ ἐπωδῶν ἀλλῶ μολήσῃ· καὶ ἀπο-
θνήσκον-

vinatus persuasus, qui cum saepissi-
me servis nempe suis ipse serviis-
set, sic dixit: quod unus est ser-
vus domus dominus; etenim vere
multus est curarum cumulus, quum
domesticus bens, & male opera-
tur. Uni quidem enim sat est in-
cuius manus incendere, alterum vero
percutere necesse est. Adest au-
tem occasio: culpandi & Iovis
iram, & spirituum absentiam,
& quascumque fructuum genera-

tionem cohibent. Horum excusa-
tio nihil ad servum attinet; quan-
doquidem illi terra, etsi non
fructus ferat, fert tamen vestem,
& calceamenta, siquidem illa ce-
xatur, haec vero fiuntur, etiam
ipso dormiente. Nubent vero,
nihil sibi parantes, sed cura est
domini, ipsos dare operam liberis
in cubile. Aegrosanti vero do-
mestico una cura est languor ipse:
pharimacorum, medicorum, & in-
canta-

Στήθεσσι γὰρ ὁ φόβος ἐδίδης παρῆς · ὥρῃ ταφεία
 γὰρ αὐτὸν ἔχει τὸν δοκῦντα (g) μὲν δεσπότην ὄντα
 δὲ δούλον (h). Εἰ δὲ δούλοι μὲν οἱ δούλοι, δούλοι
 δὲ οἱ δέσποται, πῶς τίς ἂν εὖροι τὴν ἐλευθε-
 ρίαν; Ἐν ἡμῖν φαίνεται ἂν οἱ τύραννοι ἔχῃ ἡσῆς (i)
 φήσαςιν (k) ἀκροπέλεις τε ἐφ' ὧν ἰδρύμεθα, νόμους
 τῶν ἡμετέρων (l), ἐν ἡμέτεροις ἀντ' ἐκόντων ἀρχόμενοι,
 σίδηρον τε ἐν αἰχμαῖς τῆτον περιλάμποντα (m),
 εἶφος τε τιτὶ δоруφόρον · οἷς γῆν κύπτει κα-
 παναγκάζοντας πόλεις, καὶ μὰ δῖα φήμι, καὶ
 μάλα ὁρῶ τὴς φαιδρὸς δουροφόρους οἱ τυραννῆσαι
 πάντων τυραννόντων · καὶ τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῖς
 φύλακας, ἔργῳ δὲ ἅσι δεσπότηται · ἦν μὲν γὰρ
 οἱ δὲ θύλωσιν ἀρπάζεσσι (n) τε καὶ σκευοφόρους,
 καὶ χεῖμαται, καὶ παρθένους, καὶ ἔτι (o) τύραννοι.
 Βασιλευσάντων δὲ ἄλλο τι ὥρῃ τῆς φρενὸς
 ὑμῶν

causationem alteri caus erit. Mo-
 nienti vero nullus est timor se-
 pulchri; quoad pollicentorem enim
 ipsam habet in speciem quidem
 dominam, et autem servum. Si
 vero servi sunt ipsi servi, et servi
 sunt etiam domini, ubi enim quis
 inveniat libertatem? Inter nos
 dixerunt tyranni, nunquam dona
 dicuntur et arcus, in quibus confi-
 demus; et leges sublatas, ut nos
 pro illis dominemur, et servum

hoc euspidibus circumfulgens, et
 hunc turbam satellitem. In-
 terram hostiliter cogentes Ci-
 vitates, certe per locum aio,
 et video valde aliter satellites,
 qui tyrannizant tyrannos. Ex no-
 men quidem illis est Custodes,
 veripsa autem sunt domini; si qui-
 dem enim ipsi velint, rapiunt
 et liberos, et opes, et virgines.
 Et estis tyranni? Postquam aliud
 quidquam in sensu consultum
 fac-

ὕμῃν ὁ θάνατος • καὶ μὲ τῷτο ἀλλὰ τι ἐν
ὀλίγα διδάσκει καὶ λυσιδὲς δορυφόρος . Κτήνας
μὲν τὸν δεσπότην , τὰ δὲ ἐκείνῳ κτιστάμενος
τὴν τε γυναικα , καὶ τὴν ἀρχὴν • ὕμῃν δὲ ἐδὲ
ὑπνος ἡδὺς , ἀλλ' ἐν τοῖς ὀνείρασιν , ἀνατρέ-
χουσι τε οἱ βεβιασμένοι πρὸς τὰ μετώρα (p), καὶ
προσβάλλουσι τοῖς βασιλείοις , καὶ τρέψουσι τὴς
ὀπικέρους • καὶ ἱππὶδ' ἐγγὺς ἢ τὸ ξίφος ἀναπη-
δᾶ (q) τι κεκαργότες • χερόνῳ δεόμενοι πρὸς τὸ
μαθῆν' ὅπ' ἔχ' ἑσθ' ταῦτα εἴη • μὴ (r) ἐν μάλιστ'
ἀνθρώπων ἀναμίζαντες (f) δεσποτέα δ' υλίας ,
καὶ δὲ δ' υλίας ἐκείνην λαβόντες , καὶ κακτι-
μένοι καθαρύειν (t) οἷσθε τὴ χείρονος ; Ἀλλ'
ὁ δ' ὅλος ἄλλωτε ἄλλω γίνεται • καὶ ἴσ'ι πρᾶσις
τὴ σώματος • καὶ τί ; ταύτη γ' ἐκείνος ἀθλιώ-
τερος ἢ ἀργύριον ὁ μὲν ἔλαβεν , ὁ δὲ ἔδωκεν •
εἰ γὰρ

fuerit , ab excubiis vobis mors
immiuet . Et me hoc , tum & non
pauca docet etiam Lydius Sacl-
les . Sane cum interfecisset domi-
num , eius bona consecutus est ,
& uxorem , & principatum . Vo-
bis autem neque somnus suavis est ,
sed dum inter somnia versamini
illi vim faciunt conscendentes in
summas arcēs , & prorumpunt in
regias , & subvertunt speculatores .
Et cum prope est casus , prosiliunt

clamantes , tempus orantes , quo-
niam sciunt , quod ultra hæc non
esset . Verumtamen quum maxima
ex parte homines miscuerint do-
minationi servitutem , & hanc per
servitutem adepti , facti sint domi-
ni , purum esse (*servitum*) deterio-
ris conditionis esse putatis ? Sed
servus diversa etiam ratione alte-
rius fit , & est venditio corporis .
Quid inde ? Per hanc (*venditionem*)
ille sit miserior , si argentum hic
qui.

ὁ γὰρ δὲ τὸ σῶμα γὰρ αὐτῷ τῷτο ἐπηρεσεν ·
 ὁ δ' αὖ τὴν (u) ψυχὴν διέφθειρεν · ὁ δ' εἰ τίς ἦν
 ἐν αὐτῇ τέχῃ ταύτῃ ἐξέβαλεν πολλὰκις τε
 αὐτῷ τύχης ἀμείνωνος οἶκον ἐκ (x) πεισέρεα ·
 Ἐρχεται δὲ καὶ ἐφ' ὅλας τὰς πόλεις τρέπον τίνα
 τὸ τοῖτον · κἄνται γὰρ αὐταὶ πολλὰκις βα-
 σιλεῦσιν ἄλλα, καὶ ὁ κήσαοι βαλόμενος
 ὠνεῖται ταύτας ὅπλοις, καὶ μάχαις · καὶ μάλλον
 γὰρ μετὰ σωμάτων, καὶ χρημάτων · καὶ γιγνώσ-
 μαν ἐκ ὀλίγων ἢ δὴ δισπότων ἐν μικρῷ χρόνῳ ·
 τῶν δὲ γὰρ νῦν ὄντων ὡς ἐπιπλεῖστον ἤημεν
 αὐτοὶ καὶ παῖδες . Οὐδὲν γὰρ ἐν ἐλεύθερος . Εἰ
 δ' ὅς τις φιλοσοφῇ, σκεψάμεθα, ὡς ἄνδρες,
 ἐν ἰσχύρῳ περὶ τῆδε συλλύγω .

quidem accepit, ille autem de-
 dit . Non enim corpus ipsi hoc
 abstulit, neque ipsam animam
 corripuit . Neque si quis in (ven-
 ditionis) tractatione fuerit, hanc
 (animam) dimisit; saepe ipsi for-
 tunae melioris est domus paupe-
 rioris . Invasit autem hic mos uni-
 versas civitates: lacent enim ipsae
 saepe regibus velut praemia cer-
 tamini, & possidere volens com-

parat has armis, & praeliis, ma-
 gis quam per corpora, & pecu-
 nias . Et nos facti sumus non pau-
 corum iam dominorum in brevi
 tempore; eorum certe, qui nunc
 sunt, ut plurimum essemus ipsi
 etiam filii . Nemo igitur liber
 est . Si autem aliquis philosopha-
 ri velit, inspicimus, o Viri,
 in altera de hac re Concione,

EDITO-

EDITORIS ADNOTATIONES.

(2) *Heic definit Morelliana editio; quamquam paullo aliter haec ibidem se habeant, scilicet: Οὐδ' αὐτὸς ἰππὶ δουρὶ Κροῖδου Φυλίας ζυγὸν ἔριον.* Quare ex Codice eadem regerere placuit. Si edito inbaereas, Iovem Saturni filium heic indicatum habes; sed si Codicem sequaris, ad Herculem ipsum, qui supra innuitur, haec pertinet. Verumtamen inter Fabulas nihil invenias, quod alterutri

conveniat eorum, quae heic designari videntur. Nota, Herculis servitus Omphali praestita, quam innuit Libanius ipse in Declamatione ix. To. i. pag. 348. Nota & eiusdem servitus praestita Eurystheo, de qua Libanius quintam in Declamatione xvii. ibid. pag. 473. Quare Martem potius heic indicari crederem, Homeri versibus suffragantibus Iliad. E. vers. 355:

Τῷ μὲν Ἄρηι, δῶκε μιν Ὀυρὸς, κρατερὸς τ' Ἐπιάλτης
 Πάρις ἄλλωτοισι δῶκεν κρατερῶν ἰνὶ θυμῷ.
 Καλὴν δ' ἐν καὶ ἄμυν δίδωτο Πριαμίδεσσι μάστιγιν.

Pertulit quidem Mars, quando eum Otus, fortisque Ephialtes
 Filii Aloi ligaverunt duris in vinculis,

Aëreo autem in vase vinctus est tredecim menses.

Eustathius quidem, celebris ille Homeri Commentator, ἄλλωτοισι κίεσμιν aëreum vas, sive etiam urceum, αἶνον appellat, quae vox heic nimirum etiam a Libanio usurpatur. Sic enim Homeri locum exponit Eustathius: Ἐδούκεν δὲ (Otus scilicet, & Ephialtes) τὸν Ἄρηι, ἐν καλῇ καὶ ἄμυν ἄγχι τοῦ ὄρους, πύθου. Tum & Hesychius ipse κίεσμι

interpretatur αἶνον. Ceterum, eodem observante Eustathio, alii in θυμωπύῃν τὴν καὶ cetero solido inclusum, ac vinctum dixerunt Martem. Quare Κροῖδου Saturnius, sive Iuppiter, cui haec minime conveniunt, quemque nobis Morelliana editio exhibet, in τὸν Ἄρηι convertendus videtur, pro quo etiam in Laurentianum Codicem αὐτὸς forte

te irrepserit, vel ἄρ. potius, qui ibidem adnectebatur, consueti Librariorum, ostantia ommissis facit: Nisi etiam illud dicere velimus, male heic adnotum fuisse hanc periodum, quae Herculis superiore commemorationem in editis, ab inferiore, quae in Codice est, perpetam seuerit, cum potius subsequi debuisset.

(b) Sic habet Codex, sed mendose; vel enim legendum ἔρχομαι veniens, vel ἄρ. frepens. Nos primam lectionem sequuti alteram, cui iubet, permittimus.

(c) Theseus, qui cum Pirithoo ad inferos descenderat rapturus Proserpinam, virum in Ditis potestatem pervenit, & in vincula coniectus tandem tibi mansit, donec Hercules ipsum liberavit. Libanius ad Theseum provocare videtur; sed quomodo Theseus Herculi consobrinus agnatione iungeretur, ex Mythologia, qui haud etiam unanimiter hanc rem narrant, deprehendere non licuit.

(d) Consule Praefationem pag. 7.

(e) Hesychius in Lexico:

Ὀρεῖται . . . (quod ab ἰσχύι) κλάται, ὃ ἄρ. τὴν τὴν κτείναν τὴν χύαν. Scilicet percussio; verberans enim manum extendit. Plagis servi obnoxii erant; sed si pro porrigere auxilias manus heic velis interpretari, non repugno.

(f) Lege ἰσχύι.

(g) Apud Demosthenem, etiam si δοκῶντες ἵνα ἀγαθοί, qui videntur esse boni, vel in speciem boni. Verum heic legendum δοκῶντα pro δοκῶντων, quod habet Codex.

(h) Libanius inter Progyrnasmatum, ubi de vituperatione inopiae To. I. p. 115: Θίδου; καὶ τὰς ἰσχυρίας, ἃς δὲ ἀνθρώπων ἐν τῇ τὴν ταλάντῃ οἱ ἀποκρίνται, ὡς τὸ μὴ ἀρῶν τὸ σῶμα ἀνθρώπου ἔχει. Οὐδὲν τοιοῦτον ἔστι δοκῶντα. ὁ μὲν γὰρ δοκῶντος ὑποβόησιν παύσεται, τὰς τοῦ δυνάτου ἀποκρίνεται, ἃς τ' ἄλλα ἔχει ὡς δὲ τὰς τὸ σῶμα. Excessit e vivis? De sepultura sollicitudo est, & parentes illacrimantur non tam morti, quam quod honeste corpus sepelire non possint. Servitus nihil quidquam tale est; at enim servus dormit in utramvis aurem, heri sui cura nutritus,

cus,

tus, & alia adeptus, quibus corpus eget. *Vides Libanium eandem nunc sententiam rogerere.*

(i) Forte *ἴσα*. Siquidem apud Homerum saepe habetur ἴσα εἶναι, quod Eustathius ad *Iliad.* Δ. idem censet, ac χαίρει, ἢ ὀπαιχίας εἶναι, gratiam, vel auxilium ferre, aut etiam χαρίσασθαι gratificari. Hinc apud Hesychium ἴσα καλὸν, vel. ut Salmasio, ac ceteris lubet, ἰσάμενος, vel ἰσάμενος, quo veteres Graeci Herculis opem poscebant.

(k) Legi etiam posset εἰσφύειν, ut phrasis Homericæ, quæ Libanio familiaris, servaretur; tuncque verci posset; pro donis statuent.

(l) Forte legendum ἀνταμύρις.

(m) Libanius inter Pro-gymnasmata, ubi de Tyrannicida, Tom.I. pag.64. ha-

bet ἀνταμύριον εἰς δόρυ collucons ferrum.

(n) Forte ἀνταμύρις.

(o) Forte legendum ἰσὶ τοῦ εἰναι; forma interrogandi.

(p) Libanius inter Pro-gymnasmata, ubi de Tyrannicida, Tom.I. pag.62. habet: οἱ τὰ μὲν κατὰ λαβὼν, qui cum edita loca occupasset.

(q) Forte ἀνταμύρις.

(r) Lege, quæso, μὴ.

(s) Melius legas ἀνταμύρις, ὅτι λαβὼν, ὅτι κατὰ μύρις, ut aliqua ratione stet syntaxis. Sed nihilominus Aethiopem lavamus.

(t) Dicitur servus κατὰ μύρις purus esse, ut ab eo, qui mixtam servit servitutem, distinguatur. Sic etiam ab Homero κατὰ μύρις θάνατος pura mors dicitur.

(u) Lege vel αὐτῷ, vel etiam αὐτῇ.

(x) Forte legendum εἰς δόρυ.

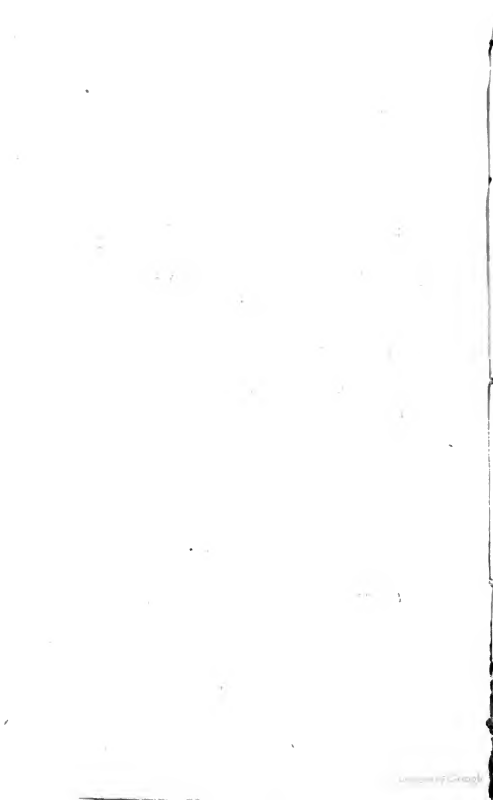

INCER-

INCERTI GRAECI POETAE
I A M B I
IN SERMONES SANCTORUM PATRUM
SEU
DE SCRIPTORIBUS ASCETICIS
Ex Cod. Ms. Bibliothecae Nanianae
Venetiis saec. xv
NUNC PRIMUM EDITI.

Tom. II.

B

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTHI

AD VIRUM CL.

IOHANNEM ALOYSIUM MINGARELLIUM

ABBATEM ET PROCURATOREM GENERALEM

Canonicorum Regularium Congregationis
Rhenanae S. Salvatoris

PRAEFATIO.

GRÆCI Poetae anonymi Iambos per te
ex Codice Ms. Bibliothecae Nanianae accu-
rate exscriptos, tum e Graeca in Latinam
linguam conversos, ac pluribus insuper insignitos
adnotatiunculis, atque iis quidem doctis, erudi-
tisque, libuit tibi ad me pro tua humanitate nunc
mittere, ut dein & per meipsum inter Anecdota
nostra infererentur, & quae placeret, Praefatio
simul iisdem apponeretur. Accipio munusculum,
quam libentissime, ac de eodem multum te amo.
Cur enim Graeca non probet, qui & Graecis lit-
teris tradendis publicam operam navet, & cui
uno tempore Athenis, & Romae quodammodo
commorari videatur? Verumtamen ut aquas vide-
mus a mare profectas ad mare rursus etiam redu-
ces, sic etiam decet, MINGARELLI ἱκανότητι,
Opusculum hoc, quod a te mihi anecdotum tam
libenti munere traditum est, nunc autem typis
cura mea excusum, quasi ἀντιδωρον, ad te reverti.

Ceterum tute vides, parum mihi reliquum fuisse, quod facerem, ut Iambos istos publica luce dignos conscriberem. Anonymus Auctor nihil de se coniectiendum praebebat, ut & tempus; quo ipse vixerit, ne divinandum quidem nobis relinquat; nisi illud dicere velimus, quod a te in adnotatione monitum est ad Callisti nomen, qui si ille esset Xanthopulus cognomine, & Patriarcha Constantinopolitanus, qui saeculo xiv. scripsit, parum sane antiquitatis his versibus tribuendum foret. Ascetas tamen Poeta hic fuit, qui praecipuos Ascetas Scriptores carminibus recensendos sumpserit. De Ascetis nihil est, quod dicam, cum hanc Spartam egregie ornauerit Vir Cl., & Eminentissimus Nicolaus Antonellius S. R. E. Card. ^{ἐκ διασπορῆς} in Dissertatione de Ascetis, quae ab eodem inserta est in editione, quam anno cxcxcclvi. typis Propagandae Fidei peregit, Sermonum Armenorum S. Iacobi Episcopi Nisibeni (a), ut Ascetarum mentionem, quae in Sermone vi. habetur, omni eruditionis genere illustraret, & Ascetas ipsos non Diocletiani Augusti aevo dumtaxat, cuius ultima persecutionis tempora, ac restitutae a M. Constantino Ecclesiae pacis Armenum Patrem attigisse patet, sed etiam primo Ecclesiae saeculo exstitisse contendat, ac digitum idcirco intendat ad Flavianum Clementem (b) Domitiani Imp. patruelem, a Svetonio (c) memoratum, qui

(a) Post Sermon. v. pag 107. & seqq. (c) In Vita Domitian, cap. 15.
(b) Ibid. §. 5. pag. 112.

qui ex Consulatu ad Martyrium pro Christi fide processit, & cuius tumulum longe praestantissimum hoc ipso saeculo feliciter detectum, qui Romae in Veteri S. Clementis Papae, & Martyris Ecclesia religiose nunc colitur, illustrarunt Eduardus Vitryus, & Franciscus Antonius Zaccherius (a). Sinas vero, MINGARELLI eruditissime, nonnullas alias a me quoque adnotatiunculas tuis sane solidioribus copulari, ut & Auctores illi, quos forte tamquam notissimos intactos reliquisti, iis, qui eosdem parum noverint, atque ac ceteri, quos tu illustrasti, innotescant. Verum cum hoc raptim, prelo me urgente, peregerim, non aliud usurpare ad id licuit, quam Catalogum Mss. Codd. Graecorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae Florentiae a Cl. Bandinio nostro summa eruditione, ac diligentia elaboratum, ex quo tamen pro re mea satis notionum hausisse mihi videor. Tu qui tanta Anecdota & Latina, & Graeca Litterato Orbi communicasti, quique & tanta per te naviter exscripta adhuc in forulis servas, ne patiare nos diutius iisdem carere, atque haec nostra Anecdotorum editio tibi stimulos addat, quibus & ipsa in eo proficiat, ut iisdem a te collectis Anecdotis in posterum ditescat, eaque primum eruditis exhibuisse gloriatur. Illud tibi nunc persuadeas velim, MINGARELLI Cl., nemini me eorum concedere, qui te colunt, & observant;

B 3

Immo

(a) Raccolta d' Opuscoli scientifici, e filologici
Tom. XXXIII. pag. 251.

Immo & gratum, & memorem quinetiam libera-
tatis huius tuæ me perpetuo exsisturum polli-
ceor. Vale.

Datis ex Aedibus meis Kalendis Octobris
anno MDCCCLXXIII.

ΒΙΣ ΤΟΤΕ ΔΟΓΟΤΣ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

Κρητὴς ἀείρη τῆ μονασικῆ βίᾳ
Οἱ τῶν γερόντων πῶν σοφῶν ἀπλοὶ λόγοι
Διλυντες αὐτῶν περὶ ἐν ἐκείνῳ.
Οἱ καὶ κατὰ σιχηὶν εἶναι ἐν βέλῳ.
5. Τέτρε καταρχὰς εἰς ἀνάγνωσιν δέον
Ἀπ᾽ αὐτῶν ἡμᾶς λαμβάνειν καθ' ἡμέραν.
Ὡς ὅτ' Ἐδὲμ γὰρ ὅτ' ἐκείνων βλυσάνει
Ἐλλὰ μὲν πηγή τις εἰς σωτηρίαν

INCERTI GRAECI POETAE

I A M B I

IN SERMONES SANCTORUM PATRUM.

Ο ptimum vitae monasticae fundamentum
Sunt sapientum Senum (a) simplices sermones,
Quibus eorum *praxis*, ac *theoria* manifestatur,
Quique iuxta litterarum ordinem sunt in hoc li-
5. Hos in primis legere debemus (bro.
Cuncti, & quotidie in manus sumere:
Ex ipsis enim, tamquam ex Eden, scaturit
Fons quidam illustrationum mentis saluberrimus,

B 4

Qua-

(a) *Libros illos respicit, num. & Patrum apophtheg-
matum a Graecis Gerontica, & Patrum continens.*
Paterica vocantur, eo quod Sa-

- Ἀρχὸν μείζονα τιτάρων διδρυμένη
 10. Ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν ἀρετῶν τετρακτῇ,
 Ἐξ ἧς καθαίρεται τε καὶ φωτίζεται
 Ἄσας μοναστῆς τῇ Θεῷ συνέργια.
 Μιθ' ἧς μέτελθε συγγραφὴν Παλλαδίου.
 Καὶ δὴ μετ' αὐτὴν τὴν Ἰωάννου πάλιν
 15. Πρὸς τὸν μαθητὴν Σωφρόνιον γραφεῖσαι (a).

- Quatuor principiorum partitionem ostendens
 10. In maximo virtutum quaternario,
 Quo & purgatur, & illuminatur
 Quilibet monachus Dei auxilio.
 Postquam hos legeris, transi ad opus Palladii (b),
 Tum rursus ab hoc ad librum (c) Iohannis,
 15. Quem is discipulo suo Sophronio scripsit, Qui.

(a) Versus claudicat: neque vero credibile est, Anonymum nostrum tam turpiter peccasse: metricas enim leges probe calluit. Legendum igitur γαραμῖνι pro γραμῖνι. Sed indoctus forsitan librarius cum versum videret pluribus, quam ceteros, syllabis constantem, pro γαραμῖνι scripsit γραμῖνι.

(b) Forte hic est Palladius Galata, Episcopus Helenopolitanus, discipulus, & familiaris S. Ioh., Chrysostomi, qui

scripsit Dialogum de Vita Praeceptoris sui, editum ab Emerico Bigotio Rotomagensi Lutet. Paris. anno 1680. Vid. Catalogum, Cod. Mss. Graec. Bibl. Medic. Laurent. Florentiae, auctore Viro Cl. Angelo M. Bandinio, Tom. I. col. 411. §. 15. Amaratius.

(c) Iohannis Moschi liber notissimus est, qui inscribitur ἡμεῖς, aut ἡμεῖς παρὰ δούλους, h. e. Pratum, aut novus Paradisus.

- Λεμῶνα δὲ κληθεῖται ἱερωσύνην ἴσον·
 Καὶ τὰλλα τυγχάνοντα τοιαύτοισιν·
 Καὶ σκητιώτη Δανιὴλ τὰ φρακτὰ
 Δόξης καταφθένησιν ἱμποιῦντά σοι·
 20. Κάλλιον ἢ τ' ἄκσμα Καλλίσου πατρὸς
 Θυμῷ μαρτυρῶν τὴν παρακτικὴν ζῆσιν·
 Καὶ Δωροθέου Θεῶν τῶν δωρημάτων,

Quique Pratum novum bene olens vocatus est.
 Et alios eiusdem generis libros lege.

Ac Danielis (a) Scetiotae praefata documenta,
 Quae te inanis gloriae contemptorem facient.

20. Deinde optima (b) Callisti patris praecepta lege,
 Quae animi tui perturbationes compescant:
 Et Dorothei (c) divina dona, ac scripta,

In

(a) Daniel hicce Monachus
 Scetiota videtur esse. Danie-
 lem illum Abbatem, & eius
 narrationem de puero Hebraeo
 per ludum a pueris Christianis
 baptizato memorat ex Lambe-
 cio Fabricius Bibl. Gr. Tom. X.
 pag. 501. Operis vero ab Ano-
 nymo nostro indicati Fabri-
 cius ipse nusquam meminit.

(b) Paronomasia in Graeco
 est, sed latine exprimi ne-
 quit: nempe Callistus graece
 valet optimus. Quis autem
 sit iste Callistus, non aui-

nunc definire. Si est Callistus
 Xanthopulus, cuius opus cen-
 tum capitibus constans inscri-
 bitur: Μιθόδοις, ἡ κατὰ τὴν
 ἀγωγὴν, ἡ πολιτεία μοναχῶν,
 ut videtur; Anonymus noster
 valde antiquus non erit.
 Xanthopulus enim ille Pa-
 triarcha Constantinopolitanus
 saeculo xiv. floruit.

(c) Hic quoque paronomasia
 est in Graeco: nam Doro-
 thei nomen derivatur ex vo-
 cibus donum; ac Deum deno-
 tans. Fuit autem Doro-
 theum

Ἐν οἷς λογισμῶν τὰς πολυχρόνους τρέψας
 τῆς λεπτότητος τῇ δακρύσει γράφει.
 25. Μακαρίη τε τῷ φερωνύμῳ λόγους
 Ἐξ ὧν προσευχῆς ἐκμαθὼν θουείας
 Εὐχὴν διόξας καὶ προσυχὴν ἱερμάτη·
 Καὶ Κασσιανῷ τῷ πνιγνῷ κασίαν.

In quibus cogitationum multos, variosque modos

Subtiliter discernens describit:

25. Et Macarii, cui recte hoc nomen (a) imposi-
 tum est, sermones,

Ex quibus precandi *theoriam* cum didiceris,

In orationem incumbes, ac preces Deo fundes:

Et librum Cassiani (b) cassiam spirantis.

Quo-

theus iste Archimandrita septimo Christi saeculo clarus. Exstat illius liber inscriptus: Διδασκαλία διδασκοῦ πρὸς ἰακώβ μακάριος, i. e. Institutiones variae ad suos discipulos.

(a) Nempe Macarius graece valet Beatus. Videtur vero Auctor noster ex Asceticis septem Sancti Macarii Aegyptii opusculis tertium potissimum respicere, quod πρὸς προσυχὴν, i. e. de Oratione inscribitur.

(b) Forte Iob. Cassianus. Eremita, Patria Romanus, qui anno Christi ccccxliv. obiit, qui ne scripsit Librum de octo vitiosis cogitationibus, alterum ad Leontium de Patribus Scetioris, & alterum demum ad Castorem Episc. de Institutione, & Disciplina Coenobiorum Aegypti, & Orientis. Consulto Bandinini cit. Tom. I. variis in locis. Amadutius.

- Πῶς δὲ παρέστω τὴν Ἰσαὰκ τῷ Σύρι ,
 30. Ἦσαίτε τε τὴν Θεόπνευστον βίβλον ;
 Ὡς ἢ μὲν οἶδεν ἡσύχω καταστάσας
 Τὸν νῦν πειρώσαι πρὸς προσευχὰς ἐμπόδας .
 Ἦσαίτε γραφὴ δὲ πρὸς κοινωνίαν
 Μετ' εὐσταθείας ἡθικωτάτης ἀγῆν ,
 35. Ἦν πρακτικῶς δέκνυσιν ἱρρύθμισμένην .
 Διέλθέ μοι καὶ δέλιτον Ἐφραίμ τῷ Σύρι
 Ἀσκητικῶν α' (α) γνώσεως πλάττει γέμεν .
 Ἐπειτ' ἐκείνην ἥτις ἐκλήθη Κλίμαξ

- Quomodo autem praeterire potero Isaaci Syri(b),
 30. Et Isaiae Abbatis divinos libros?
 Quotum ille quidem novit quieto e statu
 Mentem in altum tollere ad fervidas preces fun-
 Isaiae vero scripta ad vitae societatem (dendas;
 Stabilem , ac bene moratam alliciunt ,
 35. Quam practice ostendunt recte informatam .
 Percurre etiam, quaeso, Ephraimi Syri librum(c)
 Ascetis documentis refertum , ac locupletem :
 Deinde librum , qui vocatus est Scala

Ad

- (a) Poeta noster Dorice, monem de contemptu Mundi ,
 nusquam loquitur . Quid ergo
 hic facit Dorica dictiuncula à
 pro α' , i. e. quae
 (b) S. Isaacus Asceta . & Monastica Disciplina . Con-
 Anachoreta Syrus , qui saeculo
 lo vi. Spoletum venit , ubi
 mortem obiit , scripsitque Ser-
 fule Fabricium Bibl. Graec.
 Tom.X. pag.171. , & Ran-
 dinium loc.cit. col.504. §.13.
 Amadutius .
 (c) Vel Testamentum .

- Εἰς ἑρανὸν πέμπεται τὰς βιβλικότας •
 40. Σοφῶ τε Μάρκῃ πρακτικῶτάτης λόγους •
 Καὶ τὴν Διαδόχῃ γνωστικὴν ἐκτεντάδα •
 Καὶ τὴν διπλὴν μέγιστῃ τῇ Καρπαδίῃ •
 Καὶ τῇ γλυκερῇ πετραδίῃ Θαλασσίῃ •
 Νέλῃ τε χρυσῇ ῥήθρῃ τῶν διδασκάλων •
 45. Καὶ δῆτα ταῦτα πάντα συγκαταλέκονται •

Ad caelum ducens eos, qui per ipsam ascendunt:
 40. Et sapientis Marci (a) maxime practicos sermones :

Et Diadochi (b) gnosticam Centuriam :
 Et duas potissimum Carpathii (c) Centurias :
 Et quatuor dulcissimi Thalassii (d) :
 Et praeceptorum Nili (e) aurea fluentia :
 45. Et ea , quibus haec omnia inclusa sunt ,

Scri-

(a) Hic est Marcus Monachus , quem citatum innuit Bandinius in pluribus Graecis Operibus . Vid. Indicem laudati Tom.I. Amadutius .

(b) Diadochus Photices Episcopus Capita Centum Asctica conscripsit .

(c) Iohannis Carpathii capita cccxvi. memorat Fabricius Vol.IX. Bibl.Gr. pag.446; sed auctor noster ducenta duntaxat innuit .

(d) Thalassii Abbatis existant quatuor Centuriae Sententiarum .

(e) Non alius certe intelligendus venit , quam S. Nilus discipulus S. Ioh. Chrysostomi , & ex Praefecto Urbis Constantinopolitanae Monachus , & Abbas , qui circa ann. Christi ccccxl. obiit . Notissima sunt eius Opera . Amadutius .

Τὰ τῆ περιπνεύ, καὶ μεγίστη Μαξίμῃ.
 Τί δὲ λέγεις σὺ (α) • τὴν Βασιλείαν βίβλων
 Τῆ πανσόφου τε, καὶ μόνου διδασκάλου
 Ἀσκήσεως γραφῶσαν ἀκριβεῖς τύπους;
 50. Οὐ μὴ μετέλθης; καὶ μέλιστα σὺν πόθῳ
 Τάτων πρὸ πάντων, καὶ πάλιν, καὶ πολλὰκις.
 Πλὴν εἰ μετέλθης ὅτι καλῆς ἀπληστίας
 Καὶ τῆ ταπεινῆς τρεῖς βίβλους Ἐυαγρίου,

Scripta nempe ignem spirantis, & vere maxi-
 mi (b) Maximi.

Sed cur omitto librum Basilii (c)
 Sapientissimi, & solius magistri,
 Asceticæ vitæ formam accurate describentem?
 50. An non eum leges? imo maxima cum aviditate
 Præ aliis omnibus eum leges, & iterum, & fac-
 pius.

Verum si præ laudabili infatigabilitate legeris
 Tres etiam libros humilis viri Euagrii,

Nul-

(a) Versus hic sine dubio
 corruptus est a librario: quo-
 modo autem emendandus sit,
 ignoro. Idem cum verti, quasi
 scripisset Auctor: Τί δ' ἔλεγε
 σοι.

(b) Paronomasias superius
 latine reddere nos minime po-
 tuimus: heic vicissim Poeta
 græce non potuit: sed nos
 vocem maximi iterare coe-
 git.

(c) Nota sunt plurima
 Asceticorum capita a S. Basili-
 o Magno conscripta, quæ
 Cæsariæ in Cappadocia Ar-
 chiepiscopus creatus est anno
 CCCLXIX. & Kalendis Ia-
 nuarii anno CCCLXXIII. obiit,
 Amadutius.

- Οὐδὲν βλάβησιν, μάλλον ὠφελείᾳ σοι
 55. Γενήσεται, καὶ γνώσεως ὅψῃ βλάβος
 Ἐκ πράξεως ὑψῆς σε πρὸς θεωρίαν.
 Εἰ δὲ βλέπῃς πῦ σῖτον ἐν ζιζανίοις.
 Ἀλλ' ἔν ἄριστος ὡς γεωργὸς ἐκτρέψῃ
 Ἐκῆνα, σῖτον συλλέγων εἰδημόνως.
 60. Ἐνείη γὰρ καὶ κρείσσον ἐκ τῶν χειρόνων.
 Θέλεις δὲ βίβλον ἀντὶ πολλῶν μίαν;
 Τὴν Ἀντιόχου πρὸς Εὐστάθιον κτῆσαι πρόθῳ

Nulla afficeris damno, sed utilitatem potius
 55. Percipies, & profundam acquirens scientiam vi-
 debis

Te e *praxi* ad *theoriam* (a) extolli.

Quod si triticum alicubi lolio mixtum videris,

Tu istud instar optimi agricolae reiice,

Scite frumentum colligens;

60. Nam ex malis quoque libris bona excerpti possunt.
 Sed numquid librum vis, qui instar multo-
 rum sit?

Antiochi opus ad Eustathium avide tibi compara,
 Quod

(a) Nempe ex Evagrii li-
 bris primus est *πρὶ πρακτικῆς*,
 i. e. de vita practica: alter
*πρὶ τῶν κατὰ μὲν τὴν γένε-
 σιν*, i. e. de iis, qui scien-
 tiam consequi meruerunt. Ori-
 genismi accusatus fuit hic
 Scriptor, & damnatus a Quin-

ta Synodo. quod nemo igno-
 rat; ut proinde hęc respiciat
 etiam Poetae nostrī monitum,
 quo lectori indicitur, ut ex
 Evagrii libris bonum a malo
 secernat, ea ratione, quā
 Agricola triticum a lolio se-
 parat.

- Κλήσιν λαχῦσαν πειράμασιν πισυμένην.
 Σοφῶς γὰρ αὖτις τῇ συνοπτικῇ λόγῳ
 65. Ἀπασαν ὠφέλιαν ἐκ πάσης βίβλου
 Γραφῆς τε χρήσις συλλαβῶσα προσφόρη
 Τὰ πάντα πεντήκοντα διπλά, καὶ πάλιν
 Ἀπλοῖς ἀειθμοῖς ἑς τριάκοντα γραφή.
 Λόγους δὲ τέτοις πᾶσιν ὑψηλὸν βίον
 70. Ἀντωνίου μοι ὁρόσθης ὡς κορονίδα.

Quod merito Pandeſten vocatur ex his, quae con-
 tinet:

- Nam compendiaro sermone egregie
 65. Quidquid utile sit, ex quovis libro,
 Et e Scriptura sententias, & dicta utilia depro-
 mens,
 Omnia in capitibus (a) bis quinquaginta, & insuper
 Simplicibus numeris in triginta scribit.
 Omnibus vero hisce libris sublimem, quaeso,
 70. Antonii Vitam (b), quasi coronidem adiunge.

(a) *Antiochi opus inscri- titum esse ait ἑς ἑκατὸν τριά-*
 ptum *Πανδέκτας τὰς ἀγίας γρα-*
 φὰς, i. e. Pandeſtes Sacrae, *κοντα κεφάλαια, i. e. In capi-*
 Scripturae, in capita centum, *ta centum triginta.*

& triginta divisum est: non
 vero in Homilias, ut male eas
 vocat Latinus Interpres. Id
 patet ex Prosepio ad Eusta-
 thium Abbatem, ibi enim
 Antiochus opus suum se par-
 titum esse ait ἑς ἑκατὸν τριά-
 κοντα κεφάλαια, i. e. In capi-
 ta centum triginta.
 (b) *Celebrior est, quam*
quae heic referatur S. Antonii
Abbatis Vita a S. Athanasio
Magno Archiepiscopo Alexan-
driae conscripta. Occurrit
nempe inter Athanasii Ope-
ra editionis Parisiensis an-
ni

ni MDCXCVIII. Tom.I. p.793.
In Codice Ms. Bibliothecae
Medicae Laurentianae Flo-
rentinae Plut.ix. n.xvii. , ubi
continentur Martyria diversor-
um Martyrum ; sive Oratio-
nes Encomiasticae diversorum
Patrum , & Martyria varia,

Sanctorum , pag.121. n.xvii.
habetur haec ipsa Vita Atha-
nasia S. Antonii , quae ta-
men in fine diversa est ab
editis , ut nos monet Clariss.
Bandinius cit. Tom.I. p.417.
Amadutius .

E P I S T O L A
SANCTI MEROPH PAULLINI
EPISCOPI NOLANI
AD ALETHIUM

EX CODICE MS. MEMBRANACEO SAECULI XV
BIBLIOTHECAE MEDICEO-LAURENTIANAE
FLORENTIAE

Quam maxima ex parte anecdotam

NUNC PRIMUM PROFERT
PHILIPPUS ANGELICUS BECCHETTIUS
BONONIENSIS
ORDINIS PRAEDICATORUM.

Tom. II.

C

FR. PHILIPPI ANGELICI BECCHETTI
AD CL. PRAESULEM
STEPHANUM BORGIAM
A SECRETIS
SACRAE CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE
PRAEFATIO.

CUM Vir cl. Iohannes Christophorus Amaduntius, cuius doctrinam eximiam, summamque scribendi facilitatem mirari saepe soleo, eam mihi demandasset provinciam, ut Opuscula aliquot, quae & nondum edita forent, & publica luce digna viderentur, ei suppeditarem, quo nova annuuntur collectio, quae ab eo parabatur, ditari posset; rem summa animi alacritate aggressus sum, non solum ut amico, cui plurimum debeo, morem gererem, verum etiam ut occasionem nactus tuae, BORGIA Praesul doctissime, tam insigni in me benevolentiae ea tandem, qua possem, ratione inciperem respondere. Multa equidem de doctrina, & sapientia tua, multa de comitate, & benevolentia, multa denique de aliis animi, ingeniique tui dotibus eximiis praedicari audiveram; sed cum & ea scripta auro, cedroque digna, quibus vel aliquam Civilis, Ecclesiasticaeque Historiae partem, vel Romanae Ecclesiae intra illustrare, atque tueri omni eruditionis genere, omnique rationum pondere nitebaris, perlegissem, &, quod maximum est,

temetipsum summa animi voluptate de iisdem rebus differentem audivissem, etsi multa satis liberaliter de te dicerentur, maiora tamen abs te praestari intellexi. Sed ne incidere videar in eum sermonem, qui in ore omnium est (quotus enim quisque est, qui vel tua scripta, vel ea antiquitatis monumenta, quae abs te comparata, & illustrata sunt, ignoret?) mitto ea omnia, quae ad hanc non minimam sane tuarum laudum partem spectant; tuam vero illam humanitatem, qua litteratos praesertim homines excipis, & benevolentia complecteris singulari, tacere nec possum, nec debeo. Cum omnium doctrinarum genere instructus cognosceres, planeque sentires indignum liberali homine esse, non id efficere, ut ceteris praesidio esses, quo plurimae commodorum partes suis studiis in humanam promanare societatem possent, in id maxime incumbendum tibi esse existimasti, ut hominum studia assiduis conatibus excitares. Quapropter cum plurimum siue auctoritate, siue dignitate valeres, quotquot vel divinis, vel humanioribus litteris operam dant, te unum veluti Maecenatem amplissimum merito suspiciunt, & magnopere celebrant, quod eximiam diversarum rerum notionem, scientiamque cum admirabili quadam animi suavitate, modestiaque ita coniunxeris, ut omnibus te facilem praebendo, multis prodesse, obesse vero nemini velles. Hinc iure factum noscunt, ut post varios Magistratus egregie abs te administratos CLEMENS XIV. quem ad multorum felicitatem D. O. M. diu servatum velit, nova dignitatum accessio-

cessione, cum Sacrae Congregationi de Propaganda Fide te a Secretis scienter, prudenterque dederit, te cumulatam voluerit. Sed plura ad virtutes, laudesque tuas commemorandas congerere opus non est, cum te summo omnium gaudio, & plausu intelligo tantis animi dotibus, prudentia, scientia, eruditione, aequitate, ac bonitate, & tot demum in Rempublicam meritis dignum esse, qui amplissimam quamque dignitatem consequare. Quae cum ita sint, inhumanus plane, ac difficilis fuisset, si, cum multis auctus, cumulatiusque beneficiis abs te fuero, nullam ipse grati adversum te animi significationem reciperes: cum vero quae a me perscribuntur, non ea sint, quae tibi pro eximia scientia, atque eruditione, qua abundas, & praestas, offerri possint, hanc, quam ex Codice xx. Plutei xxiii. Bibliothecae Mediceo-Laurentianae, largiente cl. Viro Angelo M. Bandinio eiusdem Bibliothecae Praefecto amplissimo, atque amico nostro spectatissimo, exscripsi, S. Paullini Epistolam in grati, obsequentisque animi mei argumentum interim tibi offerre decrevi, quo saltem tanti Viri nomine, quae mihi desunt, apud te supplerentur. Primae huiusce Epistolae, quae apud cl. Muratorium est xxviii., τριποχὰ iam editae fuerunt, sed cum cetera desiderarentur, operae pretium me facturum existimaui, si ea publica luce, tuoque nomini inscripta donarem. De scriptis huiusce S. P. multa dicerem, si esset hic disserendi locus, sed cum multa apud laudatum Auctorem, & alibi legi possint, tu interim mecum hoc munusculo frui; quod si eo animo acceperis, quo tibi est obla-

oblatum, & illud, quod vehementer expetebam, me consecutum arbitror, & tuis auspiciis, quae iam incoepi, ad exitum facilius perducam, ut hoc modo etiam intelligas, me tua beneficia, tua consilia, tuique memoriam, quae saepe mihi utpote Patronorum meorum optimi iucundissima est, in oculis, ac sinu continuo ferre. Vale interim, Praesul doctissime, & me, ut facis, ama: ego enim hoc tibi, quantum in me est, continuis studiis persuadere conabor, me nihil, quod mei muneris, gratique hominis sit, umquam praetermissurum, ut te videar, si non omnino, aliqua saltem ratione demeruisse.

Dabam Bononiae 11. Id. Septembris anno a Christo nato MDCCCLXXIII.

EPISTOLA
SANCTI PAULLINI
EPISCOPI NOLANI.

*Beato, & merito Ven., ac dilectissimo fratri
Aethio Meropius Paullinus salutem (a) .*

EO gratias, qui odorem gratiae in te suae per eloquia litterarum tuarum manifestavit mihi. Per fratrem enim carissimum in Deo Victorem meum hoc munere militantem Deo, ut fraternae serviat caritati, hisque nobis per longinqua terrarum intervalla discretis impigrum annuis discursibus tabellarium se praebeat, & religiosissimis officiis mutuo visitantium corporalem laborem spiritali impendat affectu: per hunc ergo fratrem, & conservum in Domino & communis unanimus; nam & vobis ea, si qua nobis insita est, acceptissimum gratia gloriatur. Per hunc, inquam, mihi, sancte,

C 4 vene-

(a) In Codice Ms. Bibliothecae Mediceo-Laurentianae haec Epistola censetur numero 28.

venerabilis o frater, tam dulce, quam
 inſperatum mihi munus accepi epistolam
 tuam, in qua nobis bonus cordis tui the-
 ſaurus apparuit, ut merito percepti officii
 tui benediſtione gauderem, cum faciem
 interioris tui caſtiſſimo ſpeculatus eloquio,
 quantum in te mihi a Domino adiutorium
 conferam, agnoſcerem. Sed in his, quae
 mihi iniungenda dives inopiae aeſtimator
 puraſti, ſanctam quidem puriſſimae carita-
 tis fiduciam demonſtraſti: fama tamen, quan-
 tum intelligo, dominici operis perſuadente,
 inductus es, ut ſecundum opus Domini,
 quo nobis curam redemptionis noſtrae inſpi-
 rare dignatus es, ingenii quoque, & oris
 opes ſuppetere nobis arbitraris: ſed bonam
 concupiſcentiam magna fide vacuis opinio-
 nibus ſpes illuſa decepit. Unde enim mihi
 tantum aquae, quantum ſitis, aut tale pocu-
 lum, quod digne bibas, unde tantos panes,
 quantos poſtulas? Sed ipſe tibi auctor iniu-
 riae tuae eris diutius eſurire, qui evangeli-
 cos lucis, & vitae cibos in alta huius ſaecu-
 li

li nocte desiderans, somnolenti, & pauperis amici egenam penum pulsas, qui flumina aquae vivae sitiens, arentem venulam scalpens, & humorem de pumice conaris exprimere. Aut enim nullus mihi de inspirantiae siccitate, aut amarus de malitiae felle fons intus est, quem utinam orationes, & litterae tuae saepius impensae mihi exundarent, dulcescere faciant fidei tuae ligno, & eloquii suavitate, ut & verbo Dei, quod bonus minister pio ore deprompseris, quasi virga Prophetiae percusso corde (a) mortem operatur, quod licet auctore diverso, tamen uno utrumque Sanctorum Dei spiritu, & verbo Scriptura concinit: mors enim vera virtutis operatio est, nam si virtus Dei, & vita nostra Christus est, vere dictum vides mortem festinare hoc moerore, quo virtus operiatur, & homo totus, quasi quadam inferni voragine, graviore tristitia, ut Apostolus ait, absorbeatur. Sed Deo gratias;

(a) Haec desinit in editis Codicibus; quare cetera desiderabatur.

tias , quod huius vitae laboris , & timoris mihi compendium facit conscientia virtutis , & prudentiae tuae , cuius largius tibi lumen est , quam ut tristitiae tenebris possit operiri , quin potius tua virtus tristitiam regit , mortemque ipsam , & vim noxii morboris absorbet : non id verbis meis tibi largior , neque coniectura virtutis tuae loquor , opera tua hoc de te contestantur , & me compertum loqui cogunt . Veniam enim iam ad praedicationem operum tuorum , & pios actus de lacrimarum sanctitate transibo , sua enim cuique parti debita persolvisti , lacrimas corpori fundens , eleemosynam animae infundens , vere conscius veritatis , & filius lucis , ubi mortem sciebas esse , flevistis , ubi vitam credis , operatus es , vacuis inania , vivis viva dependens . Itaque patronos animarum nostrarum pauperes , qui tota Roma stipem meritant , multitudinem in aula Apostoli congregasti , pulchrum quidem tanti operis tui spectaculum pastor (a),
vide.

(a) *Legendum forte : praebens ,*

videre mihi videor tota illa religiosa venerandae plebis examina , illos divinae pietatis alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri Basilicam , per illam venerabilem regiam , caerulea eminus fronte ridentem , ut tota intra Basilicam , & pro ianuis atrii , & pro gradibus campi spatia coarctentur ; video congregatos ita distincte per accubitus ordinari , & profluis (a) omnes saturari cibus , & ante oculos evangelicae benedictionis ubertas , eorumque populorum imago versatur , quos quinque panibus , & duobus piscibus panis iste verus , & aquae vivae piscis Christus explevit , non usitato more creatura cibus hominum , sed novo munere iam paratos hominibus cibos gignens , cum operata manus divino suggestu visibiles epulas ministraret , & in alimenta corporea spiritali fecunditate proflueret , ineffabilibus panis , & carnis fontibus in spem ieiunorum adhuc gentium , esurientes fidem populos carnaliter satians ,
 & spi-

(b) *Legē* : profluentibus.

& spiritualiter irrigans , inde prehensis actibus comesta supplens , edenda suppeditans , & ad morsus edentium fragmina subcissiva depromens , ut inter manus , vel in ore sumentium crescentibus cibis sentirent potius escarum suarum copiam , quam viderent morsibus redeunte consumpro , & dentibus subeunte sumendo . Ipsius enim Domini exemplum in opere eius gerens praecepisti turbam residere in terra , sic enim iussit , ut legimus , in terra recumbere ; nam in te & ipse Dominus erat sicut est , quia nemo Christi opera sine Christo agit , cuius munere , & benedictione copiosos tibi panes ; ut accepisti in nomine eius , sicut discipuli benedictos acceperant dividendos per innumera pauperum ora , demensus es , & manducaverunt , & saturati sunt , & quod abundavit de panibus , tulerunt omnes , unusquisque sportas suas plenas . Sed tu omnem redundantiam fragmentorum spiritualium collegisti ; de duodecim cophinis Apostolicam fidem , de septem sportis gratiam spiritalem ,

non

non minus mirabiliter operante in tuis panibus Christo, in tuo isto convivio panem tuum carnalem in caelestes cibos transtulit, & in aeternam tibi saturitatem paravit. Recumbens enim iure cum patribus Abraham, Isaac, & Iacob convivio Christi, veste praeditus nuptiali, quia tecum ista in pauperibus suis Christus recumbit, & habet in te filius hominis, ubi reclinet caput suum. Iuvat etiam nunc in spectaculo, & praedicatione tanti operis immorari: non enim hominis, sed divina per hominum opera laudamus; quam lactum Deo, & Sanctis Angelis eius, de hac tua, ut dici solet, plena spectaculum sacer editor exhibebas, quanto ipsum Apostolum attollebas gaudio, cum tam eius Basilicam densis inopum caetibus stipavisses, vel qua sub alto sui culminis mediis ampla laquearibus longum pater, & Apostolico eminens folio coruscans ingredientium lumina stringit, & corda laetificat, vel qua sub eadem mole tectorum geminis utrimque porticibus latera diffundit,

quave

quave praetento nitens atrium fuso vestibulo est, ubi cantharum ministrat manibus, & oribus nostris fluentem ructantem fastigiat, solido aëre tholus ordinat, & inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis salientes aquas ambiens. Decet enim ingressum Ecclesiae talis ornatus, ut quod intus mysterio salutari geritur, speciali foris opere signetur, nam & nostri corporis templum quadriiugo stabilimento una evangelii fides sustinet, & cum ex eo gratia, qua renascimur, fluat, & in eo, quo vivimus, Christus revelatur, profecto nobis in quatuor vitae limina illuc aquae salientis in vitam aeternam fons nascitur, nos quoque ab interno rigat, & fervet in nobis, si tamen possumus dicere, vel sentire mereamur habere nos cor ardens in via, quod Christo nobiscum inambulante flammatur. Quam laetum ergo tunc Deo, & Angelis pacis, & cunctis Sanctorum Spiritibus pacis spectaculum praebuisti, primo de Apostoli veneratione, cuius fidem, ac memoriam

riam tam multiplicata opulentiae devotione
 celebraſti , ſacras primum hoſtias , caſta
 libamina cum ipſius acceptiſſima comme-
 moratione Deo offerens , deinde munificen-
 tia conſequenti teipſum in corde mundo ,
 & ſpiritu humiliato acceptiſſimum ſacrifi-
 cium offerens Chriſto , in cuius tabernacu-
 lis verae iubilationis hoſtias immolaſti , re-
 ſiciens , & pascens eos , qui benediſtione
 numeroſa laudis hoſtias ſacrificarent Deo .
 Quam bono tunc urbs noſtra tumultu fre-
 mebat , cum tu miſericordiae viſcera reſi-
 ciendis , & operiendis pauperibus eſſundens
 pallida eſurientium corpora reformares , ari-
 das ſitientium fauces rigares , tremula al-
 gentium membra veſtires , omnium conſona
 in Dei benediſtione ora reſerares , ſed ege-
 na corpora fovens , redeuntibus in melio-
 rem tui partem operibus tuis , retributione
 divina tuum potius ſpiritum ſaginaſti , &
 benediſtae coniugis animam reſeciſti , in illa
 tranſſudente Chriſti manu , quae tua pau-
 peribus erogabatur , cum in iſtu oculi per-
 mutata

mutata in caelestes cibos carnalis esca transiret , & quantum pecuniae gravi dextera geminatis excipientium palmis hilaris dator , & infaticabilis distributor infuderat ; tantum illico Angelis intervolutibus gremio Domini gaudentis investum in tricessimos tibi fructus , ac reditus numerandum reponeretur . Neque divitiae tantum , sed & gratiae benedictionum addebantur praemiis vestris , vobis enim ad iustitiam deputabatur conclamatio illa , & conprecatio pauperum , qua per vestra munera benedicebatur Domino , facili enim via ad aurem Dei voces inopum diriguntur , quia oratio pauperis , sicut scriptum est , nubes penetrat . Poteras , Roma , illas intentatas tibi in Apocalypsi minas non timere , si talia semper ederent munera Senatores tui . Vere tunc nobilis esset illa nobilitas , quam sacri Patres Abraham , Isaac , & Iacob paternis sinibus exciperent , quam Prophetae , Apostoli , Martyres , idest Caeli Senatus agnosceret , quam post rogam nullo immundo sanguine

sanguine funestam regali promissae lucis
stola Christus indueret, & in libro albo,
hoc est libro vitae perennis adscriberet.
Vere illae divitiae divites forent, quibus
non draconis antiqui cruenta saevitia, sed
Dei Salvatoris immensa bonitas pascere-
tur. Si quid bestiis, aut gladiatoribus com-
parandis male profligatur, & alendis id
proprie donaretur, & saluti carnis, melius
nobis esset vivere, quam perire, sed & ava-
ritia, & liberalitate perversa Deo pro nobis
egentes, Diabolo contra nos prodigi sumus,
damnum in lucro, & in damno lucrum
ducimus, vitamque nostram nec egentem
redimere curamus, qui pro vita mortem
emimus sumptuose. Beata esset nostra con-
ditio, si aequae Deo, ut hominibus displi-
cere timeremus, vel curaremus placere,
si tantum praecepta Christi, quantum po-
puli sibila vereremur, & si tanto laus,
quae ex Deo est, quantum iste de vulgo
plausus emeretur. Beatus, qui non abisti
in tale consilium, nec in cathedra pesti-

Tom. II.

D

len-

lentie, sed in Apostoli sede, & in Ecclesie coetu, idest Christi theatro, non seditiosis, sed benedicientibus cuneis, Deo ipso spectatore, laudaris, Ecclesie numerarius, non arenae, nec inanis gloriae, sed aeternae laudis ambitor, non gladiatores, nec beluas emis, sed quibus veros gladiatores, hoc est harum tenebrarum principes perimas, agis, & quibus veras bestias, hoc est omnem Diaboli virtutem superes, & presso impune vestigio conculces leonem, & draconem. Beatus es, in quo benedicetur nomen Domini, & qui habes semen in Sion, & domesticos in Hierusalem, qui te vicissim in aeterna tabernacula suscipiant; Non enim timebis illius divitis locum, qui in tartaro, hoc est in inferno inferiore, & exterioribus tenebris merito igne circumdatus, vel extremo contempti in hac vita pauperis digito rogabat aspergi, cui Pater Abraham vere respondit: memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus mala, nunc vero hic consolatur, tu cruciaris.

ris . Ob hoc illi , censeo , divites hanc vel poenarum , vel deliciarum vicissitudinem perhorrescant , qui istis sibi tantum , & vitiis affluentes , aut opibus abstrusis incubant , nec partem posuere pauperibus , aut male prodigis . Egent merito , & aeterna egestate plectendi , qui tam viles sibi fuerint caritate luxuriae , ut in his pretiosior fuisse arguatur unius diei mensa , quam totius sui temporis vita . Hi ergo non communicabunt in aeternum caelestia bona pauperum , quoniam ista pauperes bona terrena nescierint . Et horum gravius lingua torretur , qui debilitates modo pauperum vel horrent , vel irrident , fastidiosi lethaliter , & faceti , qui praetereunt , & canibus lambenda dimittunt ulcera proximorum , quia omnis natura homini homo proximus . Nonne , quaeso te , isti verius dicendi canes , qui ne canes quidem in curandis , atque mulcendis hominibus imitati sunt , & de micis saltem a mensa sua cadentibus satiari cupientes fratres , hoc est natura ma-

tre germanos, non solum obferatis foribus
excludi, sed etiam saevis verberibus expelli
iubent; unde credo illum in Evangelio di-
vitem tartari, cum totus, ut clamat miser,
cruciaretur in illa ignei gurgitis flamma,
soliis tamen linguae refrigerium postulasse,
qua sine dubio ideo vehementius cremaba-
tur, quia in Lazarum ante ianuam suam
stratum, & canibus relictum saepius super-
bo avarus ore peccaverat. Ob hoc & alibi
praemonemur ponere ori nostro custodiam,
docente Sapientia per Salomonem, quia
in manu linguae vita, & mors, & alibi:
verbis tuis, inquit, iustificaberis, aut verbis
tuis condemnaberis. Tibi igitur, Frater in
Christo unanime, cui sub hac poena metus,
& cum illa sede communitas, cuius os be-
nedictione plenum est, cuius divitiae ubera
pauperum sunt, cuius domus Christi est,
qui non iacere mendicum ante ianuam
tuam, epulante te; sustines, sed contra tectis
tuis laetus inducis, aut tecum epulaturum,
aut etiam ieiunante, saturandum. Tibi felix
a pec-

a peccatis egestas, & beatæ virtutes in opibus sunt. Tu & inter illos pauperes iure numeraberis, quorum est regnum Caelorum, & inter illos divites, quorum possessio civitas firma est: quia spiritu Dei dives es, & tuo pauper, tales enim divites cum pauperibus suis diligit Deus, & sacris litteris celebrat, paginarumque perennium auctoritate nobilitat. Hoc enim ipsum considerare te volo, eorum divitum, quorum vel crimina, vel supplicia in Scripturis signata sunt, nomina significata non esse, quia sine dubio indigni erant, ut sermone divino nominarentur, quos aut vitæ obliteravit impietas, aut avaritia delevit, ideo prædixerat Dominus in Propheta de ipsis: nec memor ero nominum eorum per labia mea, hoc est per immortalium duo testamenta verborum, quæ oris divini labia bene dicuntur, quia & cohererent sibi, & uno Dei verbo aperiuntur, & per ipsa nos Deus osculatur ab osculo oris sui. Haec ergo labia pollui noluit nominibus impiorum.

divina iustitia , & idcirco neque illius divitis nomen exstat , cuius vanitas , & avaritia signatur , cui , consumpta iam vita de vitae apparatus cogitante, dictum est: stulte, hac nocte expostulatur anima tua , quae parasti, cuius erunt ? Neque huius e tartaro divitis nomen insigne est , quod non casu praetermissum, edito pauperis nomine, intelligimus . Illius quoque divitis , qui gloriatus in lege completa conditionem adipiscendae perfectionis divitiarum suarum amore averfatus est , coecitatem legimus , vocabulum non habemus . Erat enim, inquit , multas habens possessiones , & idcirco secuta est illa sententia , quae regnum Caelorum omni diviti pene clauserat , nisi Deus , ut solus bonus , omnipotentia sua excepisset hoc donum , ut divites pauperum voluntate ditaret . Hi ergo divites invidi Deo , & oblitterati memoria , qui terrenis caduca praeverterint , quique maluerint terrae, quam Deo credere , escam tineis, praedam furibus congerentes , ut scriptum est , cui thesaurizant ignorantes , quia

no-

nolunt intelligere, cui debeant thesauros suos, digni, qui nesciant, quo successore dimittant, quia nesciunt, quo largitore possideant. Quid enim habes, o homo, quod non acceperis, & quod accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis, & de suis Deo donis superbis? Talium, mi Frater, divitum nomina in Evangelio non scribuntur, quia nec in libro vitae habentur. Denique ut scias, non divitias, sed homines pro earum usibus esse culpabiles, vel acceptos Deo, lege, Sanctos Patres Abraham, & Iob Deo de opibus suis amicos factos; nam in Evangelio, quo ille tartareus contemptor Lazari dives praetermissus est, illum ab Arimathea Ioseph divitem nominari videmus; beatus enim est, qui specialiter intellexit super egenum, & pauperem pio Christi corporis obsequio muneratus, nec iudicem pro iniuria Dominici corporis interpellare veritus, & pio sumptu pretiosi velaminis, & sepulcri novi dives in Domini sepultura. His te pagina sancta nominibus adscribet, & in talium divitum

forte numeraberis, quorum opes aequabant animo; non enim sibi habentes habebant, sed nemo quidquam dicebat suum, & humani nihil a se alienum putabant, ut illa quondam princeps fidei multitudo, cui unum cor, & una anima, & omnia communia erant. Et vide rationem; facile iudicabis parricidiali crimine contemni pauperes nostro arbitrio, quos nullo videmus a nobis Dei opere discretos. Quomodo enim excludimus a nostris modicis habitationibus, quos Deus una nobiscum istius mundi conclusit domo? Quomodo dedignamur terrenae possessionis usu facere participes, quos & inviti divinae originis unitate consortes habemus? Hoc tenens Abraham amicus Deo factus, hoc observans Loth evasit a Sodomis, hoc sectatus Iob de Diabolo triumphavit. Aperiamus & nos domicilia nostra fratribus, vel timentes periculum supradictorum exemplo Patrum, ne forte quasi hominem excludentes, & Angelum repellamus, vel sperantes mereri & Angelos hospites,

tes, dum omnis advenae transitum prompta humanitate suscipimus. Pater enim Abraham, dum peregrinos suscipit, excepit Dominum cum Angelis Christum, & in hospitali tabernaculo illum, quem in Evangelio coram in semetipso salvato exhibet, & idem vidit. Sodomitas hospitem damnavit iniuria, & Loth eo potissimum liberari meruit affectu, quo hospites praetulit filiabus. Non ille impius, sed perfecte pius, non enim filias viles habebat, qui inde mercedem meruit, quod pietati domesticae praetulerit iustitiam caritatis, hoc est timorem Dei, cuius ubique praecepto, & spiritui recipiendis hospitibus serviebat, ac perinde iam tunc perfectum fidei mens illa complevit, quo dicitur nobis: omnis, qui reliquerit fratres, & sorores, aut matrem, aut filios, vel filias propter nomen meum; centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. Huius mentis perfectio, vel istius perfectionis mens iam ab origine saeculi iustum Loth ab illo pentapolitano incendio liberavit, meruitque

que per hospitalem domum totam in domum urbem munere Dei sortitus accipere, quia & ille, qui incesta, & impia civitate solus, & pius fuerat, & pudicus, ipsam superans sanctitate pietatem, non dubitavit, quantum in ipso fuit, pudicitia filiarum reddimere hospitum castitatem. Iob vero ille, igne exinanitum argentum, se semper oculum caecorum, & pedem claudorum fuisse testatur, horumque operum in ipso temptationis suae certamine mercedem reposcit, spoliatur opibus patrimonii, non animi, sed invulnerabilis corde nec labiis peccat, nudatus ambitione substantiae, sed armatus virtute patientiae, orbatus prole, non cordis lumine filios mentis suae, hoc est iustitiae opera complectitur clamans: nudus exivi de utero matris meae, nudus oportet in terram revertar, nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre possumus. Sed quia spirituales opes non amiserat, temporales quoque divitias pro patientiae triumpho recepit, & ditatus est triplo, quia

quia probatus , & purgatus erat septuplo ;
 Labores enim , ut scriptum est , fructuum
 suorum manducaverat in operibus piis elabo-
 rando . Idcirco fructus laborum suorum
 manducavit in hoc etiam saeculo praemia
 laborum recipiendo . Cum his divitibus
 tibi fors est , qui eundem Deum divitia-
 rum tuarum causam esse meministi , liber
 avaritiae , quia servus iustitiae iniquo ma-
 mona iuste uteris , nec captivus , sed vere
 dominus es pecuniae tuae , quia possideris
 a Christo , cui captiva est ipsa captivitas .
 Gloriare igitur in Domino , quia non caro ,
 & sanguis tibi , sed ipse , qui lumen est
 verum , & sapientia Dei Christus , pruden-
 tiam huius providentiae revelavit , quia
 intelligis in omni egeno , & paupere Chri-
 stum cibari , potari , & contegi , visitari se-
 cundum illos Patres , quos ob hoc meri-
 tum , quod supra dictum est , in die mala
 liberabit Dominus . Ipse te Dominus con-
 servet , & vivificet , & beatum faciat , &
 ferat opem nunc tibi supra lectum doloris
 tui :

tui : Convertat planctum tuum in gaudium sanctum tibi , conscindat saccum tristitiae tuae , & reddat tibi laetitiam salutaris tui , confirmante spiritu principali , firmet in orationibus , & eleemosynis , ut arcum aereum , brachia tua , perficiat pedes tuos , tamquam cervi , ut ad fugiendum Diabolum , & consequendum velox sis , & fixis gemino utriusque testamenti ungue vestigiis in via Domini firmiter sistas , creptis manu Domini pedibus tuis a lapsu , & oculis a fletu , ut cum benedicta coniuge in aeternum tua placeas Domino in regione vivorum . Fiet enim tibi secundum fidem tuam , quia fidelis Dominus in verbis suis , memor erit in aeternum huius sacrificii tui , & holocaustum tuum pingue fiet , teque ipsum vivam sibi hostiam in odorem suavitatis accipiet remunerator vestri foenoris in illa die , qua locupletior creditoribus debitum suum cuique depositum multiplicata reddet usura ; nec longe retribuendi dies , alben-
tibus iam propinqua est regionibus .

Inte-

Interim recipiendas opes festina tibi meditatione, promittens multo uberius animum tuum venturi fide, quam meo, vel cuiusquam sermone solaveris; non enim modica animis credentium voluptas est promissa fidelibus bona dulci cogitatione praesumere, & in Paradiso iam animis deambulare. Si agricolam iuvat spem messis in segete mirari, dum a messe fructum laboris exspectat, faciliusque feret moram temporum, avaritia votorum si pascat oculos, dum sperat eventus, quanto maiorem nos capere possumus voluptatem, licet peccatores, attamen fideles servuli, quibus sparsi seminis non apud dubiam terrae fidem, sed apud incommutabilem veritatem ratio mandata est, quia hoc speramus, quod veritas ipsa promisit. Non enim ab humanis opinionibus, nec a fabulosis Poetarum somniis, aut Philosophorum phantasmatibus post hominem futura colligimus, sed ab ipso fonte veritatis haurimus fidem rerum. Quis autem potuit divina

vina magis, quam Deus ipse operum, & statutorum suorum conscius noscere? Non traduces in corpora aliena animas, ut sint monstra post hominem, neque omnino sine corpore permansuras, aut in corpore metiemur occiduas. Blandiantur sibi mendaciis Poetarum, qui non habent veritatis Prophetas. Censeantur opinionibus erraticis Philosophorum, qui non illuminantur testimoniis Apostolorum, & se desperatione solentur, qui spem non habent; dicentes umbrae: transitus est tempus nostrum; & non est reversio finis nostri, quoniam consignatus est, & nemo revertetur; qui excaecati nequitia, & infidelitate sua non possunt dicere: credô videre bona Domini in terra viventium. Nos vero tam egenis remediis non indigemus, quibus ipsa veritas Dei Verbum Deus resurrectionem carnis in vitam aeternam & spopondit, & probavit resurgens; ipse enim Dei Filius, per quem omnia, & ex quo nihil, ipse testatus est: Ego sum resurrectio, qui cre-

credit in me , etſi mortuus fuerit , vivet , & omnis , qui vivit , & credit in me , non morietur in æternum , quod ne verbo ſolum aſſereret , ſanxit exemplo , ſuumque ipſum , in quo omnis ſuſceptio , hominem reſuſcitatum a mortuis oſtendit diſcipulis , in ſemetipſo fidem carnis aſſignans , cum dixit Thomae : infer digitum tuum huc , & vide manus meas , & infer manum tuam huc , & mitte in latus meum , & noli eſſe incredulus , ſed fidelis , quia ſpiritus carnem , & oſſa non habet , ſicut me habentem videris . Haec igitur teſtimonia , haec documenta , hanc lucem fidei habentes , qua occaſione poterimus de reſurrectione dubitare , quam & de Verbo Dei audivimus , & Apoſtolorum oculis vidimus , manibusque palpavimus , quique ita per Chriſtum Deo iuncti , & inſiti ſumus , ut Dei arrhabonem teneamus in terra noſtra Spiritum Sanctum , quem dedit nobis , & noſtri pignus habeamus in Deo carnem Chriſti , quia intervallum iſtud immenſum , quo
a di-

a divinis mortalia disparantur , medio , & inter utraque communi interventu suo, velut quodam , ut sic dixerim , ponte continuat , ut eius tramite terrena caelestibus conferantur , cum hoc corruptibile nostrum incorruptio superna perfuderit , & mortale nostrum , ut scriptum est , immortalitas hauserit , mortemque devictam victrix in Christo , & a Christo nobis vita forbuerit ; quod ut assequamur , non de veritate tanti boni , sed de nostri captu meriti dubitare possumus : sed agamus , quae Christus iussit , ut adipiscamur , quae Christus spondit . Veritas illius nobis adest , illi fides nostra non desit , omnibus vita , omnibus via , omnibus ianua est , nemini clausit sua regna , quibus & vim permittit inferri . Perge quo curris , & apprehendas , in quo apprehensus es : enitere per angustam viam , ut pervenias in amplam possessionem hereditatis aeternae . Habes iam in Christo magnum tui pignus , & ambitiosum suffragium coniugem , quae tantum tibi gratiae in

in caelestibus parat , quantum tu illi a ter-
ris opulentiae suggeris , non illam , ut dixi
luctibus cassis honorans , sed vivis mune-
ribus accumulans , quibus illa nunc gau-
det , iamque illi huius operis tui usus in
fructu est , cuius adhuc tibi munus in semi-
ne est . Iam honoratur tuis illa meritis ,
iam pascitur tuis panibus , & affluit tuis
opibus in vestitu deaurato , circumamicta
varietate , pretioso lumine , non eget alie-
nae manus digito refrigerari , propriis ipsa
digitorum suorum roribus , idest dexteræ
tuæ operibus infusa , non aequè ampla
dote nubentem locupletaveras , ut nunc
ditificas quiescentem . Quantam enim tunc
partem tuorum munerum cepit , cum eo
solo , quod poterat induere , frueretur , nunc
quantumcumque contuleris , totum simul
hominum sensu voluptate dives animo pos-
sidebit . Beata , cui tam numerosa apud
Christum suffragia sunt , & cuius caput
tam multiplex ambit illustrium corona gem-
marum , nec alienis intexta floribus , sed

Tom.II.

E

dome-

domesticis corusca luminibus . Vere illa
pretiosa Domino anima , quae de tribus
pretium margaritis capit , est enim coniux
fidei , soror virginitatis , filia perfectionis ,
cui Paulla mater , soror Eustochia , tu ma-
ritus . Opto te valere .

HOMI-

HOMILIAE III
VEN. BEDAE PRESBYTERI
EX COD. MS. SAECULI XIII
Bibliothecae Congregationis Casinensis
Florentiae
NUNC PRIMUM EDITAE
A D. PETRO ALOYSIO GALLETTIO ROMANO
ABBATE FONTIS VIVI
IN AGRO PARMENSI,

THE
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
OF THE
DEPARTMENT OF JUSTICE
WASHINGTON, D. C.
OFFICE OF THE DIRECTOR
GENERAL INVESTIGATIVE DIVISION
MEMORANDUM FOR THE DIRECTOR
SUBJECT: [Illegible]

11

ALEXANDRO. MATTHAEIO

HIERONYMI. DVCIS. IOVII

ET. LAVRAE. CATHARINAE. ALTERIAE. P
CANONICO. BASILICAE. PRINCIPIS. APOSTOLORVM
GRATIAE. IVSTITIAEQVE. REFERENDARIO

VIRO

AVITAE. PIETATIS. AEMVLATORI
PROBORVM. DOCTORVMQVE. CVLTORI

CVI

NOBILISSIMI. ROMANI. GENERIS. SPLENDOR
COMITAS. CVM. GRAVITATE. CONIVNCTA
MORVM. INNOCENTIA

VTRIVSQVE. IVRIS. PERITIA

SACRARVM. DISCIPLINARVM. STVDIVM
BENEVOLENTIAM. OMNIVM. ORDINVM

MIRIFICE. CONCILIARVNT

D. PETRVS. ALOYSIVS. GALLETTIVS

ROMANVS

ORD. S. BENEDICTI. CONG. CASINENSIS

ABBAS. FONTIS. VIVI

BEDAE. VENERABILIS. PRESEYTERI

PIISSIMAS. LVCVBRATIONES

E. TENEBRIS. PRIMVM. ERVTAS

PRAESVLI. CLARISSIMO

ET. AMICO. SVAVISSIMO

D. D. D

EDITORIS MONITUM

IN TRES BEDAE HOMILIAS.

EX Codice XLII. Abbatiae Florentinae tres prodeunt Homiliae, quas Venerabilis Bedae Presbyteri, ac Monachi Anglofaxonis, cuius nomen praeferunt, genuinum fetum esse haud iniuria quis suspicabitur. Dictione certe tota huius Sancti Patris est nec omnino inelegans, nec adfectatae eloquentiae curiosa, sed temperata, & media; sententiarum, quas alias ipse tradit, aequabilitas, imo voces eadem, eademque pericli ubique obviae sunt, quod unicuique eius tum Commentaria in Evangelia, tum ceteras in eadem argumenta Homilias vel leviter intuenti nullo negotio adparebit. Ipsum vero in sermonibus componendis sacpissime eadem prorsus verba adhibuisse, quibus in Evangeliiis exponendis usus fuerat, luculentissime unusquisque agnoverit, qui praedicta eius in Evangelistas Commentaria cum Homiliis contulerit.

Verum enim vero quum de Bedae lucubrationibus agitur, parum profecto haec omnia viros gravissimos movent, quin eas ad spuria facile reiiciant. In Epitome aiunt Historiae Ecclesiasticae Gentis Anglorum indicem ipse Operum suorum exhibuit, ubi Homiliarum Evangelii libros duos se scripsisse fatetur. At in Bibliotheca nunc Colbertina, olim Thuanica, duo, teste Mabillonio in Bedae Elogio, adservantur pervetusti Codices eius com-

presentes Homilias, in quorum primo ante annos DCCC. exarato triginta novem tantum continua serie reperiuntur, in altero vero, qui aetatem annorum DC. praefert, in duos libros distinguuntur, praemissis ad utrumque Capitulationibus. Ea libri I. capitulatio vigintiquinque enumerat Homilias, altera vero libri posterioris vigintiquatuor, unde clarissimus Mabillonius concludit praeter hasce quadraginta novem, reliquas, quae iuxta editiones ad CXL. usque excreverunt, aut subditicias esse, aut dubias, aut certe ex sinceris in Marcum, & Lucam Commentariis expressas fuisse. Hisce unice adductus Casimirus Oudinius in Sanctorum Patrum editores acerbius, & contumeliosius invehitur, quasi summa impudentia ab annis circiter ducenis absque fundamento, & ratione, ut suis omnia darent vel coniecturis, vel adfectibus, vel phantasiis, scripta veterum Patrum innumeris extraneis non amplificaverint, sed corruerint magno Ecclesiae probro Paulloque post veluti rem prorsus certam statuit omnes Bedae Homilias, exceptis iis XLIX., quae in duobus praedictis Colbertinis Codicibus reperiuntur, spurias esse, & a recentioribus interpolatoribus confictas, qui vix cccc. aetatis annos excedant.

Haec itaque si ita se habent, actum est prorsus de iis, quae quum Bedae adscribantur, eo in indiculo non memorantur, deque tot, tantisque sermonibus, qui sub eius nomine in optimis leguntur editionibus, ac e tenebris erui possunt in dies.

Ego

Ego vero etsi nullus umquam diffitebor plura Bedae Opera subposita in eius Operum editiones irrepisse, ea tamen, quae ex Mabillonio, & Oudinio adduxi, tanti mihi non videntur, ut incerta quaedam regula deduci queat, qua earum sive falsitas, sive genuinitas adferatur. Enimvero Indiculus ille Bedae Operum, qui ad calcem Epitomes Ecclesiasticae Historiae Gentis Anglorum legitur, num ipsum Bedam parentem agnoscat, in dubium a plerisque merito vertitur. Plura etenim Epitomae illi a recentiori manu adiuncta fuisse, ex eo luculentissime adparet, quod etsi a severioribus Criticis existimetur recte Simeonem Dunelmensem, sive Turgotum in libro secundo de Dunelmensi Ecclesia cap. 14. adfirmasse Bedam ad annum usque DCCXXXV. vitam perduxisse suam, multis tamen tum impressis, tum manuscriptis Codicibus Epitome illa ad annum usque DCCLXVI. excurrat. Profecto quum Historiam ipsam Gentis Anglorum ad annum DCCXXXI. Beda deduxerit, & Epitomes initio ita exordiat: Verum ea, quae temporum distinctione latius digesta sunt, ob memoriam consecrandam breviter recapitulari placuit, manifestum est Epitomen quoque annum DCCXXXI. excedere non debere. Quare haud improbabile videtur omnia, quae exinde leguntur, a recentiori quodam adiuncta fuisse. Hinc in editis plerisque, manuque exaratis Codicibus optimae quidem notae, ut noster est LXIV. saeculo XIII. conscriptus, ultra annum DCCXXXI. non excurrit. Bedae genuina putaverim in ea desinere verba, quae in fine Epitomes leguntur:

Haec

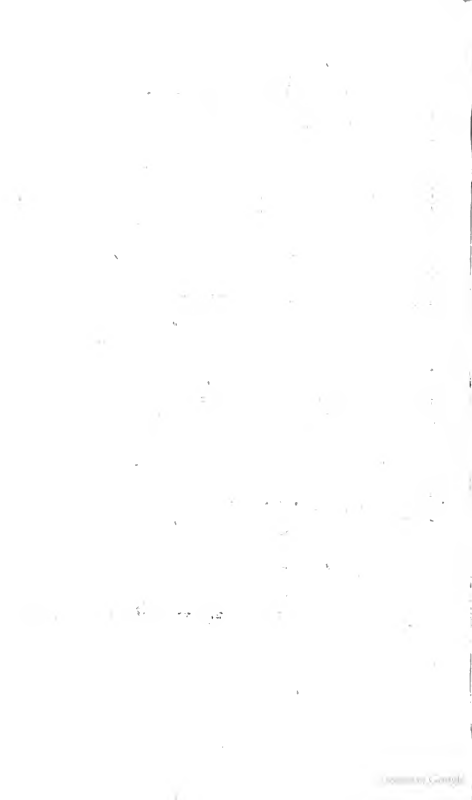
Haec de Historia Ecclesiastica Britanniorum, & maxime Gentis Anglorum, prout vel ex litteris antiquorum, vel ex traditione maiorum, vel ex mea cognitione scire potui, Domino adiuvante, digessi. Reliqua vero, quae sequuntur, Beda famulus Christi, & presbyter &c. cum eius Operum indiculo omnia prorsus subditicia esse existimaverim.

Nonnulla heic adnotari queunt, quae ab humili, modestissimoque viro, qualem Bedam novimus, abhorrere videntur. Certe iactantiam quamdam sapiunt ea verba: Cunctumque ex eo tempus vitae in eiusdem Monasterii habitatione peragens omnem meditandis Scripturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinae regularis, & quotidianam cantandi in Ecclesia curam semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui. Praeterea in huius ad Indiculum praefationis sine profitetur Beda ea se adnotaturum, quae in Sacram Scripturam conscripserat, & tamen Indiculus omnes enumerat sive sacri, sive profani argumenti libros, & ut uno verbo dicam, aut nihil prorsus praefatio haec ad Indiculum pertinet, aut incautum impostorem habet auctorem. Quare prudenter mihi egisse videntur clarissimi Colonenses Bedae Operum editores, qui praefationem hanc characteribus oblongis, ac si dubia esset, post Epitomen ediderunt, Indiculum in generalem iniecerunt praefationem, ibique non veluti Bedae, sed cuiusdam anonymi fetum dederunt. Quod si quis obfirmato animo contendere perge-

pergeret Indiculum illum a Beda conscriptum fuisse, adeoque duos tantum Homiliarum libros ibidem recensitos edidisse, annon reponere possem, quid vetat Bedam ex Homiliarum suarum acervo quadraginta novem selegisse, in duosque libros distinxisse, aut post compositum Indiculum alios concinnasse sermones, aliaque Opera conscripsisse? Haec innui non profecto, ut trium Homiliarum, quas heic profero, genuinitatem omnino certam adfererem, sed potius, ut probarem haud firmo, tutissimoque Mabillonium, & Oudinum argumento niti, quum praeter illas XLIX., ceteras, quae Bedae nomen praeferrunt, Homilias illi abiudicant, Indicemque illum ita sincerum Bedae Opus existimant, ut eo uti possint ad vera a falsis eius scriptis secernenda.

Beda vero natione Anglus natus est anno DCLXXII. in agro Dunelmensi. A puero Monachus evasit, annoque DCCI. a Sergio Papa Romam evocatus anster suscepit non constat, quin potius Monasterii sui limitibus numquam exiisse videtur. De anno eius emortuali variant auctores. Rectius tradunt, qui eum anno DCCXXXV. obiisse dicunt. Sepultus est in Monasterio suo Girvicensi, eiusque ossa Dunelmum deinde sunt translata, & in eadem theca reposita, qua S. Cuthberti, qui Bedae morti interfuit, recondita sunt.

LECTIO

LECTIO SANCTI EVANGELII
SECUNDUM LUCAM.

IN illo tempore dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri, da mihi portionem substantiae, quae me contingit, & divisit illis substantiam, & cetera.

Homilia I. Beati Bedae Presbyteri.

EVangelica lectione, Fratres Carissimi, audistis duorum filiorum parabolam; sed homo iste, qui duos filios habuisse dicitur, Deus Pater intelligitur, duorum videlicet genitor populorum, atque creator. Maior enim filius eos, qui in unius Dei cultura permanent, significat, minor eos, qui in cultura Idolorum Dominum descruere. Et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiae, quae me

me contingit , & divisit illis substantiam ,
 quam substantiam hic Evangelicus Pater di-
 vidit filio spirituali , nisi prudentiam , & in-
 tellectum , vel etiam libertatem arbitrii ,
 quae verae , & perpetuae sunt opes bene-
 utenti ea ? Dividit enim Deus Pater hanc
 filiis substantiam , quia in prima nativitate
 aequaliter cunctis ratio nascentibus datur ,
 sed in subsequenti conversatione unusquis-
 que plus , aut minus hanc habere substan-
 tiam invenitur , dum hanc in semetipsis per
 malam voluntatem negligentes deserunt , di-
 ligentes autem custodiunt naturale rationis
 bonum . Alius enim memor , & intelligens
 Domini Creatoris esse ea , quae ab eo sum-
 pserat , ita ut sunt , Dei Patris esse credens ,
 quasi paterna custodit . Alius autem a se-
 metipso haec esse , & sua existimans , sicut
 propriae possessionis licentia dispensandis abu-
 titur , & cito profligata facultate privatur ,
 unde sequitur : *Et non post multos dies con-*
gregatis omnibus , adolescentior filius pe-
regre profectus est in regionem longin-
quam ,

*quam, & ibi dissipavit substantiam suam
vivendo luxuriose. Qui addit longe non
locum mutando, sed adversionem mentis
expressit, quia quanto plus quisque in pravo
opere deliquit, tanto a Dei gratia longius
recedit. Et ita, qui obliviscitur Deum Crea-
torem suum, hic vere peregrinari a Deo di-
citur, quia mala conversatio in saeculari de-
siderio non solum peregrinum, sed & alie-
num Deo hominem facit, sicut & hi, qui
peregrinos se faciunt, non cum concupiscen-
tiis carnis, & desideriis huius mundi a cae-
lesti regno exfulantur. Hac ergo peregrina-
tione per magnam ignorantiam peregrinos
nos fuisse sciens Beatus Apostolus dicit:
*Vos, qui longe aliquando fuistis a Deo per
incredulitatem, & malam conversationem
vestram, nunc facti estis prope in sanguine
Christi ab aeternae mortis erepti interitu.*
Nolite vos iterum terrenis inhaerendo desi-
deriis elongari a Domino, cum adhuc estis
prope verae fidei confessionem, perseverate
in bonorum operum exhortatione, in volun-
tate*

tate adhaerentes ei omni tempore , quia ipse portionem hereditatis suae , idest gaudia vitae aeternae daturus est omnibus invocantibus eum in veritate , idest , qui in voluntate eius se custodire contendunt . Sequitur : *Et postquam omnia dissipavit , facta est fames valida in regione illa , & ipse coepit egere . Et abiit , & adhaesit uni civium regionis illius , & misit illum in villam suam , ut pasceret porcos , & cupiebat implere ventrem suum de siliquis , quas porci manducabant , & nemo illi dabat .* Postquam ergo quis pro peccatis suis obliviscitur domini sui praeceptis , & eius voluntati non famulatur , spiritualibus destituitur opibus , idest prudentia , & intellectu omnes ornatus animae consumit . Porcos pascere dicitur , hoc est sordidas , & immundas in anima sua enutrire cogitationes , escas inutiles desiderare , quae nihil corpori proficiunt , idest carnales concupiscentias adimplere , quod est seductio , & corruptio vitae , quae virtutem animae nullam praestant , sed
 totis

totis penitus animam bonis privant , eam-
 que perimunt , quibus daemonia semper
 animas fidelium decipere , atque seducere
 festinant . Talis igitur merito egere dici-
 tur , quia omnium bonorum operum fructu ,
 & meritis est destitutus , de quo subditur :
*In se autem reversus dixit , surgam , &
 ibo ad patrem meum , & dicam ei , Pater ,
 peccavi in caelum , & coram te , iam
 non sum dignus vocari filius tuus , fac
 me , sicut unum de mercenariis tuis .* Quis
 ergo iste filius , qui in longinquam regio-
 nem peccando a Deo elongatus , tandem
 poenitentia motus , redit confitendo ad pa-
 trem , nisi Christianus , qui se libidine , ac
 luxuria perdiderat , & elongavit a Deo , pro-
 brosis se actibus , ac tota foeditate polluerat ,
 & porcos pavit , idest daemoniorum se man-
 cipavit servitio , qui cum se instinctu , & mi-
 sericordia Dei recognoscit omni bono desti-
 tutum , & undique inopia boni operis ob-
 fessum , revertitur ad indulgentiam patris ,
 & se coram Angelis Dei in caelo , & San-

Tom. II. F ctis

Etis Dei peccasse, & se reum esse confitetur, imploratur misericordiam, & indulgentiam recipiet peccatorum? Nos ergo, fratres carissimi, convertamur ad Dominum Deum nostrum, & agamus praeteritorum poenitentiam peccatorum. Nulla enim debemus desperatione deterreri, cum specialiter hanc parabolam in persona poenitentis videamus aptari. Ipso Domino manifestius declarante, & dicente: *Dico vobis, sic erit gaudium in caelis coram Angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.* Dedit ergo Dominus poenitentibus viam egressionis, & eos, qui a malis suis se ad pristina bona convertunt, destinavit in sorte iustorum. Igitur, carissimi, si quis inter nos gravium scelerum cogitatione maculatus sit, si quis sordidarum voluntatum sit peste pollutus, expandat misericordi Deo suae iniquitatis arcum, aperiatur internae praevagationis opericulum. Nota quidem sunt Deo cuncta, quae gerimus, quae etsi nondixerit lingua, non potest celare conscientia:

tia : Patet quippe ei, omne, quod clausum est, & oculis eius apertum est, quicquid in cogitationibus nostris obstrusum videtur. Ergo cum omnia noverit, non quaerit pro ignorantia confessionem, sed pro misericordia desiderat confiteri, & non invenire. Haec igitur agnoscentes, dilectissimi, unusquisque serenum per officia confessionis instituat, causamque suam semetipso accusante componat, dicat in se sub brevitate sententiam, ut Christi iudicis possit vitare iracundiam; quisquis enim illum cupit habere misericordem, exerceat in se ipse censuram. Totum autem, quod timemus, fiat veniale, si in vobis inventa fuerit haec plenitudo iustitiae. Ecce Dominus confessionis nostrae munus expectat, & cum sit nota divinis oculis hominum conscientia, vult poenitenti ea, in qua est, lacrimis sacrificium confessionis offerre. Poenitentia, inquam, est, quae sub uno actu officia diversa complectitur. Hinc enim publicat confitentem, hinc reatum non denegat, unde crimen excusat.

culat . Hinc obicit propria peccata peccanti , inde indulgentiam exhibet confitenti .
O magnificum bonitatis divinae thesaurum !
O singulare clementissimi Iudicis institutum !
Cum apud saeculi Iudicem confessus statim
dirigitur ad poenam , apud Dominum confitens
mox pergit ad veniam , cui honor ,
& gloria in saecula saeculorum . Amen .

LECTIO SANCTI EVANGELII
SECUNDUM MATTHAEUM .

IN illo tempore : Prope erat Pascha Iudaeorum , & ascendit Hierosolymam Iesus ,
& invenit in templum vendentes oves , & boves ,
& columbas , & nummularios sedentes ,
& cum fecisset quasi flagellum de funiculis ,
omnes eiecit de templo , & reliqua .

Homilia II. Beati Bedae Presbyteri .

Praesentem Sancti Evangelii lectionem ,
Fratres carissimi , sollicita intentione
oportet considerare ; quia appropinquante
Pascha

Pascha Iudaeorum , Dominus ascendit Hierosolymam , nobis profecto dat exemplum , quanta animi vigilantia Dominicis debeamus subiici imperiis , cum ipse Dei Filius eadem , quae ex divinitatis auctoritate statuit , decreta custodivit . Ne enim putarent homines absque crebris orationum , bonorumque actuum sacrificiis vel supplicia evadere , vel ad gaudia aeterna posse pertingere , ipse ad orandum , ad adorandum in Hierusalem , ad imolandumque Dei Filius ascendit , qui veniens Hierosolymam , quid ibi gesserit , audiamus : *Et invenit in templo vendentes boves , & oves , & columbas , & nummularios sedentes , & cum fecisset quasi flagellum de funiculis , omnes ejecit de templo .* Inter omnia signa , quae fecit Iesus , hoc videtur esse maximum , quod unus homo , & ipse in illo tempore contemptibilis , & in tantum vilis apud Iudaeos , ut postea crucifigerent , principibus eorum cernentibus , lucra sua destrui audiebat , potuitque unus flagelli verberare tantam eiicere multitudi-

nem, & talia facere, quae infinitus non potuisset facere exercitus. Igneus enim fulgor radiabat ex oculis eius, & divinitatis eius maiestas lucebat in facie, & ideo manum ei non audebant iniicere principes. Videbantur enim licite vendi in templo, quae ad hoc emebantur, ut in eodem templo offerrentur Domino; sed nolens ipse Dominus aliquid in domo sua terrena negotiationis fieri, eiecit omnia, ipsosque factores repulit. Quid ergo putamus, fratres mei, facere Dominum, si rixantes, si otiosis fabulis vacantes, vel aliquolibet scelere reperiret occupatos, qui hostias, quae sibi immolabantur, ementes in templo vidit, & eliminare festinavit? Haec omnia propter illos dicta, & facta sunt, qui ingrediuntur Ecclesiam non solum intentione orandi negligenter, verum etiam ea, pro quibus orare debuerunt, augent, cum vitiis, odiis, detractionibusque alios infecuntur, addentes videlicet peccata peccatis, nec timentes ex eo districti iudicis examinatione damna-

damnari. Unde multum tremenda sunt
haec, dilectissimi, digno expavescenda ti-
more, sedulaque praecavendum industria,
ne veniens Dominus, quando minime cogi-
tamus, perversum quid in nobis, unde me-
rito flagellari, ac de Ecclesia eiici debeamus,
inveniat; & maxime in Ecclesia, quae spe-
cialiter domus est orationis, timendum satis
est, ne nos aliud in ea, quam ipse diligit,
agentes inveniat, & ipse se nobis, qualem
non volumus, districtus redditor ostendat,
ne nos in templo suo nummularios, idest
terrenis rebus, & concupiscentiis huius mun-
di servientes, & desideriis irretitos inveniat,
ne inter Sanctos positos aliquid ibidem
propter vanam mundi gloriam operari, ne
siste bona, & mala aperte facientes repe-
riens damnet, ne vendentes boves, idest ver-
bum praedicationis, quod impendimus, non
divino amore, sed aeterni quaestus intuitu
audientibus impertire, ne vendentes oves, ut
supra diximus, humanae laudis appetitu
opera exercere, de quibus alibi Dominus

dicit. *quia receperunt mercedem suam*; ne
 nos vendentes columbas. inveniens damnet,
 idest acceptam Spiritus Sancti gratiam non
 propter gratis, ut praeceptum est; sed pro-
 pter pretium, impositionem quoque ma-
 num, vel ordinationem cuiusquam, qua
 Spiritus Sanctus accipitur, etsi non ad quae-
 stum pecuniae, ad vulgi tamen favorem tri-
 buere. Notandum est autem, quia non soli
 venditores sunt columbarum, & domum
 Dei domum negotiationis facientes, qui sa-
 cros ordines largiendo pretium inquirunt,
 verum etiam hi, qui gradum, vel gratiam
 in Ecclesia spiritalem, quam Domino lar-
 gente percipiunt, non simplici intentio-
 ne, sed cuiuslibet causa humanae retribu-
 tionis exercent. Quicumque ergo tales sunt,
 si nolunt, veniente Domino, de Ecclesia au-
 ferri, auferant ista de suis actibus; ne faciant
 domum Dei domum negotiationis, unde
 iustam in futuro sentient vindictam. Sequitur:
Recordati sunt vero discipuli eius, quia
scriptum est; Zelus domus tuae comedit me.
Zelo

Zelo domus Patris Salvator eiecit impios de templo . Zelemus & nos, Fratres carissimi, domum Dei, & quantum possumus, ne quid in ea pravum geratur, resistamus : Si viderimus fratrem, qui ad domum Dei pertinet, superbia tumidum, si detractionibus adfuetum, si ebrietati servientem, si luxuria supplantatum, si iracundia turbidum, si alicuiquam vicio substratum, studeamus, in quantum facultas suppetit, castigare polluta, ac perversa corrigere, & si quid de talibus emendare nequimus, non sine acerrimo mentis sustinere dolore, & maxime in ipsa domo orationis, ubi Corpus Domini consecratur, ubi Angelorum sanctorum praesentia semper adeste non dubitatur, ne quid ineptum fiat, nequid, quod nostram fraternamve orationem impediat, totis viribus abigamus. Sequitur: *Responderunt ergo Judaei, & dixerunt ei: quod signum ostendis nobis, quia hoc facis?* Respondit Jesus, & dixit eis, *soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* De quo templo dice-

diceret Evangelista, post aperuit, videlicet de templo Corporis sui, quod illi destruebant in morte, cum eum crucifigebant, sed ipse die tertio a mortuis excitavit. Quia ergo signum quaerebant a Domino, quare solita commercia proiceret de templo, respondit, ideo secretissime impios exterminari de templo, quia ipsum templum significaverit templum Corporis sui, in quo nulla fuerit macula peccati, neque immerito lapideum purgavit sceleribus templum, qui templum Corporis sui, quod verum Dei fuerat templum, ab hominibus morte solutum, Divina suae Maiestatis potentia excitare posset a morte. Quia ergo iam prope est tempus, quo solutionem eiusdem templi venerabilis, quae facta est a perfidis Iudaeis, & excitationem, quam ipse tertia die, sicut promissit, mirabiliter exhibuit, annua solemnitate celebrare desideramus, mundemus templa corporum, & cordium nostrorum, ut Spiritus Dei habitare dignetur in cordibus nostris. Et iuxta quod Apostolus ammonet,
abie-

abiectis operibus tenebrarum, induamus nos
arma lucis, sicut in die honeste ambulemus,
non in comessationibus, & ebrietatibus,
non in cubilibus, & impudiciis, non in
contentione, & aemulatione, sed induimini
Dominum nostrum Iesum Christum, qui
cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & re-
gnat Deus ante omnia saecula saeculorum.
Amen.

LECTIO SANCTI EVANGELII
SECUNDUM LUCAM.

IN illo tempore erat Iesus eiciens dae-
monium, locutus est mutus, & admi-
ratae sunt turbae, & cetera.

Homilia III. Beati Bedae Presbyteri.

Virtutes quidem Domini nostri Iesu
Christi factas esse in plebe Iudaeorum
audivimus, & credimus, sed miracula,
quae nunc legebantur, requiramus. Erat,
inquit Evangelista, Iesus eiciens daemo-
nium,

*nium, & illud erat mutum, & cum eiecisset daemonium, locutus est mutus, & admiratae sunt turbae. Homo iste mutus, & coecus incredulus significat, omnesque malivolos; qui mandata Domini, nec operibus facta, nolunt ad imitandum videre, nec aure cordis ad intelligendum audire, qui vinculo infidelitatis, & invidiae in lingua ligati, ut ipsa audita Dei mandata aliis invident dicere, & adnuntiare contemnunt, sive qui idola muta, & surda colunt; coeci, & muti sunt, dicente Psalmista: *Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis*. Tria igitur signa simul in uno homine isto facta sunt, coecus inluminatur, & mutus loquitur, & possessus a daemone liberatur, quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed & quotidie in sancta Ecclesia geritur, cum per sanctos praedicatores quis ab infidelitate convertitur ad fidem, ut expulso, & abrenuntiato diabolo, cui ante servivit, ad fidei lumen redit, & ad agnitionem superni Creatoris venit, ac deinde lau-*

laudem Dei iugiter ex seipſo proferre non definit, & aliis verbum veritatis, quantum valet, atque aeternae salutis gaudia annuntiare contendit. Quidam autem dixerunt, in Beelzebub principe daemoniorum eiicit daemones. Pharifaei, & omnes ſimul increduli, & perversi opera Dei calumniabantur. Quibus ipſe Dominus alibi ait: *Vae vobis, qui clauditis regnum caelorum, nec ipſi intratis, nec alios per invidiam introire permittitis.* Sequitur: *Et alii temptantes ſignum de caelo quaerebant.* Ipſe autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit: *Omne regnum in ſe ipſo diſiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadit. Cogitationes hominum nemo novit, niſi ſolus Deus.* Ideo ergo, quia Iudaei credere noluerunt in Dominum Ieſum, nos ergo eum ex fide diligamus, & timeamus, quia per ipſum facta ſunt omnia, & ipſe cogitationes, & corda omnium novit, & ipſe reddet unicuique ſecundum opera ſua. Ideoque non ad dicta Iudaeorum, ſed cogitationibus eorum reſpondit,

dit, ut vel sic compellerentur potentia eius, quia dixerunt intra se, cum in Beelzebub, idest in potestate principis daemoniorum, non in potestate Dei eiicere demonia. Ostendit enim regnum suum inditiduum esse, qui ubique regnat, cuius regni non erit finis. Et ideo se in hunc mundum venisse, ut diaboli regnum destrueret, & portas regni caelestis omnibus credentibus, & per opera iustitiae intrare volentibus aperiret, & his, qui in eo spem suam figerent, aeternae salutis gaudia patefaceret. Eos autem, qui in diabolo spem potius, quam in eius misericordia ponerent, divisos esse a Beatorum consortio, & ab aeternae vitae gaudio expulsos innotuit. Grave igitur scelus est opera Dei diabolicas credere virtutes. Ideoque, dilectissimi, nolite diabolo acquiescere seductori, sed potius Dei inhaerentes voluntati ponite in eo spem vestram, & ipse vos diriget in omni bono. In omnibus igitur angustiis, & tribulationibus vestris, in omnibus pressuris, quac-

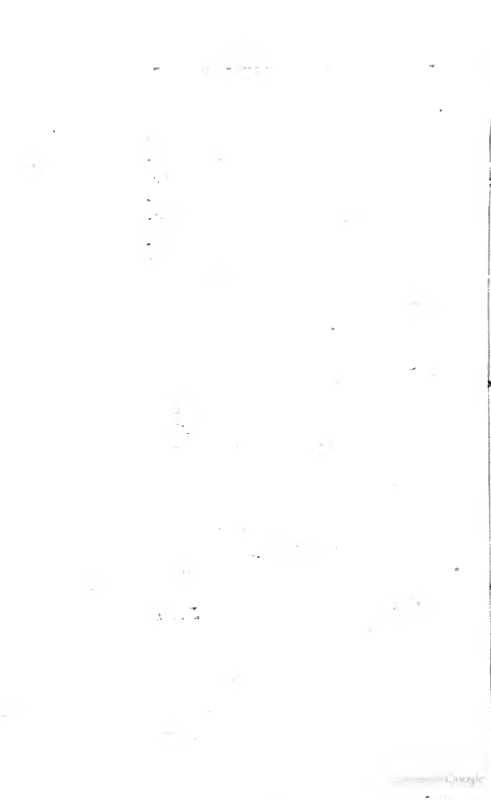
quaecumque evenerint in hoc mundo, a Domino Deo omnipotente quaerite misericordiam, & indulgentiam. Quaerite eius misericordiam fide recta, caritate sincera, eum diligite, credentes, quicquid tribulationis acciderit, vel angustiae, hoc pro peccatis nostris maxime accidisse. Confitemini peccata vestra Deo, & Sacerdotibus eius, & sanctis viris in Ecclesia, & agite poenitentiam de omnibus, quae egistis, illicitis, elemosynis abluite a vobis sordes animarum vestrarum, vociferate ad Dominum, puro corde, fide sincera, & caritate perfecta; ponite spem vestram semper in misericordia eius, credentes, quia, quicquid ab eo fide recta, & sincera petitis, accipietis. Ipse statim paratus est sua misericordia in mensa omnibus se invocantibus, in veritate indulgentiam, & refrigerium praestare sempiternum. Nolite vanis daemoniorum seduci erroribus, toto corde diaboli machinamenta despiciite. Si enim semel, aut bis, aut fortiter, quaterve nequitias, quas diabolus in-

VOS

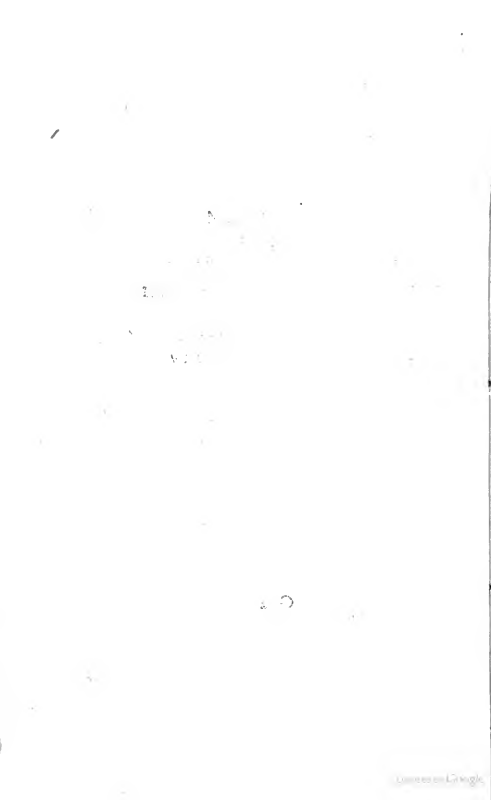
vos temptando conatur immittere, toto animo, & tota fide contemnitis, & in eadem cautela semper vigilare contenditis, ita ipsum diabolum Deus a vestra infestatione dignabitur repellere, ut numquam vos possit sua calliditate decipere. Nolite ergo seduci, fratres, nolite alibi auxilium quaerere, nisi ad Christum Dominum nostrum. Nolite ab eo recedere, & a vanis, & inutilibus praecantatoribus, & a diabolicis auguriis quaerere remedia; quia quando aliqua necessitate, vel angustia, aut etiam tribulatione, vel infirmitate corporis a Domino flagellamur, ad requiem, & ad remedium sempiternum vocamus. Et quomodo ad illum pervenire volumus, si ab illo flagella patienter, atque humiliter non sustinemus? Quapropter sufferamus patienter eruditionem Patris caelestis, ut ad patriam pervenire mereamur regni aeterni. Haec, dilectissimi, ideo dicimus, ut ne quis ex vobis cum aegrotatur, vel alia quacumque pressura, vel tribulatione patitur, aliunde, nisi

nisi a Domino, auxilia quaerat, vel desideret remedia, quia ipse solus, & verus est medicus animarum nostrarum. Ideo ad illius toto corde, & tota mente tendamus misericordiam, de illius semper in quibuslibet angustiis adiutorio praesumamus. Quia percutit, & medetur ipse vulneribus; inficit, & ipse sanitatem infert sempiternam, cui est honor, & gloria per immortalia saecula saeculorum. Amen.

F U N E R A R I A
DE OBITU
DIVI ALTI DE COMITE
PER BENEDICTUM ANAGNINUM
QUAE
NUNC PRIMUM PRODEUNT
EX COD. MS. CHARTACEO SAEC. XV

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTHI
AD SPECTATISSIMOS
ACADEMIAE LITTERARIAE VOLSCORUM
VELITRIS INSTITUTAE
S O C I O S
PRAEFATIO.

EST ingenui hominis gratum se praebere,
erga eos, quos sibi benevolos senserit,
quibusque se obstrictum esse iure, ac me-
rito oporteat. Scilicet vobis iam libuit, SOCI
Spectatissimi, in Coetum vestrum Litterarium Veli-
tris institutum, cui Volscorum nomen, ad honorifi-
cas condiciones, quibus vetustissima Civitas vestra
excelluerat, veluti redivivo appellationis iure in-
staurandas, indidistis, me inglorium hominem,
Dictatore Clemente Herminio Borgia, cuius virtu-
tes, ac merita nobis iam fata inviderunt, coopta-
re, vobisque in Litterarum, & Societatis ipsius
commodum me adlaborantem adsciscere (a). Quare
ne me ingratum, & inoperosum prorsus haberetis,
statui inter ea, quae otii causa interdum molior,
aliquid vobiscum conferre, quo me beneficii vestri
memorem, tum & exempli sectatorem quodammo-
do praeberem. Est nunc ad manus Laudatio anecdo-
ta Alti de Comite, quam si ex Codice Chartaceo
saeculi xv. Tuderti apud ingenuum Adolescentem Eu-

G 3

tychium

(a) Diploma datum est postridie Nonas Februarias
ann. CIOICCLXIX.

tychium Sbarram adservato nunc primum in lucem proferens vobis exhiberem, atque dicarem, nihil me facturum esse intelligebam, quod non vobis aliquo nomine conveniret. Altus de Comitibus siquidem Praefes fuit Velitrarum, ac Veliternos foedere coniunctos secum habuit, cum in Christophorum, Caietanium Regni Siciliae Protonotarium, & Fundi Dominum arma movit. Patet id ex luculentissima Civitatis vestrae Historia (a), quam Popularis vester longe doctissimus, & eximium Sacerdotii exemplar Alexander Borgia primum Nucernus Episcopus, mox Archiepiscopus, & Princeps Firmanus summo studio, & ingenio elaboravit; tum docet etiam Concordia, quam Archivium vestrum adservat, quaeque peracta est anno cccccxv. inter Velitrarum Urbem, & Christophorum Caietanium, aliosque ex eadem familia de praed'is, excursibus, & captivis, quos eiusdem belli tempore fecerant Veliternenses in Caietaniorum ditionibus, & ob id D. ducatus, ut aiebant, Caietaniis persolverunt. Quis autem Altus fuerit, praeter haec, quae nunc delibavi, docebit ipsa Laudatio, quam vobis exhibeo, adnotationesque quinetiam, quas in ima ora subieci. Addam vero nunc summatim cetera, quae Vir Cl. Felix Contelorius (b), & Marcus Dionysius (c) attu-

(a) Istoria della Chiesa,	1650. in 4.
e Città di Velletri Lib IV.	(c) Genealogia di Casa
sec. XV. n. 49. pag. 367.	Conti brevemente descrit-
(b) Genealogia Familiae	ta &c. In Parma per gli
Comitum Romanorum &c.	Eredi di Erasmo Viotti
Romae ex Typogr. R. C. A.	1663. in 4.

attulerunt. *Altus* noster filius fuit *Ildebrandini*, qui & *Aldebrandinus* dictus est, quique fuit Dominus *Castri Vallis Montonis*, sive, ut alii malunt, *Vallis Montanae*, quam vetus *Labicum* Scriptores nonnulli, & *Contelorius* ipse (a) censuerunt; quamquam *Franciscus Ficononius* Vir apud Antiquarios satis celebris in *Castro Lugnani*, quod Patriam habuit, quodque a *Valle Montana* m. passibus distat, olim existisse contendat (b). *Ildebrandinus* quapropter *Altum* natum suum emancipavit a. d. ix. Kal. Decembris ann. ccccxcvii., ei que iure proprio, & in perpetuum *Castrum Vallis Montonis*, *Lugnani*, *Sacci cum Molendino*, & territorio citra flumen versus eandem *Vallem Montonis* concessit (c). Fratres habuit *Altus* *Lucidum S. Mariae in Cosmedin* Diaconum Card., *Gratum*, & *Sagacem* olim *Abbatem Sublacensem*, & dein *Episcopum Carpentoratesensem* (d). Duas insuper Sorores habuit, quarum una *Angela Francisca* matrimonio coniuncta fuit *Francisco de Comite Montisfortini Domino*, altera *Lucretia Ursi Urfinii* coniux fuit (e). Fuit *Altus* *Sacri Hospitii Apostolici* Magister, aliaque munia, & honores obtinuit, de quibus adnotationes, quas Laudationi eius apposuimus, ne altum agamus, consuli poterunt. Cetera penes *Contelorium*, & *Dionysium*

G 4

<p>(a) Loc. cit. pag. 20.
 (b) Le Memorie ritrovate nel Territorio della prima, e seconda Città di Labico, ed i loro giusti sit &c. In Roma 1745. in 4.</p> | <p>(c) Contelor. pag. 21.
 (d) Contelor. pag. ead., & Dionysf. pag. 142.
 (e) Dionysius pag. 142., & 143.</p> |
|---|---|

sum habentur , quibus addam , quae ex Ascanio Landio Borgia vester supra laudatus (a) exhibuit , anno scilicet cccccxxi. Altum nostrum una cum Laurentio de Comitibus Cardinale Eugenii IV. partibus contra Veliternos adhaesisse , dum tumultus , & bella vigerent , quae Columnenses , Sabellii , Caietanii , alique excitarerant . Infaustas illas temporum vices nemo certe inuideat . Volupe tandem vobis erit , Socii Spectatissimi , exhiberi a me nunc vobis in ima ora potiores nonnullarum chartarum partes , quibus caret Contelorii Genealogia , quasque ipse , dum Caesis essem Octobri mense anni cccccclxix. una cum altero Populari , & Socio vestro longe Cl. Stephano Borgia a Secretis Congreg. de Propaganda Fide , Alexandri fratris filio , & Clementis Herminii fratre , ex schedis ipsius Contelorii , quae cum pulvere , & blattis colluctantur , exscribendas curavi , & in quibus duorum nobilium Veliternensium Civium , & Oppidorum , quae vel in Agro vestro sunt , vel contermina habentur , mentio occurrat . Earum vero autographum membranaceum exstabat penes Finiam Gentem Montisfortini , ex quo exceptum exemplar , quod servabat Stephanus Serangelus eiusdem Oppidi Civis , a quo & alterum Contelorius obtinuit (b) . Sed praestit modo

(a) *Historia di Velletri* lib. iv. sec. xv. n. 30. p. 355.

(b) Die 12. Septembris 1366. Indictione iv. Pontificatus Urbani Papae V.

anno quarto Magnus Ciccus de Comite filius q. Magnifici Viri D. Nicolai de Comite , sua bona , libera , & placabili voluntate

*modo ad Laudationis Auctorem gradum facere: Fuit
is Benedictus Anagninus, qui eandem paullo ante
ipsius*

voluntate, sponte &c. fecit, constituit &c. suum verum, & legitimum Procuratorem &c. Nobilem Virum Luccium Pylei de Velletro, licet absentem &c. ad eundem, & se repraesentandum coram Magnifico, & Potenti Viro Cicco de Ceccano filio q. Magnifici Viri Guillelmi de Ceccano &c., & generaliter, & generalissime compromittendum omnes, & singulas controversias &c., quas dictus Constituens habet &c. aliqua occasione &c. cum Magnifico Viro Nicolao de Comite fratre germano dicti Constituents, & specialiter praetextu, & occasione successionis bonorum, & haereditatis q. communis eorum Parentis, nec non successionis, & hereditatis q. Magnificorum Virorum D. Innocentii, & D. Riccardi de Comite

filiorum q. Magnifici Viri D. Nicolai de Comite, ac fratrum germanorum respective ipsius Constituents. Afferens dictus Constituens vidisse, & scire omnem dispositionem ultimae, & inter vivos, quae facta apparent per dictos eidem Constituenti communes Parentes, & per praedictos fratres eidem germanos &c., & praetextu, & occasione Terrarum, & Castrorum Montisfortini, Collisdeferro, Roccemaximi, Turriculae, & partis Castris Asturae, videlicet medietatem dicti Castris, & bonorum, & rerum aliorum Territoriorum, & Vassallorum dictorum Castrorum, & occasione Castris Pruni, Casalidis Sexani, & Territoriorum eorumdem, ac bonorum q. dictorum eidem Parentum posterorum in Civitate Romana in

ipsius Alti obitum concinnavit , & amico suo Evangelistae de Valle Montonis Iuriconsulto dicavit .

De

in Contrada de Cavallu ,
& bonorum positorum ,
in Territorio Core , & in
Cora , quae bona reman-
serunt in bonis , & here-
ditate praedicti D. Nico-
lai de Comite Patris ipsius
Constituentis , & genera-
liter quacumque alia oc-
cassione faciente haberet
dictus Constituens cum
Nicolao fratre suo prae-
dicto &c. Actum in Castro
Montisfortini , videlicet
in Roccatum dicti Castri
praesentibus Nobilibus ,
& discretis Viris &c.

Nicolaus Burellus
de Castro S. Lau-
rentii Notarius .

Die 20. Septembris
1366. Indictione , & Pon-
tificatu , *ut in retrofert
pro &c.* Magnus Vir
Nicolaus de Comite filius
q. Magnifici Viri Nicolai
de Comite , fecit &c. Pro-
curatorem &c. Nobilem
Virum Petrum Côtum
de Vellestro ad se reprae-

sentandum coram Ma-
gnifico , & Potente Viro
Cicco de Ceccano filio
q. Magnifici Viri Guillel-
mi de Ceccano &c. com-
promittendum &c. *ut in
alio antecedente &c.* Actum
in Castro Collisferri Com-
munitatis , videlicet in Do-
mibus Roccae dicti Castri,
praesentibus his Testibus
Nobilibus Viris Boetio
Pilei de Vellestro , Iohan-
ne Riccardi de Montefor-
tino , Notario Antonio
Iohannis Rubei , Nicolao
Bonianis de Colleferro ,
& Noso de Acuto Testi-
bus &c.

Tutius Magistri Pe-
tri de Ceccano
Notarius .

Die 20. Decembris
1460. Indictione 8. Pon-
tificatus . . . II. idest se-
cundi . Magnifici DD.
Stephanus , & Alexan-
der de Comite Domini
Montisfortini per sese ,
& eorum propriis nomi-
nibus ,

De eo nihil habet Alexander Magistrus in Historia Anagnina (a), etsi nonnullos armis, litteris, & dignitatibus insignes Cives recensendos sibi sumpserit (b). Neque etiam quidquam in Archivio Cathedralis Anagninae, quod exacto nuper mense una cum laudato Cl. Praefule Stephano Borgia scrutatus sum, quid-

nibus, quam per suos heredes, & successores, quam vice, & nomine Magnifici Prosperi de Comite..., & filii Magnifici D. Antonii de Comite germani fratris dictorum DD. Stephani, & Alexandri, pro quo... cum consensu, & voluntate Magnificarum Dominarum Pernaë Gaytanae Matris dictorum DD..., & Dominae Antonellae de Sangro Matris eiusdem D. Prosperi, & Curatricum, seu Tutricum eius, sponte &c. donarunt &c. Nobilibus Viris Benigno, Honorato, & Pellegrino filiis q. Nobilis Viri Petri Fini de Cora, & ad praesens subditis dictorum DD., & habitatoribus Castri Montisfortini, & Iuliano Vici etiam fratri ex

latere materno dictorum Benigni, Honorati, & Pellegrini, eorumque &c. infrascriptam domum, vineas, praedia, possessiones, & stabilia existentia in Territorio, & Districu Montisfortini &c. Actum in Castro Montisfortini, in Domibus Dominorum, praesentibus &c. providis Viris Iohanne Scattotio, Tutio Petri Ciarelli, Luca Andreae, & Petro Valanello, omnibus de dicto Castro.

Antonius q. Lucae
Notarius rogatus,
de d. Castro &c.

(a) *Istoria della Città, e S. Basilica Cattedrale d'Anagni &c. descritta da Alessandro de Magistris. In Roma 1749. in 4.*

(b) *Cap. VIII. pag. 36.*

quidquam de eo offendere mihi contigit: Ceterum
 exstat ad eum Leonardi Brunii Arretini Epistola (a),
 qua eum monet inter cetera, se eius commendatio-
 nem in litteras, quas dederat ad Hispaniarum Re-
 gem Alphonsum V., iniecisse, & in quibus (b) sic
 de Benedicto nostro, quem aliquando in Hispaniis
 ex hoc degisse constat, verba facit: Vale, & Be-
 nedictum Ananiensem doctum hominem, &
 bene litteratum, qui in obsequio tuae Prae-
 cellentiae degit, rogo suscipias recommissum.
 Eiusdem meminit Leonardus ipse in Epistola altera
 ad Cardinalem de Columna (c), qui Prosper fuisse
 videtur, atque in ea sic habet: Rescribo ad vi-
 rum doctum, & suavem Benedictum de Ana-
 nia, quae quidem rescriptio erit etiam respon-
 sum ad litteras Reverendissimae P. V. Si igitur
 non aderit Benedictus, poterit R. P. V. litteras
 aperire, & perlegere. Haec sunt, quae vobiscum
 agere nunc mihi libuit, Socii Spectatissimi; Vos
 vero hoc, quidquid est, officii bonas in partes ac-
 cipite, & Collegam vestrum, qui de vobis bene
 mereri conatur, gratia vestra fovere pergite.

Datis Velitris in Aedibus Borgianis a. d. III. Non.
 Novembris otio Autumnali anni MDCCCLXXIII.

FONE-

- (a) Leonardi Brunii Ar- in 8. Part. II. lib. VII.
 retini Epistolarum lib. VII. epist. X. pag. 99.
 & c. recensente Lauren- (b) Loc. cit. epist. II.
 tio Mehus, qui lib. IX. pag. 77. & seqq.
 ac X. in lucem protu- (c) Loc. citat. lib. X.
 lit & c. Florentiae 1741. epist. XV. pag. 185.

F U N E R A R I A

D E O B I T U

D I V I A L T I D E C O M I T E

P E R B E N E D I C T U M A N A G N I N U M .

OMINE Evangelista, dixi . Si dignum lectione putabis , aliis quoque copiam facies , videtur , quousque conditio obveniat , ne copiam facias . Sed dixeris , quare huiusmodi conditionem fecisti ? Ut si forte Virum praestantissimum , & de me optime meritum in morte anteirem , meis monumentis exornetur , & debitus honos suarum virtutum a me tribuatur . Vale iterum felix .

*Benedictus de Anagnia S. P. D. Clarissimo
Iurisconsulto Domino Evangelistae
de Vallismontone suo amantissimo .*

Q Uoniam pro tua humanitate mea scripta semper multifecisti : propterea cum

cum his Natalitiis Domini nostri Iesu Christi nil agerem , aliquid facere volui , & tibi Viro praestantissimo dicare , ut censor , & iudex rerum mearum , si dignum lectione putabis , aliis quoque copiam facies : si minus , aliquo abde modo , & vale .

FUNERARIA DE OBITU DIVI ALTI DE COMITE
PER BENEDICTUM DE ANAGNIA .

ETSI vereor , Evangelista amantissime , tam praestantissimum funerarium munus Divi Altii de Comite pridie vita defuncti ab optimis , & egregiis amicis ad me delatum graviter , ornateque , ut par est , minime posse absolvere , tamen quia illius viri vitam , mores , & rerum gestarum praestantiam ab ineunte aetate mea , velut ex longa consuetudine novi ; non alienum a meo instituto esse putavi litteris mandare , ut ceteri de his rebus scribentibus facilius notio habeatur , & ipse vehementer cupio pro dignitate tanti Viri ab omnibus superari . Dabo igitur operam ab initio pauca ex multis

tis

tis exordiens , & ad extremum perducens ;
 novissimaque conferens primis , quam bre-
 vius potero , rem ipsam obire , morem
 calculatorum , qui aere breviori ingentes
 summas exprimunt , imitatus , & ea tan-
 tum , quae digniora nota verissime vide-
 buntur , quoniam singula illius Viri prae-
 clarissima facinora recensere longum esset ,
 & multorum dierum opus . Itaque Altus
 noster in lucem editus , quum primum per
 aetatem verba formare potuit , ad ludum
 litterarium se contulit ; Quo exacto , ad stu-
 dia humanitatis , & historiarum se addidit ,
 quae Principibus , & rerum Dominis vel
 maxime conveniunt ; in quibus quantum
 excelluerit , nemo ignorat . Aetate etenim
 provectiori his non contentus ad cognitio-
 nem sacrarum litterarum ire perrexit , exi-
 stimans non vere Christicolam posse cense-
 ri ; qui sit harum cognitione , & notitia
 expers . Profecto cum libero iudicio poste-
 ritas ipsa loqui concesserit , quae nec bonos
 laudare , nec malos detestari vetuit ; dicam ,
 quod

quod sentio , & quod more meo , largiter .
 Non arroganter dixerim , plerosque Principes , dum aliquando iuvenis orbem magna ex parte visere contenderem , summa virtute , & litteris praestantes nosse , sed profecto hoc praestantiorum , de Dominis , & Principibus loquor , vidi neminem . Verum cum pridie Signiae Virum integerrimum offendissem , interrogassemque , si litteris sacris aliquando vacaret , & Bibliae , Epistolisque Hieronymi maxime , subridens ait : Item Bibliam , & Epistolas Hieronymi memoriter ad verbum iamdiu novi . Quodquod mirabilius dictu est , cum iam octogesium , & ultra annum agentem senium omnem memoriam penitus excutere debuisset . Rursus tabellas hinc inde allatas sine cunctatione , reiectis ocularibus , & quoscumque libros contrectatione manuum oblitteratos , vel aliter interlitos lectitat , ut non legere , sed reminisci omnia videatur . O incredibilem , & admirabilem hominis memoriam sempiternam , quae nec
 varie.

varietate rerum confundi , quae nec multitudi-
tine obrui poterat , ut nemo in rebus ma-
gnis sublimius , vel perfectius reminisci po-
tuerit ! Fuit profecto Altus noster in terris ,
veluti quoddam caeleste oraculum , & in-
signe vitae mortalium exemplar , traditus no-
bis . Multae sane , eximiaeque fuerunt Viri
praestantissimi animi dotes , sed inter alia
summa ingenii celebritas , & memoria ma-
ximarum rerum pene divina , ut nec Lucius
Lucullus , aut Hortensius in hoc genere
eum excelluerint . Accedit , quod Vir sa-
pientissimus quoscumque ad ipsum diverten-
tes sua hospitalitate , & liberalitate condona-
bat , ut nec Alexander ille Macedonum , vel
quivis alius in hoc liberalitatis genere antei-
ret . Magna insuper consuetudine , & omni
officio humanitatis undique commigran-
tes Vir optimus observabat , ut non minus
quam Lyfander Antilochum , aut Athenodo-
rum Cato , aut Lucullus Antiochum fuerit
prosequutus . Florente etenim aetate , cum
primum illa studia evasisset , ut aliquem

Tom. II.

H.

fru-

fructum ex suo ocio quaereret, in militiam profectus est. Alexandrum, Caesarem, Octaviumque sequutus, qui in utroque laudis genere praestiterunt. Perseverassetque diutius in armis, ni cum gubernacula suae dominationis, revocassent; maxime cum magnanimi filii Iohannes (a), & Stephanus (b) apud Venetiam feliciter militarent, ut his foris, illo domi laborantibus, omnis salus tuta foret. Enimvero cum Provincia Campaniae aliquando, in summa difficultate, & angustia laboraret, quantus fuit ipseus
 Alti

(a) Felix Comtelorjus in Genealogia Familiae Comitum Romanorum p. 41. invenit, ex Summario Processus in causa Romana Caesarum de Comitibus erui, Alium habuisse filium legitimum, & naturalem nomine Iohannem, ex quo alii filii plures. Hunc Marcus Dionysius in altera eiusdem Familiae Genealogia apud Venetos castris meruisse prodit pag. 142., tuos a Iohanne XXII., ac

Pio II. Vicarium Signinae Civitatis una cum Brunone eius fratre, cum onere persolvendi libram argenti singulis annis, constitutum asserit pag. 146., & seq. Uxorem duxit Catharinam Farnesiam, ex qua, ut diximus, plures filios suscipit, quos recenset Dionysius pag. 151.

(b) De Stephano nihil apud Comtelorium, & Dionysium.

Alti in negociis labor, quae fortitudo in periculis, quae industria in agendo, quae celeritas in perficiendo, quod consilium in providendo, quae eloquentia in dicendo, nemo ignorat. Sic enim in illis fluctibus Provinciae versatus est, ut cum saepe alias hostes ad ipsum opprimendam coniurassent, non vi, & armis magis, quam sapientia, comitate, & affabilitate facillime repulerit; ut iam vere sibi usurpaverit, Principum Romanorum decus, & ornaamentum esse. Quamki insuper Pontifex Maximus Martinus (a), Eugenius (b), & ceteri sui posterius

H 2

ipsum

(a) Martinus V. Altum de Comite ad stipendia Romanae Ecclesiae recepit anno 1421. Vid. Contelorum pag. 21. & Dionysium pag. 143.

(b) Eugenius IV. post Sagacis Episcopi Carpentoracensis obitum donat Alto fratri portionem, quam Ecclesia Carpentoracensis habere contendebat ex bonis ipsius Sagacis, persoluit

sentis mille, anno 1439. Vid. Contelorum pag. 23. Tum Altus iure litterarum Eugentii IV. anno 1441. immisus fuit in possessionem bonorum hereditariorum, Ildebrandini patris post litem, quae inter ipsum, & Sagacem, ac Gratum ipsius fratres existerat, quamque etiam pro Alto definiverat Iohannes SS. Nerei, & Achillei Card. Tarenti.

ipſum fecerint , tota Romana Curia teſtis eſt . Talis enim fuit , dum in humanis agebat Vir praeſtantiſſimus , ut certe ex uno uero ipſe , & Cato natus eſſe videretur , ut cuiuſdam magni Viri verbis utar ; huiuſmodique ex eo liberos exſtare , qui in omni paterna gloria , velut in peculiari quadam hereditate parentare videantur . In primis magnanimum , quem nuncupavi , Iohannem in litteris erudiſſimum , & in armis diu , lateque cognitum , qui , ſicut innumeris rebus feliciter geſtis , ſemper clariſſimus fuit , ſic ſane permultis probe , & ſapienter dictis inſignis eſt ab omnibus habitus . Teſtis eſt ipſa Venetia diuturnitate libertatis , & opportunitate ſitus quadam mirabili , & copia omnium rerum in hominum uſum abundans , quae ipſum in bellis

geren-

<p><i>rentinus Legatus in Regno Siciliae. Vid. Contelorum pag. 21. , & Dionyſium pag. 143. Praeceperat tamen idem Pontifex Alto, & Grato anno 1438. , ut</i></p>	<p><i>reſtituerent Caſtrum Acuti pertinens ad Eccleſiam Anagninam Iohanni tit. S. Laurentii Cardinali. Vid. Contelorum pag. 23. , & Dionyſium pag. 145.</i></p>
--	---

gerendis plures annos tenuit , ubi sic se gessit , sic est habitus , ut palmarium , pro sua singulari in illam Rempublicam virtute , iudicio omnium sit consecutus . Et Ferdinandus Siciliae Rex nullo modo ipsum regnum sibi vindicare posse arbitrabatur , nisi & ipsum habuisset , & collocasset in primis , cuius laudes cum notae sint , malo silentio praeterire , quam nimius in dicendo censeretur . Stephanus enim eo tempore admodum iuvenis ab ipso Iohanne proximus specimen summae laudis praeferebat , & multa laude digna perfecit ; sed ipsum immatura mors e medio in ipsa militia eripuit , cui Veneti ipsi tantum tribuerunt , ut vix illius aetatis cuicumque . Accedit & Franciscus Episcopus Capaccii (a) , Iuriconsultus , qui & litteris , & optimis moribus egregie praeditus omnem paternam , & avitam gloriam magnifice imitatur , quem ,

H 3 Deo

(a) De Francisco Episcopo Caputaquensi , sive Capaccii in Lucania nihil apud Contelorum , & Diagnosum . Consule Ugbellium in Italia Sacra num. 23. Tom. VII. pag. 474.

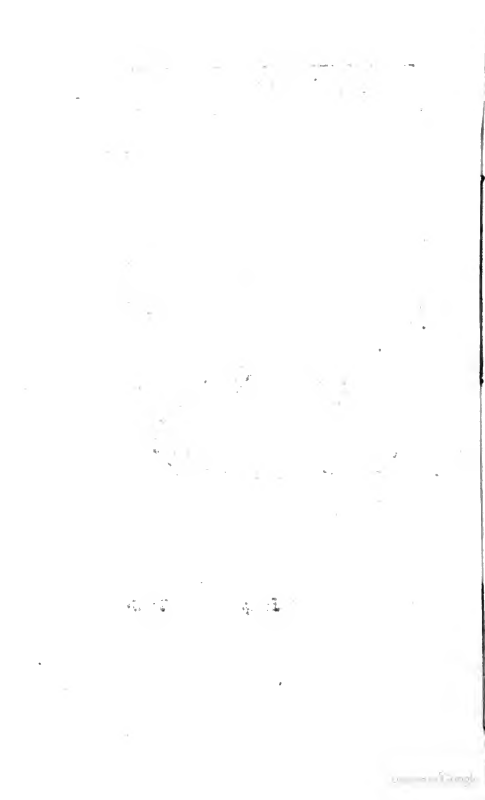
Deo duce , & fortuna comite , ad summum fastigium evasurum non ambigo . Illustris Bruno Iurifconsultus (a) hos , quos dixi , summo studio aemulatur , qui , ut a ple-
risque accepi , in rebus magni consilii , ut est videre , plurimum valet , & laudatur eximie . Sequuntur & hos pleraeque nobi-
les Sorores primariis Romanae Provinciae Principibus in matrimonium collocatae , ut sane Altus ipse Metelli gloriam vindicare possit . Quare , Dive Alte , ut vere arbi-
tror , in Concilium Deorum relatus mirum in modum gloriari potes tot egregios libe-
ros huic nostrae posteritati reliquisse . Strue-
tur enim tibi ara praeclarissimarum virtutum
tuarum in memoriam sempiternam . Num-
quam

(a) Ex laudato superius Summario Processus in causa Romana Castrorum de Comitibus , quod recensetur a Contelorio pag. 41. , deprehenditur , Altum nostrum filium quoque habuisse , cui nomen Bruno . Vid. superius adnot. (a) ad pag. 114. , ex qua patet Bru-

nonem fuisse Vicarium Signinae Civitatis una cum Iohanne eius fratre , largiente id Iohanne XXII. , & Pio II. Uxorem habuit feminam ex Ursina gente , ex qua plures filios progenit , quos memorat Dionysius pag. 153.

quam enim filebitur tua admirabilis , & pene divina cunctis in rebus sapientia , qui in tam amplissimae dignitatis gradum per omnes honores in sublime sine aliqua offensione vitae es evectus . Ite igitur , pueri , puellaeque , linguis , animisque faventes , ferta ipsis delubris imponite . Iam sequar , thuraque Iovi ipse dabo , & omnes violae iactabo colores , Deos , Deasque precatus , quo Divum Altum vestrum in Concilium benigne admittatis .

THOMAE PHAEDRI INGHIRAMI
VOLATERRANI

IN LAUDEM
FERDINANDI
HISPANIARUM REGIS CATHOLICI

OB BUGIAE REGNUM IN AFRICA CAPTUM

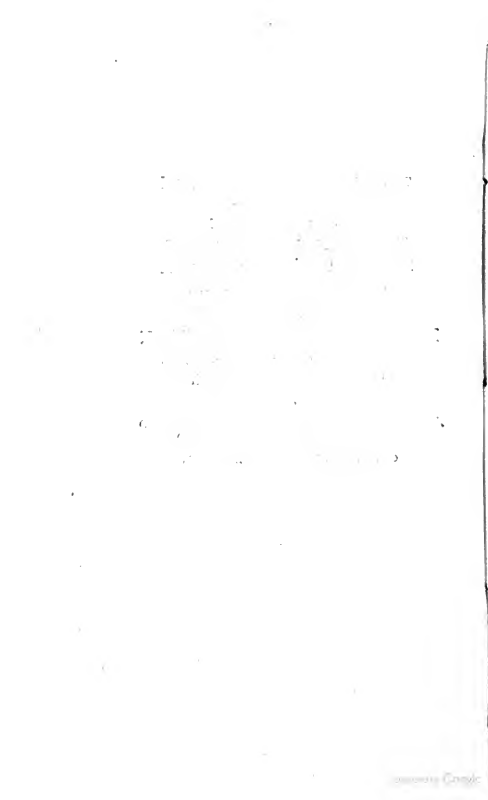
O R A T I O

DICTA IULIO II. PONT. MAX

Et ex Cod. Ms. saeculi xvi. Bibliothecae
Cl. Praefulis Marii Guarnaccii

NUNC PRIMUM PROLATA

A D. PETRO ALOYSIO GALLETTIO ROMANO
ABBATE FONTIS VIVI
CONGREGATIONIS CASINENSIS.

· EMINENTISSIMO . PRINCIPI
FRANCISCO . XAVERIO . DE . ZELADA

AVITA . PATRICIAQ. ORIGINE

MVRCIENSI

· ROMAE . EGREGIIS . PARENTIBVS . ORTO

· VIRO

A . PVERITIA . ADMIRABILIS . INGENII

IN . ARDVIS . SOLERTISSIMO

AD . MAGNA . ET . DIFFICILLIMA . NEGOTIA

A . SYMMIS . PONTIFICIBVS

ADHIBITO

CVIVS . VIRTVS . ET . OMNIS . VITA

PRO . SANCTA . ROMANA . ECCLESIA

SEMPER . IN . ACTIONE . FVIT

QVIQVE

VETERVM . CVIVSQ. GENERIS . MONVMENTORVM.

AESTIMATOR . ERVDITISSIMVS

EXQVISITA . BIBLIOTHECA . INSTRVCTA

INSIGNI . CIMELIARCHIO . ANTIQVIS . OPERIBVS

NVMNIS . GEMMISQ. RARISSIMIS

ORNATO . AVCTO

STVDIOSORVM

QVOS

SIBI . VOLVIT . SEMPER . HABERE . FAMILIARES

· PVBLICO . BONO . PATERE . DECREVIT

A . SSMO . D. N. CLEMENTE . XIII. P. O. M

OB . SPECTATAM . SACRAR. LITTERAR. COGNITIONEM

VTRIVSQ. IVRIS . PERITIAM

TOT . TANTAQ. MVNERA

INCOR-

INCORRVPTĒ . ADMINISTRATA
 SACRO . PLAUDENTE . SENATV
 AVLA . LAETANTE . ROMANA
 HISPANIARVM . GESTIENTIBVS . REGNIS
 IN . AMPLISS. CARDINALIVM . ORDINEM
 ADSCITVS
 IN . DIES . ET . FORIS . ET . DOMI
 INLYSTREM . PRO . SEDE . APOSTOLICA
 NAVANDO . OPERAM
 HVMANITATE . FIDE . INTEGRITATE
 ANIMIQVE . MAGNITVDINE
 TANTI . PONTIFICIS . IVDICIVM
 COMPROBAT
 MAIORQVE . ASSVRGIT
 PETRVS . ALOYSIVS . GALLETI . ROM
 ORD. S. BENEDICTI . CONG. CASIN
 ABBAS . S. MARIAE . DE . FONTE . VIVO
 THOMAE . PHAEDRI . INGHIRAMII
 VOLATERRANI
 LATERANENSIS
 AC . DEIN . VATICANAE . BASILICAE . CANONICI
 OPVSCVLVM
 EX . COD. MS. MARII GVARNACCII
 PRAESVLIS . CLARISS
 IN . LYCEM . NVNC . PRIMVM . PROLATVM
 CARDINALI
 MV SARVM . PATRONO
 D. D. D

EDITO-

EDITORIS PRAEFATIO.

SI ullum umquam Principem de Christi Fide propagata optime meritum Ecclesia Romana habuit, is certe fuit Ferdinandus Iohannis Aragonum Regis filius, postea Hispaniarum, Africae, totiusque Siciliae, ac novi Orbis Rex, cognomento Catholicus, qui omni conatu, studio, & diligentia, nullis laboribus, nullis impensis, nullisque parcendo periculis, etiam proprium sanguinem effundendo Granatense regnum expugnavit, Americae, Africaeque populos ad Christum adduxit, barbaros contudit, Bugiae regnum, atque Oranum subegit, sacrae censurae constituit ubique tribunalia, tantoque religionis adserendae studio aestuavit, ut ingentibus adeo cumulis auri annui, quod a Iudaeis exigebat, privari maluerit, quam perfidam nationem in suis regnis, quae impietate foedabant, retinere. Bis in hac Romana Urbe solemnes gratiae a Pontifice, & Cardinalibus omnipotenti Deo actae sunt pro partis a Ferdinando de infidelibus victoriis. Innocentius siquidem VIII. Dominica prima Ianuarii anni mccccxc. in Ecclesia S. Mariae de Populo grates de Mauris inclinante superiore anno perdomitis persolvit, habitaque etiam est coram eodem, ac Patribus sacri Senatus Oratio panegyrica, quae typis cusa est, ex qua Raynaldius nonnulla ad rem suam excerpfit, & in annalibus iterum protulit. Perlato ad Urbem post annos fere decem nuncio de expugnata a Ferdinando

Bu-

Bugia, olim Thabraca in Numidia^e littore sita, non procul a Mauritania^e Caesariensis finibus, Barbarorum regia sede olim pugnaci, ac feroci, Iulius II. ob tantam a Ferdinando ipso non sine immortalī laude relata^m victoriam, qua mirum in modum Christianum Imperium amplificatum est, gratias Divino Numini agendas decrevit eo solenni ritu, quem Paris de Grassis Caeremoniarum Praefectus ita describit: In die S. Petri in Cathedra, de mandato Papae fuit habita sollemnis actio gratiarum ad Deum pro victoria habita per Catholicum Regem Hispaniarum contra infideles, & Regem Bugiae, sive, ut Latini volunt, Buxae in Africa: & quidem sollemnitatis fuit in omnibus, sicut in die Omnium Sanctorum anno MDV., ut supra scripsi illa die; sed in hoc plus fecimus, quia sermonem habuit Reverendus Pater Dominus Thomas de Vulterris cognomento Fedra, luculentissimum, & elegantissimum post Missam: Missam autem cantavit in Basilica apud Altare S. Petri Cardinalis Arborensis (a) de festo Cathedrae cum tribus orationibus, videlicet de S. Petro, & secunda de S. Paulo, & tertia contra Paganos, cum Praefatione de Apostolis. In fine Missae data est.

(a) Iacobus Serra Catalanus Archiepiscopus Arborensis ab Alexandro VI. renuntiatus Cardinalis die XXVIII. Septembris MD., Oblitus Episcopus Praenestinus anno MDXVII., sepultusque est in Ecclesia S. Iacobi Hispanorum in Sacello, quod vivens exerat Pontificis in Urbe Vicarius.

est Benedictio per Papam. Tum oraturus, qui supra venit, & absque petitione Benedictionis petiit Indulgentias, & Papa prima facie voluit dare annorum septem, ut in ordinario, sed a me intelligens de more in talibus esse, quod esset Plenaria, dedit Plenariam. *Et infra: Papa cantavit Te Deum laudamus. De Inghiramiō vero consule, quæ superiori Volumine, ubi alteram ipsius Orationem habes, tradidimus.*

THO:

THE
JOURNAL
OF
THE
ROYAL
ANTHROPOLOGICAL
INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND
VOLUME 10
PART 1
1880

THOMAE PHAEDRI INGHIRAMI
VOLATERRANI
IN LAUDEM
FERDINANDI
HISPANIARUM REGIS CATHOLICI
OB BUGIAE REGNUM IN AFRICA CAPTUM
IULIO II. PONT. MAX. DICTA
ORATIO:

TSI certum habeo , Orbem
Christianum , quacumque rei
gestae fama percrebuit , ma-
gna in laetitia , gratulatione ,
supplicationibusque esse , patere delubra ,
aras sacrificiis fumare , honore , donis , pre-
cibus cumulari , quibusque aliis multitudo
solet laetitiam immodicam significare , prope
ad immortalitatem , & religionem , & me-
moriā consecrari (quid enim Christiano
nomini contingere potuit aut nobilius ad
gloriam , aut certius ad salutem , quam
Ferdinandi Regis Aragonum virtute , ma-

Tom. II.

I

gnitu-

gnitudine animi , felicitate , nunc primum
 longo intervallo in possessione Africae pe-
 dem nos ponere , firmissimis eam praefidiis ,
 ac maximis classibus munire , gentemque
 efferam , & multum nostro nomini infe-
 stam , sub nostrum ius , dicionem , impe-
 riumque subigere ?) sed tamen te potissi-
 mum , Pater Beatissime , oportet omnes
 Christianos tantum exultatione superare ,
 quantum dignitate , auctoritateque inter
 illos antecedis . Atque hoc facit multiplex
 gaudium , cumulationemque gratiam , quod
 ceteris de Mahumetano hoste victoriis abo-
 litum magis dedecus , quam quicquam lau-
 dis partum est , propterea quod in repulsan-
 do magis bello , quam propagando imperio
 antea occupati eramus . At hic mare transiit ,
 transmarinos hostes quaesivit , ad eorum ur-
 bes , sedesque penetravit , magnam spem ,
 ingens decus , immortale facinus ostendit ,
 ut nihil adiici ad gloriae magnitudinem
 posse videatur . Facis itaque , ut te aequum
 est facere , praecclare ; ac sapienter , qui ob
 exun-

exundantis laetitiae magnitudinem diem festum instituis, supplicationes Ferdinandi Regis nomine decernis, convocatisque Patribus Amplissimis, Deo immortalis gratias agis cumulatissimas, qui cum bonorum omnium, victoriarum, felicitatum dator, largitorque semper fuerit, hac tamen in victoria ita larga manu Ferdinando Regi, quique illius auspiciis militant, praesens adfuit, ut non fuisse, opemve tulisse, sed ipse rem gessisse, & quasi in aciem descendisse iudicetur. Quod ipsum dum tuo iussu paucis ostendo, quaeso, obtestorque te, ut me benigne, attenteque audias.

Africam, Pater Beatissime, qui Orbem terrarum diligenti indagatione sunt perscrutati, tertiam eius partem esse voluerunt, non viribus quidem, neque magnitudine ceteris parem, quippe quae magna etiam ex parte deserta credatur, quantum autem incolitur eximiae fertilitatis homines progenerat, laboribus haud cedentes, mirae pernicietatis, & quos ni ius ferri adimat, ple-

I 2

rosque

rosque omnes senectus dissolvat , ita morbos
nec patiuntur , nec sentiunt . Quae gentes
eam initio tenuerint , incertum est admodum ;
quorum prima mentio apud vetustarum re-
rum Scriptores fit , Getuli sunt , Lybiesque ,
Persae , Armeni , Medi , qui de Herculis
exercitu superfuerunt , in eam concessere , ac
per connubia incolis mixti , cum omnem
fere regionem longe , lateque serpendo in
dicionem suam redegissent , Numidae , Mau-
rique sunt appellati . Phoenices , deductis co-
loniis , Carthagineque excitata , eam partem ,
quae ad orientem Solem spectat , occupave-
runt , ausque cum Romanis congredi ,
cum diu ancipiti Marte pugnaverint , pro-
piusque periculo fuerint , qui vicerunt mari ,
terraque , tandem victi subcubuerunt . Chri-
stianam Fidem sero adceperunt , & licet Ter-
tullianum , Cyprianum , Arnobium , Victo-
rinum , Augustinum , bone Deus , quales
viros ! habuerit , ducentorum , & quatuorde-
cim Pontificum contra Pelagianos Conci-
lium celebraverint , semper tamen falsis opi-
nioni-

nionibus iactati sunt , neque umquam universi in Catholica fide consenserunt . Irrumpentibus deinde Vandalis , qui ex Hispania traiecerant, ita omnis vastata , everſaque est, ut Africa in Africa quaereretur . Sed & his per Belisarium adtrit̃is , rursusque sub Romana ditione redacta Provincia, Sarraceni (Arabes hi sunt Scenithae) qui ad delendum nostrum imperium , affligendam fidem , extinguenda omnia iura , atque instituta maiorum , nimia fortunae indulgentia dispersis velis ferebantur , in universam inundarunt ; neque solum nulla inde vi expelli potuerunt , sed ab illo tempore supra octingentesimum annum Provinciae dominantur tanta immanitate , saevitiaque , ut illos ipsos vetustos Afros crudelitate vicisse credantur , tanto in Christianos odio , ut Romanorum , Carthaginensiumque inimicitiae nullae prae his fuisse videantur . In quo cum multa essent indigna , tum nihil minus erat ferendum , quam quod mare , quasi obices indignati transmiserunt , atque ita certaverunt ,

ut arcem in Europa Granatae regnum, Bethicae partem validissimam, in ore, oculisque nostris, munitam tot annos ad haec usque tempora tenuerint.

Non commemorabo hoc loco, quemadmodum Ferdinandus rex incredibili, ac divina quadam mente, atque virtute, tunc cum maxime bello civili Orbis Christianus arderet, nec ullis posset subsidiis inrigari, non sperantibus, nec opinantibus, nec cogitantibus quidem nobis, quia fieri posse non videbatur, regnum illud validum, munitum, invicto veteranorum genere inclitum, firmatum ceperit, vicerit, expugnaverit; possunt enim multis saepe occasionibus diversorum temporum praedicari. Ad Africam, quae me iamdudum vocat, & quodammodo observat orationem meam, contento studio, cursuque veniamus; quam Ferdinandus ipse inextinguibilis virtutis, veraeque laudis spe, ac magnitudine animi concipere, hoc volutare animo; hoc palam fremere, inde decus sibi, inde nomen,

77

E I

inde

inde consummatam gloriam sperare. Verum dum, quo id sibi facilius facere liceret, in praemoliendis rebus, reconciliandisque Regum, gentiumque animis occupatur, incredibile dictu est, quamdiu materia gloriae suae sit erepta, quoties expeditionem differre, quoties decretam iam, & pene suscepam relinquere sit coactus. Excitato praesertim bello illo Parthenopeo duro, atroci, difficili, miseraque illi, & gravi necessitate imposita, ut armis, & caede crassari cogeretur contra eos, quos cum communi iure, tum affinitatis vinculo coniunctos haberet, quibus tamen, cum victor esset, pacem non abnuit, ut scirent omnes, se & invitum cum eiusmodi hoste bella suscipere, & percupidum finire. Amissa mox coniuge (a) fortissima, felicissima, sanctissima, atque omnium consiliorum, laborum, expeditionum non modo conscia;

I 4

sed

(a) *Elisabeth Castellae anno MDIII. Mulier in Regina, quae e vita decessit ad VI. Kal. Decembris Christiana nulli secunda.*

sed & particeps, comite, adiutrice, quo casu, veluti solet terra ventis, aut aquis subterimmis intervulsa sui soliditate nutare, ita cuncta Hispania, subducta repente, qua sustentabatur, dextera illius, tota contremuit, ac pene confedit. Sed & hac quoque stabilita, ut pacis, libertatisque bonis perfrueretur, ac egregie statu suo gauderet, satis confusus consensu Hispaniae, fide sociorum Regum, suo praesidio omnibus iam instructis, adportatisque, & re iam ultra cunctationem non patiente, Deo bene iuvante, classis in Africam transmittitur.

Longum esset, nec huius proprium dici recensere, ut Melilla (a) capta, caementaque
ex

(a) Melillae mentio, Oppiduli nempe muniti in Africa in Garetæ Provincia sub dominio Hispanorum ab an. MCCCCXCVII, cicatricem, si iam forte obducti coeperat, refricat. Melillae enim, in eiusque arcis Parochiali Ecclesia conditi sunt cine-

res Lucae Galletti fratris mei unanimis, viri in militaribus rebus egregiae virtutis. Natus est Romae anno MDCCXXVI. die IX. Iulii, & a puero Mathematicis disciplinis studiosa sedulitate operam navavit. Anno MDCCXLIV. professus in Hispaniam die XV. Iulii

ex Hispania, quo oppidum muniretur; in-
 vecta, ut magnus portus, magnum momen-
 tum affectanti res Africae, occupatus, ut
 Oran urbs opulentissima Sarraceni nominis
 non operibus, sed vi expugnata, ut Go-
 mera intercepta; quae omnia in Tingitana
 Provincia sita valido sunt Christianorum
 praesidio communita. Est in ipsa Maurita-
 nia inter Tretum promontorium, & Caesa-
 ream haud longe a sinu Numidico, ubi
 Possidonius vetustissimus Graecorum Scri-
 ptor

<p><i>Itali Inter nobiles Italos a custodia corporis Philip- pi V. Regis Catholici coopta- tus; anno MDCCCLXI die XII. Septembris ob merita Dux peditum in Neapoli- tana Legione creatus est. Multis deinde longorum itinerum exantlatis labori- bus, dum tandem alae du- centorum militum ad Me- lillae praesidium praecesset, & in maximam spem af- surgeret, immatura morte seu nimium raptus est die XVI. Septembris anno</i></p>	<p>MDCCCLXXI, omnibus aequae properum eius obitum que- rentibus. Homo fuit Lucas statura iusta, forma lauda- ta, membris crassioribus, colore rubicundo, naso ad aquilinum vergente, fronte lata, oculo vivido, capillo nigro, honestis, piisque mo- ribus, animo constanti, candido, modesto, & qui erga omnes se reverenter haberet. Fratri carissimo quietem, & beati luminis claritatem precamini, ami- ci, quosquos estis.</p>
---	--

ptor ingentem simiarum multitudinem se
vidisse testatur, Bugia oppidum, quondam
dum illic res Christiana incolumis erat, Sedes
Pontificia, nunc Sarracenorum omnium,
qui Mauritaniam Caesariensem incolunt, em-
porium, caputque longe ditissimum, atque
opulentissimum armis, virisque. Reges ea-
dem profapia sunt, quae omni fere Africae,
Tuneti, Hipponae, Leprique magnae domi-
natur. Urbs ipsa maritimis, terrestribusque
fructibus, multitudinis incremento ampla,
ingens, amoena, arduo in colle sita, cui
tamen ad meridiem plurimus mons immi-
neat, portum habet ad Orientem, qua parte
planities aequa extenditur. Oppidani for-
tissimi, bellicosissimique Sarracenorum
omnium pedibus in bellum eunt, equorum
apud eos modicus usus. Hanc Urbem, quia
regia esset, magnamque secum capta di-
cionem allatura foret, ac propter egregium
portum, & aliam opportunitatem mariti-
mam, terrestremque contra cetera regna
percommodam expeditionem praeberet,
Hulpa

Hispani id unum dignum tanto apparatu consiliorum, & certaminum, quod ingens, exsudandumque esset praemium fore rati, primo quoque tempore improvisam, incantamque universo simul effuso terrore opprimere decernunt. Solvitur e Pitusa (a) classis, secundaque navigatione usi, de industria morati cursunt navium, ut ante lucem accederent Bussiam, luce prima ante ipsam urbem inconspetti consistunt. Ibi haudquam spei eventus respondit. Ventis, qui a terra stabant, quominus rectus in portum cursus teneri potuerit impredientibus, nostri, quia rem fore haud cum imparatis cernunt, quod unum erat in re insperata consilium, anchoras iaciunt, armamenta demunt, instruunt se, ut ubi venti ponant, signumque detur, in terram evadant, ac contra fauces portus, instructa in fronte navium acie, consistunt. Magnus apud Oppidanos

(a) Iohannes Mariana! que diebus litus Africae narrat, Kalendis Ianuarii tenuisse copias, ea die in principio anni MDX. Hispaniam exponere adversos nos ex Ebuso solvantes quinquaginta fatus vetuisse.

danos pavor , & tumultus in re improvisa fuit , consultius tamen , quam quis facturos crederet , in tam subito periculo ad arma conclamant , per tumultum , ac trepidationem raptim tormenta expediunt , portas claudunt , armatos in muris , vigiliisque , & stationes disponunt . Et quia obsidionem rebantur fore , dum licet , dum tempus est , inermem omnem multitudinem Oppido emittunt . Ipsi vero rationem pugnae sic instituunt , ut pars omni genere telorum instructa tuendae urbi relinquatur . Rex ipse cum maiori parte copiarum (erant autem supra x. millia peditum , & aliquot equites) collem Urbi imminentem occupet , eo consilio , ut si nostri expugnationem adorerentur , in ipso certamine impressionem faceret , oppugnationique nostros intentos a tergo invaderet . Interim vero tormentis per muros dispositis , non terra modo adeuntes aditu arcerent , sed & navium quoque stationem infestam hosti facerent . Nec mora , ingens vis omnis generis telorum

e mus

e muris volabat : sagittis, glandibus, iaculis, saxis, veluti nimbium creberrimae grandinis ingerebant, unoque tempore tormenta bellica in confertissimos milites ducenta excutiunt. O rem miram, & nullam apud posteros fidem habituram, nisi felix successus favisset! nemo e tanto militum, classiariorumque numero non modo caesus, sed ne laesus quidem, ut si quis totidem tritici grana plena manu coniiciat, fieri non possit, quin pleraque omnia suos ictus sortiantur. Iam venti posuerant, iam perculsa ex alto vela in portum classem inferebant, iam terram capi posse gubernatores exclamabant, cum nostri, adactis de repente navigiis, summotis vi tormentorum ingenti hostibus, qui toto praetenti littore sic de colle descenderant, ut facilem receptum haberent, qua cuique proximum est, in terram evadunt, cognitoque hostium consilio quadrariam divisis copiis (erant autem electissimorum militum quatuor millia) urbis oppugnatione omissa, inter se cohortari in

in adverſum montem , iniquo ſane loco ;
omnium immemores difficultatum , contra
ipſum Regem , inſtruſtumque eius exerci-
tum erigunt agmen , vix dum fortiſſimo ,
praefentiffimoque animo ſub iacſum vene-
rant telorum , cum hoſtes obſtupefacti tan-
ta audacia , ne telo quidem ullo emiſſo , in-
genti clamore , ac terrore terga extemplo
dant , praecipitique fuga in oppidum ſeſe
omnes effundunt . Inſequentur iisdem itine-
ribus noſtri , tantaque celeritas fuit , ut cum
intentis omnibus ad fugam nulla armato-
rum ſtatio , nulla cuſtodia oppoſita eſſet ,
uno tempore , & per patentem portam fe-
roces victores cum victis irruperint , &
muri , turres , propugnacula ſuperata , capta ,
expugnataque , & arx loco alto , & praeci-
piti ſita occupata fit (a) , ſimulque coepta res ,
& patrata , ut ſermo hic prolixior multo ſit ,
quam

(a) *Gomeſius in libro de rebus geſtis Ximenii Car-
dinalis lib. IV. ſcribit , ipſis
nonis Ianuarii anni MDX. die ob Magorum adoratio-
nem religioſiſſimo , Bugiam urbem celeberrimam a Pe-
tro Navarro Crucisignato-
rum Duce bellica virtute
clariffimo captam fuiſſe .*

quam res illa fuerit . Rex veritus , ne porta maritima navales copiae occurrerent , in medioque ipse caperetur , porta , quam primum viderat , usus , cum conglobato praesidio effuse fugiens in mediterranea , montesque proximos se recepit . Praedae plus pene , quam ex reliquis antea captis locis egestum , ea omnis militi concessa . C. Marius septies Consulem , in quo spes , atque opes Populi Romani ea tempestate sitae erant , gloriari solitum accepimus , quod oppidum Capsam in Numidia uno die , uno impetu , uno cursu cepisset . Praeclara sane laus , & quae vel sola illum poterat immortalitati consecrare . Sed tamen si rem velimus curiosius inspicere , Capsenses consternati animo de improvviso sunt oppressi . At Bugienses sese confirmandi , arma sumendi , in munitionibus consistendi , aciemque contra instruendi spacium habuerunt . Illorum pars potissima in agris reperta , qua Oppidani maxime sunt perterriti , in ditione hostium erat . Hi imbellem omnem multitudinem
able-

ablegaverant . Illorum portas equitatus
 omnis Romanus , velocissimique pedites ,
 ne quis exire , introireve posset , obsederat .
 Hi decem armatorum millia pro portis stan-
 tia habebant . Illi denique , nec quid face-
 rent , nec ubi consisterent , nec quid fidi re-
 spicerent habentes , deditionem fecerunt . Hi
 fusi , fugatique internecione sua aditum hosti
 patefecerunt , urbemque omnem scelerato
 sanguine sparso expiarunt . Nec mirum , si
 Marii decora Hispanorum virtutibus sunt
 inferiora . Non enim humano consilio res
 illa perfecta est . Non illic tunc solae vires
 agebant Hesperiae . Non Hispana robora
 pugnabant , non instructa tantum acies Ibero
 certabat . Ipse ille Iesus Deus Omnipotens ,
 cui bellum contra impias , nefariasque na-
 tiones geritur , ipse , inquam , Iesus pugnabat ,
 ipse impellebat , ipse fugabat . Quis enim
 fecit , ne tormenta in tam confertam mul-
 titudinem excussa nocerent ? Iesus . Quis illis
 tantam iniecit amentiam , ut trepidi , & post
 terga respicientes , & in modum amentium
 atro-

attoniti , nondum vulnere ullo adverſo corpore excepto , properarent ad Urbem , quam conſulto exceperant , non explicarent aciem , non copias inſtruerent ? Ieſus . Denique quis muros illos praealtos , turres , propugnacula pervia fecit , facilemque per illa tranſitum dedit , & ut noſtrorum opera excederent humanarum virium modum , praefſtitit ? Ieſus . An aliter ſperandum erat , quin divina illa vis valeret , quam illi omni ſcelærum genere polluerant , ac meritas tandem aliquando poenas exigeret ? Dura mihi , medius fidius , videbatur , Pontifex Maxime , vis illa caeleſtis , Numenque divinum , quod ſaepe incredibiles Chriſtianae Reipublicae felicitates , atque opes adtulit , magnas perniciies extinxit , ingentes clades avertit , hos pati tot annos ſuae fidei inludere , inſurgere , inſultare . Etenim dici non poteſt , quantum omni Europae , ſed miſerae praefertim Italiae damni intulerint hae efferae nationes , quot funerum , quantarum cladum cauſa fuerint . Recurſat animo incredibilis

Tom. II.

K

illa ,

illa, & immanis audacia, & indigna felicitas, cum immanes illi homines, atque offerati, incerti, quo furor, velut tempestas, eos populantes inferret, correptis navibus a Gaditano usque in Siculum fretum, Hispanias, Gallias populati, in Italiam demum intruperunt, ipsam navalibus victoriis nobilem Genuam ceperunt, omnia luctu, sanguine, ac terrore compleverunt; sed tamen ex omnibus terris potissima haec Urbs, Sedes Imperii nostri, Arx populorum, Lumen gentium, Senatus Orbis terrarum, haec, inquam, Urbs praesidium, & spes ultima Christiani nominis furentium excepit impetum belluarum. Haec saevitiam illorum innocentium sanguine satiauit: Haec sacram auri famem sacrilega praeda explevit. Itaque quod omnis ora Etrusca, quae ad mare vergit, cultoribus desertata est, quod everfas Centumcellas (a) specta-

(a) Centumcellae urbs non muris vallata, neque ad mare posita XXXIII. millia passuum a Roma distans ultra parte munita, frequentibus Sarracenorum adgressioni.

ſpectamus , quod Pyrgos (a) veteres deſideramus , quod Inui Caſtrum (b) non agnoſcimus , quod totus ſquælet Romanus ager , hæc ſunt immanium monumenta Sarracenorum .

K 2

Sed

ſionibus , & direptionibus obnoxia per quadraginta annos ſacebat diruta, & incolis deſerta . S. Leo IV. , qui obdormiſcit in Domino XVII. Julii an. DCCCLV. , ut incolis per valles , & montes miſere vagantibus conſuleret , novam urbem XII. a Centumcellis milliario ædificavit , quam Leopoliſ vocari iuſſit . Superiori ſæculo Urbanus VIII. Centumcellas egregie communivit , & portum , additis operibus , ad tutiorem irremium Pontificiarum ſtationem reſtituit .

(a) Caſtrum S. Severæ Provinciæ Parmonti in ora maris Tyrreni quibuſdam Pyrgi Oppidum eſt , at iuxta illud ne reſſigilum quidem portus ineſt . Aliis

Caſtrum eſt S. Marinellæ in eadem Provincia cum portu XXXIII. ab Urbe milliariſ in occaſum diſtans , & in eius excelsa turri legitur NEOPYRGON , iuris gentis Barberiniæ , forſan extructum ex Pyrgi ruderibus . At Caſtrum novum Purganum verosimiliter fuiſſe videtur , abſtettamnum viſuntur antiqua Pyrgi radera , & in vicina colle Eccleſia S. Mariæ de territorio Purgano habetur .

(b) Caſtrum Inui Oppidulum fuit Rutulorum in Latio , in ora liſtorali maris Tyrreni . Situm erat inter Antium ad ortum , & Approſium ad occaſum , eſſe Cluverio , & eius nomenit Virgilius .

Sed quid vago longius? Cur haec Urbs Leonina (a) muris cineta est? Cur hoc Templum vetusto, novicioque opere, ut non una aedificatio adpareat, constructum? Illi, inquam, illi his parietibus, his tectis, his columnis, ac postibus horrificum quoddam, & nefarium omni imbutum odio bellum intulerunt, coementis, ac testis horum rectorum se famem suam expleturos putaverunt, aram praesentissimae religionis violarunt, foedarunt, demoliti sunt, sacraria inflammaverunt, exciderunt, profanarunt, antiquum, sanctum, religiosum Templum omni nefario stupro, & scelere macularunt. Et quae nulla unquam in barbaria fecissent, illi in Sanctorum Reliquias, in defunctorum Pontificum sepulcra, in illas ipsas imagines, quibus omne

(a) Civitas Leoniana consecrationis suae anno a Leone III. incoepit, a Leone IV. absolvitur. Secundo Praefulatus sui anno, nempe DCCCXLVIII. sumpsit exordium, & in VI. undique consummata est die XXVII. Iunii; pridie ante Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli vigiliis.

Templum condecoratum erat, quasi illos
videntes peterent, exercuerunt. Gaudete
vos, o Sanctorum tumuli, & tot passim
Beatorum iacentes Reliquiae. Exsultate, Pon-
tificum ossa veneranda, vosque ex hoc vestro
edito monte, Petre, Paulleque, lares, pena-
resque nostri, qui huic Urbi, atque huic
imperio praesidetis, hanc animis laetitiam
capite, hoc vero gaudio perfruimini, hac
solida, novaque gloria memoriam veteris
flagitii abolete, quod tandem exortus est
vindex Ferdinandus, qui hanc imperii nostri
maculam delevit, sceleratissimorum impuni-
tatem non est passus diutius propagari, seras;
ac iustas poenas, tantoque dignas scelere pen-
dere coegit. Gravioraque illos pati perdo-
cuit, quam intulerant, non praedonum, non
latrocinantium more, ut illi faciebant, nec
ut rapinam, spoliūque insperatae felicitatis
dividat, atque discerpat; sed ut incen-
sionem urbibus, internecionem civibus,
vastitatem provinciae, interitum imperio per-
niciosissimo afferat. Neque enim rem ma-

gnam esse duco instructa classe invadere littora, militem exponere, agros vastare, oppida diripere; latronum est iste mos, & piratarum, qui rei plus asserat, quam honoris. Verum in hostilem terram descendere, hostes contrastantes pro patria, penatibus, ac liberis percellere, paratos invadere, urbes vi, operibusque expugnare, praefidiis commuare, fines imperii, ditionisque propagare; Haec ego, qui faciat, non modo omni laude dignum, sed divinis honoribus prosequendum existimo. An vero, qui cum patullo ante urgeremur quotidie in ore, oculisque nostris, praeter antiquas iniurias, praedae averterentur, triremes etiam praetoriae interciperentur, insulae, portus, littora, terrae, maria illorum amentiam non caperent, nunc in suas Attegias, tamquam in ergastula compulerit, pedem porta efferre prohibuerit, septem iam portus in Africa importuosissima ceperit, supra septingenta passuum millia in litore occupaverit: provinciam illam iam octingente-

gemésimum annum nostris hominibus inaccessible, inhospitalem, implacabilem aperuerit, Christianam religionem profugam illinc diu, & eiectam, frustra a nobis tot annos opem, auxiliumque implorantem non solum reduxerit, sed regnum illi, suumque in Afros imperium restituerit; Hunc ego non modo Regum omnium maximum, sed & totius memoriae Principem, Dèique nostri benevolentia, & beneficio nostra tempestate, tamquam unicum fessis rebus praesidium datum non existimem? Nimis, fateor, aut duri sumus huius saeculi homines, aut fastidiosi, aut maligni. Prisca aetas, si quis, aut quomodo arandus esset ager, aut putanda vineta, aut stringendae oleae docuisset, nihil laudibus, nihil titulis, nihil honori parcebat. Nos pro tot sumptis de infestissimo hoste poenis, pro hac gloria nostri nominis amplificata, pro nostro hoc mare perpetuis his piratis, praedonibusque liberato, pro tam ampla Provincia nostro imperio adiuncta, & vindicata, non quae pos-

K 4 sumus,

sumus, quaeque scimus, ornamenta, deco-
ra, trophaeaeque congeremus? Navis una
propter aurei velleris furtum, & virginis
raptum in caelum usque sublata sideribus
est consecrata, certatimque tam Graecis,
quam Latinis Poetis decantata. Haec clas-
sis, qua non sunt convinctae Hellesponti an-
gustiae, ut temporarius fieret transitus mul-
titudini, sed ipsa Africa Europae quodam
quasi ponte copulata est, ut eamus illuc
iam intrepidi, navigemus securi, negocie-
mur tuti, non laudatur, non celebratur,
non decantatur. Memini, quondam me
puero, cum clarissima, ac munitissima insu-
la Rhodos ex omni impetu barbarico, &
totius belli ore a faucibus erepta, atque
servata nostrorum hominum virtute, assi-
duitate, consilio summis obsidionis pericu-
lis liberata esset, nullum modum laetitiae,
nullum gaudii terminum, nullum gratula-
tionum finem esse habitum, multos dies per
omnia Oppida supplicationibus, ludis, epulis
publicis triumphî speciem quamdam exhi-
bitam,

bitam, neque immerito; est enim illa insula ocellus Christianae reipublicae, propugnaculum nostri imperii, specula, atque arx in mediis hostibus erecta. Sed tamen quid habet illa hostium propulsatio simile huic victoriae? aut cur si tantum fieri tunc meminimus, non longe nunc maiora prae laetitia exhibemus? Quid hoc esse dicam causae? nam omnia malo alia investigare, quam nostram aetatem in tanta praesertim causa ingrati animi accusare. An ita est natura comparatum, ut altius iniuriae, quam merita descendant, & ibi maior laetitia sit, ubi gravior metus praecesserit, ac propterea segnius irritent animos, quae in hostem inferantur, quam quae a nobis pericula propulsent? An verum est illud, ut magis turpe est, cuique sua amittere, quam gloriosum aliena acquirere; sic maiori laetitia gestimus in victoria, quae nostra defenderit, quam quae externa everterit? vel potius cum in solo Ferdinando omnis spes, fiduciaque nostra reposita sit, ut
aut

aut ab hoc uno , aut a nemine praeterea
 speremus posse nobis antiquum decus , atque
 imperium restitui ? Haec tua victoria , Fer-
 dinande Rex felicissime , quemadmodum in
 quovis altero admirationis , & gloriae ha-
 beret plurimum , sic in te tantum abest a per-
 fectione summae laudis , ut fundamentum ,
 initiumque maximorum operum , non res
 ipsa maxima iudicetur . Quid enim est , per
 Deum immortalem , quod de te iam non
 animo conceperimus , cum ea , quae haec-
 nus per te gesta sunt , non modo spem , sed
 & cogitationem nostram superaverint ? Tu
 enim Hispanias priorum temporum iniuriis
 effertas , in sexcentas partes divisas , in
 omne libidinum genus prolapsas ad obse-
 quium reddidisti , ad bene sentiendi volun-
 tatem induxisti , ad rectam vivendi normam
 exegisti . Tu exsultantes , relegatasque vir-
 tutes quodam quasi postliminio reduxisti .
 Tu religionem paullo ante suspectam , accu-
 satam , & ream purgasti , liberaisti , omni
 crimine absolvisti . Tu Regum primus no-
 stra

stra memoria Mahumetanos , cum antea
 omnium ore in caelo essent , qui illis res-
 istere potuissent , influentesque repressissent ,
 virtute tua contrivisti , domuisti , imperio
 Christianorum parere assuesecisti . Tu ultra
 terminos rerum , metasque naturae Occi-
 dentis regna extendisti , & post columnas
 Herculeas , quibus ille terminos Orbis ter-
 rarum statuisset se crediderat , tantum procef-
 sisti , quantum ille sibi post terga reliquerat ,
 & ad quas regiones , quasque gentes Christi
 nomen non penetraverat , tu Christianum im-
 perium protulisti . Caius Iulius Caesar maxi-
 mum sibi partum decus existimabat , atque
 hoc in primis suis laudibus reponebat , quod
 primus Romanorum ducum in Britanniam
 duobus com meatibus transfretasset , ac pro-
 pterea alium se terrarum Orbem Romanis
 peperisse gloriari solebat . Ille tamen insulam
 haud procul ab Hispaniae , Galliaeque litto-
 ribus sitam , & non modo cognitam , sed
 qualis , quantaque esset , litteris celebratam ,
 & crebro mercatorum com meatu explora-
 tam ,

tam , Ferdinandus vero noster sexcentas In-
 fulas , partemque continentis , ad quam non
 modo adiit nemo umquam aditurus , sed
 ne esse quidem ob nimium rigorem puta-
 batur . Invenit ille uno , alteroque praelio
 laceffitōs reliquit ; hic multos populos tri-
 butarios fecit , multas gentes in dicionem
 redegit , multas nationes , quo nos utimur
 vivendi iure , coniunxit . Ille denique illinc
 Romana signa in patriam convertit , Urbem-
 que Romam perculsam , ac prostratam ser-
 vitute obpressit ; hic Christianas Provin-
 cias , atque hanc praesertim pulcherrimam
 Urbem , domicilium Christiani Imperii , com-
 muni omnium gentium , nationumque
 nostrarum patriam , non modo hac miseria ,
 turpitudineque liberavit , sed etiam ma-
 gnā , ac multo maximā partem utilita-
 tis , dignitatis , imperii restituit . Et dubita-
 mus , quin hoc duce in Asiam , Syriam ,
 Aegyptum , inque omnes ad Orientem ver-
 sas nationes , imperus belli sit navigaturus ?
 ut hic Africanus triumphus , non quies la-
 borum ,

borum, finisque certaminum, sed initium,
 omenque futurarum victoriarum sic existi-
 mandus. Nos vero, Pontificum maxime, haec
 quieti audimus, haec ociosi spectamus, haec
 aliud agentes intuemur, neque nos tanti Re-
 gis imitatio excitat, hortatio impellit, invi-
 tatio permovet? Quin tandem aliquando per
 Deum immortalem expergiscimus? Quin
 Christianum animum, virtutemque capi-
 mus? Cur non aut fortitudinem Christiano
 nomini propriam recuperamus, aut mortem
 huic dedecori, in quo tot iam annos versa-
 mur, antepōnimus? Ceterarum nationum
 multa sunt propria, aliarum divitiae, aliarum
 potentia, vis, dominatus; Christiani generis
 proprium est fortitudo. Hac maiores nostri
 Iudaeis, Graecis, Romanis, cum in eos tor-
 mentis, igne, ferro saeviretur, resisterunt.
 Hac veterum Deorum templa everterunt.
 Hac sacrilegum cultum extinxerunt. Hac
 potentissimos Imperatores, remotissimas gen-
 tes, barbaras etiam nationes in suam di-
 tionem traxerunt. Hanc nobis propriam
 genti-

gentilitiam hereditatem, quasi per manus tradiderunt. Nos vero somnum illi, desidiam, inertiamque praeponemus? Romani pro Heduis, qui se consanguineos dicebant, cum paullum tributorum exactione a Germanis premerentur, in Gallias penetrarunt, terras, mariaque miscuerunt, ne illi ulla iniuria afficerentur. Nos, qui principes omnium hominum esse gloriamur, qui Caelo imperium nostrum terminamus, qui hanc tantam potestatem Dei, Dominique nostri Iesu Christi numine natam, auctam, retentam referimus, patriam nostram, fontem salutis nostrae, matrem nostrae libertatis Ierosolymas servire patimur nationibus natis servituti. O imperii nostri calamitatem non ferendam, o dedecus Christiani nominis singulare! Quod minus ferendum est, quia tantorum hostium opprimendorum, Deus immortalis incredibilem nobis potestatem, & fortunam ostendit, sexcenta signa dat, dum nostra voluntas non desit, suum numen

men non defuturum . Si enim prodigiis ,
 atque portentis futura nobis praedicere
 consuevit , num potuit apertius denun-
 ciare , quam fulminibus , ac motibus
 terrae muros diruendo , aditus parefacien-
 do , templa profana evertendo ? Quid ex-
 spectamus ? Cur non duce Deo immortali
 invitati accedimus ? Cur vocati non audi-
 mus , cur occasionem oblatam non arripi-
 mus ? Nimirum diu distulimus , nimis iam
 procrastinari sumus ; nulla iam est expectatio ,
 nulla vel minima temporis dilatio , nisi forte
 expectamus , ut aliquis inter illos exsurgat ,
 qui face , ferroque nos exsuscitet . An oblisi
 sumus , cum immanis illa bellua vivebat ,
 quæ ni periisset , nos interieramus , quid ti-
 muerimus , quid cogitaverimus cum foe-
 dissimam mortem omnes , aut miserabilem
 fugam meditaremur ? Exsurgat , credo , si
 cunctamur , & spero , quoniam per oc-
 casiones adduci ad decus , gloriamque non
 possumus , necessitate ingratis pertrahemur .
 Tibi quidem , IULI Pont. Max. ,
 gra-

gratia referri tanta non potest, quanta debetur, habetur autem, quantam maximam animi nostri capere possunt: quod totus in hoc negocium incumbis, nihil aliud in ore habes, nunciis, litteris, precibus Christianos Reges excitare, vigilare, adesse, providere Reipublicae non desistis: Sed si illi aut male sentiunt, aut aliud agunt, vel parum in suscepta causa permanent, ne paveas, ne terreat, ne desistas: Nihil agit, qui omnia in iniciis parata expectat, & composita. Ubi res coepta est, sequitur, ut aiunt, fortuna; multos pudor, multos aemulatio, multos gloria, multos felicitas, cum coeptam rem vident, permovet, Alexander Macedo, cum Graecia omnis nutaret, Macedonia suspitione haud vacaret, Scythae finitimi ad res novas spectarent, Peloponnesus Persico auro corrupta diversa sentiret, paterque Philippus non modo thesauros nullos, sed ducenta etiam talenta aeris alieni reliquisset, adolescens, qui paullo ante ex ephebis excessisset, cum peditum xxx, equitum quatuor milli-

millibus viaticum in triginta tantum dies habens, Orbis terrarum imperium animo concepit, & successerant illi cogitata, nisi victoriarum cursum immatura mors praevertisset. Urbanus II. Pont. Max. cum mutuis bellis Christiani fere omnes arderent, & Henricus Romanorum Rex, qui expeditionis auctor esse debuerat, nunc Robertum Flandriae Comitem praelio laceſſendo, nunc ceteros deterrendo expeditionem ſolvere non deſiſteret, tantum tamen hortando, monendo, agendoque valuit, ut exercitum in Aſiam miſerit, ſpectatiſſimumque ob receptas Ieroſolymas triumphum duxerit. Tibi vero, ne dubita, aderit idem Deus incipienti. An, obſecro, qui vota tua, quod iuſta, quod bona, quod plena religionis eſſent, haecenus omnia audiverit, huic operi tam ſancto, tam pio, tam neceſſario deſuturum ſuſpicaberis? Quapropter ego te, Chriſte Ieſu Deus optime maxime, noſtri auctor, fundatorque imperii, ſupplex quaſo, obteſtorque, da IULIO Vicario ipſi

Tom. II. L. tuo

tuo Reges in suam sententiam trahere , optimo animo , singulari concordia , summo amore coniungere ; da illis ducibus , atque auctoribus , te bene iuvante , barbaras nationes tuo nomini multum infestas collas submittere ; da illum diem videre , quo tibi , quemadmodum hodie Ferdinandi Regis virtute , consilio , felicitate ob captam Africae partem supplicationes celebramus , sic de omni Asia recepta , liberatisque Ierosolymis ingentes tibi , & nullo umquam tempore perituras gratias habeamus . Dixi .

BLO-

BLOSII PALLADII ROMANI
O R A T I O
DE PRAESTATIONE OBEDIENTIAE RHODIORUM
LEONI X. PONTIFICI MAXIMO
ET SENATUI APOSTOLICO DICTA
QUAM
EX COD. MS. OTTOBONIANO VATICANO
SAEC. XVI
NUNC PRIMUM IN LUCEM PROFERIT
STEPHANUS BORGIA
A SECRETIS
SACRAE CONGR. DE PROPAGANDA FIDE.

IOHANNI . BAPTISTAE . REZZONICO

CLEMENTIS . XIII . ALMIFICI . PONTIFICIS

EX . FRATRE . NEPOTI

S . MARIAE . IN . AVENTINO

MAGNO . ORDINIS . IEROSOLYMARI

PRIORI

ET . OB . SVMMOS . MAGISTRATVS

PRÆSERTIM . PALATII . APOSTOLICI . PRÆFECTVRAM

IMPIGRE . ADMINISTRATAM

A . SSMO . D . N . CLEMENTE . XIII . P . O . M

AD . AMPLISSIMVM . CARDINALIVM . ORDINEM

TITVLO . S . NICOLAÏ . IN . CARCERE . EVECTO

VIRO

INGENII . ACVMINE . VERTUTE . CONSILII

ADMIRABILI

QVI

ÆCCLESTIÆ . LIBERTATIS . EGREGIVS . ADSERTOR

MAIORA . STVDET . MERERI . QVAM . ADIPISCI

STEPHANVS . BORGIA

SACRÆ . CONGREGATIONIS . PROPAGANDÆ . FIDEL

A . SECRETIS

BLOSÏ . PALLADI

SERMONEM . NVNC . PRIMVM . EDITVM

PRINCIPI . MV SARVM . CVLTORI

D . D . D

ON THE NATURE OF THE EARTH 21

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

THE EARTH IS A SPHERE

ERUDITO LECTORI

STEPHANUS BORGIA.

ORARIO, quam nunc publici iuris facimus, e Codice prodit Ottoboniano MCCCXCXIII. celeberrimae Bibliothecae Vaticanae. Eam triplici nomine putamus neque lectu iniucundam, neque minimo in pretio apud aequos rerum aestimatores futuram. Primo namque ea splendet argumenti dignitate, quam ipsi conciliat, atque affatim praebet inclitus Ordo Militaris Ierosolymitanus, cuius decora, ac laudes complectitur; deinde auctorem habet Blossium, sive Blossium Palladium, qui stili elegantia, ac nitore inter praecipuos claruit saeculi XVI. Scriptores; postremo lucem, atque ornamentum ex eo sumit, quod in publico Consistorio dicta fuerit coram Leone X. P. M., cuius amor summus, ac prope singularis erga litteras, virosque litteris cultioribus instructos nemini plane est ignotus. Pauca sunt, quae de Palladii vita, eiusque moribus ad nostram pervenerunt memoriam, cum eruditi homines, qui suis in scriptis aliquam ipsius mentionem fecerunt, parce nimis, ac stricte eiusdem tum studia, tum ingenii dotes, & qualitates attingerint. Quaedam tamen ex pluribus venis varie distractis, ac sparsis in unum quasi rivum collegimus benevolo Lectori offerenda, quem speramus ita facilem, atque humanum fore, ut nostrae sedulitati faveat, & lucubrationem hanc subseci-

L 4

vis

vis horis partam, seu potius effusam aequi, bonique accipiat.

Blasius igitur Pallaius (hoc enim initio nomen habuit, aſt paullo concinnius, ut moris tunc erat Romanae Academiae, de qua infra, poſtea mutatum) Romae natalia adeptus eſt. Eum tamen conſtat e Sabina originem duxiſſe. Primis adoleſcentiae temporibus adeo fervidam litteris operam dedit, tantoque ſucceſſu oratoriam, & in primis Poeticen excoluit, ut illum extemplo viri omnes eloquentia, vel ſcientia inſignes in ſuum cupideſinum, atque amicitiam receperint. In his chorum ducit Iacobus Sadoletus Episcopus Carpentoraſſenſis, qui quantum Bloſii doctrinae, atque ingenio tribueret, in Epistoſa ad Angelum Coloccium data, an. MDXXIX. ſatis ſuperque oſtendit, ac declaravit (a). Ibi Praeſul ille ſtudiorum fama, & ſcribendi facultate percelebris ſuos commemorans antiquos Romae ſodales, & vitam lepide cum illis, ac ſuaviter actam, ſic inquit: Ac mihi recordanti ſpatium praeteriti temporis, & vetera animo repetenti, cum & plures convenire ſoliti eramus una, & erat aetas noſtra ad omnem alacritatem, animique hilaritatem longe aptior: quoties venire in mentem putas eorum coetuum, conviviorumque, quae inter nos crebro habere ſolebamus: cum aut in hortis tuis ſuburbanis, aut in meis Quirinalibus, aut in Circo Maximo, aut in Tiberis ripa ad Herculis,

alias

(a) Par. I. Epist. Famil. Sadoleti ep. CVI. p. 311. edit. Rom. MDCLX. curante erud. viro Vincentio Alexand. Conſtantio.

alias autem aliis in urbis locis conventus habebantur doctissimorum hominum : quorum unumquemque , & propria ipsius virtus , & communis cunctorum praedicatio commendabat . Ubi post familiares epulas , non tam cupidia multa conditas , quam multis salibus , aut Poemata recitabantur , aut Orationes pronuntiabantur , cum maxima omnium nostrum , qui audiebamus , voluprate : quod & summorum ingeniorum in illis laus apparebat , & erant illa tamen , quae proferebantur , plena festivitatis , ac venustatis . Quo in genere recordor pressum , & acutum Casanovam , Capellum latum , & sonantem , magniloquum Vidam , & cuius proxime ad antiquam laudem carmen accederet : castigatum , & prudentem Beroaldum : uberes , & suaveis Pierium , Gramam , Mathalenum , Blosium , quosque complures nostra perspexit aetas , partim carmine , partim soluta oratione eximios : cuiusmodi Nigrum Tulliana in dicendo gravitate &c. Ex hac Epistola quid tum egerit Blosius , quibusve adhuc uteretur amicis , liquido apparet ; unus enim fuit e sociis Romanae Academiae , quam Angelus Coloccius in suis hortis miro amore , atque humanitate tunc temporis fovebat (a) . Quod illam Blosius ingenii

(a) Hanc Academia ortum habuit tempore Pauli II. P. M. , curante Pomponio Latio , quo e vivis sublatum an. MCCCCXCVII. , apud Angelum Coloccium mansit ; nomenque obtinuit Romanae Academiae . Illius ima-

genii sui fructibus, & maxime poeticis illustrare contenderit, indicio sunt versus, quibus Augustini Chisii

imaginem expressisse videtur, quae Neapoli per Antonium Beccadellum Panormitanum, Antonium Panormitam nuncupatum, instituta, mox penes Iovianum Pontanum magno cum litterarum plausu, atque incremento celebrari consuevit. Nominis mutatio inventum Pomponii fuit, isque mos viguit inter socios utriusque Academiae Romanae, ac Neapolitanae. Ac primo quidem Academici Pompontiani hanc unam ob causam Paulo II. valde suspecti fuere. Clare id colligitur e Sabellici Epistola ad M. Antonium Morosium Venetum Senatorem, ac virum doctrina illustrem, in qua Sabellicus praeceptoris sui Pomponii vitam, ac mores describens ita inquit: Incidit inde (Pomponius) in maximum discrimen, quod cum Callimacho, Platina, & aliis quibusdam non vulgari

eruditione viris, in Paulum Pont. Max. coniurasse putabatur; estque iam peregre profectus ea de causa sub custodia Romae deportatus; sed in quaestione datum est illi noxae, quod sibi, & permultis adolescentibus, qui nostratum litterarum studia affectarentur, nomen immutasset. Platina vero in vita Pauli II. sic scribit: Trahitur ad urbem Pomponius Venetiis captus, per totam Italiam tamquam alter Iugurtha, ducitur in iudicium Pomponius vir simplicis ingenii, neque confurationis, neque alicuius sceleris conscius. Rogatus, cur nomina adolescentibus immutaret, ut homo liber erat, quid ad vos, inquit, & Paulum, si mihi Forniculi nomen indo? Amore namque vetustatis antiquorum praeclara nomina

Chisii suburbanam tunc domum magnifice extructam, & nobilibus ornatam picturis celebravit. Ea domus

mina repetebat, quasi quaedam calcaria, quae nostram iuventutem, aemulatiorem ad virtutem incitarent. *Paulus etiam Iovius in elogio elusdem Pomponis (inter Elogia doctorum Virorum XL.) hac de re sermonem habet: Eum mox Pauli II. iniuria percelebrem fecit, quum litteratos quosdam, & in his Platinam, atque Callimachum, tamquam impios, atque maleficos tormentis excruciasset. Nam e Venetiis Romam pertractus ad dicendam causam, perpetua vitae innocentia tutus nihil terreri potuit, ut integro, constantique animo indigna fateretur. Veterum enim ingeniorum illustria nomina sibi ipsis indiderant, quum in coetu sodalium laureati Musas colerent. Ea nominum novitate Pontifex elegantiae littera-*

*rum imperitus, suspiciosusque vehementer offende-
batur, quasi id esset
coniurantium tessera ad
obeundum insigne faci-
nus. Et Federicus Ubaldi-
nus in Angeli Colocci
vita Romae edita an. 1672.
pag. 47. de Pomponio haec
narrat: Primus omnium,
qui Academiae nomen
pridem sepultum excita-
verit, fuit Pomponius
Laetus: Is cum in mon-
te Quirinali praeclaros
hortos possideret, una
cum idoneis aedibus (in
quarum fronte insculpta
erat Inscriptio POMPO-
NI. LAETI. ET. SODALI-
TATIS. ESCVILINALIS.)
quas viri docti frequen-
tabant, eidem loco tri-
buit illud nominis, quo
celebris fuit secessus Pla-
tonis &c. Porro huius-
modi litterati coetus
exhilarabantur convivii,
& recitationibus scriptio-
num, quae in dies ab
uno-*

mus postquam in gentem Farnesiam transiit Villae Farnesianae nomen accepit, & conspicua etiam nunc est ob illud praesertim egregium opus Raphaelis Urbinate, quo Deorum convivium elegantissime pinxit. Blossii liber titulum hunc praetulit: Suburbanum Augustini Chisii per Blossium Palladium, fuitque Romae impressus per Iacobum Mazochium Romanae Academiae Bibliopolam anno MDXII. die xxvii. Ianuarii. Huit libro, quem primam novimus Palladii operum, complures tum viri docti, quo-

unoquoque conficiebantur: cum nihil opportunius litteris accidat, quam mutuum commercium. Vitale igitur est habere, quos imitari primum, mox vincere velis, ait Quintilianus. Sic ingenia magis, magisque excolebantur, & aemulatione interposita quisque tum scribendo, tum recitando reliquis excellere studebat. Nec, extincto Pomponio Laeto, Academia locum alium certum habuit, quo se reciperet, quam domicilium Colotii. Nonnulla hic liceat exempla adscribere doctorum hominum e Romana, vel Neapolita-

na Academia, quos novum sibi nomen adscribisse comperimus. Philippus igitur e S. Geminiano Callimachus vocatus fuit; Iohannes e Ponte Umbriae oppido Iovianus Pontanus; Sannazarius Actius Sincerus; Lucas Grassio Lucius Crassus; Iohannes Eliseo Eliseus Calentius; Iulius Sanseverino Calaber Iulius Pomponius Laetus; Iohannes Franciscus Betti Codrus; Iohannes Petrus Bolzano Io. Pierius Valerianus; Petrus Zanchi Lucius Petreius Zanchius; Iohannes Parisio Ianus Parrhasius; Antonius della Paglia Aonius Palearius

quorum Carmina in fronte leguntur, & praesertim Ioh. Baptista Casalius, Philippus Beroaldus iunior, Faustus Capiserrus, Marcus Antonius Casanova, &c. laudes eximias, plaususque dederunt.

Praeclarum aliud hic iungimus de Palladio, eiusque doctrinae praestantia documentum desumptum ex Archivio secreto Capitolino (a). Scriptum hoc fuit anno MDXVI., nostrasque in manus devenit beneficio eruditissimi, & amici viri Abbatis Petri Aloysii Gallettii Monachi Cassinensis, cuius praecellens industria

rius &c. Hanc nominis in- perstitiosam levitatem me-
vertendi, & ad indolem viso irridet Areostus in Sa-
latinitatis reformandi su- tyra VI. sic inquitens:

Il nome, che d' Appostolo ti denno,
O d' alcun minor Santo i padri, quando
Cristian d' acqua, non d' altro ti fenno;
In Cosmico, in Pomponio vai mutando;
Altri Pietro in Pierio, altri Giovanni
In Iano, e in Iovian v'è riconciando,
Quasi, che 'l nome i buon giudici inganni;
E che quel meglio t'abbia a far Poeta,
Che non farà lo studio di molt' anni.

Gretserus quin etiam I. edita Vitenbergae Saxonum
Rer. Var. pag. 92. gravi- an. MDCCXXVII, cui titu-
ter declamat in illos, qui lus de mutatione nomi-
Christianum Iohannis no- nis Baptismalis Christia-
men in ethnicum Iani mu- no non libera, quamvis
tant. Hac de re scripsit nonnulla hac occasione
quoque M. Fridericus Bal- adiecerit Ecclesiae Catholi-
duinus Hoffmannus in Com- cae calumniosa.
mentatiuncula Epistolica, (a) Tom. XLIX. pag. 84.

*Stria in veteribus monumentis eruendis, & summa
Historiae cognitio, praesertim aevi sequioris, ma-
gno apud omnes in pretio est, atque honore. Tan-
tos quidem in hoc studio progressus fecit, tantum-
que congeffit rerum antiquarum thesaurum, ut hercu-
leus hic labor munifico litterarum, artiumque
omnium patrono CLEMENTI XIV. P. M. obla-
tus & meritis ab eo laudes retulerit, & dignum
locum in Palatio Vaticano obtinuerit. Sed haec sa-
tis; en ipsum, de quo sermo est, documentum:*

MARIUS DE PERUSCHIS
FRANCISCUS DE NOVELLIS
HIERONYMUS DE RUFINIS

CAMERAE ALMAE URBIS CONSERVATORES

Nobili Viro Blofio Palladio Scutifero Aposto-
lico, & Archivii Romanae Curiae Scriptori
Concivi nostro salutem.

A Ccepimus, quod licet tu ex origine, &
domicilio Romanus Civis verus, & non
fictus sis, talisque reputeris, ac aliquando in
Reformatorem Gymnasii Romani publice ele-
ctus fueris, quod officium nemini, nisi Roma-
no Civi, conceditur, & ab hinc annis ferme xl.
tu, tuusque Genitor Romae habitaveritis; ta-
men eo forte praetextu, quod maiores tui ex
Sabinis oriundi fuere, nonnulli ex nostris pa-
rum animadvertentes, Sabini nominis ignomi-
niam

niam ad nos quoque recidere, tamquam ipsi ex optimatibus sint, aut Sabinum esse pudendum sit, te Sabinum per contumeliam interdum appellant, ridentibus nostratibus viris, qui & illos, & te probe norunt. Nòs, inquam, provide considerantes maiorum tuorum ex Sabinis originem tibi non modo non obesse, sed & prodesse debere, quum ex nulla magis gente Civitas nostra olim aucta fuerit, & a Romulo uno nomine Romani, & Sabini Quirites appellati fuerint, Reges quoque, & Principes Sabinos Romae habuerimus, infinitamque ex eo genere nobilitatem, tum vero tuis innumeris virtutibus permoti, cum & Orator, & Poeta insignis habearis, gratia polleas, rerum experientia censearis, publice, privatimque utilis sis, aequè Urbi, & Civibus, aequè Curiae, & aulicis carus, omnes officio, fide, benevolentia complectaris, unde Romanum nomen non origine modo, & domicilio, quaeque natura, & lege sunt, sed virtute, atque animi dotibus, quae ex cultu quoque sunt, impleveris. Nobis nos de tali Cive merito gratulantes ad calumniantium ora obstruenda, motu, & scientia nostris, ac de consilii nostri publici sententia te verum, & non fictum Romanum Civem fuisse, & esse, ac futurum esse, ita quod tu, tuique posterì omnibus privilegiis, immunitatibus, & honoribus verorum Romanorum Civium gaudere posse, & debere censeamini, ac gaudeatis, tenore praesentium
 atte-

attestamur, & declaramus, & quatenus opus sit concedimus, & indulgemus.

In quorum &c. Datum &c. die XIII. Decembris MDXVI.

Hieronymus de Vallatis Secretarius.

Hinc distincte magis, & clare unusquisque intelligit tum Blossi origo quae fuerit, tum quae ad annum MDXVI. gesserit munera, quantique eum fecerint sui temporis homines ob eam, quam sibi peperit, poeseos famam, atque eloquentiae. Diserte igitur e Sabina oriundus dicitur; sed iure, ac merito inter Cives Romanos censetur, eo quod revera ipsius pater, agro Sabinorum (a) relicto, ab annis qua-

(a) Quod Palladius origine Sabinus fuerit, nullus est dubitandi locus, cum diserte id asserat Romani Senatus Diploma. Quod autem fuerit ex eo signanter Oppido, quod Collis Vetus in Sabina dicitur, nulla sunt vetera documenta, quae liquido id probent. Tantum Ferdinandus Ugbellius Tom. I. Ital. Sacrae edit. Venet. MDCCXVII. col 712. refert, Paullum III. Fulginatis Ecclesiae Infulas tribuisse BLASIO deinde de PALLADIO Sabino

e Colle Veteri: Quibus verbis, ut Ugbellius non satis recte nomen exposuit, ita fieri potest, ut veram ignoraverit loci originem. Ab Ugbellio Cl. Bonamicus de claris Pontific. Epistol. Scriptor. pag. 223. in hoc tantum dissensit, ut Palladium e Castro Veteri, quod Oppidum nusquam est in Sabinis, oriundum dicat. Sed neque ipse, neque eruditus Iob. Franciscus Lancellottius, qui Collem Veterem designat in notis ad Carmina Latina, & Ita-

quadraginta in urbem migrasset . Quoad munera , quae gessit , in propatulo iam est , eum non modo Scutiferum Apostolicum , & Scriptorem fuisse in Archivio Romanae Curiae , sed locum etiam tenuisse aliquando inter ceteros Gymnasii Romani Reformatores , quod munus , ut communem de sua doctrina opinionem ostendit , sic idipsum confirmant ea verba honorifica , quibus illum Senatus Romanus hoc in Diplomate Oratorem , ac Poetam insignem appellat . Ac talis quidem Palladius fuit , etsi Vir Clarissimus , & eruditissimus Philippus Bonamicus ab Epistolis Latinis CLEMENTIS XIV. in eo Syntagmate , quod typis vulgavit de claris Pontificiarum Epistolarum Scriptoribus (a) , eum censeat haud aequae facultate oratoria , quam poetica ingenii ubertate floruisse : Habemus etiam (en ipsius verba) Fabium Vigilem Spoletinum , & Blossium Palladium Sabinum , elegantes auctores ita duntaxat , quum carmina scriberent , quae pauca legimus , verum suavissima , atque optima . Nam soluta eorum oratio carminum gloriae , atque elegantiae non responder . Nobis certe Blossius in utroque stilo excellens videtur ,

Tom.II. M idque.

& Italica Angeli Coloc-
cii per eum edita Aesii
an. MDCCLXXII. pag.123.
aliquid proferunt , quo haec
assertio constabilir possit .
Blossius certe quamvis o-
rdandum se sciret e Sabinis ,
tamen se Romanum appel-

lavit in Corycianis , de
quibus infra agemus , idque
ob eas causas , quae in Di-
plomate habentur Senatus
Romani .
(a) Pag.86. edit. Rom.
MDCCLXX.

idque arbitramur evinci posse hac ipsa Oratione, quam edimus, quaeque in tenebris tamdiu delituit nulli hactenus cognita, qui de illo sermonem fecerunt. Hanc Orationem, ut supra innuimus, coram Leone X. recitavit anno MDXXI. auctoritate, ac precibus motus Iuliani Rodulphi Equitis Ierosolymitani, & Capuae Prioris, qui Romam tunc venerat tamquam Legatus Philippi Villerii Lileadanii in Magnum Ordinis Hospitalarium, ac supremum Militiae Magistrum recens assumpti. Orationis autem thema praecipuum, & scopus hic fuit, ut idem Legatus sui Principis nomine debitum fidei, ac reverentiae honorem Pontifici redderet, utque illum ad sacros Milites iam summo in discrimine positos omni ope tutandos accenderet. Erat namque Turcarum Tyrannus Insulae Rhodo, ubi ab an. mcccx. Ordo degebat, ac dominabatur, longe quam antea formidabilior, clareque apparebat, eum sibi nihil aptius, aut gloriosius ducere, quam ut ipsam armis, belloque subigeret. Ac Selimus quidem, qui superioribus annis post Caliphas eversos Aegypti regnum eum tota Syria, ac Palaestina occuparat, animum quoque ad Rhodum quam cito expugnandam adiecerat (a), sed barbarus Princeps morte praeventus voti sui compos esse non potuit, & atrox procella, quae populo Christiano impendebat, paullisper evanuit. Verum quae Selimus praestare non potuit, eius

(a) V. l. Litteras Leonis X. an. MDXIII. directas compositas nomine dicti Pontificis lib. I. epist. XII. edit. Voust. MDLII.

eius filius, atque successor Solimanus paterna ferocia
plenus confecit; siquidem post Albam Graecam,
quae regni Hungarici propugnaculum erat, an-
no MDXXI. devictam, innumeras in Rhodum copias
transfuxit, atque urbem terra, marique validissi-
ma obsidione conclusit. Periclitantem Rhodi fortu-
nam, summasque emergendi difficultates, si Turcica
vis eo tenderet, atque Insulam hostiliter invade-
ret, Palladius facunde multum, ac ornate descripsit.
Sed tanta eo tempore flagrabat inter Christianos
Principes animorum divisio, ut nec Pontificis
curae, nec Equitum virtus imperterrita quidquam
proficere, aut excidium potuerint iam paratum
avertere. Solimanus igitur anno insequenti MDXXII.
cruentissima victoria potitus Insulam cepit, &
Equites Ierosolymitanos extorres abire coegit, donec,
curante eodem Magistro Philippo Villerio Lileada-
nio, Insulae Melitae per Carolum V. Caesarem pos-
sessione anno MDXXX. donati, Ordinis sedem in ea
collocarunt, & munitissimis arcibus excitatis, eam
prope inexpugnabilem Christiani nominis hostibus
reddiderunt. De celebri hac Rhodi expugnatione,
multa quidem illius aevi Scriptores retulerunt;
sed nemo melius, atque accuratius, quam doctissi-
mus Sebastianus Paulius Presbyter Congregationis
Clericorum Regularium Matris Dei in suo Codice
Diplomatico sacri Militaris Ordinis Ierosolymi-
tani (a).

Redeamus nunc ad Palladium, cuiusque in poeticis studiis praestantiam, ac laudem. Aliud huius

M 2

gene-

(a) *Tom. II. num. XLIV., in Lucca MDCCXXXVII.*

generis monumentum habemus in Libro CORYCIANA
 inscripto non aliam ob causam, quam quod in eo
 pia liberalitas celebretur Iani Corycii Lucumbur-
 gensis, ut recte adnotat Petrus Antonius Seraf-
 sius (a) multiplici eruditione, atque editis Operi-
 bus clarus. Extruxerat Romae hic Ianus circa an-
 num MDXIV. in Templo S. Augustini aram cum
 Sacello in honorem Christi Servatoris, Beatae Vir-
 ginis, & S. Annae Matris dicato, in eoque pi-
 cturas longe inclitas addiderat, & imagines e Lu-
 nensi marmore poni curaverat, plurima industria,
 atque artificio elaboratas. Hanc Germani hominis
 pietatem omnes tunc temporis urbani Poetae cer-
 tatim carminibus extulerunt. Ea carmina collegit
 Blossius Palladius Romanus, & suis additis Hen-
 decasyllabis, atque Epigrammatibus opus in tres li-
 bros tributum elegantissima epistola IANO CORYCIO
 LVCUMBVRGEN. A LIBELLIS IVST. V. C. addixit, il-
 ludque impressit Romae apud Ludovicum Vicen-
 tinum, & Lautitium Perusinum mense Iulio
 MDXXIII. . Neque hos tantum fuisse putandum est
 oratoriae, ac poeticae virtutis proventus, quibus
 notum se Blossius Orbi litterario fecit; plura enim
 alia ipsius carmina legi possunt in Collectione,
 quae sub titulo Deliciae Poetarum Italicorum (b)
 typis mandavit Renuccius Gherius Florentinus, cui
 debemus praeclaram veterum Inscriptionum Syllogen,
 quae sub Iani Gruteri nomine in lucem prodit.

Non-

(a) Tom II. delle Lettere va MDCCCLXXI.
 del Conte Baldeasar Castiglione pag. 344. in Pado- (b) Part. II.

Nonnulli etiam Palladii versus adhuc in Codicibus latent (a), & in eo, unde Orationem hanc extraximus, aliqui habentur optimae notae versus Paulli Iovii in Palladium nostrum, quorum argumenta hic tantum proferre libet:

Argumentum Criminis.

Deprehensus est a Iovio Blossius Phasianam ingentem solus vorans. Nunc Blossium timore adductum non sponte, aut dapfili animo exhibere convivium; verum trepidantem, conterritum, ac voti reum, instante quadrata acie Phalaeciorum.

Ad Convivas.

Convivae, eximii, caterva Vatum,

Mensas commeriti aureas Deorum &c.

Iniuriarum libellus.

Iovius Blossio diem dicit, & diras, quod avem Phasianam solus comederit:

Quaenam te mala mens, miselle Blossi,

Immane ad scelus impulit? &c.

Facile ex distis patet, quare illum M. Antonius Flaminius in suis Carminibus Poetam doctum, cul-

M 3

tum,

(a) Eruditus Lancelotius in libro Carminum Angeli Colociti p. 122. affirmat, apud Card. Passioneum existisse Codicem chartaceum in 4. ita Inscriptum: Paulli Nomentani Sylvicolae Felici Rugrae litteratissimae, in quo nonnulla Car-

mina Palladii nostri continebantur, quibus credere par est, eum Felicis Roboreae, quae Hieronymo Orfino familiae suae Principi nupsit, non minus corporis formam insignem, quam singulares animi, atque ingenii dotes celebrasse.

tum, amabiliſſimum appellaverit (a); Franciſ-
cus Floridus Sabinus inter præcipuos Latinæ linguæ
cultores adnumeraverit (b); & Ludovicus Areoſtus
inter

(a) *Lib. I. Carmine LXV. pag. 61. edit. Patavinae MDCCXLIII. In altis Carminibus in eodem libro contentis num. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. LXI. LXII. LXIII. & LXIV. Flaminius multa eleganter ſcribit de Turunda, deque lepore verſuum in eam ipſius Bloſſi. Apud antiquos Turunda erat maſſa, ſeu bucella, qua farciuntur, ſive ſaginantur altilia. Varro lib. 3. de Re ruſt. cap. 89. ait: Gallinas faciunt, turundis hordeaceis. Verum, quidnam fuerit Bloſſi Turunda, nihil certè elici potèſt ex Carminibus Flaminii: ſiſſolor tamen pultis gèneruſſe ex Indico frumento confectæ, quod nunc vulgo Polenta appellatur. De Polenta videatur elegantiffimum Bernardini Baldi Urbinatis Italicum Carmen, cui tituluſſe Celeo, & Orto, in quo modus con-*

ſciendi Polentam vivis coloribus deſcribitur. Ceterum alia habentur Carmina Flaminii ad noſtrum Bloſſum lib. v. n. XXXVI. & XLII., ex quibus diſcimus, Bloſſum Carmina Catulliano ſtilo per iocum, atque luſum ſcripſiſſe ad Iovium, forſan, ut vicem rependeret eiſſ Carminibus de ave Phæſiana a ſe vorata. Diſcimus quin etiam Bloſſum tanta voluptate captum fuiſſe elegantiæ verſuum Flaminii, ut de iſſ lucem edendis Flaminium ipſum enixe rogaverit.

(b) In Apologia adverſus Latinæ linguæ calumniatores, in qua de Bloſſo ita ſcribit: Sed nimis patentem campum ingredior, ſi ſingulos ornate recensere poſſe confidam. Franciſcum tamen Moſſam, M. Ant. Flaminium, BLOSIUM PALLADIUM, Romu-
lum

inter viros eximios , ac venustiora sui temporis ingenia recensuerit (a) , ita canens :

Dimmi, che al Bembo , al Sadoletto , al dotto Iovio , al Cavallo , a Bloſio , al Molza , al Vida Potrò ogni giorno , e al Tebaldeo far motto.

Amoeniora haec studia , quibus Palladius praecipuam sibi laudem , & nominis celebritatem comparavit , haud sine praemio , atque ornamento diutius fuisse ; etenim Clemens VII. eum , quoad vixit , non modo plurimi fecit , sed suos inter familiares alleſſum munere ſcribendi Pontificias Epiſtolas decoravit . Huius rei teſtem habemus Iacobum Sadoletum in Epiſtola Carpentoraſſi data v. Idus Mart. MDXXXIII. (b) , in qua Palladium Pontificis Secretarium appellans , ab eo petit , ut omni ſtudio , atque ope contendat , ne Iohannes Franciſcus Ripa , qui Ius Civile magna cum fama doctriinae , atque integritatis Avenione docebat , Mediolanum transferre ſe debeat . Quanto Sadoletus amore erga Palladium foret , haec ipſa Epiſtola docet in ea praefertim parte , ubi ſe fratrem amiciffimum ſubſcribit . Ex alia Sadoleti epiſtola (c) hoc eodem anno VIII. Kal. Decembris ad Bloſium ſcripta , intelligimus eum tunc

M 4

Maſſi-

lum Amaſaeum , Alexandrum Manzolum , Sebaſtianum Delium , Achillem Bocchium , P. Curſium , Hieronymum Fundulum , Baſſianum Landum , Laurentium Palicium , Gallos autem Va-

tablum , Germanumque Brixium non praeteriero.

(a) Satyr VII.

(b) Tom I. Miſcell. Coll. Rom. pag. 579. edit. Rom. MDCCCLIV.

(c) Part. II. epiſt. CXCv. p. 191. edit. Rom. MDCCCLX.

Maff'iae in Galliis fuisse. Imo ex Blasio Martinello, & Ioh. Francisco Firmano (a) illud etiam constat, ipsum paullo ante Bononiam accessisse occasione colloquii, quod inter Pontificem, & Carolum V. Imp. ea in urbe habitum fuit; narrant enim Clementem Bononiae iv. Kal. Februarii an. MDXXXIII. Consistorium habuisse, & in eo a Francisco Alvarez Presbytero Lusitano Oratore Davidis Aethiopum Regis litteras excepisse, quibus ipse Rex, seu Presbyter Iohannes, uti vulgo putabatur, seipsum, & Christianos omnes Imperio sua subditos Romanae Sedi conciliari petebat; adduntque Blosum illas coram omnibus legisse (b), atque responsum

(a) Part. II. Diar. Caere-
monial de Itineribus Ro-
manor. Pontif. a Sixto IV.
ad Bened. XIV pag. 166.

(b) Hae litterae scriptae
fuerunt an MDXXIV. Prae-
stat earum titulum recita-
re ex libro Damiani a Goes
Equitis Lusitani de Fide,
Religione, moribusque Ae-
thiopum ad Paullum III.
P. M. edit. Paris. MDXLI.
pag 45. Ego Rex, cuius
nomen leones veneran-
tur, & Dei gratia Atani
Tinghil, id est, Thus vir-
ginis vocor, quod nomen
est a baptisinate, nunc
vero in ipso suscepti re-

gni initio assumpti no-
men David, dilectus a
Deo, columna fidei, co-
gnatus stirpis Iuda, filius
David, filius Salomonis,
filius columnae Syon, fi-
lius feminis Iacob, filius
de manu Mariae, filius
Nau per carnem, Impe-
rator magnae, & altae
Aethiopiae, magnorum
regnum, & ditionum,
& terrarum, Rex de Xoa,
de Caffate, de Fatigar,
de Angote, de Baru, de
Baaliganze, de Adea,
de Vangue, de Goiame,
ubi Nilus oritur, de Da-
maraa, de Vagemedri,
de

sum Pontificio nomine recitasse. Post hæc reversus Pontifex Romam, neque multum ibi moratus Massiliam versus iter arripuit mense Septembri MDXXXIII., ut cum Francisco I. Galliarum Rege negotia quaedam magni momenti explicaret. Hac etiam vice Pontifex, ut habet Sadoletus in mox citata epistola, & Martinnellus (a), Blossum in comitatu suo habuit, eiusque opera usus est in Consistorio Massiliae celebrato die XII. Octobris, ut Episcopo Parisiensi honorifice responderet, qui eum, adstante ipso Rege Francisco, regiis verbis convenerat, gratiasque egerat tum pro mirifica voluntatis ostensione erga Regem, tum pro laboribus, & viae in commodis adeo prompte, ac benevole susceptis. Redeamus nunc ad Sadoleti amorem erga Palladium: Uberiora signa huiusce amoris, & mutuae caritatis collucent alia in Epistola (b), quam Sadoletus idem ad Paullum nepotem, qui Romae tunc erat, direxit v. Kal. Ianuar. MDXXXV.; Ibi namque sic scribit: Tu semper de Blossii Palladii nostri humanitate, comitate, benevolentia erga nos aliquid ad me scribis; tibi autem quid ego rescribam? nisi illud, quod solenne, & fixum est, eum a me scilicet incredibiliter amari. Quod cum summe faciam,

non

de Ambeaz, de Vagne, omnes in mea potestate
de Tigri Mahon, de Sa- sunt &c.

baym, unde fuit Regina (a) Part. II. Dlar. Cae-
Saba, de Bernagaes, remonial. pag. 172.

& Dominus usque ad (b) Part. II. Epist. Fa-
Nobiam, finem Aegy- mil. epist. CCXXIX. pag. 336.
pti. Hæc Provinciae edit. Rom. MDCCLX.

non tamen tantum mihi videor posse facere, quantum illius erga nos officia postulant. Vellem scripsisses ad me, ecquid habeat gratum, quod ego illum in meo Hortensio intexui (a) : & certe habere debet &c.

Clementi VII. Paulus III. in Pontificatu ann. MDXXXIV. successit, qui Palladii virtutem iamdiu perspectam, atque exploratam habens, & illum benigne in eodem scribendi latinas Epistolas ministerio retinuit, & mox die XIV. mensis Novembris an. MDXL. ad Fulginatam Episcopatum promovit, ut videre est apud Ughellium (b). Idem tradit, Palladium sancte, integreque Ecclesiam illam administrasse, pluraque de sua doctrina, prudentia, ac largitate monumenta reliquisse, praesertim erga Fratres Minores Capuccinos, quos e Conventu S. Valentini humili nimis, atque angusto in alterum S. Iosephi de Vignola,
a se

(a) *Intelligit hic Sadole- tus librum alterum de laudibus Philosophiae, in quo laudatio ipsius Philosophiae habetur, sicut in priori libro, qui Phaedrus inscribitur, vituperatio continetur eiusdem Philosophiae. In fine igitur huius libri secundi sic de Bloso scribit: At ego, inquit Citrarius, habeo statim, queis cum communicem, familiaris hos nostros, quorum quotidianis coetibus do-*

mus tua, Galle, celebrabatur, Camillum Porcium, & Blosum Palladium: quorum ingeniiis, spectabilique morum, & sermonis elegantia solitum omnes apprimere delectari: & quamquam uterque utramque, tamen alter eorum oratoriam magis laudem, alter poeticam est prosecutus.

(b) *Tom. I. Ital. Sacr. col. 712.*

a se commodè magis , atque honestè præparatum
 transtulit . Paulo ante hæc tempora , seu verius
 post initia Pontificatus Pauli III. scriptam fuisse
 puto Epistolam Hieronymi Nigri Canonici Patavi-
 ni (a) , quæ Matthæum Pizamanum invenem Vene-
 ta nobilitate , & litterarum studio conspicuum Pal-
 ladio commendat . Epistola hunc titulum præfere-
 t: Blofio Palladio Pontificis Maximi ab Epistolis
 Romam ; sed anno caret , & diem tantum , ac
 mensem exhibet , quo illam Hieronymus obfignat
 Patavii pridie Kal. Novembris . Ex iis autem ,
 quæ Niger idem subiungit , nempe quod iam Pi-
 zamanus iussu Pontificis in domum , & contuber-
 nium Cardinalis Farnesi receptus fuisset , argui vi-
 detur posse , hunc Cardinalem non alium fuisse , quam
 Alexandrum Pauli III. nepotem , qui primo ado-
 leſcentiæ flore ad ſacram purpuram an. MDXXXIV.
 eveſtus fuit . Sub Epistolæ finem hæc verba legun-
 tur , quæ nobis indicant Palladium Romæ non ſo-
 lum hortum , ſeu villulam habuiſſe , de qua ele-
 ganter ſcripſit M. Ant. Flaminius (b) ; verum etiam
 multum voluptatis ex agriculturæ ſtudio capere
 ſolitum fuiſſe : Dedi Pizamano munuſculum ad
 te , Avellanas Vincentinas , quas in Bloſiano
 iſto tuo inferi curabis . Hæ ſi pervenerint
 ad frugem , non ingratae erunt roſoribus Sa-
 voinis (c) . Serendi tempus , modumque mi-
 nime

(a) *Append. Epist. Iac. Sadolet. edit. Romanae*
 MDCCLXVII. pag. 45.

(b) *Lib. I. Carmin. LV.*
 (c) *Savoia , unus ex*
ſociis Academiae Roma-
nae ,

nime opus est, ut te doceam, qui in agriculture, cultuque hortorum iam cum Catone ipso certare potes.

Anno rursus MDXLII., cum Romae Palladius esset, Sadoletus ad eum scripsit amice postulans, ut Bullae expeditionem acceleraret pro Ecclesia Carpentoracensi, qua se abdicaverat in gratiam nepotis sui Paulli. Aperte id evincunt litterae eiusdem Sadoleti ad Carolum Gualterutium datae XIII. Kal. Aprilis MDXLII., in quibus sic ait (a): Per la Lettera, che io scrivo al R^{no} Signor nostro Polo, ed a Monsignor Biosio, vedrete, come io sono risoluto di spogliarmi del tutto dell' amministrazione, e cura di questo Vescovato &c. Simili curarum pondere, quas Pastorale officium exposcit, affectus Palladius paucos post annos ipse, etiam Fulginatam Ecclesiam resignavit, ut primo suo muneri scribendarum Epistolarum animo magis tranquillo, ac soluto vacaret. Vghellius eum refert hanc fecisse dimissionem Ecclesiae in manibus Paul-

nae, de quo Sadoletus in epist. ad Hieronymum Nigrum Part. II. ep. CCXLVIII. p. 407. Nec quicquam est omnium rerum, quod libentius faciam, quam usurpare crebro memoriam eorum, quos carissime semper, constantissimeque dilexi, Aesini Colotii, Petrasanctae, Thaebaldei, Biosii no-

stri, etiam SAVOIAE iurifici hominis, quem audio magnis de Republica occupationibus impeditum quotidie se minus vobis fruendum praebere posse.

(a) Part. III. Epist. Familiar. epistol. CCCXCI. pag. 304. edit. Romanae MDCCCLXIV.

Paulli III. Pontif. vi. Kal. Februarii an. MDXLVII., eique statim suspectum fuisse Isidorum Clarium (a). At nisi Ughellius in hac anni designatione erravit, arbitrari oportet, vel Palladium Episcopi Fulginatis titulum aliquamdiu retinuisse, vel potius Isidorum Clarium tunc habuisse cum futura successione Coadiutorem. In Actis enim Consistorialibus a Sfortia Pallavicino adductis (b) sub die x. Kal. Februarii anni MDXLVIII. Palladius tamquam Papae Secretarius, & Episcopus Fulginas Didaco Mendozæ Caesaris Oratori indicit, ut in proximo futuro Consistorio se sistat responsum habiturus protestationi per eum factæ Caesareo nomine, ac verbis, quod accidit Kalendis Februarii eiusdem anni MDXLVIII., in quibus idem Blofius dictæ protestationi uberrime satisfecit. Post hæc nihil ultra invenimus de Blofio Palladio, nisi quod vitæ multa cum gloria, summisque honoribus actæ finem habuit Idibus Augusti anni MDL., sedente Iulio III. (alii perperam scribunt anni MDLVIII.) ut aperte significat Hannibal Carus in aliquot litteris nomine Cardinalis Alexandri Farnesii datis Idibus mensis, & anni prædicti (c).

Condi-

(a) Loc. cit.

(b) *Istor. del Concilio di Trento* lib. x. cap. XIII. pag. 149. ediz. Romana MDCLXIV.

(c) *Tres litteræ in Vol. I. delle Lettere del Commendat. Annibal Caro* scritte a nome del Card.

Alessandro Farnese; in Padova MDCCLXV. habentur, in quibus Farnesius loquitur de gravi infirmitate, & de sequuta Blofii morte, quæque omnes datæ sunt di Gradoli alli xv. di Agosto MDL., ubi tunc Cardinalis degebat,

in

*Condito testamento heredes scripsit in rebus suis Orphanotrophium Urbis, & Nosocomium Incurabili-
lium, ut Inscriptionem legentibus patet, quae cum
ipsius protome visitur in pariete Ecclesiae S. Mariae
in Aquiro: D. O. M*

BLOSIO . PALLADIO . SABINO
PRÆSVLI . FVLGINAT. CLEMENTIS . VII
PAVLI . III. IVLII . III. PONT. A
SECRETIS . VIRO . IN . OMNI . VITA
PROBATISSIMO . INCVRABILIVM
ORPHANORVMQ. SOCII . HEREDES
POSVERE . M. D. L

*Hæc sunt, erudite Lector, quae tecum de re-
bus a Palladio praeclare gestis conferre volui,
& nostris studiis favere perge.*

BLO-

*in Oppido scilicet Castri
Ducatus. In priori p. 261.
bis verbis scribit Pontifici:
Pater Sancte. Intenden-
do, che Monsignor Blofio
sia gravemente malato,
desidero prima la vita
sua, come di persona de-
gnissima di vivere, be-
nemerita della Sede Ap-
postolica, e mio carissi-
mo amico. Di poi, quan-
do a Dio piacesse di ti-
rarlo a se, propongo alla
Santità Vostra in suo lu-
oco Messer Romolo Ama-
leo &c. In altera Cardina-*

*li Maffeo diretta pag. 262.
ait: Ritornando Anniba-
le m' ha detto aver la-
sciato Monsignor Blofio
in pericolo di morire; il
che piaccia a Dio, che
non sia. Ma &c. In po-
strema tandem a Messer
Curzio Frangipane, ita
pag. 270. loquitur de morte
iam sequuta: Per la mor-
te di Monsignor Blofio è
vacato a Monteruosolo
l' emolumento delle Po-
ste, e certo terreno, ch'io
li concessi. Vorrei &c.*

BLOSII PALLADII ROMANI
O R A T I O
IN PRAESTATIONE OBEDIENTIAE RHODIORUM
L E O N I X. P O N T. M A X
ET SENATUI APOSTOLICO
D I C T A.

UM hoc in vetusto sit more
positum, Pater Beatissime, ut
novi semper Principes, qui
Christiani sunt nominis, Apo-
stolicam Sedem, quique ei praesident, Sum-
mos Pontifices per Legatos, & Nuncios
venerentur, eique obedientiam praestent,
nunc devotissimus S. V., ac S. R. E. filius
Fr. Philippus de Villers Lyleadan Rhodio-
rum novus Princeps, totiusque Hierosoly-
mitanae Militiae Magnus Magister, cum
morem cum S. V. eo exsequitur libentius,
quo verissime, ac sine iactantia fateri po-
test, nullum in Orbe Christiano populum,
aut militiam (absit verbo invidia) acrius,
aut

aut crebrius, quam Rhodios, pro Christi fide contra Turcas, & Mahumetanos decertare. Itaque eius Principis proprium est Sedem Apostolicam per Nuncios venerari, qui per Milites, & suum sanguinem nocturneque Sedi Apostolicae, ac Religioni Christianae operam impendit; quare ille a Rhodo absens, atque in Gallia degens creatus, Princepsque, ac Magister electus omni huic curae re posthabita, hunc genere, moribus, religione nobilem, Iulianum Rodolphum Equitem Hierosolymitanum, Capuaeque Priorem Sanctitati Tuae fidum, & carum, suum Oratorem, & Nuncium delegit, ut quod ille maluisset praesens, ac coram facere, pedes S. V. beatissimos per hunc osculetur, venereturque, ac benedictione V. S. accepta in Asiam, atque Orientem naviget Christo militaturus. Atque utinam illi non tam propere agere licuisset, & in suum Magistratum non tam festine evocaretur, fecisset libens, atque ex animi sui sententia, ut per Italiam ipsam Romam prius

prius pertenderet , ubi ossa Martyrum , sepulcra Sanctorum , sacrosanctas Basilicas , ipsam Sanctitatem Tuam , atque hoc Augustissimum toto Orbe Collegium inviseret , adoraretque , putaretque se ad Deum ipsum , proxime accedere , quum Dei Vicarium , Sanctitatem Tuam in terris coram cerne-
ret , ac veneraretur . Nunc quoniam suorum Equitum Rhodi agentium litteris , & quoque Sanctitati Tue in custodiam Christiani gregis invigilantis monitis , & adhortationibus properare Rhodum accititur , quod Turcarum Tyranno classem , qua in Syriam naviget , solito maiorem parantem , Rhodumque , & Rhodiae ditionis insulas transituro , haudquaquam tutum arbitrantur sine suo Principe Rhodios esse , paret monitis , cedit necessitati , atque uno tempore hinc Sanctitatem Tuam per Nuncium veneratur , inde eidem Tue Sanctitati , ut debet , obtemperat ; se , classem , navales socios , ad iter expedit , ac Rhodum mari pertendit , ut eam religionem , quam diu
: *Tom. II.* N iuve-

juvenis, validusque annis defendit, non deferat senex, atque eidem Christo, cui vixit, moriatur: De cuius sane nostri Principis plurimis, maximisque virtutibus, summaque in Gallia nobilitate multa possem dicere, nisi Tuæ Sanctitati ea nota essent, cui nihil est ignotum, nive adeo hoc Rhodiorum iudicium facile comprobaret, fortissimum, sapientissimum, & pietatis studiosissimum esse, quem absentem, & in Gallia sepositum Principem legerint, qui, ut vix per aetatem licebat, Ordinem Ierosolymitanum ingressus quadraginta iam annos Rhodianam militiam, & in ea infinitos labores, ac pericula, summosque magistratus, & munia sustinuit, Galliarum Prior, priusquam per leges liceret, factus est, diu Insulam Rhodum Senescalchus (qui summus a Principe magistratus est) custodit, neque sub illo, quamquam multa interea, & gravia a Turcis proximis pericula ingruerint, detrimentum, aut damnum ullum acceptum, quod huius prudentiae, ac fortitudi-

dini

dini maxima ex parte tribuendum est. Acer enim est in acie, gravis in Senatu, manu strenuus, consilio prudens, suis carus, hostibus formidolosus, nec solum fortis, ac sagax, sed felix etiam Imperator. Sultani classem semel in Cilicia, Turcarum saepe in Aegeo, atque Ionio, validam sane, ac multo numerosiorem parva semper manu, & paucissimis navibus devicit, propulit, dissipavit. Sed haec, & praeterea, quae dici possent plurima, is de se commemorari minime cupit, humanam gloriam, ut est pius, ac vere Christianus, contemnit. Itaque, quod solum nos agere voluit, eius nomine Sanctitatem Tuam, ut verum Christi Vicarium, Petri successorem, Summum in terris Pontificem, & Principem, omni cordis affectu, humilitateque veneramur, eique solitam, ac debitam obedientiam, cum omni moda subiectione praestamus, Rhodum, Rhodiorumque omnia, quamquam iam pridem Tuae Sanctitatis sunt, dedimus, offerimus, ac pro fide Christi devovemus. Tum

vero Ordinem Ierosolymitanum de Religione Christiana optime semper meritum, Insulamque illam hostibus Turcis circumseptam Sanctitati Tuae, ut Christianorum Capiri, atque huic Sacratissimo Collegio commendamus. Quod sane facimus multo maiore animorum, quam verborum affectu. Pulcherrima enim Rhodos, clara, & fortis Rhodos, semper libera Rhodos, Europae colonia, sedes militiae, Christi columna, flosculus Urbium, lilium Insularum, hinc ab Asia quam proxime, inde ab Africa non longe, hinc etiam ab Europa, hinc mari, hinc terra ab hostibus potentissimis, numerosissimisque tot iam saecula premitur, ut quotquot Rhodii sunt, fueruntque, tot sibi Sampsones, tot Davidas esse oportuerit; pugnarunt enim singuli, si numerus hostium perpendatur, contra decem millia. Quid decem millia dico? non mentiar, si dixero centum millia. Cogitate universam Asiam, & in ea tot validas Provincias Pontum, Colchidem, Propontidem, Phrygiam, Bythiniam,

niam, Galatiam, Cappadociam, Lyciam, Ciliciam, Lydiam, Cariam, Pamphiliam, cogitate bonam Europae portionem, quam Turcae possident, Misias, Daciam, Dardanos, Thraciam, Macedoniam, Epyrum, Graeciam, Insulasque in his maribus permultas. Iam additis, o lugenda respublica! ipsis Aegypto, ac Syria, quot populos, quae exercituum examina, quot millia nedum hominum, sed Civitatum hae Provinciae effundunt? His omnibus tot, ac tam validis populis, & regionibus, tantula Insula, ac pauxillula Civitas Rhodes premitur in dies, atque oppugnatur. Procul Italia, procul omnibus Christianorum auxiliis seposita, ac deserta, quasi virguncula inter basiliscos, & dracones, nullum pacis, nullum induciarum tempus novit. Qui in ea Insula nascuntur, hi in bello, atque ad bellum nascuntur, in armis omnem aetatem exigunt, nec minus caniciem galea premunt, quam adolescentiam, ac virilitatem, continue ad bellum armati, atque instructi invi-

gilant; Nam Cariae ipsi tam proximi sunt, ut pene voces ex Caria exaudiantur, Halicarnassi vero promontoriis, quasi laterum obiectu, clauduntur, ut undique hostes in fronte, in lateribus, a tergo sint, periculumque in proximo sit, longe, ac de procul sit auxilium. Annus iam octingentesimus est, Pater Beatissime, ex quo Turcae de suis nivibus, & montibus in Asiam cum saevissima procella descenderunt, diripuerunt, in servitutem habuerunt: quo fit, ut Rhodiorum calamitates, periculaque a Turcis proximis, quae maxima, & acerbissima semper fuerunt, fuerint etiam quam diutissima per hoc omne tempus. Maiores nostri cum his bellarunt, bellum, quasi hereditatem posteris suis per manus tradiderunt, quamquam ab hoste numerosissimo, truci, proximo superfuimus, non nostri meriti, sed Dei misericordiae est. Urget siquidem hostis, tumet, irascitur, infrendit, quod in eius oculis, ac tanto circum suo imperio parvam Insulam paullo plus centum m. pass. in ambitu

bitu continentem a paucis militibus tot iam
 saecula videt defensam , ac propugnatam ,
 atque quamquam ille interdum plures , ac
 maximos exercitus compararit , maria clas-
 sibus constraverit , omnibus tormentorum ,
 ac telorum generibus , apparatuque omni
 bellico oppugnaverit , stat tamen Rhodos
 inconcussa , victrix tot hostium , servatrix tot
 animarum , & quum Ierosolymae Christo ce-
 ciderint , Rhodii adhuc nomen , ac militiam
 suam tuentur . Itaque non iam ego huius
 Insulae priscas , & priscis memoratas laudes
 repetam , quod triquetra in Siciliae formam ,
 tribus olim , mox quatuor urbibus distincta ,
 ac munita fuerit , ut pluribus circa se Insulis
 imperaverit , ut mari diu dominata sit , Pi-
 ratas sustulerit , aurum in ea pluerit , ferrum ,
 & aes prima operata fuerit , amica Romanis ,
 parens Philosophorum , Oratorum , Poeta-
 rum , & omnis generis ingeniorum ; non hic
 tabulas Protogenis , non aliorum quamplu-
 rium statuas , & picturas ; non illum ex aere
 colossus LXX. cubitorum , inter Orbis mi-

racula numeratum , cuius sane tanta moles ,
 ac magnitudo fuit , ut eum contractum no-
 ningeni haud minus Cameli avexerint . Haec ,
 & complura eius Insulae vetera haud ma-
 gnificiam : novam , & Christianam Rhodum
 expendam , nec tam quod Soli olim sacra ,
 vel per nubilos dies Solem semper viderit ,
 quamquam nigris , ac turbidis tot circa se
 regionibus , & Mahumerano errore foeda-
 tis , verum Solem Christum agnoverit , co-
 luerit , & a circumstantibus venenis illaesa ,
 vitam , quae Christus est , servaverit . Nam
 posteaquam nostrorum maiorum peccatis ,
 segnitieque natale Christi solum , ac sepul-
 crum Urbani Secundi Pont. Max. cura
 Bolionum praecipue fratrum vi , ac virtute
 receptum rursus perdidimus , illam militiam ,
 & reliquias Ierosolymitani praesidii ex Syria
 eiectas , ac dispersas Rhodus recepit , rece-
 ptas fovit , florentesque , ac pollentes terra ,
 marique ad Christi gloriam in dies tuetur :
 ut si non omnino Deum nostris culpis aver-
 timus , sperandum aliquando sit , has parvas
 reli-

reliquias in Christi trophaeum, & Mahometi excidium consurrecturas, quod, te Principe, & optamus fieri; & futurum confidimus; & si gloriari oportet in Christo, multo interea laudabilior haec Rhodiorum professio, oprabiliusque periculum, quam armis inter se confici, ferrum in nos ipsos verti, pati excursiones piraticas, ludibria hostium, caedes, rapinas, tot Christianarum Provincia- rum miserrimam servitutem, a nostris ne pauculam quidem iniuriam inultam sinere, de gleba interdum, & possesiuncula decer- tare. Contra Rhodos, ut & Christianam decet Insulam, nihil nisi pium cogitat, fer- rum contra Christianos ei hebes est, bel- lum ei omne impium est, nisi quod contra Turcas, & pro Christo suscipitur; qua quidem pietate, & Dei misericordia prome- ruit, ut non timeat leones circa se rugien- tes, & super aspides ambulet, draconesque conculcet, non intacta solum a moribus, sed victrix etiam, & triumphatrix. Scilicet Deus pro illa pugnat, quia pure diligit Deum,

Deum, nec timet minas Pharaonis, aut quid faciat ei homo. Hac etiam sacrosancta Sede non solum orante Deum pro salute Rhodiorum, sed auxilia quoque, & classem interdum transmittente, ceterorumque Christianorum opem advocante, Rhodii facile agnovērunt, se suam salutem, ac victorias omnes Deo, Deique Vicariis Romanis Pontificibus debere referre acceptas. Et quamquam nihil interea malorum fuerit, quod non passi sint, ut ad ultimum fidem Christo praeſtarent, ea tamen Sedis Apostolicae in eos merita fuerunt, ut cladium eos suarum non poeniteat, quin potius ob id iucundissima recte, ac pie factorum memoria recreentur. Tu ipse, Pater Beatissime, ut reliquos ante te Pontifices taceam, quid pro Rhodiorum salute, utilitate, gloria non egisti? Primum omnium, vix ad Pontificatum eveetus, omnia eis privilegia per omnes ante te Pontifices, Imperatores, Reges, Respublicas concessa, non confirmasti solum, sed auxisti, curam eius Insulae, ac totius Ierosolymitanae Militiae

litiae peculiarem suscepisti, Equites Rhodios antea in suis Sacerdotiis diutius morari solitos Rhodum frequentes coegisti. Iam eum, qui summa auctoritate apud te, & Principes Christianos esset, quique ex Ordine Ierosolymitano antea fuisset, clarissimum virum, ac Praefulem fratrem patrualem tuum, patriae suae columnen, huius Senatus splendorem, Rhodiis petentibus, patronum tribuisti, ut per eum ad te omnia Rhodiorum referrentur, atque a te impetrarentur. Postea vero in illis Asiae, Syriae, atque Aegypti motibus, Sultanoque hinc, inde Turcarum Tyranno validissimis inter se exercitibus concurrentibus, ac Sultano devicto, Syriaque, & Aegypto in Turcarum potestatem redactis, tu tuae Rhodo timens, omnibus curis posthabitis, classem quantam, & quam validam potuisti, Rhodum misisti, neque te aut occultae nostrorum discordiae, aut suspecta multorum ingenia ab ea cura retraxerunt, quin ageres, quod te decebat, & Christianorum caput membris tuis succurreres. Mox vero

vero idem tu ; aliud Rhodiis , haud scio
 an minus , beneficium praestitisti , dum Tur-
 carum successibus auditis , tuaeque plebi
 metuens , Christianos Principes inter se odiis
 diffidentes , & in apertum bellum , ut appa-
 rebat , erupturos , tu tua auctoritate , ac mo-
 nitis ad inducias quinquennales compulisti ,
 atque ad sanctissimam contra Turcas expe-
 ditionem litteris , nunciis , precibus etiam
 invitasti ; quae sane Principum concordia
 per te conciliata novit Rhodos , atque
 Oriens , quantum non modo nostris metum
 dempserit , sed hostibus etiam intulerit ; non
 enim illi tam suis viribus , quam nostris
 discordiis confidebant . Sed neque praeteritis
 beneficiis contentus , maiora adhuc medita-
 ris : Assidue enim , quod scimus , animo vol-
 vis , quo pacto , compositis Christianorum
 rebus , ad bellum pium , sanctum , dignum-
 que & Apostolico nomine , tuas , tuorum-
 que vires traducas , & quod sub Urbano II.
 incoeptum , sub Paschali II. confectum , sub
 Clemente III. repetitum , & a reliquis Pon-
 tificibus

tificibus saepe tentatum, nunquam absolutum, tu repetas, conficias, atque absolvas, ut Rhodii, ac Christiani illius Orbis ceteri a caedium, rapinarum, cruciatuum, miserrimaeque servitutis continuo, proximoque metu liberentur. Quare magnitudq beneficiorum nos cogit, ut Sanctitati Tuae gratias agamus, magnitudo periculorum, ut preces obrendamus, potentia, ac saevitia hostium, ut timeamus, tua prudentia, ac pietas, ut speremus. Supplex igitur, atque omni cordis affectu, humilitateque hic legatus nomine sui Principis, ac totius Ordinis Ierosolymitani tum agit gratias Sanctitati Tuae de beneficiis eius maximis, quam potest maximas, tum eam enixe per Christi nomen, ac numen precatur, ut hanc piissimam curam curare non desinat, & quod iamdiu animo concepit, parturiat, expleat, atque ad optatum finem perducatur. Sed neque rogandus es, qui ad id pronissimus es, neque monendus es, qui sapientissimus es, neque confovendus, qui es constantissimus.

Solum

Solum itaque Iesum Christum Servatorem nostrum, Praecursoremque eius Iohannem Baptistam Rhodiorum proprium, ac tutelare numen rogabimus, supplicesque, & prostrati obsecrabimus, ut Deus suam plebem miseratus, tuam mentem ceteris Christianis Principibus immittat, ut velint iidem plurimum; qui plurimum possunt, debentque pro hac causa velle permultum, quo tu, Deo auspice, omnium Christianorum animos, sicut a discordiis ad inducias traxisti; ita ab induciis ad pacem, a pace ad sanctum, piumque bellum traducas, atque hoc tandem videamus, historiaeque testentur, ut quod tam diu concupivimus, Patresque nostri speraverunt, LEONIS X. Pont. Opt. Max. temporibus, atque auspiciis vincat Leo de Tribu Iuda, Rhodii a perpetuo Turcarum metu liberentur, fiatque, quod promissit Dominus, tandem unum Ovile, & unus Pastor.

FRAN-

FRANCISCI ALIGERI
DANTIS III. FILII
DIALOGUS ALTER
DE ANTIQUITATIBUS VALENTINIS

EX COD. MS. MEMBRANACEO SAEC. XVI

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITUS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTII
AD SPECTATISSIMUM PRAESULEM
PHILIPPUM VALENTIUM
SIGNATURAE IUSTITIAE VOTANTEM
ET CANONICUM BASILICAE VATICANAE
PRAEFATIO.

DILIGENTER alterum anecdotum de Antiquitatibus Valentinis, quod Franciscus Aliger Benedicte Valentio Gentili tuo iam pridem inscripserat, nunc ego ex Codice Ms., qui Trebiae in tuis avitis Aedibus adservatur, in lucem prolaturus non alteri, quam tibi inscribendum, dicandumque intelligo. Cum enim tua sint omnia, quae nunc a nobis tractantur, eadem ad te idcirco plenissimo iure etiam spectare, nemo unus inficietur. Autographum siquidem in Gentis tuae potestate exstat, apographum tui beneficio ipse obtinui, atque Aedium tuarum aulam pleraque nunc ornant marmora, quae hoc Opere illustrantur, quaeque ego ipse ab anno usque MDCCCLXIX. a te humanissimo, laudatissimoque exceptus hospitio una cum Cl. Praesule Stephano Borgia tui amicissimo oculis meis saepe, ac libenter perlustravi. His si addas, me tibi omnino devinctum ob quamplurima iam a multis annis in me conlata pro tua humanitate officia, ac studia plane singularia, facile intelliges id sua sponte fluere, ut etiam, me tacente, non alio

Tom. II. O saepe,

sane , quam in tui sinum haec ipsi nunc advolet scriptiuncula . Non ignoras , VALENTI Praeful Spectatissime , iam ab anno CIOCCCLXVI. editam fuisse Epistolam meam ad Cl. Virum Iohannem Lamium in ipsius Ephemeridibus Litterariis Florentinis (a) , at dein in aliis etiam Venetis recusam fuisse (b) , de Opere sane rarissimo , quod Antiquitates Valentinae inscribitur , quod Romae editum iam fuerat anno MDXXXVII. per Antonium Bladium Asculanum , quodque Benedicto Valentino Trebiati Clementis VII. primo , ac dein Pauli III. Romanorum Pontificum Tribuno Aerarii , sive potius Advocato Fisci Auctor nuncupaverat . Neque nunc te pigeat rursus commemorari a me nonnulla , quae ibidem attingi , tum & addi quinetiam alia , quae me tunc praeterierunt . Imuit hoc Opus Vir Cl. Marchio Scipio Masfcius non uno in loco (c) , qui tamen Antiquitates illas non Valentinas , sed Veronenses appellandas comminiscitur , utpote qui Libri , quem numquam manibus traaxerat , ignarus facile suspicari posse censuerit , Aligerum potius patrias antiquitates , quam Valentinas , ut perperam sibi finxerat , in Hispaniis , ad quas numquam processerat , illustrasse . In huiusmodi errorem quinetiam prolapsus est Vir alter aequae Cl. Comes Ioh. M. Mazzuchellius (d) , qui consi-

- (a) *Novelle Letterarie di Firenze* 1766. num.9. col.135. , & seqq.
 (b) *Corriere Letterario di Venezia* 1766. col.334.
 (c) *Offervazioni Letterarie* Vol. VI. pag. 314. , & Verona illustrata; De Scrittori Veronesi lib. II. col. 53. , & 54.
 (d) *Scrittori d' Italia* Vol. I. Part. I. pag. 493.

confidenter sane nimis existimat, id ab *Ammanense* peccatum, ut quaedam antiquae, quemadmodum prius ab *Auctore* scriptum fuerit, dein *Valentinæ*. *Antiquitates* prodierint. Opus hoc tamen contrectasse apparet *Iohann. Baptistam Donium*, neque illud quidem *Ms.*, ut censuit *Mazzuchellius* (a), sed typis editum, ut ex *Opusculis impressorum*, quibus *Doniana Inscriptionum Collectio* coaluit, *Elencho*, quem dedit *Cl. Gorius* ad calcem eiusdem iam *Florentiæ* excusæ anno *MDCCCXXXI.*, manifestissime conuicere licet; quamquam & ipse sæpe ad *Valentiam*, & ad *Valentinum* perperam provocet. Nonnullas quoque *Inscriptiones* vel laudato *Aligeri* Opere contentas, vel ex eo selectas ediderunt, præter *Donium* (b), *Gruterius* (c), *Reinesius* (d), *Fabretius* (e), *Malvasia* (f), *Bonada* (g), *Cannegieterius* (h),

O 2

Donat.

(a) *Scrittori d' Italia*, *Iacobonio* apud *Valentes* in *Vol. I. Par. I. p. 493* not. (4). *Treble oppido*.

(b) *Clas. v. num. 124.* (d) *Clas. xvi. n. 65.*

pag. 193., & *num. 204.* (e) *Cap. I. n. 170. p. 34.*
pag. 211., *Clas. vii. n. 141.* ex *Gruterio*.

pag. 301., *Clas. x. num. 89.* (f) *Marmora Felsinea*,
pag. 374., & *Clas. xii. n. 20.* *pag. 361.*

pag. 396. *Vid. eiusdem Appendixem omisforum p. 555.* (g) *Carmina ex Antiquis Lapidibus Vol. I. Clas. II. n. 13. pag. 193. Vid. Dissert. II. pag. 218.*, ubi *Aligeri* meminit.

(h) *Epistola ad Dorvilium col. 531. Tom. I. Supplement. ad Nov. Thes. Inscript. Murator., Sebast. Donati.*

(c) *Pag. 991. n. 6.*, ex

Donatius (a), ac tandem, me suggerente, popularis meus longe eruditissimus Paschalis Amatus (b), ut nunc praeteream laudatum Musseum, qui in Arte Critica Lapidaria (c) unam ex his Inscriptionibus inter spurias, aut saltem suspectas amandandam putavit. Tandem Vir inter Antiquarios longe notissimus Rodolphinus Venutius Cortonensis in Opere, quod de Clitumno amne exaravit (d), & cui in adnotationibus nonnullae adsutae sunt Iacobi Comit-
tis, Germani fratris tui & Lavapira ad Venutium ipsam epistolae, memorat adservatam in aedibus tuis iacentis Fluminis, forte Clitumni statnam, quam etiam aere caelata exhibuit (e), quamque ab Aligero nostro in Antiquitatibus Valentinis descriptam innuit: quemadmodum & superius aliud signum, etsi primaevo destitutum capite, retulerat (f), tamquam in iisdem aedibus tuis proflans, quod vel Iovis Clitumni, vel homonymi Fluminis vulgo censetur. In Bibliotheca vero Divi Marci, quae Florentiae a Praedicatoribus Dominicanis obtinetur, exstat Ms. Codex (g) continens Inscriptiones quas-

(a) Cit. Supplem. Tom. I. n. 2 pag. 153.

(b) Collectio Pisaur. omnium Poemat. To. IV. Antholog. Class. III. Epig. ccvi. pag. 463. & Class. VI. Epig. xix. pag. 475.

(c) L. III. c. IV. col. 374. Tom. I. laudati Supplementi.

(d) Osservazioni sopra il Fiume Clitunno, detto

in oggi le Vene, situato trà Spoleto, e Fuligno, del suo culto, e antichissimo Tempio, e dello Stato suo presente &c. Roma MDCCLIII.

(e) Tab. III. pag. 37.

(f) Tab. II. adnot. 2. pag. 32.

(g) Olm. Arm. II. num. 142.

filio; Graece, & Latine docto, & Theodora-
 elus coniugi incomparabili; *Et aliud*: Ludo-
 vico Aligero Iuris utriusque Consulto; omni-
 bus virtutibus ornatissimo, Fratribus aman-
 tissimis, & sibi Franciscus Aliger fieri curavit.
Franciscus tamen doctior inter fratres ex Latino in
Italicum idioma Vitruvium vertit, & illustravit;
teste Nugarola in Epistola ad Barbarum. Gentis Ali-
gerae postremus fuit Franciscus, ut proinde Comites
Saregii (quoniam Iunipera Petri Aligeri, quem su-
pra laudavimus, filia Marco Antonio Saregio nupsit
) hereditatem, & nomen Aligerorum obtinue-
rint, atque Aedes quinctiam Saregiorum pluribus
in locis stemma Aligerorum praeseferant, quod ala-
aurei in fundo caeruleo exprimitur. Cum vero Fran-
ciscus noster amicitia coniunctus esset, dum Romae
degeret, Benedicto Valentino Viro egregio, & Vete-
rum Monumentorum Conservatori eximio, Monumen-
ta ipsa, quae pro ornamento Aedium suarum Trebiae
comparaverat, commentariis, & dialogis, instituto
inter se, & Xanthum Pontium sermone, illustrare
studebat. Dialogus primus tamen, quem habes
in Antiquitatum Valentinarum Libro (a) olim
iam edito, interlocutores habet Benedictum Valen-
tium, Franciscum Aligerum, & Xanthum Pontium,
ut proinde alter hic, qui adhuc anecdotus fuerat,
edendus iure videatur. Nunc restat, ut de Bene-
dicto Valentino Gentis tuae antiquissimae, & no-
bilissimae ornamento aliqua attingamus. Fuit is
Clemepti VII., & Paulo III. Romanis Pontificibus

..... (a)

carus

(a) Pag. 84.

carus quammaxime, qui ab ipsis Advocati Fisci, sive, ut Aligero appellare placet, Tribuni Aerarii munus obtinuerit, ipsosque lauto hospitio Trebiae excipere, ut ex Diariis Caere monialibus patet, non dubitaverit. Filios habuit longe praestantissimos Montem Valentium Romandiolae nostrae Praesidem (a), & Praefectum Urbis Romae, quem Gubernatorem vocant, & Romulum Conversani Episcopum, qui unus ex Tridentini Concilii Patribus esse promeruit. Dies me deficeret, Praesul humanissime, si veteres Gentiles tuos, quos & tot, & tantos censes, & quorum magnifica Musolea Trebiae in Templo Deiparae Lacrimarum sacro Gentis tuae claritatem, & amplitudinem in aevum testatura videntur, commemorare esset animus; cum praesertim tanta liris prudentia, tanta amplissimi officii in Romana Aula dignitate, tanta morum, & vitae integritate, tantaque in omnes humanitate, ac liberalitate ipse excellas, ut veterum imagines praeteriens ex tuis dumtaxat virtutibus & laudem, & decus quammaximum petere tute possis. Haec sunt, VALENTI Spectatissime, quae mihi ex agro, & ex itinere recenti ad te etiam Romam ex Narniensi rusticatione reducem, quasi salutationem, gratulationemque aliquam mittere placuit. Festinanter scripta, tum & inconcinna haec ne, quaeso, crimineris; saepe enim uservenit, ut in summae temporis angustia mea me & exarare, & in publicum

O 4

(a) Vde, quae de eo Hieronymus Rubeus Hist. honorificentissima protulit Ravennat. lib. x., & xi. Vir sua aetate clarissimus

blicum submittere cogar. Erunt haec tamen testimonium grati in te animi mei, tum. Et singularis observantiae monumentum, quod quidem, aut quodcumque aliud numquam vel tuis meritis, vel debito meo respondens futurum confidam. Ceterum tu haec bono animo excipias, meque inter tuos, quos tibi devinctiores habeas, recenseas velim. Vale.

Datis Roma ex Aedibus meis Postridie Nonas
Novembris anni MDCCCLXXIII.

MAGNI

MAGNIFICO ATQUE EXCELLENTI DOMINO SUO
OBSERVANDISSIMO

D. BENEDICTO VALENTI

PONTIFICII AERARTI TRIBUNO DIGNISSIMO

FRANCISCUS ALIGER

DANTIS TERTII FILIUS.

S. D

UM in tota rerum antiquarum
investigatione multa inveniun-
tur, quae nequaquam satis
adhuc comperta sint, tum
perdifficilis, Benedicte amplissime, & per-
obscura imaginum est agnitio, de qua quum
priori libello satis disputatum videatur, actum
non agam; Tantum dicam nihil esse mea
sententia eorum temeritate ferocius, aut
quod vecordiae propius accedat, quam quod
non satis explore perceptum sit, primo
asserere, deinde sine ulla dubitatione de-
fendere: unde Academicis quondam sum-
ma dabatur laus inter Philosophos, qui as-
sensionem a rebus perspectis, & cognitis
etiam

etiam cohiberent , neque vellent quidpiam pro certo affirmare , tantum in omnibus haesitarent . Nulla igitur laus nostra esse potest , imo erubescere omnino debemus , cum marmora ne priscis quidem fortasse cognita , satis audacter certo nomine donamus . Nam tamen de variis antiquarum figurarum rationibus , locis , & sedibus , ornatuque earundem multa ab Auctōribus passim dicantur , quibus facile fieri coniectura possit ; difficillimum tamen est de aliorum sensu praesertim a nobis tam remoto iudicare : nec is sum , qui putem nihil omnino , quod in iis sit verum , coniici posse , sed audacia peccare nos praedico , qui dissectum , & rude quodammodo marmor , cum naribus ; tum ceteris membris comminutum caput velimus , non dico , diiudicare , sed ne suspicari quidem , cuiusnam fuerit . Inde nos verecunde mehercule tibi obtemperantes , cui nihil denegare prorsus datur , eandem rem non haesitabundi tractabimus , quam superius temporis brevitatem oppugnari non
satis

fatis perfecta reliqueramus , ut cum semel
tua causa verecundiae fines transiverimus ,
bene , & naviter impudentes , te nunc effla-
gitante , denuo simus . Id autem commo-
de , quod iubes , videmur praestare posse ,
cum nuper institutum sermonem cum eo-
dem Xantho Pontio in suo pago perfeceri-
mus , ne sermo hic scilicet cum superioribus
discrepet . Tu interea , Benedicte mi , dum
haec agimus inter nos , Romanis spretis de-
stitiis , animum tuum transferas in Vicum
Pontium , ut una esse possimus , & iucun-
dissima consuetudine frui .

SECUNDUS DIALOGUS PONTII HABITUS
*Interlocutores iidem, qui supra, Franciscus,
& Xanthus.*

CUM summa me satietas cepisset Urbis,
statuissemque ab ea tantisper faccescere,
dum ii in Columnenses Pontificii motus con-
ticescerent , transferendi me in Vicum Pon-
tium summa cupiditas incessit ; nam & ibi
summa salubritas aeris praedicabatur , & Xan-
thum

thum meum me conventurum sperabam, cui tamen non mediocriter succensebam, quia pollicitus coram saepius, & per litteras Romam protinus se collaturum, & mecum per hiemem totam futurum, frustratus erat expectationem meam: eo igitur cum protinus accessissem, apud te quum divertissem, praeter spem non adesse Xanthum comperi, sed percunctatus fratrem de eo inveni appropinquare adventum suum. Biduo iam ibi fueram, cum eum adesse cognovi, quare nolui officio deesse, verum statim hominem conveni; ille ubi me insperato videt, ut est omnium humanissimus, statim me amplectitur, rogatque: satin salve? quod ea tempestate praeter institutum meum in solitudines concesseram. Enimvero cum didicisset omnia, gavisusque plurimum fuisset, de eo non vulgariter conquerenti, quod ad constitutam diem Romae non affuisset, tenuissimam valetudinem suam caussatus est. Vix excusationem suam acceperam, cum de te percunctatus pluribus verbis audivit,

quae

quae sibi maxime voluptati fuerunt , de rebus tuis ; nec multo post subiecit haec verba Xanthus . Heri post meridiem , Trebii dum essem , erraremque , ut soleo , cum me studiorum coepit satietas , occurrit mihi mulio D. Benedicti nostri , qui mutua data , acceptaque salute , dixit mihi habere se ab urbe Roma sex capita marmorea mirae pulchritudinis , & vetustatis . Rogavi , ut eorum mihi faceret copiam ; ille haud gravatus stare mulum iubet , diducit gaufape , quo tegebantur clitellae , educit Iani caput sane examussum marmore Pario deductum , in quo novum quodpiam offendi , quod haud temere alias offendi , anteriorem scilicet faciem juvenilem figuram praeseferentem , posteriolem vero provectiori aetate hominis . Id quamobrem usurparint praeter omnium consuetudinem marmorarii , non facile dispicio , nisi celeritatem temporis , cui praeest Ianus , fortasse voluerint iis ambagibus innuere ; sive quod mihi sit verisimilius , nos oportere in iuventute plurimum sapere , ut
dum

dum aetas viget , senectuti viribus defectae
viaticum mature praeparemus , ne ludibrio
simus , & despectui , nec minus oneri tribu-
libus , & consanguineis nostris ad senium
reducti . Nec tertium gravabor addere , quod
meo iudicio haud quaquam ratione caret ,
fuisse scilicet Ianum iam tunc aetate inte-
grum , cum hospicio Saturnum regno pro-
fugum comiter acceperit , qui postea nimia
concordia in unum coaluerint . Tu de hac
tota quaestione quid dicas , exspecto .
Franciscus . Ego amplius de ea re delibe-
randum censeo , quippe maior est multo ,
quam fronte promittat ; sed tu perge , ob-
secro , & nobis enarra , quae praeterea fue-
rint capita , nihil enim in praesentia facere
gratius potes . *Xanthus* . Ita faciam . De-
posito Iano , extulit aliud caput nempe mu-
lieris , quod nescio , utrum Iolae Euryti filiae
Oechaliae regis , an Omphalae reginae Ly-
diae tribuam , certe Lydiae potius fuisse di-
xerim , quippe nihil Graecum sapit , sed
utramque pellem leoninam induisse , clavam
gessit-

gessisse, relictis fufis, & pala Herculi, vel pueri norunt. Quo faris contemplato capite, tertium sustulit ex opere albario Marfiae Satyri sigillum geminas tibiae una inflans, quarum auctor fuit. F. Vide, quid dicas; plerique enim sunt, eidemque Auctores optimi, qui contendant, Pallada primam tibiae hasce mortalibus monstrasse, quas cum inflasset in stagno tumidiores buccas contemplata, tale propterea commentum detestata abiecerit eas, quas postea Satyrus inventas asciverit sibi, & se auctorem professus non dubitaverit in certamen modulandi Apollinem provocare, nec detrectasse Phoebum huiusmodi certamen. Musis igitur praesentibus, eisdem iudicibus Deum vicisse, Satyrum suae temeritatis excoriatione poenas dedisse, qui postea in fontem sui nominis conversus fuerit. X. Huius rei non eram nescius, sed dicentem praecoccupasti: fuit etiam Romae Marfiae statuae insignis species, nempe, ut opinor, in Clivo Capitolino, ubi rei vadimonia sistebant, nec credit

dit specie eiusdem Satyri signum, & fortasse idem est, quod nuper vidimus in Aedibus Camilli Capranicae Civis Romani: diceres Marsiam alte sublatum ligatis manibus, & pedibus deglubentem in saxo sentire. *F.* Et nos vidimus: quamobrem alterum saxum expedi nobis. *X.* Mos tibi geratur; ubi faris Marsiam sumus contemplati, reddidimus; at ille Olympiadis caput Alexandri Magni matris obtulit, cuius pulchritudinem obstupuimus, nec fabulas esse opinati fuimus, quibus antiquitas, Auctores tradunt, eam cum Iove clam consuesse solitam, ex quo Alexandrum pepererit; certe tradunt, filium ad eam familiariter scribentem se Iovis filium subscripsisse, cui refragata rescripserit mater, ne se amplius in invidiam Iunonis deducat, cum eius pellicem se faciat hoc commento. Nec me praeterit, Philippum Macedonem Alexandri patrem ad Olympiada ventitantem, modo si scribentibus haec credimus, invenisse serpentem saepius ea, ut videbatur, imprudente coniugis lectum observan-

servantem, propterea non ausum regem propius accedere, deincepsque post natum filium minus regina usum fuisse, quae verita pellitatum Amyntam subornaverit, ac veluti in regem armaverit, non inscio, ut ferunt, Aristotele Philosophorum tunc temporis partes sibi vindicante. Sane haec Olympias ex Cacidarum nobilissima gente orta fratrem habuit Pyrrhum Epirotarum regem, summum Imperatorem, qui cum Romanis diutius bellum gessit, postremo dum Argos Graeciae urbem oppugnat, saxo caput ictus occubuit. Obiit autem filio superstes, iam natu grandior, quae omnia quamvis te optime memoria tenere compertum haberem, volui tamen dixisse, tentans, num excidissent mihi. Proinde tu, si quid imprudens praetermisi, suggeras. F. Garris modo, nihil enim, quod sciam, nisi fortasse defuerit, suspicionem fuisse, Amyntam istum propter corporis pulchritudinem Olympiadi prius conciliatum fuisse, quam tantum facinus aggrederetur. X. Sit sane, sed pergam.

Tom. II.

P

gam.

gam . Ubi mulio caput Olympiadis composuit , extulit Agrippinam eius , quae Germanici uxor C. Caesarem Caligulam faciem totius humani generis dictum genuit , soror alterius Agrippinae , quae C. Domitium Nerone monstrum hominis peperit ; filia autem fuit Marci Agrippae ter Consulis ex Iulia Augusti filia , sed maritum Germanicum Caesarem unice dilexit , quem nunquam sine se , post mortem etiam passa est esse ad omnes expeditiones , quas marito capeßere necesse erat , cum eo profecta , mulier omni laude digna , castitate in primis , quam Livia Drusilla semper suspectam habuit , utpote privigna nata . Sed vereor , ne tibi tam molestior sim , & putidiusculus videar , qui harum rerum veterano talia reponam . F. Nihil minus , perge qua coepisti . X Dimissa Agrippina , Praeficam sustulit , cuius omen averfatus statim recondi iussi ; postea caput pulcherrimum nobis mulieris apposuit , quod ex ornatus genere vetusto Corneliae matris Tib. , & C. Gracchorum ,
T. Sem-

T. Sempronii Gracchi uxoris fuisse, in suspicionem venimus, quae quidem Cornelia adeo, ut optime nosti, a marito dilecta fuit, ut eius vitam suae praetulerit; quoniam pacto id comprobatum fuerit, dicerem, ni te scire arbitrarer. *F.* Novi, nempe de serpentibus illis masculo, & femina dicis. *X.* Rem tenes; ceterum Plinius lib. vii. Nat. Hist. hanc ortam concreto genitali testatur, praesagium naturae Reipublicae opitulantis, nam Tribuni Plebis ex ea nati pene Rempublicam everterunt. Curata igitur a Medicis, a P. Scipione Africano patre, Graccho, cum quo prius gravissimas inimicitias exercuerat, nuptum datur, ex quo cum plures filios suscepisset, marito, ac veluti parente orbatam; vidua, quoad vixit, permansit erudiens filios; sapientissima quippe semper ab omnibus habita fuit, eleganti specie, & miramorum suavitate; periit autem natu iam grandis paullo ante mortem Tib. Gracchi filii. *F.* Quibus omnibus satis perspectis, illi plurimas gratias egi, qui me tanti spectacu-

li participem fecerat . X. Sed tenui te fortasse diutius iis nugis , quam par erat . F. Immo , ut scias , quomodo res se se habeat , prius noster ostenderat herus mihi , dum Romae eram , sed dissimulavi , ut te pluribus dicentem tenerem , quod quoniam praestitisti exacte , tibi plurimum debemus ; sed nunc spaciatum eam , si libet , & alias res agamus . X. Fiat , quamvis coenandi iam tempus immineat . F. Sane quidem , propterea ne longius abeamus : sed ne sit huiusmodi deambulatio oneri potius , quam voluptati , indicabo tibi malitiam meam . Quae capita non minus memoriter , quam belle recensuisti mihi , Romae per otium videram , sed propterea eam rem tibi celavi , ut esset prolixior oratio tua . Dispeream quippe , ni te cum differentem audio , omnes mihi Curios , Hortensios , Caesares , aut si quid emunctius est , Varrones , & Tullios audire videar : nec me hercule immerito , nihil enim tuae meo iudicio addi potest , aut demi orationi , ita verbis perfecta , numeris abso-

absoluta ad aures meas devolvitur ; sed ve-
 reor pluribus te laudare , ne tibi assentandi
 gratia videar id agere , quod magis a me
 alienum volo , quam quod maxime . De iis
 igitur hæcenus ; nunc ut reponam , quod
 attulisti mihi , nisi memoria defecerit , ad-
 dam ; quæ denuo capita noster herus ex ami-
 corum munificentia nactus fuerit , in quibus,
 si quid defecerit , succenturiatus ut sis , rogo ;
 nam video noctuas in præsentia me Athe-
 nas . X. En , tu ne hic eras , mi Francisce ?
 Ergo inter bonos sic agitur ? Sic a te capi-
 mur ? Ut quæ maxime contemplatus fue-
 ris , neges te vidisse , qui me garrientem
 diutius audias ? Sine modo , ego enim ,
 qua poena plectendus sit ob admissum tale ,
 postea video ; nam quod orationem meam
 satis ieiune prolata tantopere laudas , ami-
 ce tu quidem facis , sed huiusmodi non
 agnosco esse eam , nec probo ; quo fit , ut
 ni te , tuumque amorem in me alias perspe-
 ctum haberem , mihi verba dari per te cre-
 derem ; sed quænam sint hæc tandem ma-

iorum fragmenta, vicissim pluribus explica :
 alio enim pacto multum deprecari non po-
 tes. *F.* Ne sim in culpa apud te diutius ,
 expediam , quod quaeris , quamlibet multis .
 Primum omnium Cariatidis columellae
 fragmentum ex non sincero porphyrite vidi-
 mus oculis captum , simis naribus , capite
 depresso , ut facile in eo servitutem agnoscas :
 huiusmodi autem columnarum unde pro-
 cesserit origo , nemo , quod sciam , prisco-
 rum apud Latinos auctor praeter unum Vi-
 truvium declarat , quem quoniam prae ma-
 nibus habere te semper scio , in hoc argu-
 mento haud latius evagabitur oratio mea .
X Immo perge , quaeso , & hanc mihi Ca-
 riatidum fabulam pluribus explica , nec enim
C. Vitruvium manibus , ut tu reris , usque
 adeo contrivi , ut memoria , quae in eo sunt ,
 omnia examulsi teneam . *F.* Nihil mihi
 facilius , modo si labor is meus tibi non iniu-
 cundus fuerit , nec verecundabor aliqua de
 meo addere , quo sit magis auribus tuis ac-
 cepta nugatoria nunc oratio mea . *X.* Perge
 modo,

modo, ac mitte has ineptias. *F.* Caria igitur Peloponnesi quondam civitas non dubitavit, ingruentibus in Graeciam Xerxes Duce, & Rege, Persis adhaerescere; sed cum primum Leonida Spartanorum Rege, postea Themistocle Duce, pugna navali Medorum res adeo concisae, & attritae forent, ut Rex ille, qui potuit Abydo ponte Sesto coniungere, Neptunoque compedes minitaretur, scapha vix hostes aufugere, Graeci bellum Cariatibus intulerunt, quorum civitate post secundum praelium vi in potestatem redacta, virorum internecione, tectorum incendio, totius Urbis everfione suas iniurias uli sunt; nec hoc satis, matronas, & puellas inimicorum in servitutem abegerunt, & ludibrio habentes matronales habitus deponere has inter serviendum non sunt passi, quae postea quum fato functae fuissent, ut memoria nihilominus Cariatium perfidiae, Graecorum victoriae perduraret, servili facie, caecutientibus oculis ex marmore vultus earum duxerunt, & co-

luninarum instar in aedificiis publicis eas collocarunt. Habes Cariatium perfidiam non minori coniunctam poenae: nunc accipe pauca de Fortunae Fortis signo, seu capite potius: ea est facies autem, ut hominem referat, an potius feminam, non facile intuentibus iudicare sit in promptu, cuius superficies amiculi nova specie caelari haud dissimili tegitur, incompta coma in dextrum humerum reiecta, hirta, incomptaque iacet. Sed Stoici, qui fato omnia regi contendunt, nullam dant fortunam, cum quibus summa est Epicureorum digladiatio, omnia fortuito fieri asserentium. Postremo nosti adagium illud: sapientem sibi fortunam parare; sed nunc cum populo crassa; ut aiunt, Minerva agamus. Antii, quod nunc Neptuni Castellum scimus esse, nec minus Praeneste Fortunae numen praesens habebat, unde & Praenestinae sortes; & nos ibidem reliquias templi magnifice aedificati; eidem dedicati, tum simulacra duo Fortunae, trunca ramenta quaedam

ex

ex auro adhuc servantia, quo illita fuerant, non sine maximo stupore consideravimus. Ceterum Romae quoque religiosissime colebatur non solum apud Portam Collinam, ubi trina erant templa eiusdem, lacusque is ad tres Fortunas appellabatur, sed Fortis quoque Fortunae aedes erant trans Tiberim; cuius diem festum celebrabant, qui sine aliqua arte, aut industria de die in diem vivebant; Eandem de amne Mesim (Graeci ut aiunt) Persae dicebant. Sed ut ad alias transeamus, vidimus etiam Terentiam M. T. Ciceronis uxorem naevo circa frontem insignem: dicerem profecto eam ad centesimum supra vigesimum annum aetatis suae pervenisse, ni te ex Plinio nostro didicisse scirem; adderem etiam post Aciem Pharsalicam male secum Cicerone profugo tamdiu gessisse; nisi cognoscerem liquido ligna me in silvam ferre. Quod vero habuerit Fabiam virginem Vestalem; cum qua L. Sergius Catilina clanculum rem habuerit, sororem, eamque accusatam incestus,

patro-

patrono Cicerone, absolutam dicit C. Sallustius, M. etiam Cicero ad Articum scribens innuit. Nam ridiculum mihi videtur tibi redigere in memoriam non solum, quod Tulliolam, & M. Ciceronem Tullio genuerit, verum etiam quod repudiata a Cicerone Sallustio nupserit, post quem M. Messalae nihilominus matrimonio, quamvis decrepita, se coniunxerit. Aderat etiam Hercules, quem ex Iove, & Alcmena delusa ortum ferunt, cuius XII. feruntur expeditiones memorandae. Sed Cicero, Diodorus etiam Siculus plures fuisse Hercules asserunt, quorum egregia facinora in unum Boeotium Graeci gloriae ieiuni contrulerint. Nunc solus relinquitur Britannicus, quem ex Statilia Messalina, & C. Claudio Caesare ortum ferunt, optimae indolis iuvenem, quem prima iuventa veneno sublatum ferunt, ut tamen generosi prius nomen optimis moribus usurpaverit. Unde Iuvenalis:

*Ostenditque tuum, generose Britanni-
ce, ventrem.*

Sed

Sed nos, quod piaculo proximum fuisset, pene taciti statuam praetermisimus, quam specie, & sua novitate ceteris pulchrioribus praetulimus, ea est Domitiani Flavii pacificatoria, sedens in hemicyclo, dextra manu protensa ab aure, toga praetexta a dextro latere in sinistrum genu reiecta, ceterum sinistrum est latus totum eadem toga ab humero ad imos pedes velatum, ut omne tamen pectus, & dextrum brachium cum scapula sit omnino ab omnibus vestibus liberum. Quaeris fortasse, ut nunc tibi pluribus eam laudem, sed non est mehercule huius otii; nam dies citius me defecerit, quam vel minimam eius pulchritudinis, & venustatis partem explicaverim. Quamobrem breviter in praesentia tecum agam, & in pauca colligam, quae dici possunt: marmor est Parium, Mentor artifex, quem marmorariis suae aetatis nullis prorsus cecisse, satis constans scriptorum fama est; species, cui in eo genere nihil addi posse videatur; uade non immerito nunc herus noster, ut

eam

eam in integrum restituat: (ut est ad id diligentissimus) aliquam impensam facit ; quippe defuncti pedes , totumque dextrum brachium cum naso . Illud est autem , quod summo pere mirati sumus ; artifex ille , ne videretur cum suo magno malo calvitium Domitiani statuae , ut erat , calvum fingendo exprobrasse , nollet tamen a veritate discedere , capillum finxit ad cutem adeo , ut vix tactu deprehendi possit oculis conspicuis . Unde statuarius quidam , qui primas in arte sua sibi vendicat , nobis risus fecit , cum voluit asserere capillamentum huiusmodi sibi non placere , nec esse antiquum , sed de eo haecenus . In sinistrae manus digito minimo est annulus ille sibi carissimus , quo libellos obsignare consueverat , & , omnia ne attingere coner , sceptrum eadem inclinatum retinet manu , vetustatis , seu barbarorum incuria truncatum . X Mira narras , mi Francisce : statuam quam mihi ante oculos pene constituisti ! sed quod sit Mentoris manu facta , vetat ratio temporis , quippe is ante calvum
tuum

tuum Augustum per multa saecula floruit .
F. Ita est, ut dicis, mi Xanthe, sed cum dixi
 Myronis (ah volui Mentorem dicere, nam
 ille faber aerarius; cuius bucula praedicatur)
 esse, iuxta eius artem volui dicere conforma-
 tum signum, ferme igitur novo modo lo-
 quentem. Quid quod magnitudinem statuae
 pene oblitus sum dicere? *X.* Illud, sive
 utrumque potius parum retulit, sed dic ma-
 gnitudinem, quando instituisti. *F.* Ea est,
 ut stans ad sextum pedem possit pervenire.
X. Tu vero quid affers de nostro Domitiano?
 Nam ego (ut tute scis) Graecis totum otium
 terens auctoribus, eisdemque sacris omnia,
 quae de eo tradantur, prorsus sum oblitus.
F. Videbis, posteaquam pauca praefatus fue-
 ro: statua haec igitur ex Villa Flaviorum
 effossa ab octavo sub terram pede a quodam
 Sellulario Romano Germani Ambrosii ope-
 ra eius, qui hero nostro plurimum debet,
 duodecim nummis aureis in potestatem Be-
 nedicti nostri pervenit eo nomine, atque
 fama, ut paucis diebus post Flamen quidam
 no-

noster sex millia nummum pro ea se daturum pollicitus fuerit ; sed nosti Benedictum ; profecto si , ut arbitror centies HS. protulisset , numquam potuisset impetrare , nec iniuria . Sed vereor , ne si pluribus laudavero , videar mentiri ; quamobrem hanc totam extimationem , ad te cum allata fuerit , libens reiiciam . Sed heus tu , quid attinet plura de Domitiano nunc garrere , cum superius de eo satis multa videamur dixisse ? X. Tu vero caput tantum ornasti verbis , nunc cum additum fuerit pene totum corpus , nonne erit facinus admissum flagitiosum , si reticueris ? Quamobrem censeo , ut pro portione de eo mecum agas , idest , ut quanto totum corpus est capite maius , tanto magis quod pridem in capite fecerat , nunc exuberet oratio tua . F. Vah iniqua postulas . X Quid ita ? F. Quia trivialia a me repeti postulas , & Sol in vesperum iam est inclinatio ; sed ne perpetua sit haec oratio usque in noctem ; simul ut tibi morem geram , uri deesse non possum , operam dabo . Flavius
igi-

igitur Domitianus inopia rapax, metu saevus, in fratrem, & patrem impius Romae ad Malum Punicum ix. Cal. Novembris patre Cof. designato, & Domicilla liberta natus est in ea domo, quam postea gentis Flaviae Genio consecravit: infamis adolescens fuit, & contaminatis moribus, Vitelliano bello relatus in Capitolium, post eius expugnationem, & incendium, Sacerdotis Isidis habitu velatus vix mortem evasit. Superfluas omnes expeditiones juvenis affectavit; Princeps declaratus quotidie per horam secretum petebat, ubi nihil aliud ageret, quam stilo muscas caperet, aut conficeret. Uxorem Domitiam duxit, quam repudiatam propter amorem Paridis Histrionis paullo post dissidii impatiens, quasi cogeret Senatus, reduxit, ex qua suscepit filium non diu duraturum. In spectaculis magnificus fuit, ut virorum non solum pugas, sed & feminarum in Amphitheatro instituerit. De Dacis, Cattis, & Sarmaris ter triumphavit. L. Antonium molientem bella Civilia mira felicitate oppressit;

pressit ; castrari mares vetuit , spadonum
 pretia apud mangones moderatus est ; ius
 diligenter , & industrie dixit , nummarios Iu-
 dices notavit ; scripta famosa abolevit cum
 summa auctorum ignominia ; probrosis fe-
 minis usum lecticae , adeundaeque heredita-
 tis ius ademit ; Virgines Vestales incesti
 damnatas more maiorum coercuit . Principi-
 patus initio ab omni caede abhorruit , ut
 edicere , ne deinceps boves immolarent ,
 destinaverit ; nec aliud suos admonebat ,
 quam ne quid impie , aut sordide facerent .
 Hereditates ab iis , quibus erant liberi su-
 perstites , non accepit ; Fiscales calumnias
 magna calumniantium poena repressit , una
 vox eius : Princeps , qui delatores non ca-
 stigat , irritat . Sed brevi post cruentior omni
 belua fuit , ut omnes cuiuscumque gradus
 ulla minima suspitione cunctatos vel mini-
 mo verbo mori coegerit . Philosophos Italia
 expulit , aliquos immisso per obscuro igne
 interfecit , plures cruci affixit minima , aut
 nulla causa ; nam quemque animadverte-
 bat ,

bat, quin hac praefatione verborum non uteretur in Senatu: Permittite, P. C., a pietate vestra impetrari, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis, nam & parcetis oculis vestris, & intelligant me omnes Senatu interfuisse. Exhaustus tandem edendis spectaculis, & operibus publicis, quocumque delicto damnatorum bona Fisco addidit, omnes hereditates subvectis falsis testamentis sibi vindicavit, vel minimo viventis dicto, & quidem falso prolato morientis bona usurpavit. Iudaeos maxime expilavit, & urbe demum, sublati omnibus eorum bonis, sub gravi edicto expulit. Superbissimus, idemque arrogantissimus semper fuit, ut dictando epistolas semper sic inciperet: Dominus, ac Deus noster sic fieri iubet. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas, & argenteas, & ponderis certi poni permisit: Septembrem mensem, & Octobrem Germanicum, Domitianum iussit appellari, quod altero sumpsisset imperium, altero natus fuisset. Inde terribilis, & odiosus cunctis: tan-

Torn. II.

Q

dem

dem intimorum , & uxoris conspiratione ,
posteaquam Iuliam neptem ex obitu patru-
i Domitiani periisse compertum habuit , op-
pressus est eodem die , hora , genere mortis ,
quae semper , ut perniciem certam sibi affe-
rentia , suspecta habuit . Adolescentulo Chal-
daeï cuncta praedixerant ; pater quoque a fun-
gis tamquam lethalibus adolescentem perti-
nacissime abstinentem iis verbis increpucrat :
Quid tu fungos tantopere tamquam noxios ,
& lethum tamquam afferentes averſaris ? Ne
fati ignarus es tu ? ferrum enim tibi , fer-
rum , inquam , non fungi , lethum afferet .
Appropinquante autem hora mortis solici-
tior in dies inter alias fungite lapide parie-
tes , porticus , in qua deambulare plerumque
conſueverat , vestivit , & nisi secreto tenens
catenas manibus suis custodias numquam au-
dierit , Epaphroditumque a libellis , quod
Neronem in adipiscenda morte adiuverit ,
capitali poena multavit , patrueles suos in-
teremit nulla pene suspitione , quae omnia
sibi mortem maturarunt ; sed eo anno , quo
extin-

extinctus est, continuis octo mensibus tot fulgura facta sunt, ut ipse exclamarit: Iuppiter iam feriat, quem volet. Taetum de caelo Capitolium, Flaviae gentis templum, Domus Palatina, cubiculum ipsius, e basi statuæ suæ titulus erasus a procella; Arbor, quæ privato adhuc Vespasiano everfa surrexerat, rursus repente corruit; Praenestinae fortēs facum imminens praedixerunt; Minerva etiam in somniis illi negavit solitum praesidium eo, quod esset a Iove exarmata; Ascleptarionis autem responsum maxime Domitianum afflixit, qui nullis ambagibus fatum imminere sibi praedixit: cumque immineret hora peragendi facinoris, quamquam semper expaverat, interroganti, quæ hora? sexta de industria pro quinta nuntiata est; ille vero quasi periculo functus non amplius animum fati adiecit, quæ fuisset cuiusmodi, compertum habemus. Dum esset in cubiculo, Seephanus Domicillae Procurator interceptæ pecuniæ reus, professus insidiarum inditium, confestim admittitur, ad-

Q 2

missus

missus tradit coniurationis libellum, legenti ferro identidem haurit inguina; repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Parthenii Libertus, Saturius Decurio Cubiculariorum, & gladiator vulneribus septem trucidarunt xiiii. Kal. Octobris anno aetatis xlv., imperii xv. Cadaver tamquam ex infima plebe per vespilliones elatum Phyllo nutrix in suburbano suo, unde hanc habuimus, via Latina tumulavit, postea reliquias clam templo Flaviae gentis intulit, & cineribus Iuliae neptis, quam vivens in delitiis habuerat, immiscuit. Ceterum statura fuit procera, vultu modesto, rubore suffuso, grandibus, & hebetioribus oculis, maiore tamen naso, praeterea decens in iuventa, pleno ore, digitis pedum restrictioribus, cetero corpore pulcherrimo; vergentem in senium aetate, calvitio laboravit, graciliora habuit crura, ventrem obesum, laboris impatiens, armorum nullo, sagittandi summo studio tenebatur, ut protensam manum pro scopulo per intervalla digitorum

citra

citra noxam pluribus sagittis transmisit .
 Liberalia studia initio principatus attigit ,
 paullo post abiecit , quamvis Bibliothecas
 incendio consumptas maximo studio repara-
 vit . Maximi fuit cibi , alea tenebatur , por-
 tentosae libidinis in feminas dumtaxat , quam
 lectulariam colluctationem graece solebat di-
 cere . Eius interitum miles aegerrime tulit ,
 ut non prius destiterit , quam mortis aucto-
 res ferme omnes fuerint interfecti . Voluit
 etiam monstrum hominis Diis adscribere ,
 perfecissetque , ni Senatus coeptis obstitisset ;
 qui contra adeo morte laetatus est Domitia-
 ni , ut statuas eius deiecerit , titulos abra-
 rit , maledictis omnibus incesserit mortuum ,
 parumque abfuerit , quin unco cadaver in
 Tiberim per carnifices trahi iusserit , acta
 eius omnia resciderit , & leges antiquarit .
 Nec mehercule immerito , fuit enim semper
 omnium bipedum nequissimus , quamvis in
 iuventute vitia sapientissime dissimularit ;
 Nam quid de eo dicas , qui Iunium Cerea-
 lem in Germania Imperatorem succintum
 FLIA Q 3 pluri-

pluribus legionibus per litteras , & occultos internuncios incitare conatus fuerit in patrem , fratremque rerum dominos ? Titum postea fratrem non semel , atque iterum insidiis appetiverit , animam agentem ab omnibus destitui eundem iusserit , mortuos variis iocosis dictis , acerbissimis tamen in commellationibus propalam perstrinxerit , omnia iura humana , divinaque nihil fecerit , omnes omnium fortunas , & uxores , aut filias concupierit , & per facinus tandem adeptus fuerit ? Paridis Histrionis cum uxore adulterium aequo animo tulerit , feminae mancipium se professus , ne se nequissima femina privaret , quam ardentissime dilexit . Haec sunt , quae de vita nequissima impuri hominis stricte colligenda duximus .

ALDI MANUTII
PAULLI FILII ALDI NEPOTIS
TRACTATUS
DE STATUIS DEQUE EARUM
ANTIQUITATE ET USU

*Ex Schedis Mss. nunc primum
in lucem editus.*

The first of these is the
 fact that the system is
 not self-sufficient. It
 is dependent on the
 outside world for
 many of its needs.
 This is a serious
 weakness, and it
 must be remedied.
 The second is the
 fact that the system
 is not flexible. It
 is rigid and inflexible,
 and it cannot adapt
 to changing conditions.
 This is also a serious
 weakness, and it
 must be remedied.

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTHII
AD SPECTATISSIMUM PRAESULEM
IOHANNEM M. RIMALDIUM
PRO PATRIA FERRARIENSI CIVITATE
IN ROTA ROMANA
STLITIBUS IUDICANDIS XII. VIRUM
PRAEFATIO.

LITTERARIAS res iis potissimum inscribi decet, RIMALDI Praesul praestantissime, qui vel eas pro dignitate aestimare noverint, vel quibus eadem quoquo modo convenientes Editoris animum & obstrictum, & gratum, & observantem testaturae ex officio videantur. Hæc igitur de causa id mihi nunc pro tua in me humanitate, ac benevolentia integrum esse censui, nec te dedignaturum quinetiam putavi, hanc Aldi Minutii Iunioris Tractatiunculam de Statuis, deque earum antiquitate, & usu nomini tuo inscriptam in eruditorum lucem nunc primum emittere. Res siquidem est, uti vides, quæ antiqua monumenta, Statuas nimirum, illustret, quibus omnibus colligendis, comparandisque operam tanto laudabiliorem, ac magnificentiore ipse navas, quanto maiori eruditionis, & litteraturae commodo, ac emolumento ratio, qua id peragis, conducit. Tu enim parum laborans de domestico luxu, cui plerique, multum ceteroquin commendandi, aesti-

acclimandique, litterariae cuiuscumque suppellectilis
 acervos inservire quodammodo & satagunt, & glo-
 riantur, vetera omnia monumenta vel quae Romae
 parasti, vel quae in Patria prostabant dispersa, in
 unum colligenda curasti, ac laudando in aevum
 consilio id tuis impensis perfectum tandem est, ut
 Ferrariensis Academiae, quae tuis pene immensis,
 atque etiam incredibilibus diligentis, ac sollicitudi-
 nibus suffragantibus a CLEMENTE XIV. P. O. M.
 pro suo in litteras amore, ac studio ad novum
 decus, & amplitudinem erecta est, vestibulum, &
 porticus qua Inscriptionibus, qua Anaglyphis, qua
 Signis, ceterisque huiusmodi antiquitatis cimeliis
 ornatae tum civium, tum advenarum oculos eru-
 ditione, & oblectamento illectos in se converte-
 rent. Cur & non memorem internum Museum,
 quod & a Vincentio Bellinio populari tuo sane di-
 ligenti, ac erudito iam conditum, & Academiae
 adscitum tu aeneis Signis potissimum, aliisque locu-
 pletandum curasti? Cur tacitam Libros quamorna-
 tissimos, & sumptuosos, tum ad haec studia, tum
 ad cetera omnia scientiarum, & artium instituta,
 quae in Academia traduntur, pertinentes, quibus
 Bibliothecam ipsam quotidie ditandam eniteris?
 Verumtamen his omnibus etiam accedit, quod haud
 praeterire nunc decet, te novum insuper decus
 Templo Urbis tuae primario, maternoque addidisse,
 inlatis in ipsum SS. XII. Apostolorum Protomis
 ab Alphonso Lombardio egregio sane Sculptore affabre
 elaboratis; quod & tuam in Patriam pietatem
 omni commendatione dignissimam, & tuum in bo-
 nas

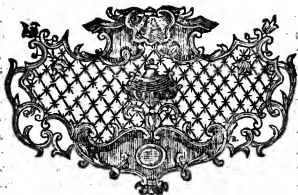
nas artes studium vere mirificum ; & singulare ,
ut & cetera alia , quae iam raptim innui , abunde
testantur . Quare recte me fecisse videor , qui cele-
berrimi Scriptoris Opusculum de Statuis erudite edif-
ferens tibi nuncupaverim . Ast & gratus animus ,
& officium quinetiam ad id me urgebant . Versa-
bantur enim mihi ante oculos singularis comitas
tua , ac humanitas , tum etiam insignis tuorum
in me meritorum cumulus , quibus me saepe de-
vinxisti , quaeque me saepe monebant , aliquod a me
etiam in te promendum vicissitudinis officiorum te-
stimonium . Sed quae exhibeat homo tenuioris lit-
teraturae , nisi quae sunt ex penn. suo ? Habe igitur ,
RIMINALDI Praesul spectatissime , hoc litte-
rarium munusculum , atque ex Manutiano nomine ,
quod praefert , aliquid aestimare ipsum ne te nunc
pigeat . Nosti , qui sit Aldus Iunior , tum & non-
nulla superiori Anecdotorum Volumine a nobis dicta
fuerunt , quae quidem nobis eadem repetendi otium
nunc faciant . Illud tamen monebo , in Libro altero
Aldi Iunioris , qui est de Quaestis per Episto-
lam (a) , unam legi ad Ioh. Michelium Equitem
de Signo , & Statua , in qua nimirum differen-
tia , quae inter haec fere synonyma interest , bre-
viter statuitur . Accepi non ita pridem , in Bi-
bliotheca Fratrum Minoritarum Conventualium Bo-
noniae haberi Ms. Orationem Aldi nostri de Lau-
dibus Sixti V. , quae & a Tempestio in Vita
eiusdem Pontificis memoretur . Certe cura omnis
adhibebitur , qua aliquod ex subsequentiis hisce

no-

(a) Venetiis 1576. lib.II. num.V. pag.67.

nostris Voluminibus ipsam litterato Orbi communi-
cet. Id unum restat modo, RIMINALDI prae-
stantissime, ut Amadutium tuum, qui te colit,
& observat quammaxime, gratia tua fovere
pergas. Vale.

Datis ex Aedibus meis a. d. iij. Idus No-
vembriis anni cidiocclxxiij.

AD RIMINALDI

ALDI MANUTII IUNIORIS
TRACTATUS
DE STATUIS.

STATUARUM usus haud est dubi-
tandum , ut in omni terra ha-
bitabili cognitus fuit , ita
& antiquissimum fuisse , &
aequalem temporibus Deorum falsorum Gen-
tilium , & antiquiorem forsan , quam iis ,
quorum nomina in Graecis , & Latinis li-
teris celebrantur . Namque Osiris , & Isis
in Aegypto , ubi per multa saecula tamquam
Dei venerati sunt , Statuas fecere Iovi , &
Iunoni , & templa , quorum inventores esse
volunt Aethiopes , & ab ipsis Aegyptios di-
dicisse usum Statuarum , & litterarum , &
quomodo coli debeant Dii . Alii originem
Statuarum tribuerunt seruo ex progenie Ia-
pheti . Hic voluit eos , qui in vita fuerint
praestantes viri , post mortem consequi di-
vinos honores cum Statuis , vel imaginibus ,
tam-

tamquam humano generi optime consuluerint, & venerari, tamquam viverent adhuc, singulisque annis eorum memorias magna adhibita solemnitate celebrari, credereque homines hos esse Deos benefactores. Inde nata est Idololatria, id est adoratio Statuarum, quae duravit usque ad Tharam patrem Abrahami, qui fabricatus est Statuas, & docuit earum adorationem populos. Verum iustus, filius videns honorem, qui vivo Deo dari debebat, verti ad cultum mutuum, & materialium Statuarum, ruptis paternis operibus, in Palaestinam transit, ubi credens divinae voci principium dedit populo a Deo electo. Statuarum notio non prius fuit in Graecia, quam ab Orpheo ab Aegypto reverso allata fuerit; quamvis ex quorundam sententia ante eum Cadmus auctor Civitatis Thebaeae ex eadem regione in Italiam profectus primus dicatur in templis dicasse Statuas. Opinantur aliqui, Telchines Rhodi primos Statuas formasse, alii populos Etruriae voluerunt esse primos auctores.

res . Et certe quanto serius alicubi hic cultus acceptus fuit , eo maiore in observatione , & reverentia fuit , & ideo Aethiopes minus dediti Idololatriae fuere , quam Aegyptii , hi a Graecis victi fuere , apud quos mira leguntur de hac superstitione , veluti in Delo , ubi fuit Statua Apollinis eo habitu , ut dextera manu sustineret inflexum arcum , altera tres Grantias , quarum quaelibet habebat musicum instrumentum , cuius fabricatores fuere eodem tempore , quo famosus Hercules . Haecque nulla fuit , si spectemus eas , quae temporibus proximis subsecutae sunt . Materies prima Statuarum in Graecia fuit ex ligno , & ideo Apollinis Statua in Delo ab Brysichthone dicata fuit lignea . Pariter illa Palladis , quae per multos annos fuit apud Athenienses , itemque illa Iunonis in Insula Samo , ut scribit Callimachus . Apud Romanos potentes , quamvis spatio centum , & septuaginta annorum non essent Statuae Deorum ex quorundam opinione , primae ex terra fabricatae fuerunt ,

runt, vel ex ligno. Inde tam apud Graecos, quam apud Romanos, crescente cum superstitione cultu, factae fuerunt ex marmore, ebore, & aliis metallis, ita ut, sicuti ipsi fuere postremi in hoc cultu, ita omnibus aliis nationibus fuerint superiores. M. Varro scribit, antiquos formasse simulacra Deorum, & insignia, & ornamenta illorum, qui videntes eos oculo animae, qui intellexissent mysteria doctrinae, possent animo aspicere animam mundi, & suas partes, id est veros Deos, quorum simulacra, qui humana specie figurabant, hoc videntur elicere, animum mortalium, qui est in corpore humano, immortalem reddi, ut si fuissent posita vasa, ut significarent Deos; & in templo Bacchi collocata lagena, ut denotarent vinum, & ita ob Statuam, quae haberet formam humanam, intelligeretur anima rationis compos. Variis modis a veteribus fabricatae fuerunt Statuae, & ex affectibus, quos ex iis derivare homines videbant, cum in iis operarentur etiam daemones, homi-
nes,

nes , vel sapientes temporum illorum , & in rerum usu admodum versati , non modo vulgus , ad errores adducti fuere . Quem non timore repleffet Statua Hieronis in Delphis posita , quae per se cecidit eo ipso die , quo ipse Syracusis obiit ? Pariterque Statua Hieronis Spartani , cuius oculi cecidere prius , quam ille in pugna Leuctrica occumberet ? Et stellae a Lysandro dicatae ob victoriam in pugna navali partam apud flumina Aegadum cum evanuerunt , cui non horribilem admirationem attulissent , veluti , quando a Statua marmorea eiusdem germinavit in capite herba spissa , ita ut ea vultus totus obtegeretur ? Statua Dianae Pelleneae , si fuisset loco mota , ita spectatorum oculos praestringebat , ut nemo eam attente spectare potuerit , nec solum erat terrori hominibus , sed etiam in his omnibus regionibus , per quas circumferebatur , adducebat arboribus sterilitatem . Narrat M. Cicero , cum Verres spoliasset insulam Deli multis Statuis , & vellet ex insula solvere , illico natam ter-

Tom. II.

R

ribilem

ribilem ventorum pugnam , quae non solum raptorem non sivit pervenire cum praeda ad optata patriae litora , sed etiam ex fluctibus magno impetu navis prostrata fuerit , salvis Deorum imaginibus . Statua Fortunae Muliebris posita in via Latina a Roma milliaribus quatuor bis locuta est . Cum Carthaginensis Civitas praedaretur , milesque Statuam Apollinis spoliare vellet aurea veste , manus a brachiis divulsas sibi reperit . Penates ab Aenea e Troia in Italiam allati , & in Lavinio collocati bis ab Ascanio in Albam translati fuere ab eo aedificaram , & bis per se reversi sunt ad antiquum sacrarium . Cum Magnus Alexander transire voluit cum hoste in Asiam , Statua Orphei , quae apud Pierios erat , per longum temporis spatium sudorem sudavit ; qua ex re cum alii terrentur , Anstander dixit , nullam huius rei dubitationem esse debere , quod ea re significaretur maximus labor , quem Scriptores ferre deberent in narrandis magnificis Alexandri gestis . Quod Lucianus inter

inter alios narrat de Statuis positis in Civitate Hierapolis, digna admiratione de Statua Apollinis omni humana fide maius est, cum, quando responsum aliquod datura esset, in sedili suo agitaretur. Quod cum viderent Sacerdotes statim loco movebant, quod nisi fecissent, sudabat, & maiori agitatione agitabatur; sublata autem supra Sacerdotum humeros, illos movebat in gyrum eos vertens, & ab uno ad alium saltabat. Tandem cum ei Pontifex obviam veniret interrogabat eam de iis rebus, quas volebat, & cum aliquid laudabat, eos, qui eam ferebant, movebat, cum aliquid fieri volebat, eos fecit regredi. Dicit idem auctor, ipso praesente, ferri a Sacerdotibus ex antiquo more, ipsamque, relictis iis in terris absque humano auxilio; & ingenio, per aera ferri. Multa his similia leguntur in Scripturis utriusque linguae, quae modo ob breviteratem recensere supersedeo. Hinc magnus Mercurius opinatus est, Statuas has esse corpora Deorum ab homine fabricatorum. Nam

veluti Deus fecit Deos aeternos, ut ipse dicebat, ut ipsi similes essent, ita humanitas manens in imitatione divinitatis fecit suos Deos ad similitudinem vultus sui, id est Statuas animatas cum sensu, & spiritu plenas, quae tanta, & talia efficiunt, praevidentia futura, & praedicentia, de quibus divinatores nullam cognitionem habuissent, generantes debilitatem, & infirmitatem hominibus, & eam curantes, afferentes gaudium, & tristitiam ex merito cuiusque. Alibique dicit, homines reperisse artem, qua efficerent Deos, cui repertae addiderunt virtutem convenientem ex mundi natura; & eam miscentes, cum non possent animas formare, vocantes eas vel Daemonum, vel Angelorum, inducebant in eorum imaginibus, ex quibus soli Idoli possent habere vires efficiendi bonum, & malum. Attamen his omnibus illusionibus inventi fuerunt homines singulari prudentia, qui cognovere has omnes operationes esse Daemonum fallentium multitudinem, & ab huiusmodi cultu

cultu removebant alios dicentes : non posse rem aliquam efficere aliam se meliorem , hominemque , cum sit melior Statuis , & a meliori origine procreatus, non debere operata ponere in fabricandis Idolis mutis , in quibus nihil aliud est , nisi umbra quaedam . Et quamvis aliquando repertum sit , ob violatas Statuas , violatorem damnum accepisse, hoc factum esse Daemonum opera , qui in iis habitabant , qui se privari consueto honore sentiebant . Ideoque apud populos Seres dictos , erat lex , quae vetabat neminem adorare Statuas . Eadem observatur ab Indis dictis Brachmanis , & Bactrianis , & Persis . Dicamus nunc de virtute , quam homines addidere Statuis , ex mundi natura , infundentes in ipsis animas Daemonum . Solebant veteres prudentes fabricari quasdam imagines , quo tempore planetae ingrediebantur caelum similibus adspectibus, opinantes res inferiores subiici caelestibus formis : & ideo dicebant , tunc cum aliqua utilitate posse formari imaginem Serpentis, cum Luna

ingreditur caelestem Scorpionem , & haec efficacia univerſa in has imagines a caeleſtibus figuris transfundebantur . Erant & alia genera Statuarum , quas Magicas vocabant , quod ab iis eſſent magia naturali formatae , & ut ſciatis , quales eſſent , conabor brevibus modum narrare . Dicebant in rebus naturalibus eſſe quamdam ſimilitudinem , & conformitatem , quae a Graecis dicitur ſympathia , inter unam , & aliam , & virium manifeſtarum ad occultas , & tandem rerum ſupremarum cum infimis , & infimarum cum ſummis , ideoque in caelo eſſe res terrenas ex cauſſa , & modo caeleſti , & in terra eſſe res caeleſtes , verum modo terreſtri . Quare videri eas plantas , quae ab effectu dicuntur heliotropiae , id eſt vulgari nomine *giroſole* , in gyrum verti motu Solis , & verſus Solem , & ſilenetropias ſequi lunarem curſum , cum omnia precentur , & decantent , tamquam laudes Divis ſui ordinis . Verum alias modo intellectuſali , alias rationabili , alias naturali , alias ſenſibili . Ergo planta ,
quae

quae Solem sequitur, movetur Solem versus, quo modo potest : & si quis posset audire sonum, quem facit, cum in gyrum se vertens aerem percutit, certe cognosceret illam eo modo esse fabricatam erga suum Regem, quae ab ipsa proficisci potest. Lotos arbor est, qui, antequam Sol oriatur, folia habet in se collecta, surgente Sole, pedetentim ea explicat, & ita sequitur explicare, donec sit ad medium caelum : postea incipit denuo ea claudere paullatim, donec in mare Sol proluit. Haec planta non minus videtur Solem colere, claudens, & aperiens folia, quam homines faciunt gestu oculorum, & motu labiorum. Ideoque Aegyptii, qui variis figuris pro litteris exprimebant mentium cogitata, cum ostendere volebant sacris eorum litteris Solis ortum, formabant puerum supra Loton ascendentem, qui videbatur quasi a materno alvo ad lucem provenisse. Et non solum potest hoc videri in plantis, quae aliquo argumento vitae partem habent, sed & in saxis similiter quaedam imi-

R 4

tatio,

tatio, & participatio supernorum luminum, veluti in petra dicta Helite, id est Solari, quae radiis aureis imitatur radios Solis, & ea, quae dicitur Caeli oculus, vel Solis oculus, habet pupillam similem pupillae oculi humani, a cuius medio exit radius. Petra Selenites, id est Lunaris, quae formam Lunae refert quadam sui ipsius mutatione, sequitur lunarem motum. Hoc modo omnia plena sunt divinitatis, terrena caelestibus, caelestia supracaelestibus, & procedit quilibet rerum ordo usque ad extremum. Nam ea, quae supra ordinem, in unum colliguntur, descendentes postea disperguntur, ubi aliae animae aliis Numinibus ordinantur. Sunt etiam multa animalia solaria, veluti Leones, & Galli participes, ex eorum natura, cuiusdam solaris Numinis. Est vero mirandum, quantum res inferiores in eodem ordine cedant superioribus, quamvis & viribus, & magnitudine eas praecedant. Ideoque videmus Gallum a Leone timeri, & quasi venerari, quod nulla alia ex causa prove-

provenit, nisi quod praesentia virtutis solaris magis convenit Gallo, quam Leoni, quod ex eo cognosci potest, quod Gallus quibusdam laudibus, & cantibus fere applaudit surgentem Solem, & invocatur, cum ex Antipodibus revertens medium caeli iam transiens hemisphaerium nostrum versus suos equos movet. Aliquandoque quidam solares Angeli, his formis, quamvis informes sint, ostendunt se, aliquandoque Daemones solares leonina fronte apparentes, ostenso illis Gallo, illico evanescunt. Quod eveniebat, ut iam diximus, quod res interiores in eodem ordine superiores referunt. Et ut summatim dicam, aliqua moventur motu Solis, veluti plantae, quas diximus. Aliqua imitantur figuram solarium radiorum, veluti Palma, & Dactylus; alia igneam Solis naturam, veluti Laurus; alia aliam quamdam qualitatem. Quare ex hoc videre possumus virtutes, quae sunt in Sole unitae, qui in ordine primus est, esse tribus separatim in sequentia constituta in ordine solari,

lari , id est Angelos , Daemones , Animas , Animantia , Plantas , & Petras . Hinc auctores veteris sacerdotii ex rebus apparentibus reperere cultus superiorum virium , & miscentes multa in unum , quod viderent simplices habere aliquam Numinis proprietatem , cum tamen nulla separatim posset trahere Numen illius , huiusmodi compositione trahebant supernos influxus , & quod ex multis rebus formatum erat , referebat id , quod supra multa erat , & ita formabant Statuas multarum materierum , una mistas eiusdem ordinis . In quibus haud difficile erat inducere Daemones solares , si ex solaribus rebus fabricatae essent , & ita Daemones lunares , ioviales , saturnios , & aliorum planetarum in Statuis ex lunaribus , iovialibus , & saturniis , & ex aliis planetarum rebus formatis . Huiusmodi creduntur fuisse Statuae Telchinorum producentes pluvias , tonitrua , ventos , & alios effectus . Pariter Statua Daedali , Promethaei , & Columba Archytæ Tarentini , quæ scribitur

VO-

volasse. Polemon narrat, in Chio Bacchi Statuam ligatam esse, ut inde non discederet, & ita caput aereum a Magno Alberto factum, quod dicitur loquutum fuisse. Huiusmodi & fuit forsan Statua nigra Memnonis ex saxo Aethiopico facta, quae salutabat surgentem Auroram, voce laetitiam ostendens ad eius adventum, & discedente die, lugubres notas proiciebat, dolorem significans ob discessum; eoque loco sita erat, ut Echo eas voces duplicaret. Haec Statua Thebis in Aegypto posita fuit a Rege Cambyse, capite ad cinctum usque truncato, reliqua parte sedens, & cum Sol oriebatur, referebat fere sonum ruptae chordae fidis. De hac loquitur Iuvenalis Satyra decima quinta dicens:

Dimidio magicae resonant ubi Memnone chordae.

Praeter has erat quaedam ars, quae vaporibus, nescio quibus, igne subtus accommodatis influxus stellarum faciebat, ut in aere statim viderentur imagines Deorum, Deis fere similia, & habentes aliquam similem vim.

vim . Et hoc est , quod memini me apud fide dignos Scriptores legisse de Statuis .

Dicamus aliquid de Daemonibus . Hoc nomen Daemon ab antiquis dignum existimatum fuit , quod Deis attribueretur , & Plato vocabat Daemonem universi opifitem , & Homerus cum dixit Daemones , nihil aliud significat , nisi Deos . Daemonum cognitio primum p̄fecta fuit a Zoroastro , sive Orpheo , sive a Phrygiis , qui voluerunt tres esse ordines naturarum rationabilium , idest Deos , Daemones , Homines . Hesiodus quatuor fecit addens Heroas , & dicit eos homines , qui fuerunt Saturni tempore in aurea aetate , post mortem ex voluntate Iovis factos Daemones bonos terrenos , custodes hominum circumdatos esse aere undique , & observare opera iusta , & iniusta , donantes divitias mortalibus . Habuere Daemones ex quorundam sententia substantiam a prima idea vivifica , & inde ceu ex fonte procedentes essentiam animalem , & hanc essentiam magis intellectualem habent ii ,
qui

qui sunt maioris substantiae, & magis perfecti, minus intellectualem, & magis rationalem illi, qui medium tenent. Tertiis, & postremin habent naturam variam, & magis rationabilem, & materialem. Cum sint igitur substantia divisi, sunt ministerio Deorum quoque diverse tributi. Namque alio modo serviunt Deis, qui ante mundum omnibus rebus principium dedere, & eas vident: alio modo Deis mundanis, qui praesident mundi partibus, tributi secundum duodecim Deos supercaelestes, & secundum proprietatem horum Deorum mundanorum tributi sunt Daemones. Quamvis fuerint quidam Scriptores, qui voluere Deos supercaelestes esse illos, quos nos vocamus Angelos, ab ipsis dictos filios Dei, praesidentes alicui caeli regioni, & quibusdam stellis, quibus tributa esset maxima vis. Deos mundanos, vel caelestes intelligebant planetas, vel stellas, quas dicebant esse Deos, vel formas Deorum. Iuxta hanc sententiam dixit Ovidius lib. i. Metamorphosi:

Stel-

*Stellas tenere caeleste solum , & formas
Deorum .*

Sub his sunt Daemones non confusi , verum distincti per tot ordines , quot sunt stellae in caelo ; quod sub quolibet planeta , vel stella est ordo Daemonum , id est sub Saturno Saturnii Daemones , sub Iove Iovii , sub Luna Lunares , accipientes a suis stellis earum proprietatem , & dantes rebus mortalibus divinos influxus . Legimus prope Mare rubrum fuisse hominem , omnium , quocumque fuerint umquam , pulcherrimum , ita corpore firmo , ut nullam invalerudinem sensisset , quique semel tantum in mense comederet , cibisque ipsius esset ex nescio qua herba , uteretur variis linguis , & cum loqueretur , tota ea regio adimpleretur suavissimo odore , qui ab eius ore spirabat ; & habebat scientiarum omnium cognitionem , & omnium historiarum , omnium regionum , & omnium aetatum . Is inter alia de Daemonibus loquens , aiebat , nos , si Daemones vocamus iis nominibus , qui Deis sunt attri-

attributi, nil mirandum esse, si ipsis rem gratam facimus; nam ab eo Deo, cui quilibet eorum coordinatus est, & a quo sumit potentiam, & honorem, ei placet nomen comparare, veluti ex antiquis aliquis vocabatur Apollonius, alius Iovius, alius Palladius, alius Dionysius. Non multum distantes ab hac distinctione Theologi sacri faciunt differentias inter caelestes substantias, nam, ut scribit S. Dionysius, eae sunt in tres ordines divisae, quorum quilibet in tres continet. Ternarius primus est ex sanctissimis Thronis, oculatis Cherubinis, & pennatis Seraphinis, qui semper Deo assident, & nihil medium est. Ternarius secundus est Potestatum, Dominationum, & Virtutum. Tertius Angelorum, Archangelorum, & Principatum. Eaeque omnes intellectuales naturae ex nihilo a Deo creatae fuere, ut etiam dicit D. August. de Fide ad Petrum, & Damascenus, qui dicit solum Deum scire, an illae sint aequales secundum substantiam, an potius differentes. Verum omnes

omnes Theologi consentiunt, superiores Angelos, & Deo proximiores maiorem divini luminis partem habere, quam inferiores. Sed, ut ad prima redeamus, quidam persuadere conati sunt Daemones factos ex humanis animis, Hesiodi auctoritate, & dicunt, ut videmus corporum mutationes fieri, ita & de animis pariter debere nos opinari. Namque veluti ex terra fit aqua, ex aqua aer, ex aere ignis substantia saliente; eadem ex hominibus in Heroes, ex Heroibus in Daemones meliores animae mutantur, & ex Daemonibus paucae, & longo tempore virtute perfecte redditae purae, fiunt participes divinitatis. Plato in Cratylo vult hominem bonum esse in vita, & post mortem Daemonem, id est prudentem, & felicem ex vocabuli significatione. Sed in Politicis facit humanam animam diversam a Daemonem, cum dicit animam tyranni truncari a Daemonibus ultoribus. Hi Daemones, qui sint, erant Dii Gentilium; ideoque cum legimus in Homero, & aliis Poetis tot eorum

eorum facta, cogitare oportet fuisse Daemones, & eorum opera facta esse quaecumque leguntur de auguriis, somniis, portentis, mon-
stris, vaticiniis, interpretationibus rerum oc-
cultarum, praedictionibus rerum aliquarum
futurarum, & de aliis multis huiusmodi,
vel his similibus, quae qui omnia narrare
vellet, pari modo id efficere posset, ac nu-
merare arenas Libyci maris, tamen ea omnia
si tacerem, viderer non prorsus pensum ab-
solvere. Et hac de causa ex infinitis aliqua,
quae mihi obviam fiunt, modo narrare volo.
Legimus Hannibalem post excidium nimium
fidelis Sagunti, vidisse in somnio Iovem
cum in Concilium Deorum vocare, quo
cum venisset, a Iove fuit ei praeceptum, ut
bellum Italiae inferret, deditque ei ducem
unum ex Consistorio, quem videbatur ei
sequi cum exercitu proficiscenti, & ab eo
ei praecipi, ne aliquo modo retro seolve-
ret. Ille primum timens neque retro, ne-
que in gyrum se movens ducem sequebatur,
postea, ut est humani moris, cupidus sciendi,

Tom. II.

S

quod

quod veritum ipsi foret, non potuit oculos cohibere, ecceque magnam, & terribilem feram a serpentibus undique septam, quocumque ille proficiscebatur, illum sequi, arbores proiiciens, & virgulta, & aedificia ruens. Hoc miratus Hannibal, quaesivit ab eo iuvene, quid hoc esset: cui ille respondit, esse id exitium Italiae, quod ab ipso profecturum erat (a). Hoc somnium credendum est, si praedictas opiniones sequi volumus, missum fuisse a Daemone Ioviali. Ptolemaeus, qui primus Macedonum Aegypti regnum possedit, cum novae Alexandrinae civitati moenia adderet, templa, & religiones, vidit in somniis pulchrum, & venustum adolescentem, maiorem omni humana Statua, qui ei praecipiebat, ut aliquos ex suis magis fidis amicis in Pontum mitteret, & inde ad se ferendam curaret suam imaginem, fore hoc & laetum, & proficuum

(a) *Somnium hoc paulo aliter refertur a Valerio Maximo lib.I. cap.VII., ubi de Somniis, inter cetera exempla. Conferat, cui vel vacat, vel lubet.*

cum suo regno, cumque locum, qui hanc Statuam exciperet, magnum futurum, & fama perspicuum. Hoc dicto, magno comitatus igne in Caelum ascendit. Rex terribili somno perterritus ad se vocavit Aegyptios Sacerdotes, & iis nocturnum visum patefecit, qui cum nescirent, quid responderent, multis super hoc dictis, ut mos est, tandem unus dictus Sosibius, homo, qui multas regiones viderat, vel (secundum alios Scriptores) Timotheus Atheniensis, dixit huiusmodi Statuam, qualem aiebat Rex fuisse adolescentis effigiem, inveniri in Ponto in civitate Sinopis dicatam Plutoni. Ptolemacus, hoc relicto, & ad alia animum adiungens alia cogitabat, cum iterum idem ei somnium apparuit, multo horribilius, minans exitium ipsi, & regno, nisi exploret, quod ei praeceperat. Tunc Rex misit Sotelem, & Dionysium Oratores ad Regem Scydre- midem, qui tunc temporis dominabatur in Sinope, a quo variis causis, & multis fictio- nibus Oratores detenti fuere tribus ipsis an-

nis , quamvis Rex Ptolemaeus interim eum multis , & pretiosis donis donaret , & rogaret , ut Oratores remitteret una cum Statua optata . Causa morae fuit , quod populi Sinopenfes nolebant permittere Numen eorum alio transferri . Tandem Rex cum statuisset Ptolemaei voto satisfacere , Oratoribus dedit simulacrum ; quamvis alii dicunt ipsos nocte quadam illud furatos , illudque , cum proximum navi esset , sine ullo auxilio humano illam conscendisse , rem certe dignam admiratione , tribus diebus ex Ponto pervenisse in Alexandriam . Stratonice uxor Seleuci priusquam a viro amanti privigno concederetur , vidit in somniis praecepti sibi a Iunone , ut aedificaret sibi templum in civitate Hierapolis , quod nisi faceret , minabatur multa , & magna mala . Primum cum ea hanc visionem nihil faceret , a subita , eaque gravi infirmitate correpta fuit , quare conscio marito facto , & ex eius consensu pollicita Deo parere statim fuit aegritudine liberata . Sic ad pristinam valetudinem restituta , &

a vi-

a viro Hierapolim missa multa pecunia, & honesto comitatu, tum ut fabricaretur templum, tum ut uxor & tuta, & honesta foret, ante eius discessum vocavit ad se unum ex familiaribus adolescentem, & mirae pulchritudinis nomine Combabum, cui Rex dixit: Cum te, o Combabe, probum virum noverim ex omnibus proceribus, & familiaribus, amo te maxime, teque multum commendo, & ob tuam sapientiam, & observantiam, quam mihi semper praestitisti, nunc occasio fert, ut fide tua mihi sit utendum: volo igitur te comitem esse uxori meae, ut opus quoddam expleatur, & sacrificia fiant, teque ducem esse totius familiae; reversus ab hoc munere faciam, ut maximo tibi honori, & emolumento hoc tibi fuisse sentias. His verbis dictis, Combabus admodum moestus Regem rogabat suppliciter, ut eum non mitteret, neque sibi maiora se fideret, id est pecuniam, & uxorem, & sacrarum aedium fabricationem. Hoc faciebat ipse dubitans, ne Rex in futu-

rum aliquid mali suspicaretur de eo ob Stratonicem, quae soli sibi in custodiam tradita esset. Verum cum videret nulla prece quidquam a se perfici, Regem oravit, ut saltem spatium octo dierum sibi concederet, quo quibusdam negotiis prospicere posset, & postea cum mitteret; quod perlibenter a Seleuco illi concessum fuit. Domum igitur profectus, humique prostratus plorans, ita dolebat: Me miserum, quo me in hoc itinere fides mea adduxit, cuius exitum iam video; adolescens sum, & adolescenti mulieri comes esse debeo, maxima haec mihi erit infelicitas, nisi omnem futuri mali causam praecidere statuam. Est igitur faciendum mihi aliquid summum, ut omni me timore solutum reddam. His dictis, virilia sibi abscidit, amputataque membra in parvo vase mirrha, & melle, & aliis rebus odoriferis collocavit, quod signo suo cum signasset solito, valetudinem curavit; postmodum cum ei visum est, uti posse pedibus tute, ad Regem profectus, multis praesentibus parvum

vum vas ei dedit dicens: Rex, hoc mihi pretiosi thesauri loco erat in domo mea, idque mirifico amore amabam, & cum sim tam longum iter profecturus apud te collocare statui; fac, Rex, ut mihi id cum fide fervetur, gemmam multo cariorē aestimo, quam aurum omne, quod in terris sit, ut reversus possim integrum accipere. Rex, vase suscepto, alio suo sigillo signavit, eoque uni ex suis magis fidis dato imperavit, ut qua maxima posset fide custodiret. His peractis, Regina, & universus comitatus Combabo duce iter ingressi, post aliquos dies ad civitatem Hierapolis pervenerunt, ibique summo studio in templi aedificationem incumbēbant, in cuius fabricatione antequam expleretur trium annorum spatium consumptum fuit. Interim accidit id, quod Combabus timuerat. Stratonice frequenti consuetudine cum Combabo coepit aliquem amoris stimulum experiri, inde eius amorē inflammari, postea ad insaniam usque flagrabat. Cuius rei causam fuisse dicunt Deam

Iunonem , quae nolebat , cum Combabus
 esset bene moratus , celari , quod fecisset , ut
 fidelis erga Regem esset , & Stratonicen hoc
 modo puniri , quod non subito divino prae-
 cepto obsecuta esset . Illa igitur primum
 modeste occultam retinebat aestuantem
 ignem , sed malo silentium superante aper-
 te dolebat , diemque lugebat amoris , atque
 Combabum vocabat , cum ipsi Combabus
 pro omnibus esset . Tandem non potens
 amorj amplius resistere , quaerebat quomo-
 do cum honeste ipsi posset patefacere . Nam-
 que neque alicui manifestum facere fidebat ,
 & sola Combabo declamare non audebat .
 Cum igitur varia animo volveret , tandem
 hoc statuit , ut cum multum vini bibisset
 alloqueretur Combabum , vino etenim ser-
 monis libertatem concedi , & repulsam tunc
 temporis non prorsus non convenire ; nam
 quidquid ex eo procedat ignorantiae tribui
 solet . Ita igitur faciens , & ad genua eius
 prostrata , amorem suum narravit rogans ,
 ut aliquam sui miserationem haberet . Ve-
 rum

rum ille Reginam loquentem audiens minime libenter monebat, ut desisteret ab hac prava cogitatione, vinum obiiiciens. Tandem cum videret eam in proposito manere, minarique, si ille id negaret, fore, ut in semetipsam aliquod magnum malum optaretur, timens, ne id eveniret, narrato quidquid ante discessum fecisset, ut id esse revera crederet, fecit, ut ea videret. Stratonice, viso, quod neque cogitasset, neque voluisset umquam, ita furorem cohibuit, (non tamen amoris oblita, verum pristinae eius consuetudine continuo usa est) ut tamen ex amore imperfecto solatium caperet. Qui amor inter Reginam, & Combabum, cum ad Regis aures per multos allatus esset, qui ad Hierapolis civitatem proficiscebantur, ille animo summopere motus Combabum ab imperfecto opere domum revocavit, qui cum revocationis praeceptum accepisset, laetus reversus est, cum domi reliquisset, quod satis esset ad sui defensionem.

fensionem . Combabus reversus illico Regis
 iussu capitur , ligatur , & in carcerem tra-
 ditur . Inde cum Rex cum multis proceri-
 bus ; & aulicis esset , qui aderant , cum
 Rex Combabo Reginam custodiendam , &
 regendam , eaque omnia , quae ad eam pro-
 fectionem pertinebant , dederat , iussit , ut
 ad se duceretur , eoque increpato , obiiciens
 factum esse adulterum , & impudicum , fidem
 datam conquerens , amicitiamque viola-
 tam , dicebat tria ab ipso esse peccata , cum
 factus esset adulter , fidei violator , & impius
 erga Deum , in cuius ministerio haec per-
 petrasset facinora . Multi ex iis , qui ade-
 rant , testabantur vidisse ambos lascivæ admo-
 dum una esse , tandem ad eam sententiam
 omnes convenere , ut Combabus supplicio
 afficeretur veluti homo , qui morte digna
 commisisset . Ille tunc temporis stabat nil
 dicens , verum cum vidit se duci ad mor-
 tem , loqui coepit thesaurum suum petens ,
 dicensque Regem in eum saevire , non quod
 ali-

aliquid mali a se commissum esset, neque quod iniuriam aliquam ipsi intulisset, sed quod cuperet sua facere, quae apud eum in discessu custodienda reliquerat. Rex, hoc audito, statim ad se eum vocavit, cui Com-
babi vas dederat, eoque ad se allato, Com-
babo mandavit, ut id aperiret, quod cum ille fecisset, viderunt omnes, quae in eo celabantur, ipseque ostendit contra, quod passus esset, dicens: Rex, cum tu mihi iniunxisses, ut ad hoc iter me accingerem, taliaque, qualia evenere, timerem, invitus proficiscebar, sed coactus, hoc, quod vi-
des, ut servus domino fidus feci, rem tibi bonam, mihi infelicem, cumque sim, qua-
lis sum, tamquam iniustus, & iniquus homo damnor. Seleucus haec summo opere mira-
tus, brachia collo iniecit, & flens dice-
bat, male ipsum fecisse, quod solus ex omnibus hominibus tam saevus in se fue-
rit, quae nec illum pati, nec se videre decebat, sed cum ita iniqua fors voluerit,
pri-

primum velle iniquos accusatores morte multari, illumque multis, & pretiosis donis remunerari, auro, & argento multo donatum, Assyriis vestibus, & regiis equis. Quotiescumque Combabus vellet ad se venire, neminem illi clausurum ostium, vel si cum uxore iaceret. Haec dixit Rex, & ingenui Combabi fidem omnibus notam fecit. Legitur de Attio Navio, ipsum, cum aetate puerili esset, obscuro loco natum pascere solitum sues, quorum unum amisit, quare votum vovit, si reperisset, donaturum se Deo uvam, quae maior esset in horto: Porcum reperit, versusque ad meridiem in medio horto eum in quatuor partes divisit, quarum cum tres avibus coopertae essent, in quarta, quae in divisione reliqua erat, reperta est uva mirae magnitudinis. Quod cum in iis regionibus palam factum esset, propinqui omnes ad eum concurrebant consilii causa. Fuit id tanto ei nomini, & gloriae, ut Tarquinus

nus Rex Romanorum eum ad se vocaret, eiusque scientiam experiri volens dixit: Est mihi nescio. quid in animo; quod faciam, vide tu proinde tua arte, an possibile sit per me id fieri. Ipse, consultis avibus, visoque, quid significarent, respondit posse fieri. Cui Rex, vide, dicit, quo in errore verferis hac tua arte; volebam ego excidere saxum novacula, danque cotem, & novaculam dixit, cape, & fac, quod aves tibi posse fieri nuntiant. Dicunt Scriptores eum utraque re, Rege praesente, accepta, facile novacula saxum abscidisse. Narrat M. Varro in Trallensi civitate, cum quaereretur, quis esset futurus exitus belli, quod per multos annos gessit Magnus Mithridates cum populo Romano, populum repertum esse, qui, Mercurii simulacro in aquis viso, praedixit omnia futura eius belli centum sexaginta versibus. Quid dicam de Caelo pluuisse sanguinem, carnem, lac, lanam, in

in aere visas turmas ordinatas bella gerere,
& alia multa portenta ? Certe non est cre-
dendum alios , quam Daemones , fuisse
auctores .

SYLLO-

SYLLOGE EPISTOLARUM
VARIORUM SCRIPTORUM

NIMIRUM

Francisci Petrarchae , Nicolai Estensis ,
Basilii Parmensis , Leonardi Arretini ,
Antonii Augustinii , & Latini
Latinii

QUAE EX DIVERSIS MSS. CODD.

NUNC PRIMUM PRODEUNT.

IOH. BAPTISTAE MONTECATINO

PATRITIO LUCENSI NOBILISSIMO

I. L. B.

Nisi Bottinius Praesul noster amplissimus, Civisque tuus generosissimus certiore saepe me fecisset, te a molesta acgritudine tandem penitus convalescere, anceps haecenus inter spem, timoremque, MONTECATINE dulcissime, de tam caro capite fluctuarem. Tanto adhuc tempore me litteris tuis carere inhumaniter voluisti, ut de tua in me benevolentia, ac voluntate quasi dubitarem, nisi prius innumerabilibus argumentis ipsam confirmasses, omnemque scrupulum ex animo nostro exemisses. Liceat ergo mihi te publice laudare, & quasi excutere, atque quoniam litterae ad te meae satis non fuerunt, ut diuturnum nimis, molestissimumque silentium abrumpere, alienas, & quidem ab hominibus doctissimis exaratas experiamur. Haec igitur Epistolarum Sylloge tua sit, ac nomine tuo, Apollini Musisque caro, insignita in Anecdotis nostris prodeat, eoque libentius, quod aliquot novas, quae tuam diligentiam effugerunt, Epistolas profert Antonii Augustini Episcopi doctissimi, ad cuius opera ornanda, ac typis edenda tanto cum nitore, & elegantia in Republica tua, praeteritis annis adlaborasti. Augustinianas Epistolas una cum duabus Latini Latini ad Augustinum, quas frustra exquiras etiam in Latini ipsius Operum Voluminibus duobus, quae Romae edidit ann. MDCLX.

Tom. II.

T

Domi.

Dominicus Magrius Melitensis, Viterbiensis Ecclesiae
 Canonicus Theologus, ex Vaticano Codice excerptas
 nobis liberaliter communicavit Petrus Franciscus Fog-
 ginius Theologus eruditissimus, quem honoris causa
 nominamus. Hæc attamen præcedet Epistola Fran-
 cisci Petrarchæ ad Marchionem Nicolaum Essensem,
 ipsiusque Marchionis responsio, quas ne pote nondum
 editas, aliquot ab hinc annis ex ditissima Lipsiensis
 urbis Bibliotheca egomet exscripsi, celeberrimo di-
 ctante Masiovio. Basnii Parmensis Poetæ leges hic
 etiam Epistolam ad nescio quem Robertum Arimi-
 nensem, fortasse ad Robertum Ursium Iurisperitum,
 ac Poetam, quæ acerrime Porcellium Græcarum lit-
 terarum expertem Basnii perstringit, immo pun-
 git, ac mordet. Quæ de hac Epistola præfatus est,
 quasque adnotationes eidem apposuit Hieronymus Fer-
 rins Polyhistor celeberrimus, lectionem tuam, suffra-
 giumque merentur. Epistolam Leonardi Arretini Flo-
 rentinae Reipublicæ nomine ad Venetorum Ducem
 denique nobis ex suo Ms. Codice excerptam concessit
 Cortonensis Patricius Reginaldus Sellarius, cuius do-
 ctissimam, eruditionemque sola humanitas superat. Hæc
 desideratur siquidem in postrema Florentina Leonardi
 nostri Epistolarum editione, quam anno MDCCXXII.
 peractam nosse. Verum quid plura tibi homini do-
 ctissimo, totiusque litterariæ historiæ peritissimo?
 Vale igitur, tecumque valeat Nicolaus frater Reipu-
 blicæ vestrae decus, eiusque uxor Catharina Lucensium
 Matronarum, ac familiae Montecatinae, Bonvisiaeque
 singulare ornamentum, & honor.

Dabam Romæ XII. Kal. Decembriæ MDCCCLXXIII.

I.
E P I S T O L A
DOMINI FRANCISCI PETRARCHAE
FLORENTINI POETAE

*In qua impropere fortunae,
propter obitum amicorum.*

EU mihi duro, & nimium
vivaci! En ego infelix, & si-
nistro natus fidere in hac mi-
sera, ac fugaci vita tamdiu
ideo reservatus sum, ut laetum, ac dulce
nihil sentiam. Tristitia, & amara eventu per-
patior. Ad haec solum vivo, ut quotidie
dominorum, quotidie amicorum mortes au-
diam, utque ait Sathirius, multis in lucti-
bus, atque perpetuo moerore, & nigra veste
senescam. Per omnem vitam flendo fatiga-
tus nullius hominis deinceps mortem flere
decreveram, idque professioni meae debi-
tum, & aetati rebar. Sed nimis ad vivum
tangit dolor. Heu, mi Domine, amissimus,

T 2

imo

imo praemissimus, vos fratrem amantissimum, atque optimum, ego dominum mitissimum, qui nullis omnino ex meritis meis, sed sola nobilitate animi me ut noscere, sic amare dudum coeperat, nec tantum amare, sed colere, ut ego ipse & gauderem vehementissime, ac mirarer non minus, unde illa tanta dilectio, tantaque venerationis in tanta staturae, atque aetatis imparitate. Solet enim aetas illa hanc fugere, vel horrescere, ille vero, non ita memini, nec umquam obliviscar, nec oblivisci debeo, ut hoc ipso anno dum Romam petens casu illo terribili retardatus apud vos, quo me fors mea in haec saltem pluenta detulerat, qui mei curam, non quasi alienigenae parvi hominis, sed ut magni cuiuspiam viri vestro de sanguine, suscepistis, dura, & gravi, &, ut publice creditum fuit, ultima aegritudine laborantem. Quibus sermonibus, qua pietate, quo vultu per singulos dies ter, ac quater ad me visendum illa felix, & benedicta anima veniebat, quas mihi

mihi assidue consolationes, quas oblectationes, quae lenimenta doloris afferebat, voce illa humili, ac benigna, ut prae gaudio, & suae admiratione virtutis meum ipsum incommodum vix sentirem. Sileo e longinquo salutationes amicissimas, sileo nuntios cum muneribus, & munitis omne vitcentibus suavissimis, & honorificentissimis litteris ad me missis, quod est summum, sileo floridum adolescentem moribundo sic altare seniculo. Heu mihi non credebam, nec credibile erat, ipsum ante me mori debere, nec accidere potuisset, si quis esset ordo rerum humanus. Accidit autem, quia hic ordo nullus est, nulla stabilis, ac certa iucunditas, sed confusio, & labor, ac dolor, & gemitus, a quibus nulla altitudo, nulla sublimitas se abscondit. Damnum quidem vestrum, nostrumque omnium, qui vos, illumque dileximus, neque dissimile; nam vobis immineo. Magnumque profecto, rarumque, & eximium vitae decus, ac solatium ad tempus amisimus, quod non flere

etiam ad tempus, & desiderare non possumus. Sunt tamen & magnis inventa remedia, de quibus agere non brevis epistolae, sed libri materia sit, ingentis. Unum hoc pro temporis brevitate sufficiat. Siquidem pro nobis dolemus, occurrit Ciceronianum illud: *Suis incommadis graviter angī, non amicum, sed se ipsum amantis est*. Si autem propter illum non frustra est, non solum quia irreparabilis est eventus, sed etiam quia faustus utique est. Audebo enim dicere, quod unum credo, quia fratri vestro nihil mali, imo multum boni acciderit. Omnes enim oculi mei illum anxie requirunt, illi tamen procul dubio bene est, cui nobilis animus, cui mitis, & innocens vita fuit, ut sperari de eo aliud non possit. Nunc ille, qui oculis hominum mori visus est, imo nunc vivere incipit. Haec enim, ut sapientibus placet, quae dicitur vita, mors est. Vivit, inquam, & cum Creatore suo, cumque Angelis, ac Beatis, Sanctorum omnium spiritibus laetum habet, & tranquillum

quillum eventum, ereptus mundi periculis,
 & lufibus fortunae, neque ſi reditus pateret,
 reverti vellent. Gaudet enim permutaſſe,
 cum requie laborem, cum ſecuritate formi-
 dinem, cum felicitate miſeriam. Nam licet
 tum imbecillis erat, felix videtur, verum-
 tamen hic nemo felix, ut Deo viſum eſt.
 Felix ergo ille, nos miſeri, dum hic ſumus.
Quocirca moerere hoc eius eventu, vereor,
ut apud Ciceronem ait Laelius, ne invidi
magis, quam amici ſit. Et ille quidem
 nunc, ut mea fert opinio, recordatur veſtri,
 ſuorumque omnium. In quibus quia ita ſibi
 placuit, ego me numero. Sed in primis ta-
 lem, tantumque germanum, quem ſemper
 vivens dilexit; eo nunc amat ardentius, quo
 aeterno propinquior eſt amori. Non ſumus
 enim, Deo gratias, de illorum grege, qui
 putant animas cum corporibus interire. In
 noſtra igitur, & amicorum morte immorta-
 les animae, & reſurrectio corporum nos ſo-
 lantur; quarum prima conſolatio Philoſophis
 fuit, altera nobis eſt ſolis, de quibus ſi in-

quietem, atque ardorem animi sequi velim, longus ero, sed non possum, quia vires mihi corporeae nullae sunt. Neque enim postquam a vobis discessi, ullus mihi dies sine morbis, & languoribus actus est; itaque vix hoc scripsi. Confido autem de sapientia, ac magnitudine animi vestri, quod & hunc casum, quo nullus iam nobis acerbior evenire potest, & humana omnia invicta mente tolerabitis, & ingentem sensibus tristitiam lenientes insita virtute voluntatem vestram in omnibus divinae conformabitis voluntati, & cogitabitis caelestem providentiam, a qua tam multa, & tam grandia recepistis, vobis hoc nunc, licet amarum gustu, bonum tamen, & consideratis mundi malis, salutiferum forsitan, & optabile tribuisse. Hoc vobis manu tremula, humentibusque oculis scripsi, cum hac ipsa hora ad me rumor moestissimus supervenisset, ita ego aeger, tristis, desolatus solari alios nitor. Proinde futandae sunt lacrimae, comprimenda suspiria, calcandus dolor. Hoc excellen-
tiam

cliam vestram decet, quae si vera est, nihil illi arduum videri debet. Positi estis in altum; o Principes; ac terrarum Domini, ut exemplo aliis sitis. Vos oculi omnium intuentur, omnes aures audiunt, omnes linguae de vobis loquuntur, omnes actus vestri, & verba pensantur. Enitendum summo vobis est studio, ut nihil plebeium sentiat, nihil vulgare loquamini, sed magnifica omnia, & excelsa. Nec vos ullis impulsibus fortuna deiciat, nec inclinet quidem, quae in vos, quo maiores estis, eo saepe maiori accingitur apparatus. Frustra hoc inter homines fastigium possidetis, nisi sereniores, & alacriores ceteris hominibus animos habeatis. Laboriosum fateor, sed vera gloria, & magnus honor sine magno labore non acquiritur. Hic loquendi ultimum, & dolendi finem facio; sperans vos, quod poscitur, sponte facturos, utque ita sit, affusus ego, & omnes, qui vestrum nomen diligimus, observamus. Christus omnipotens vos soletur, & conservet in gratia sua,

sua . Scripta Arquadae quinto Augusti ;
mane .

Devotus vester Franciscus Petrarcha
cum recommendatione .

II.

R E S P O N S I O

MARCHIONIS NICOLAI ESTENSIS

AD LITTERAS SUPERIORES

*Scripta per Antonium Rovenium de Parma
eius Cancellarium .*

ANxia mens variis emixta doloribus ob
casum miserabilem dilectissimi fratris
nostri litteris vestris est in talibus lenita do-
loribus , ut difficile existimemus , potuisse
sic aliunde solari , quibus vulnus apertum
medicamine vestrae benignitatis potissime
solidatur . Et quamquam disposita essent
paullatim refrigeria auctoritate flebili cordi
nostro , praevalerunt saepe fraternae com-
passionis angustiae , adeoque abdicatis con-
solationibus quibuscumque , insidias percu-
tientis

tientis aculei vix valuimus sufferre . Et ni-
 mirum , prout distinctio vestra novit , super-
 venit tandem salutaris epistola , in qua specu-
 lamur , & legimus scripta vestra , & affectio-
 nem praecipuam , quam ad nostrum fratrem
 semper habuistis . Inspicimus personae ve-
 strae avidum , & de fama vestri nominis
 philocaptum . Tandem vestris volentes hor-
 tationibus adhaerere , Deo gratias referimus ,
 qui pro libito aufert , quod tribuit , & sic
 eius acquiescimus voluntati ; hic parentes ,
 fratresque praemisit , & nos recipiet , cum
 placebit . Vestrarum passionum , quas sic
 continuatas assecitis , in nostris visceribus
 suscipientes taedium , & gravamen , & quam-
 vis luctu sit animus noster oppressus , non
 propterea omittere volumus vos hortari , ut
 dies vestros ex diversitatibus occurrentium
 minuere non velitis , sed vitam incolumem
 reservare , iucundam toti mundo .

Nicolaus Estensis Marchio .

III.

BASINIUS PARMENSIS

ROBERTO (a) ARIMINENSI

SAL. D. PLURIMAM.

Gratissimae mihi tuae fuerunt litterae, quibus a me maiorem in modum petebas, ut quaedam dissensionum inter me, & vesanum illum Poetam fugiendum Porcellium, vel potius porcum causa fuisset, tibi significarem. Paucis igitur verbis rem omnem a principio enarrabimus. Porcellius apud

(a) Robertus, ad quem Epistola, Ursius sine dubio, Inreconsultus, Poeta, & Historicus, quando de Vulturio, siue Vulturio suspicari non possumus, quo in primis agente, Porcellius locum dicitur apud Sigismundum obtinuisse. Multa Ursii circumferuntur sarmina tum edita, tum manuscripta, in quibus si non excellit, naturam satis ido-

neam ad Poesim praeferret. Elegantior in Commentario, quod de obsidione Tiphernatum scripsit, cui non solum interfuit, sed praefuit nomine Praetorio. Exiit primum an. MDXXXVIII. Iterum Mannii viri laboriosi, ac eruditi opera, et in Volumine, quo rerum Italicarum Scriptores sup-

apud (a) Regem meum meo , & Valturii (b)
favore locum tandem obtinuit , ibique pue-
rilia quaedam , & censura gravi dignissima
scriptitavit ; quae cum ego bis , & ter emen-
dasssem , non divino , nec quo Poetae so-
lent , sed verissimo furore ad maxima exa-
gita-

(a) *Eo saeculi xv. & xvi. Scriptores , sive assentationis , sive nimiae Latiorum imita-
tionis causa venere , ut Di-
vos , non modo Reges , Princi-
pes appellaverint suos . Quod
primum impietatis aliquid sa-
pit ; alterum a veritate abso-
lutum , & alienum . Isottaei
Libri inscriptionibus eiusmodi
pleni , quodque magis mirere ,
nummi non solum in honorem
Malatestii , & Isottae , sed
templum ipsum ea superstitione
conspurcatum . D. MALA-
TESTAE pluribus in locis .*

*D. ISOTTAE SACRVM legimus
in tumulo . Ita Ferrariae in
Turri marmorea ad Aedis ma-
ximae sane pulcherrimae , ne-
que parem habitura , si ad sa-
stigium ducta : DIVO . HERCV-
LE . SECVND. IMPERANTE .
Haec , aliaque id genus su-
perstitiosa illuc , unde malum
pedem tulerant , abiere , ca-
vendumque , ne temporum ca-
lamitate umquam referant .*

(b) *De Valturio satis erit
asserere Epigramma . quod in
tumulo incisum :*

D. O. M. QVE

ROBERTI. VALTVRII. QVI. DE. RE. MILITARI. XII. LIBRIS. AD. SI-
GISMVNDVM

PAN. MAL. ACCVRATISIME. SCRIPSIT. ROBERTO. MAL. FILIO
COMITATE. INSIGNI. FACVNDIA. ATQVE. FIDE. CHARVS. EX-
TITIT. PANDVLFVS. MAL

ROBERTI. F. SIGIS. NEPOS. ADHVC. IMPVRES. OFFICII. ME-
MOR. HOC. MONVMENTO

B. M. OSSA. CONDI. IVSSIT. VIX. AN. LXX. M. VI. D. XVI

gitatus est iurgia ; quippe qui graecum me ignorare , & latinum inculcare omnibus in locis praedicaret , cum laniis , cum coquis , cum factoribus , cum laenonibus , quorum domi maximam habet copiam , de me verba faceret . Non potui ulterius impudentissimam eius perferre audaciam ; itaque versus eius malos , incompósitos , ac male tornatos incudi esse reddendos publice , & in Sismundea arce ei demonstravi , quos versus paullo post tibi referam : quam rem ille adeo aegre tulit (quoniam magna inter molles concordia) ut Senecae , five potius Secae (a) illi sceleratissimo homini strictissimo foedere se se coniungeret ; in meque coniuratione confestim facta ad Regem (idque clam me) uterque se contulit , ibique homini latino graecis non opus esse litteris perditissima confidentia praedicabant ; idque omne tempus , quod ego in his consumplissem , me omnino perdidisse clamitabant .

Quae

(a) *Locum non intelligo , quam didici . Quid si legamus nec quid Seca sit Latinis , um- Sica ?*

Quae cum ego accepissem, ambos una conveni : dixi me probaturum linguam latinam sine graeca perfecte sciri non posse : illi se defensuros pollicentur . Scripsi versus non multos , quibus facillime ostendi sine graecis latina perfecte sciri non posse ; non ad propositum ullum , sed ut fallaciis , ac dolo , quando doctrina , & virtute non poterant , contenderent , linguam latinam graecae antepone re conati sunt ; quasi ego graecam , quam latinam , laudassem magis , ac meos versus non vidissent , in quibus hi sunt . Haud equidem invideo nostrae pulcherrimae linguae verba , sonosque graves , numerumque , aut tersa latinus nomina , nec graecam cupio praeponere nostrae : sed sine Graecorum auxilio Romana valere non multum semper docui , semperque docebo . Vides igitur , quid de latina dixerim lingua , cui me adversarium esse dixerunt : quasi ego Graecus homo , ac non Romanus essem , idest Parmensis : quam civitatem fidelissimam Romanorum coloniam fuisse , Cicero ipse

ipse scribit (a) . Scripserunt itaque in me-
 fatyras , sed Seneca primo : deinde Porcel-
 lius . Senecae errores , quos in satyra fecit
 sua , primum , postea Porcellii quamquam
 non omnia , sed quaedam errata tibi refe-
 ram . Ac primo quidem de Senecae errori-
 bus dicendum videtur : quamquam profecto ,
 si eius omnes errores perscribere vellem ,
 repetere opus mihi esset totam illam eius
 stercoream satyram . Primus eius versus ma-
 lus est hic : *Non opus aoniis , non usus Apol-
 line Delpho* ; en qui se esse primum omnium
 gloriatur grammaticorum : qui Delpho di-
 xit pro Delphico (b) . O dementissimum

Poe-

(a) *Parmensium meminit Cicero in Philipp. iv. C. iul. , quos optimos viros , honestissi-
 mosque homines maxima cum auctoritate Ordinis Senatorii , Populi-
 que Romani dignitate coniunctos ait . Parmam dire-
 ptam scribit Pollio ad Fam. l. x. ep. xxxiii. Cicero memo-
 rat tamquam Reipublicae stu-
 diosissimam l. xii. ep. v. Nihil
 vero de Colonia , quam si-*

mus cum Mutina constitutam Q. Fabio Labrone , M. Claudio Marcello Cos. an. ab U. C. dlxxi. M. Aemilio Lepido , T. Aemilio Caro , L. Quinctio Crispino , III. Viris deducantibus .

(b) *Eadem in voce peccatum a Scriptore non indiferte memini me legisse . Sannazarus stat a Camerte , qui Elegia xl. l. ii. cecinit :*

Iamque Panhormitae lusus .

Nec

Poetam, o litterarum ignorantissimum gram-
maticum ! Haecine te docuerunt Romani
illi, quos sine Graecis latinas litteras intel-
ligere posse putasti ? Alius versus Senecae
hic omnino mendosissimus est : *aut lucos
lustrare alacres, dulcemque Panormi*. In
hoc aperte ostendit se ignorantissimum grae-
carum esse litterarum, qui Panormi brevi
prima protulerit syllaba, cum omnino ea
longa sit. *Pan* enim ea gratia circumflecti-
tur, quoniam ipsa longa est. Alius locus est
in eius satyra, qui nullo tolerari potest pacto.
Est autem hic : *cur vos pia turba cavete, ne
nimium faciles ad inania vota ruatis*. Cur
Tom. II. V cave.

Nec aliter se habent versus re-
lati in vita Guelmi II. stilo
caudido, nitidoque scripta,
ab eruditissimo Antistite Mon-
tisregalis Francisco Testa,
quem nunc fati abreptum
dolemus, ad pag. 262. in
animadversionibus :

Moenibus ipsa licet fuerim
fundata Panormi,
Regalis Montis debita iura
colo,

qui versus auctorem censent
Antonium Vinitianum; quem
admodum coram significavit
Carolus Castellius, Vir & ge-
nere, & instituto, & doctri-
na nobilissimus. Quid plura ?
Veteres ita usi sunt prima Pa-
normi syllaba :

Tergemino venit numero se-
cunda Panormi.
Sil. lib. 14. v. 262.

cavete enim non dicimus : *cur* enim dictio haec interrogative , aut infinite tantum ponitur ; quorum neutrum incertum cum sit , imperativo modo certissimo iungi potest , quod fanaticus , sceleratissimusque senex ignoravit . Sunt alia per multa , quae coram tibi aliquando exponentur . Nunc ad Porcellii senis delirantissimi errata devenio ; quae quot sint , quae Polymnia satis umquam explicare possit ? Non mihi si centum linguae sint , oraque centum : pauca tamen pro tempore tibi referam . Primus Porcellii malus versus est hic : *Basilus* (a) *hanc heresim*

(a) De *Basini* praenomine haec fere ad nos *Paciandus* , *Vir eruditionis summae* , *Italo usus sermone* , qui latino aequè potuisset , *Venit in mentem mirari* , *Paulum Cortesum* ; qui aetate non multum abest a *Basino* , nisi forte aequalem volumus , in *Dialogo de hominibus doctis* *Iohannem* appellasse (p. 35 .) . Qui de patriis rebus egerunt , *Franciscus Carpesianus* , *Odoardus Herbicus* ,

Ranctius Pichius , postque eos quotquot *Poetae* mentionem fecerunt , eo nunquam praenomine donarunt , sed *Basinum* de *Basiniis* , ut tum *barbare* loquebantur , dixerunt . Primus , qui occurrat proprie *Basinum* nominans , est *Innocentius Baldus Bononiensis Carmelita* in *Oratione habita Parmae Comitiorum caussa* . an. MDLXXXVII . , qui litteram : ab re duplicaverit . Is de

resim iacit, & mala semina primus. Heresim, quod verbum per ae diphthongon scribitur, brevi prima protulit syllaba. Hoc autem propter ignorantiam graecarum fecit litterarum. Pessimus praeterea est hic ver-
sus: *Ne videre igitur Romanae gentis,*
& artis ignarus, graecis misce (a) latina,
V. 201. pro-

de Parmensibus viris excellen-
tibus agens Bassinium de Bassi-
niis appellat. Illud quoque
magis mirandum Iosiam Simle-
rium in Epitome Bibliothecae
Gesnerianae tres inepte Basi-
nios fingere. Bassinium Poe-
tam, Bassinium Parmensem,
Bassilius. Bassilius nonnullis
in Codicibus dicitur, sed per-
peram. Pace viri tanti, qui
amice mecum multa alia com-
municavit de Bassinio, quibus
utemur, si Deus sinerit, in
Astronomicorum libris illu-
strandis, ego crediderim Basi-
lium esse vere, quod Basi-
nium nomen praetulerit. Si
enim seorsus fuisset, haud Basi-
nius inultum reliquisset, qui-
que Porcellium Poetam minime
contemnendum tam male ha-

bet, in ipso praenomine er-
rantem suo haud aequo animo
tulisset. Verum alio die, uti
atebant Romani.

(a) Porcellius versus di-
mensus videtur non ad Lati-
norum normam, sed ad au-
rium unum unicum concen-
tum. Quas ut in Oratione
solitiore iudices probos habea-
mus, non ita aequas, & re-
ctas experimur in carmine,
in quo & Poetarum usus, &
Grammaticorum legibus mul-
tum tribuendum. Quas leges
qui tollere memoria nostra vo-
lunt, aut nihil vident, aut
eo vident oculo, quo Porcel-
lius Bassinianus, ad quem nos
amandabimus. Praestat tamen
dicere in libris suis emendatio-
nem fuisse. Liberior interdum

probo . Misce , quod omnino longa est ultima , brevi protulit syllaba . Alius praeterea mendosissimus est hic versus : Nil puto divina dignius Aeneide . Aeneide enim , cuius antepenuitima longa est , syllaba brevi protulit . Est enim H , & AINHS scribitur , quod Ovidius , & Statius apertissime declarat , quorum alter dicit : Et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor : Contulit in tyrios arma , virumque thoros ; alter vero : Vive , precor , nec tu divina Aeneida tenta . Alius Porcellii mendosissimus versus : Si quis Heliconios regio^(sic) subduxerit haustus , Iudicio certe fallitur ille meo ; Heliconios enim verbum hoc male posuit , ita ut in solo verbo duos faceret barbarissimos . Hic praeterea est pessimus : Hyeronime , uberibus dulcis
alu-

in producendis , quae brevi terminantur . Aliquot etiam peccat syllabas pag. 22. b :

Utile consilium pro tempore praestes honesto ,

Et pag. 67. a :

Illicet accinctus labentem fulcis amicum .

Sed multis sane praeclaris vitis illa satis compensat , aliumque ut habeamus facit , quam Basinius maledice nimis fortasse vendicat ,

alumne meis ; Hieronymus enim , quod etiam barbarus homo male scripsit , brevi prima , & secunda est syllaba . Est praeterea hic malus : *Et Flacco similis scribis aonio* . In verbo hoc *aonio* duo sunt barbarissimi . Item hic mendosus : *Fontis Heliconii pectore ducta tuo* . Item hic mendosus : *Pectore Hyeronimi sint , precor , ista mei* . Item hic mendosus : *Grammata qui nescit , quomodo rhetoricus ?* Haec quoque mala e grammatica : *Ut duce me extremos sua gesta* (a) *ferantur ad Indos ;* nam & *sua* hoc modo non ponitur , & *gesta* hoc pacto non dicimus , sed res gestae , bella gesta , & huiusmodi . Possem ego infinitos tibi memorare pessimos boni viri illius versus ; sed non est mihi tantum ocii . Mitto compositionem ,

V 3

(a) Si quo Basinius tempore scripserat : excellentium Virorum vitae ab Aemilio Probo , ut tum ferebatur , revera a Cornelio Nepote purissime scriptae , fuissent in manibus , non ita confidenter adversa-

rium suum damnaasset . In Dactame enim C. 1: Obscuriora sunt eius gesta pleraque . Non improprie igitur Porcellius pag. 67. a :

Hoc gestis unum , Rex aiamose , ruis .

tionem , ac versuum sonoritatem (a) . Audi
tamen hunc , quaelo : *Grammaticos , Logi-
cos ; Medicos , Iurisque peritos ;* nonne tibi
videtur hic versus esse Alexandri , sed non
Macedonis ? Haec sunt , quae in me scri-
pserunt levissimi nebulones . Crediderunt
fortasse voce sua illa acerbissima , ac raucis-
sima deos omnes , tamquam Typhoeus ille
vastissimus , in Aegyptum usque profugare .
Vides itaque , mi Roberte (b) , quam parum
sine

(a) *Ursum in Graecis aut
parum , aut nihil valuisse . tes-
tes illius versus ad Petrum
Andream Bassium Ferrariem-
sem , qui & ipse Poeta . &
Boccatii Theseidem exposuit :*

*Nil mihi cum Graecis ; libros
mihi mitte Latinos :*

*Sub nostris dulces novimus
esse favos .*

*Retulit in Poetis suis Lanci-
lortius , qui Bassii etiam me-
minit in Colotio , opere erudi-
tionis pleno pag. 51 .*

(b) *Nollem vox barbara
sonoritatem , in barbarum ho-
minem dum invehitur , exci-
disset Easino , quod etiam do-*

*lendum de ceteris certe qui-
dem minus latine usurpato .
& de verbo profugare . Ut
enim fugare latine dicatur ,
non puto illud fieri , ut profu-
gare item dicere liceat . Qua-
re Porcellius , si vir fuisset ,
poterat inimicum armis ipse
suis confodere . Graeca mul-
tum iuvant : sed nolim eorum
arrogantiam imitentur non-
nulli , qui nationis superbissi-
mae fastum securi praeter
Graeciae spes nil nisi barba-
rum putant , barbarosque ha-
bent omnes , qui cum iis grae-
cari non didicerint . Malum ,
fatemur , graece ne scire , lon-*

sine graecis latinae valeant litterae ; scilicet eos graecarum ignaros , tamquam ignavissimos fucos ad aliena pendentes pabula , vel in minimis ostendi apertissime erravisse . Hoc unum habent refugium , ut credi ipsi volunt , graecae linguae latina anteponunt ; & quid dicant nesciunt . Ἐκαστος γὰρ κρίνεται καλῶς , ὃ γνώσκει . Si quis igitur bene iudicat , quae novit , quid tu , homo audacissime , quae non nosti iudicas ? Unum praeterea mihi obiiciunt , quod videlicet nihil emolumenti , nihil laudis graecae mihi attulerunt litterae : qua in re certe falluntur . Nam & benevolentiam tanti principis , quantus hic meus est , & agrum pulcherrimum , & villam amoenissimam mihi compararunt ; quibus illi famelici (a) parasiti indigent ; qui vestes militares , tamquam pueri induti senes dementissimi omnibus risum praebent .

V. 4

Sed

ge peius graecis tinctos litteris latina ignorare : quod Graeculorum scripta non raro declarant .

(a) Famelicus Porcellianus

vere dictum existimo . Certa magna in rerum omnium inopia senior vixit . Lege sis , quae attulit Zenius sub finem e Porcellii ad Fuscarinum litteris .

Sed de moribus tacendum est: peteret enim hoc plus temporis, atque olei plus. Audivisti igitur dissensionum inter nos novarum, quae causa fuerit, Roberte humanissime; illos autem tanti facio, ut plura ego eorum exemplaria scriptorum, quam ipsimet, qui ea scripserunt, emiserim, atque doctis hominibus patefecerim: itaque librario non indigent. Vale, & Astronomica mea a me nuper edita, quae noster Paullus (a) Saxo-ferratenſis habet, perlege; a te enim, quid de eo opere videatur, scire percipio. Vale iterum. Arimini die Octobris xxvii.

IV.

(a) Quis fuerit iste Paullus, nondum comperi. Dies adscripta Octobris xxvii. non satis latine; aetas desideratur. Certe si in Arce Simundae, orta dissensionis causa post annum MCCCCXVI., quo tempore Arx constituta, ut ex iis, quae inscripta marmore supra portam anteriorem sunt, licet intelligere. Vellem, inquam, annum ad-

scriptum. Constaret enim de tempore, quo Astronomica edita; poema longe nobile, quodque ut exeat, curabimus, ac tum fusius de Basinio. Inter ea habet, quae hominis tumulum distinguunt, qui ordine primus in exteriori Templi latere, quod Arimini Sigismundus magnificentissime excitavit:

BASINII . PARMENSIS . POETAE

D. SIGISMYNDI . PANDULFI . MAL. PANDULFI . F

TEMPESTATE . VITA . FUNCTI . CONDITA

AUC. SVNT . OSSA

IV.

EPISTOLA

*Transmissa ab Illustrissimis DD. Dominis
Prioribus Artium Communis Florentiae
Duci Venetiarum*

PER LEONARDUM ARRETINUM.

Illustrissime, atque Egregie Domine,
Amice Carissime.

Quum per effectum operis manifeste
deprehenditur, neque inimicis, ne-
que amicis nostris placere, ut Luca-
na Civitas in potestatem Florentini populi
deveniret, decrevimus contra illam amplius
non pugnare, sed nos retrahere a certamini-
bus, & contemptionibus illis, in quibus,
uti vere dixerimus, a sociis quidem deser-
tos, ac destitutos, ab hostibus vero totis
viribus impugnari cernebamus. Itaque de-
posito contra Lucenses bello, amicos, & be-
nevolos, quantum in nobis erit, habere illos
quaeremus, ne in hac parte fatigare socios,
aut

aut eorum subsidia implorare compellamur .
Quae omnia talia sunt , ut salva fide , & honestate , & reservato iure foederis , quod vobiscum habemus , facere possumus . Haec igitur quantum ad nos . De Comite autem Francisco dolemus , non fuisse praestitam fidem iustis , ac rationabilibus suasionibus nostris , toties apud Vestram Celsitudinem proficuo , ac fideli animo iteratis . Dat. &c.

V.

ANTONIUS AUGUSTINUS

LATINO LATINIO SAL (a) .

GRata mihi fuit & commemoratio officiorum tuorum , quorum mihi perpetua haereat memoria necesse est , nisi ingratus esse velim , & excusatio intermissionis tuarum litterarum , quae me magis ad officium meum diligentius exsequendum , adhortatae fuissent , ut tanto , talique amico placerem , quam deterrerem , ullumve im-

(a) *Cod. Vatic. 6201. pag. 11.*

impedimentum afferrent . Quare si vivit apud te , ut scribis , nostrae benevolentiae recordatio , fac in hoc quoque appareat ; ut saepius ad me scribas , vel quidquid in buccam venerit . Nec tibi poterit deesse argumentum litterarum , cum Romae sis otiosus , & noscas , quam sis curiosus earum rerum , quae ad alicuius eruditionis genus attinent . Itaque , si quid novi , vel veterum tituli , vel libri , aut si quid recentes eruditi homines afferunt , aut excogitarunt , gratissimum mihi feceris , si me feceris certiore . Id quoque erit gratius , si addideris tuum , & Octavii nostri iudicium , quo plurimum valetis : sed haec ita tibi committo , si modo commodo tuo facere possis . Nos vero valemus , & urbanum desiderium hoc solatio consolamur , quod tu , tuique similes amici nondum me diligere desieritis . Ego id solum praestabo , ut non indignissimus iudicer amicitia vestra . Cura , ut valeas . Benavarra iv. Eidus Iun. M. D. LXVI.

VI.

ANTONIUS AUGUSTINUS

LATINO LATINIO SAL (a).

CUM ad manus meas venissent libri aliquot veteres, quos ex Italia attuleram, in quibus erant Crispi Sallustii Iugurthinum bellum, & pars Catilinae coniurationis, conferre coepi cum satis diligenti Aldina editione, ac delectatus varietate, non inutile esse putavi te huius rei facere certiore: ut cum omnia amicorum veteri proverbio communia esse oporteat, ne hac quidem parte sive delectationis, sive utilitatis priveris. Dices, tenui quodam, ac levi filo haec munera fuisse contexta: at ea tu quasi sudaria Sactaba ex Hiberis aliquo in pretio habebis. De Grucchiana, & Sigoniana contentione silentium tuum indicat, aquam tibi adhuc haerere. Audio Sirlettium Cardinalem nostrum in urbem reversum; id mihi tua de causa iucundissimum est.

(a) *Cod. Vatic. 6201, pag. 3.*

est. Si duo praeterea tales Roma tulisset,
non laboraremus. Tu nos ama, & vale.

xi. Kal. Quintil. MDLXVII. Ilerda (a).

VII.

ANTONIUS AUGUSTINUS

LATINO LATINIO SAL (b).

CUM litteris tuis iv. Kal. Sextilis datis,
quae mihi gratissimae fuerunt; titulum
cuiusdam monumenti accepi, & testimonia
περὶ τῆς συνάξεως; quae libenter legi. Ti-
tuli quidem permulta exempla habui, sed
hoc mihi quam emendatissimum visum est,
& cogitationes meas de veteri ratione scri-
bendi mirifice adiuvit; qua de re libet
nonnihil tecum per litteras colloqui, ut, si
quod erroris susceperim, possim facile, te
admonitore, resipiscere. Equidem, mi La-
tine, praeclare nobiscum actum esse existi-
mo, quod his temporibus nati simus, qui-
bus

(a) Latini responsum ha-
betur inter eius Opera edita
Romae Tom. II. pag. 126. &
ex eo anni designationem,
quae in Augustini epistola
desiderabatur, exeryimus.
(b) Cod. Vatic. 6204.
pag. 1.

bus omnes artes, & linguarum peritia reviviscant; cumque nostri maiores maximis tenebris obruerentur, tum in aliis rebus, tum in hac ipsa dicendi, scribendique facultate, non possum non his temporibus gratulari, quibus perspectum est, ac cognitum, non alios recte latina lingua uti, quam eos, qui Ciceronis tempore vixerunt, quique ad Ciceronis imitationem se totos composuerunt: quorum hodie licet in re praeclara pauci principatum obtinent, tamen magna frequentia est eorum praesertim, qui hac ratione usi bene latina lingua utantur: sed illud unum mihi videtur nondum fuisse affectos, quemadmodum singulae litterae, ac syllabae proferri, ac scribi debeant: & de pronuntiatione alias; nunc paucis de scribendi ratione attingam. Non dubium est, quin eisdem Tullianis temporibus, quibus latina lingua effloruit, optime omnia scriberentur: at si ostendero hoc tempore eandem scribendi rationem observare neminem, facile vincam, quod proposui, certum est.

Illius

Illius autem temporis monimenta aliquot
 exstant, quae aut tabulis legum, aliorumve
 instrumentorum publicorum, aut privato-
 rum, aut titulis monumentorum, aut pe-
 cunia signata continentur: eorum omnium
 litterae ab his, quibus utimur, longe diffe-
 runt. Cumque omnia verba latina quinque
 litteris, quas vocales appellant, efferantur,
 in his ipsis monumentis animadverſi ſaepe
 alia ratione has eaſdem vocales litteras con-
 ſcribi, ut in hoc eodem titulo, quem ad
 me miſiſti, in quo verbum feci non uno
 in loco cum *ei* diphthongo ſcriptum eſt; ſic
 etiam *ponteis*, *omneis*, *poſeiwei*, *meillia*,
eidem, *conqueiſſwei*, *rediaeiſque*, *heic*.
 De hac ſcribendi ratione exſtant Lucilii
 verſus apud Quintilianum: *Iam pueri vene-*
re, *e* poſtremum facito, atque *i*, ut *pueri*
 plures ſiant &c. Exſtat etiam praeceptum
 P. Nigidii, qui Tullianis temporibus do-
 tiſſimus habitus eſt apud Gellium lib. xii: *Si*
huius amici, *vel huius magni ſcribas*,
unum i facito extremum, ſi vero hi ma-
 gni,

gni, hi amici casu multitudinis recto, tum
ante i scribendum erit e &c. Hac ratione
scribendi plerisque in locis Verrius Flaccus
in Fastis est usus, quem nos imitati sumus
in editione Varronis libri de lingua latina,
secutique sumus in plerisque locis exemplum
libri veteris Achillis Maphaei. In nummis
quoque ante Augustum Caesarem signatis
idem genus scribendi animadvertimus: in
quibus est L. Opeimius, & Floralia preimus
fecit, & EID. MART., & alia id genus, ut
etiam in Kalendario veteri pro IDIB. semper
scriptum est EID. Eadem ratione Plautus
utitur in argumento Comoediae, quae *Capti-
vi* inscribitur; nam si primas litteras singu-
lorum versuum coniunxeris, efficies non
Captivi, sed *Captivei*; quod etiam Poli-
tianus animadvertit. Non ignoro Augusti
tempore coepisse pro hac diphthongo i litte-
ram maiorem scribi, quae ordinem aliarum
litterarum excederet; uti in nummis, & ti-
tulis Augusti animadvertimus Augustum
DIVI F. appellatum, eique civicam esse do-
natam

natam ob clvIs servatos. Id ipsum nonnumquam sequitur Verrius in Fastis, cum PAPILLOS, & ATILIOS enumerat, quos Graeci cum *ei* diphthongo scribunt. Hic usus aliquot annos obtinuit, & mox paullatim desit. Idem dicendum est de *ou* diphthongo, namque in titulo, quem ad me mittis, *Nouceriam* pro *Nuceriam* scriptum esse video, ut in multis veteribus monumentis *Oufentina* pro *Vfentina* tribu, & in nummis FOVRIVS CRASSIPES, & FOVRI PHILI, & alia; & in tabulis legum IOVDICES, IOVDICARE, & IOVS. Quae posterioribus temporibus, omiſſa *o* littera, usurpata sunt, nonnumquam vero apice apposito supra *v* littera conscripta, ut in nummis Q. POMPONII MVSAE. Vetustius est, ut Latini longas litteras vocales duplicarent, ut multi testantur, exstantque monumenta Tullianis temporibus, vel eis vicinis conscripta, in quibus AA pro A, & EE pro E, & OO pro O, & VV pro V agnoscimus: sic in nummis NVMONIVS YAALA, quem Horatius Valam appellat illo

Tom.II.

X

carmi-

carmine : *Quae sit hiems Veliae , quod Caelum , Vala , Salerni , & Faustus FELIX , & in tabula Genuate Q. MVVCIO COS. , & in alia IVVS .* Ab hac scribendi ratione paulatim descivere ; coeperuntque apicibus uti , quod vel Quintiliano fecit negotium , qui mavult , ut apex tantum ambiguitatem tollat . Sunt alia , in quibus a scriptura eorum temporum discessum est , ut cum *intellego , epistula , optinet , thesaurus* , scripserunt . In quibus colligendis non sine laude operam posuit , ut nosti , Aldus Manutius Paulli filius ; quamvis is monendus nonnumquam esse videatur , quod non distinxerit temporum rationem . Namque sunt quaedam nimis perverusta , ut in titulo Columnae Rostratae C. Duilii IN . ALTOD . MARID . CLASEIS , & alia sine ullius litterae duplicatione , ut in denario quodam legi Q. PILIPVS , & apud Plautum MEDERGA , & alia sexcenta . Alia sunt posterioribus tantum temporibus usurpata , cum eloquentiae arcem Romani amittere ; ut qui GAIVS scribunt , & GN. , & EX-

& EXCONSVLE , & COSS. , atque AVGG. Accedit praeterea punctorum mutatio , de qua video quosdam nimis sibi placere , atque gloriari , cum ea usurpant , quae nullo exemplo fiunt : mihi quidem satis est ; si illis opponam Tulliana tempora , quae se velle imitari iactant . Quod si quis obiciat nullum exstare exemplum veterum librorum Ciceronis , Caesaris , Sallustii , in quo haec scribendi ratio conservata sit , ac ne illa quidem ; quae omnes laudant , exempla Terentii , & Vergilii Bembi , & si qua alia exstant , & in pretio a doctissimis viris habentur ; huic argumento facile respondeamus , nulla exstare optimis temporibus scripta volumina , sed aut Iustiniani , aut Theodosii , aut , ut omnia illis concedamus , Constantini Maximi temporibus , quibus linguam latinam concidisse fatentur . Et quamvis in his veteribus libris multa melius scripta sint , quam in iis , qui vulgo circumferuntur ; tamen ab optima ratione scribendi longe absunt . Sed haec haecenus .

Titulum , cuius exemplum ad me misisti , Cicerone vivo conscriptum fuisse indicium est , quod de fugitivis in Sicilia comprehensis adiectum est ; nam & Manius Aquilius , & M. Crassus eodem tempore fugitivos comprehenderunt . Quod vero REGIVM recte scriptum sit , non dubito , ut REGIVM LEPIDI , & a Graecis video in nummis signatam pecuniam his litteris PHΓINΩN , nec Strabonem audio aliunde , quam a Rege , id nomen ducentem , aut si quem alium Aldus , & ceteri sequantur . Sallustianam emendationem tibi placere gaudeo ; si per valetudinem licuisset , reliqua habuisses . Sirletio Cardinali plurimam salutem dices , & valebis . Postridie Kal. Sept. Ilerda .

A. A. Ilerden.

VIII,

VIII.

L A T I N I U S

ANTONIO AUGUSTINIO EPISCOPO ILLERDEN.

SAL. P. D (a).

Litteras tuas longissimas simul , & suavissimas Postridie Kal. Septemb. Illerda datas ad VII. Kal. Novemb. accepi : in quibus mirifice me omnia delectarunt , praeterquam quod erat adscriptum in extremo , te , si per valetudinem licuisset , reliquas in Sallustium varias lectiones fuisse missurum . Nam etsi spero , Dei benignitate , iam convalescere , fuit mihi tamen permolestum , te vel levissima morbi tentatiuncula a necessaria gregis tui curatione , atque a studiorum tuorum cursu honestissimo abduci , aut retardari . Quod autem ad me , quae de recta latine scribendi ratione , multorum annorum diligentissima observatione collecta abs te erant , tam amanter miseris , fuit mihi certe cum eo nomine gratissimum , quod in re

X 3

tam

(a) Cod. Vatic. 6291. pag. 12.

tam varia semper, & incerta, circumscriptis quibusdam quasi finibus, certam rationem adinvenieris, cui assentiri facile quivis possit; tum honoris quoque mei causa. Cur enim non ingenue fatear, me tam liberali, prolixaque tua erga me humanitate, cum aliqua honestae de me opinionis significatione coniuncta, non permoveri solum, & affici, sed gaudere plane, atque laetari? Sed quod scribis, te, si quid errore susceperis, me monitore relicturum, non satis adhuc video, quid spectaris. Nam in tuam sententiam ut mihi descendendum omnino statuam, tam mihi aequum in ea re esse videtur, quam ut in iure dicendo ne latum quidem unguem a te quisquam discedat. Verum quando iam multis ante saeculis latinae linguae usum ita amisimus, ut ne litterarum quidem ullum sonum retineamus, in quo certa nobis ratio constare possit, recte ne a nobis, an secus latina verba pronuntientur; atque ea investigatio non multum ad erudiendos animos hominum conferre possit,

con-

consultius facturos nos iudico, si abiecta
tam anxia, peneque inutili circa litteras,
& veterem scribendi consuetudinem cogita-
tione, & cura, in rerum honestarum, atque
ad omnes vitae rationes in primis utilium
investigatione operam omnem nostram, in-
dustriamque ponamus. Erit id cum nobis
ipsis omnino honestius multo, & laudabi-
lius, tum posteris quoque nostris longe uti-
lius. Sed haec haecenus. Affero nunc ad te
quaestionem mihi, multisque nuper propo-
sitam: quia digna visa est, in quam animi
tui vires, ingeniique acumen intenderes.
Ea vero est huiusmodi: Plutarchus in libel-
lo, cui titulus est *περὶ τῶν ἐκλειλογιστῶν*
χρησέων, cum finitam daemonum quoque
vitam ex Hesiodi versibus ostendisset, eam-
que ad novem millium septingentorum vi-
ginti annorum spatium produxisset, eum
numerum ita ortum habere scripsit, & perfici,
ut si verbis eius stare omnino volumus,
nulla ratio iniri posse videatur, qua nos ad pro-
positam summam pervenire valeamus. Erit

X 4

igitur.

igitur dignus acri ingenio tuo nodus : ad quem explicandum hic ab eruditis viris nihil adhuc allatum est , quod satisficiat , fereque omnes in ea sententia sunt , ut vel manca Plutarchi verba , vel depravata omnino existiment , cuius rei manifestum argumentum esse volunt , quod cum initio scriptum sit *συμβέσει μὲν* , nihil postea sequatur , quod veluti necessaria quaedam portio , orationem absolvat . Praeterea , *πρὸς αὐτὸν* γὰρ ἑκατέρως γίνεται , verbum *ἑκατέρως* mendi suspicione non vacare putant ; & infra *ταῦτα δὲ πεντάκις τριακοναδίοντα* , si verborum communes , receptasque hactenus notiones sequamur , nullo modo tantum annorum numerum perficere posse arbitrantur . Considerabis ergo locum diligenter . Et si erit otium , videbis etiam , quam ratione defendi possit Lucretius in vi. , ubi Thucydidis verba pene singula latine reddens *τὸ καρδίας* *cor moestum* dixit : cum certum sit *καρδίαν* , id esse Hippocrati , & fere omnibus , quod *στόμαχος* , id est *ventriculi os* . Hunc Lucretii

cretii lapsum nuper viri eruditissimi Petri
Victorii censura animadversum legimus ;
sed non omnes facile assentiuntur Victorio .
Ego vero contra sentio , nihil in tota ea par-
te factum a Poeta venustius , nihil magis
proprie , nihil in quo praestantioris eruditio-
nis , quae vere Philosophum virum deceret ,
expresfa vestigia appareant , quam in moesti
cordis appellatione . Sed exspecto prius ,
quid sentias , ne si aliquid occupem prior ,
exclusum te ab eius possessionis aditu , velu-
ti interdicto praetorio , astute videar submo-
visse ; cum facile fieri possit , ut te eadem via
ad idem mecum sentiendum perduxeris .
Vale , cum ex me plurimum , tum ex Sirle-
tio Cardinale , qui te peramanter etiam ,
atque etiam salutat . Roma xvii. Kalend.
Septemb. M. D. LXVII.

IX.

ANTONIUS AUGUSTINUS

LATINO LATINIO SAL (a).

NON possum tibi negare, quod a me tantopere efflagitas, ut ad te scribam, quid sentiam de controversia Sigonii nostri cum Gruchio de binis Comitibus, & lege Curia. Est illa quidem ab utroque docte, & eleganter, quodque mihi vehementer placuit, modeste satis tractata: sed in neutrius opinione acquiesco. Verba Ciceronis mendosa esse arbitror, rem ipsam perobscuram. Emendatio Gruchii nimis audax est, & a veteribus libris, ut scribis, aliena. Eius opinio, qua putat Ciceronem sensitse bina Comitibus omnibus magistratibus, exceptis plebeiis, fuisse necessaria, etiam si neque rem militarem attingerent, neque extra urbem proficiscerentur: mihi incerta esse videtur, nullisque veterum monumentis probari. Quae de praerogativa attulit ex Asconio

rio

(a) *Cod. Vatic. 6201. pag. 7.*

nio Sigonius, ut bina centuriata Consulibus indicaret, parum accommodata sunt, & recte a Gruchio reprehenduntur. Quod scribis in multis libris addi *cvm* ante illa verba (*Centuriata lex*) id libens amplector; sed ita, ut tollam primam syllabam eius verbi *Centuriata*, quod mihi insolens videtur; & litteram in *c* muto, & scribo *cvm* *CVRIATA* pro *Centuriata*, quae duo verba postea scripta sunt, & nescio, an illic delenda sint, & hoc loco scribenda. Fit enim saepe, ut cum alter Scriptor errorem corrigit, alter postea utrumque scribat non suo loco. Verbum *Consulibus* placet, neque enim video, qua in re indigeant Censores aliis Comitibus, quam quibus creati sunt, & cum lustrum faciunt, non aliquod imperium accipiunt, sed exsequuntur ius magistratus sui. Sic igitur sentio scribendum: *Maiores de omnibus magistratibus bis vos sententiam ferre valuerunt. Nam quum Curiata lex Consulibus ferebatur, quum ceteris patriciis magistratibus: tum, iterum de iisdem indi-*
caba-

*cabatur , ut esset reprehendendi potestas ; si populum beneficii sui poeniteret . Sensus horum verborum apertus est , & ad Ciceronis causam maxime accommodatus . Quod enim lege Servilia fiebat , ut Decemviri Curiata lege ornarentur : id ne quis existimaret , exemplo Consulum , & aliorum Patriciorum , hoc est maiorum Magistratum , fieri , qui etiam eadem Curiata lege ornabantur , cum extra urbem cum imperio proficiscerentur , docet Cicero multum interesse ; namque alteri sine ullis comitiis iustis magistratum adepti fuerant , alteri iustis comitiis . *Iam hoc inauditum , inquit , & plane novo more , uti Curiata lege Magistratus detur , cui nullis Comitiis ante sit datus .* Causam postea affert , cur id institutum sit , & adhuc debeat retineri : *Maiores , inquit , bis vos de omnibus his Magistratibus , qui ea lege ornantur , & maiores , atque Patricii dicuntur , sententiam ferre voluerunt .* Explicat hoc namque , quum Consulibus , vel aliis Magi-*

strati-

stratibus lex Curiata ferebatur : (*ferebatur*, inquit, non *fertur*, ut elevet usum Curiatae legis sui temporis) olim ideo praeter ea comitia, quibus designabantur, Curiatis Comitiis opus erat, ut extra urbem imperium exercerent praetorium, quale hoc est, quod Servilius optat suis Decemviris; quum ceteris, inquit, patriciis magistratibus (adde lex Curiata ferebatur) ut omnibus Praetoribus in Provincias ituris, quid agebatur? Tum iterum de eisdem iudicabatur, ut esset reprehendendi potestas, & nihil, inquit, aliud tum agebatur, quam iudicare iterum, an illi eodem magistratu digni essent, vel exercitui praeesse, vel Provinciam regere, aut ea potestate uti extra urbem possent. Olim haec hac de causa fiebant: nunc vero prima illa Comitia, quibus Magistratus dantur, sive ea Centuriata, sive tributa sint, retinetis vos quidem adhuc, & frequentes in eis adestis; at haec Curiata, de quibus locuti sumus, auspicio-
rum tantum causa remanserunt, ea vos non initis,

tis, ea per triginta lictores, quod magis
 oratorie, quam vere esse dictum suspicor,
 habentur. Sed ego nimis ineptus sum, qui
 tam multis ad te verbis utar, ut te doceam
 scilicet, quod neque scio, neque didici.
 Volui tamen in hanc potius partem pecca-
 re, ut magis ineptus dicerer, quam minus
 amicus. In verbis Messallae verbum *institus*
 retineo, ac si mutandum est, pro eo *ve-*
rustus scribendum censeo. Loquitur enim
 de minoribus Magistratibus, quibus inaudi-
 tum est dari ius aliquod lege Curiata, prae-
 ter ius suae potestatis, quam inito Magistra-
 tu consequuntur. At olim tam plebeiis,
 quam Patriciis minoribus Magistratibus Co-
 mitia Curiata solemnia fuerunt. Quod scri-
 bis aliud esse legem Curiatam, aliud Comi-
 tia, non dubium est: sed abutitur nonnum-
 quam Cicero his verbis. Primum, inquit,
 lege Curiata Decemviros ornat, uti Curiata
 lege Magistratus detur; at postea Curiatis,
 inquit, eam Comitibus confirmavit. Vides
 hic, dici Comitibus Curiatis, quod illic lege
 Curiata

Curiata . Tu me amabis , & valebis , tuae-
que, & Octavii nostri sententiae de his eisdem
rebus facies certiore . Ilerda 14. Nonas
Novemb. A. A. Ilerden.

X.

LATINUS LATINIUS

ANTONIO AUGUSTINO EPISCOPO ILERDEN.

SAL. D (a).

ETSI nihil erat , quod hoc tempore ad
te scriberem , nolui tamen committe-
re , ut proficiscenti Sanetio nihil litterarum
darem ; cum praesertim ille me propterea
profectionis suae admonendum putarit , ut
aliquid omnino scriberem . Ego vero cum
diligenter in hoc officiorum genere omni-
bus semper satisfacere studui ; tum uni tibi
omnium maxime id ipsum a me deberi pu-
ravi , planeque sum professus . Illud autem ,
fateor , interdum me a scribendo deterret ,
quod tibi homini in rerum gravissimarum
contemplatione , actioneque assidue occupa-
to

(c) *Cod. Vatic. 6201 pag.6.*

to importune me facturum arbitror , si vel tantillam moram afferam ; dum vel inanes prorsus , vel certe de levissimis rebus scriptas litteras meas legis . Scripsi xvii. Kal. Decembris ad te de Plutarcli loco , vel mendoso , vel mutilo in libello *περὶ τῶν ἐκλειποπότων χρησείων* . Exspecto avide , quid tu primum , deinde etiam quid eruditi alii apud vos de tota ea re sentiant . De Lucretii quoque lapsu a viro doctissimo Petro Victorio animadverso , erit mihi gratissimum , si quaenam sententia tua sit , pro tua humanitate ad me , cum satis erit otii , scribendum duxeris . Nos hic valemus utcumque , Octavius item pater . Sed quid de me futurum sit , difficile est praevidere . Urbem colere , atque in hac luce virorum eruditorum , optimorumque suavissima consuetudine frui , quamdiu liceat , tam mihi firmum , certumque est , quam quod certissimum . Itaque extrema omnia ferenda censeo , priusquam urbem desero . Verum haec alias . Tu perge amare nos , & vale . Roma xvii. Kal. Ian. mclxvii.

XI.

XI.
ANTONIUS AUGUSTINUS

LATINO LATINIO SAL (a).

PErcommode accidit, ut ad me litterae tuae xvii. Kal. Decemb. datae, praesente doctissimo quodam viro Petro Ioh. Nunnio Valentino, pervenirent. Ab eodem enim didici Plutarchi locum, de quo me his litteris interpellabas, non minus verbis, quam sententia perobscurum interpretationem hanc recipere, quam his litteris comprehendam; ut potero; easque notas numerorum adscribam, quibus facilius explicare conabor acutissimi viri sententiam. Principio non credo, te desiderare explicationem illam, quae apertissima est, quo pacto ex Hesiodi sententia Nympharum vita novem millia septingentos viginti annos non excedat; cum ex singulorum numerorum multiplicatione ea summa reddatur: homini anno uno, cornici novem, cervo triginta septem, corvo

Tom. II,

Y.

cen.

(a) *Cod. Vatic. 6201. pag. 17.*

centum & octo , phoenici nongentis septuaginta duobus , & natis , ultimisque his decies auctis . Difficultas maxima est , quo pacto utrimque quadraginta , sive quadragena illa fiant ; & postea summa eadem fiat , si quinques quadragena multiplicentur . Ab hac difficultate elabimur , si noverimus duplicem numerationis rationem a veteribus usurpatam . Altera est , quam ἀπὸ μωράδος appellabant , qua singuli numeri infra decem , & singuli singularum decuriarum , sive centuriarum tantum colliguntur ; ut si quis hac ratione enumeret CCXXVI. decem esse affirmare cogetur ; at CCCXLIII. item decem , CCCCLXIX. decem & octo . Altera ratio numerationis est , cum saepius numeri multiplicentur , non solum ipsi inter se , sed etiam summa , quae ex ipsis conficitur ; ut cum dicitur πντάκις τετρακιδίοντα a Plutarcho , significatur quadragenarium illum numerum quinques esse cum sua summa augendum , ita ut ter singulae summae multiplicentur . Nam si ter quadragena multi-

ces ,

ces, efficies cxx., si haec eadem item ter
tunc novies quadragena ad cccxlx. ascen-
dent, quae si ter augeas, hoc est vicies se-
pties quadragena, colligitur summa mille
octoginta numerorum. Iam si quarto ter
multiplices hanc summam, fient tria millia
ducenta quadraginta, quod fit ex multipli-
catione lxxxi. numeri quadragenarii. Si
denique hanc quoque summam ter multipli-
ces, eam summam efficies, quam Plutar-
chus significat, quae fit ex multiplicatione
ccxliii. illius primi numeri quadragenarii.
Sic vides, quo pacto, cum quinquies qua-
dragena multiplicaveris triangulari illa ra-
tione, summa conveniat. Sed quo pacto
quadragena fiant *αὐτὸ μᾶλλον*, obscurum est;
nisi fingamus, vel potius meminerimus,
cornicem a cervo quater, cervum a corvo
ter, corvum a phoenice novies, hunc
a nympa decies aucto annorum numero
vinci. Hi numeri singillatim quater augendi
sunt, quod Plutarchus dixisset, nisi men-
dosus eius liber esset. Quod si quatuor

Y 2 qua-

quater augeas, fient sexdecim, si tria item quater, colliges duodecim; si novem eadem ratione multiplices xxxvi. fient, si dena, quadraginta. Horum numerorum utrimque ἀπὸ μονάδος collige summam; hoc est quatuor, trium, novem, decem, fient xvii. item sexdecim, duodecim xxxvi., & quadraginta, si eadem ratione enumeres, fient xxiii., ita ex utrisque efficiuntur quadraginta, quod Plutarchus, ut cogitamus, dixit. Verba Plutarchi ita scribi possunt: συνθέσει μὲν ἐκ τῶν πρὸς ἑξῆς, ἀπὸ μονάδος δὲ τετρακτὸς γινομένων πρὸς πρὸς πολλὰ πλεονάζοντων· πρὸς ἑξῆς γὰρ ἑξ ἑκάστην γίνεται· ταῦτα δὲ πεντάκτις τριγωνοειδῆς τὸν ἐκκάμινον ἀειθρὸν παρέσχην (a). Mihi quidem sententia Plutarchi acute satis explicari videtur, verba tamen audaciuscule mutari. Hadrianus Turnebius Latinus interpres fatetur, se meliorem librum desiderare. His tamen verbis utitur. At haec summa novies mille septingentorum, & viginti,

(a) Tom. I. 740. ante med.

ginti , compositione ex quatuor numeris
iam inde usque ab unitate deinceps quater
multiplicatis nascitur . Utroque enim modo
quadraginta efficiuntur , quae quinquies in
triangulos redacta , propositam summam ab-
solvunt (a) . De corde moesto Lucretiano
quid Victorius noster scripserit , ignoro ,
Thucydidis Graecus interpret recte videtur
καρδίας interpretari , Valla praecordia , Lu-
cretius dedita opera cor moestum , Gallus
quidam cor . At cordis morsum , aut mor-
bum solent Graeci *καρδιωγμὸν* , καὶ *καρδιαλγίαν*
appellare , id Lucretium cor moestum di-
cere reprehendendum non est . Haec scripse-
ram , cum mihi cor moestum ex litterarum
tuarum lectione , quas XI. Kal. Ianuarii de-
deras , fuit . His enim me certiozem litteris
de morte Octavii nostri fecisti , quem uter-
que nostrum unice amabat . Sed cum illo
actum esse praeclare puto , quod eum mors
a malis , quam a bonis ad perpetuam illam
Y 3 Beato-

(a) Utroque enim modo &c. Deest , inquam , aliquid ,
cum modus unus existeret , alter desideretur .

Beatorum animorum sedem transtulit . Nec
 mors dici potuit repentina , aut improvisa ,
 quae accidit septuagenario , & quinquennio
 dimidia parte corporis capto , ac manco .
 Vita vero fuit beata , cui & animi dotes ,
 & nonnullae corporis eximiae , a Deo Opti-
 mo Maximo religione , & sinceritate fidei
 illustriores effectae summam illam ei glo-
 riam pepererunt , in quo multos annos vixit
 in isto Orbis terrarum theatro , vel ipsis in-
 vitis , qui summam Reipublicae tenuerunt .
 Titulum sepulcri legi , elegans est , & te ,
 atque illo non indignus . Sed si res est in-
 tegra, illis verbis (Sodalit. Servor. observant.
 Sodali) scriberem (Huius Sodalitii Sodali) ,
 & post verbum (probitatis) adderem (in-
 genii , atque eruditionis) & pro illis verbis
 (tantique erga omnes officii) scriberem (ita
 erga omnes officioso) . Illa quoque verba
 auferenda censeo (Sodales amantissimi So-
 dali suavissimo P.) , & pro Cal. (Kal.) scri-
 bo . . . Non video autem , cur non etiam Ab-
 batem , five Pro Abbate inscribamus ; cum
 id

id quoque nomen patrem significet . Narbonensem inscriptionem tantopere a te laudari miror . Habet enim nonnulla minus exacta ; sed amo diligentiam tuam , quod me diligenter de ea admonueris , exemplumque eius miseris pereleganter conscriptum .
Vale VIII. Kal. Martias . Ilerda .

A. A. Ilerd.

9. Cornix	4.	4.	16.
36. Cervus			12.
108. Corvus	} 3.		36.
972. Phoenix	} 9.		40.
9720. Nympha	} 10.		
		40.	
			3
I.		120.	
1.		360.	
3.		1080.	
		3240.	
4.		9720.	

Y. 4.

XII.

XII.

ANTONIUS AUGUSTINUS

LATINO LATINIO SAL (a).

Litteras tuas Nunnio meo ostendi, ut de Plutarchi numeris iterum plenius tibi satisfaceret. Laudavit, quae scripseras, sed non esse adhuc omnem difficultatem sublatam affirmavit; qua de re postea pluribus, ut opinor, cognosces, & quid ille sentiat, & quid in tuis litteris desideret. Interea, ut peterem abs te enixe hortatus est, ut Diophanti de Arithmetica libros, qui in Vaticana Bibliotheca non uno exemplo servantur, describi, & ad nos mitti cures; aut si graece, vel latine editi sint, eius rei nos facias certiores. Quod quaeris, quid existimem significare in Narbonensi, & Patavino titulo *Magmentum protollere*: rem tu quidem mihi perobscuram a me enarrari cogis. *Magmentum* ex Catonis, Varronis, Festi, Nonii, Servii, & Arnobii verbis id esse videtur, quod augendae Religionis causa sacrificio adderetur, unde etiam *maclare* dicitur.

(a) Cod. Vatic. 6207. pag. 15.

citur,

citur, & *maclum esse*. *Maclæ*, inquit Servius ix. Aene., *magis auctæ*. Sermo tractus a sacris. Quoties enim aut thus, aut vinum super victimam fundebatur, dicebant: *maclum est taurus vino*, vel *thure*: hoc est cumulatæ hostia, & magis aucta. Id igitur *non protolli iubetur in legibus arae Narbonensis, & Illyricæ*; hoc est non alio duci, sed in eam aram inferri: ita enim interpretor *protollere* esse porro tollere. Sunt autem quaedam verba duriuscula composita, & in veterem quamdam formulam concepta in utroque titulo, quæ obscuritatem augent, quale in his ipsis verbis est: *Sive quis hostia sacrum faxit; qui Magmentum nec protollat idcirco tamen: probe factum esto*. Nam si scriptum esset, *qui tamen Magmentum non tollat*, non laboraremus. Nec pro *non* in duodecim tabulis fuisse nostri testantur; *cum de furto nec manifesto agitur*. Idcirco significare videtur circa id sacrificium, vel in eo sacrificio. Quod in Patavina inscriptione est (*Quod Magmentum*) mendosum

dosum esse suspicor, nisi forte ad verbum *sacrum* referte oportet, quod minime prob(a). Habes sententiam meam, tu me certioris tuae facies certiore, & cum erit commodum, vel Cardinalem Sirletium, vel Matthaeum Devarium, vel Fulvium Ursinum, vel omnes potius percontabere, si cognoscere possint, cuius sint verba ab Suida relata verbo *παρασκευαζοντες*, quae alio quoque loco ab eodem relata sunt, quidque de eodem verbo a Graecis fuerit memoriae traditum, aut quis eo usus fuerit, praeter Tironem Tullium, Plinium, Gellium, Carisium, & Iurisconsultos Ulpianum, ac Modestinum, & Iustinianum, & Iustinianos interpretes. Versiculos quosdam ad te mitto, si minus verbis, aut numeris, at sententia, ut arbitror, non ingratos. Cura, ut valeas. Nonis Iulii. Ilerda.

A. A. Ilerden.

LETTE

(a) *Videndus Herodianus lib. v. de Elagabalo scribens, ubi sacrificium eius nominis institutum narrat, extraque victimarum, atque aromata in lanceis aureis capitibus virorum honestissimorum impositis circumdata describit. Id enim videtur solenne pompae genus quoddam adhibuit ad augendum Deorum honorem.*

LETTERE ITALIANE
DI ALCUNI ILLUSTRI SCRITTORI

DEL SECOLO XVI

CIOÈ

**Di Annibale Caro , di Antonio Agostini ,
di Matteo Bruno , e di Gio:
Batista Guarini**

CAVATE DAI LORO ORIGINALI ,

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1701 EAST 5TH AVENUE
CHICAGO, ILL. 60607
TEL. 773-936-5000
FAX 773-936-5001
WWW.CHICAGO.EDU

AL REVERENDISSIMO PADRE
DON CESAREO POZZI
ABATE ULIVETANO
L' EDITORE DI QUESTI OPUSCOLI.

IL dono, che a Voi faccio di queste poche Lettere Italiane inserite nel Tomo secondo de' nostri Aneddoti, è un piccolo contraffegno del molto, che vi debbo, e che vi debbo ben volentieri. La cara amicizia, di cui m' onorate, ed il comodo, che generosamente ne' miei letterarii passatempi m' accordate della bella Biblioteca Imperiali confidata alla vostra direzione, sono i motivi di questo mio dolcissimo debito. Capisco quanto poco vi doni, ma la costituzione di questa Raccolta composta di soli Opuscoli è tale, che in essa agli amici non possiamo donare, che piccole cose. Eccovi precisamente il caso dell' antico proverbio, che i piccoli regali alimentano l' amicizia, ed i grandi colla lor mole l' opprimono. I pochi Autori di queste Lettere sono notissimi a Voi, ed a qualunque cadranno sotto gli occhi; quindi è inutile il parlarvene a lungo. La prima, benchè sotto nome di Monsig. Giovanni Guidiccioni Presidente di Romagna, dee si attribuire ad Annibal Caro, che allora gli serviva di Segretario. Ma sia, dell' uno, o dell' altro, sono amendue nomi cari alle Muse, e cari a tutti noi. Le tre Lettere d' Antonio Agostini le troverete secondo il solito piene di erudizione, e mancano nella Raccolta di Lucca. Matteo Bruno
Gin-

Giureconsulto *Ariminese* non vi sarà men noto per le lodi, che gli danno lo *Struvio* (a), e il *Gottosfredo* (b), che per l'elenco dell'Opere sue nel *Mazzuchelli* (c). Di costui dunque leggete una Lettera, dalla quale vedrete essere lui non meno amante delle belle Lettere, che delle *Pandette*. In fine le due del *Guarino*, che da me copiate sull'originale devono, se non per altro, esserci grate, perchè scritte da quella medesima fortunata mano, che scrisse tant'altre belle, ed eleganti cose. Una di queste servirà ancora alla *Storia* di sì grand'Uomo, perchè accenna la sua *Ambasceria a Venezia*, ed una *Orazione* da lui recitata in quella congiuntura, e di cui non mi pare d'aver sentito menzione. Ma per tornare al mio tenue regalo, non lo crediate interamente però spogliato d'interesse. Noi vorremmo con ciò impegnarvi sempre più a comunicarci le cose, che avete fra' vostri manoscritti, e che possono abbellire la continuazione di quest'Opera, la quale dalle molte ricerche sembra assai grata al pubblico. Non è già, che manchiamo di materiali opportuni, che anzi ce ne piovono da tutte le parti, ma bramiamo di avere il piacere di ottenerne anche da Voi; giacchè i doni diventano più cari per la mano del Donatore. Vale.

LETTE-

(a) *Biblioth. Iur. Select. lib. iv. tit. xx. de Cession. Bonor. esp. vii. §. 94.*

(c) *Scrittori d' Italia.*

(b) *L. 2. Cod. Theodos. To. 11. Part. iv. pag. 2219.*

LETTERA I.

Di Annibale Caro a nome di Monsig. Giovanni Guidiccioni Presidente di Romagna al Card. Camerlingo in Roma (a).

ON mi è parlo investire anco-
ra i Rangoni, perchè, Monsig.
Rmo, questa mi è riuscita una
cosa degna di grandissima con-
siderazione, e mi parrebbe far contro co-
scienza, se S. S. non la intendesse bene. Io
darò loro il possesso del Castello, ogni volta,
che essi non potranno di manco; ma sia cer-
ta V. S. Rma, che tanto è l'odio, che por-
tano a questi Signori, e tanta la ostinazione,
e la paura di tornare loro sotto, che impos-
sibile cosa è, che abbiano se non il loco rui-
nato, perchè gli uomini sono risoluti di ab-
bandonar il Castello, e venduto, e portato
via quel, che possono, abbruciare, e mi-
nare il resto, e tengono questa deliberazio-
ne

(a) Cavata dal Libro delle pubbliche Riformanze della Ter-
za di Savignano segnato lettera A in fine.

ne con tanta costanza, che mi fa ricordare dei Lici contra Bruto, e dei Saguntini contr' Annibale; e sono certo, che, se questa cosa vada innanzi, Sua Santità fa manifesta perdita di questo Castello, il quale per tutti i rispetti è bene, che lo mantenga, e che stia sotto a questo governo, tanto più, che per redimersi offeriscono di sborsare 5000. scudi, cosa, che mi pare impossibile a un Castelletto, come quello. E quando con tanto fervore desiderano il governo Ecclesiastico, e con la morte, e con ogni generazione di calamità non si possono indurre a servire ad altri, mi par, che si debbano raccorre, ed aver loro compassione, e non ruinare, e mandare a dispersione un popolo, per darlo a chi a ogni modo non lo può tenere, ed a Signori, ai quali non sono mai per servire. Aspetto, che V. S. Rma mi dia avviso della mente di S. Beatitudine sopra questo, ed a V. S. Rma umilmente mi raccomando. Di Forlì alli xx. di Febraro MDXL.

LETTE-

LETTERA II.

Di Antonio Agostini a Fulvio Orsino (a).

Molto magnifico Signor mio .

A Vendomi risoluto di stare in Sicilia tutta questa estate per molte necessarie cause , è forza , che scriva a V. S. alcune cose , che più volentieri riferberei alla vista vostra ; ma in questo mezzo desidero , che per lettere ragioniamo un poco insieme delle Medaglie, *ut saepe* . In una di argento di quattro dramme in circa , è un Ercole nudo con una clava nella destra , con la quale alta percuote , e con la sinistra tiene un toro per il corno destro , con certe lettere fuggite . Ha di rovescio un' altro Ercole nudo sacrificante , ovvero turificante , perchè colla destra vuota una patera sopra un' altare , il quale altare è circondato da un serpe . Colla sinistra Ercole tiene la clava appoggiata in terra , e dietro lui è una gru , ovvero altro uccello . Le lettere sono guaste ,

Tom. II.

Z

ma

(a) *Cod. Vatic. 4104. pag. 327.*

ma simili a queste ΗΤΨΙΑΣ . Desidero sapere, se V. S. ha visto altra simile , e con quali lettere , ed interpretazione . Ho in bronzo un' altra Medaglia , della quale penso aver trovato una bella interpretazione , benchè essa non è bella , ma brutta , e mal conservata . Da un canto è la testa di una donna più onesta , che bella . Dall' altro canto portano due giovani due persone sopra gli omeri . Io credo , che sia moneta di Catania , e la testa della Pietà , e li due giovani quelli due fratelli , che portarono suoi padre , e madre fuori della terra in un' incendio ; de' quali fa menzione Pausania lib. x. , e Virgilio , ovvero altro autore nell' *Aetna* alla fine : *Namque optima proles Amphion , fraterque pari sub munere fortes &c.* Credo , nelli nomi fosse varietà fra gli Storici . V. S. mi farà grazia di chiarirsi e con Medaglie , e con Libri , se sono fuor di strada , ovvero in essa . Fra le Medaglie dei Siracusani , ho alcune con una testa , come di Giove , ma molto più bella , che le ordinarie ,
con

con queste lettere ΖΕΤΣ . ΕΑΕΤΘΕΡΙΟΣ .
dall'altra parte è un fulmine . Penso , che
si ritrova in Aristotele *lib. v. Politicorum* ,
che morto Gerone li Siracusani fecero una
statua d' oro a questo Giove , per essergli
tolta la servitù delli delatori del tiranno ,
Così interpreto un'altra con queste lettere
nella testa ΔΙΟΣ . ΕΑΕΤΘΕΡΙΟΥ , e dietro
un'Aquila con un fulmine ΣΙΡΑΚΟΣΙΩΝ .
Ed un'altra colla testa di Diana ΣΩΤΕΙΡΑ ,
e con un fulmine di rovescio , volendo dire ,
che Diana , e Giove gli avesse liberati ; e che
Diana fosse Nume tutelare de' Siracusani .
Credo , che lo dica Diodoro Siculo
libro vi. , dove dice delli pesci della fontana
di Aretusa sacri a Diana , e dell' Isola Ortigia ,
la quale era una parte della Città di
Siracusa appresso Cicerone , Virgilio , Livio ,
ed altri . Questi pesci credo , che siano
quell' istessi , che si vedono nelle belle Medaglie
Siracusane di argento attorno di una
testa di donna colla quadriga a rovescio .
Silio Italico *lib. xiv. v. 53. Hic Arethusa*

*suum piscofo fonte receptat Alpheon sacrae
portantem signa coronae.* E perchè ho una
Medaglia, e torse più (per parlar più a gusto
di V. S.) dove è una testa di una bella don-
na coronata di foglie di canna, con un toro
di rovescio con due pelci ΣΤΡΑΚΟΣΙΩΝ,
avendo letto, che li fiumi si facevano co-
me tori nella favola di Acheloo, ed Erco-
le, ed altrove, sono in pensiero, che sia
la testa di Aretusa, ed il toro, Alfeo piscofo.
Non voglio tacere un'altra fantasia di altre
Medaglie pur Siracusane con un Pegaso di ro-
vescio, le quali in argento, e rame si trovano
molte in Roma, e quà, ed io seguendo Giulio
Polluce, quelle, che non avevano lettere,
l'interpretava Medaglie di Corinto. Ora
vedo, che Bellorofonte, ed altri Corinti
vennero con Archia, e fondarono Siracusa;
come trovo scritto da uno Storico moderno,
il quale cita Tucidide libro VI., Strabone
lib. VIII., Dionis. Alicar. libro I., e l'in-
terprete di Teocrito, ma non dice dove.
V. S. mi faccia grazia di vederlo, dove parla
Teocri-

Teocrito di Bellorofonte . Questo Archia-
dicono , che fosse delli descendentì di Alceo
figliuolo di Ercole ; e per questo penso , che
in alcune Medaglie di Siracusa si trova una
testa di un giovane con l' exuvie d' Ercole ,
la qual testa io credeva , che fosse di Alef-
sandro . Non sò , se ho ragionato a gusto
di V. S. , pure avrò dato occasione , che
mi risponda , e che mi faccia sapere , se il
Sig. Annibale Caro si trova in Roma , al
quale dia li miei saluti strettissimamente ,
e profit l' affinità con Sua Santità , e Ca-
merino . Addio . Da Palermo alli 3. di
Giugno del M. D. LX.

Di V. S.

A. A.

LETTERA III.

Del medesimo ad Onofrio Panvinio (a) .

Reverendo Padre singolarissimo .

LA vostra delli 10. di Dicembre mi trova
fuor di Lerida nella Visita, dove non ho
Medaglie , nè Libri per satisfar al desiderio

Z 3

di

(a) *Cod. Vatic. 6412. pag. 246.*

di tante cose , come ad un tempo volete . Il peggio è , che non ho ivi designatore , se non certi , che depingono nel muro per eccellenza una battaglia di *φριζι* (*), e gatti , e qualche scimiotto , o papagallo . Pure con parole cercherò di satisfarvi , benchè siate il Mastro di tutto quello , che vi potrò dire , ed in Roma ci è ogni cosa , e il microcosmo , come dice non sò chi Greco . Delli Libri di Medaglie ho smarrito il Libro delli XII. Cesari del Vico , ho bene il Cesare Dittatore , e le Auguste . Ho ancora l' Erice , ed il Francese Choul , il Golzio non ho visto , ma intendo , che finisce nelli percussori di Cesare , e che non è assai copioso delli superiori . Quelli , che ho visto , mi pare si gabbino in molte Medaglie finte , che essi pigliano per vere , ed alcune vere dichiarano male , ed altre disegnano etiam male , in alcune cose comuni si stendono , le difficili tralasciano , come molti interpreti di Libri ; e qualche volta nelle comuni vanno a capi-

(*) Così sta nel Ms.

a capitolo, come fa l'Erice in provare, che le Medaglie non furono mai monete, con argomenti, che provano appunto, che furono. Pure alli principianti giovano tali Libri, ed a chi non ha modo di aver le Medaglie istesse. Desidero, che l'Istoria vostra Ecclesiastica vada innanzi, la quale vi può immortalare più, che queste altre ciance, benchè siate atto per cicalare di ogni cosa bene. Questa estate messi in ordine certe famiglie Romane, e nelli vostri Fasti trovai alcune cose, che potrebbero mutarsi, e vorrei mandarvele. Come ritorno dalla Visita, che sarà fra un mese, ve li manderò con queste altre baie, che volete, se avrò un poco di ozio. Ma se il vostro Padrone ha i Libri del Pirro nostro, li troverete ogni cosa a tutto pasto, ed a merenda, e colazione. Interim vale, mi Panvinie, (pane, & vino dulcior). Dat. in Tamarid alli x. di Febbraro del M. D. LXVII.

Di Vostra Magnificenza

A. A. Ilrd.

Z 4

LETTE-

LETTERA IV.

Del medesimo a Fulvio Orsino (a).

Sig. Fulvio mio singolarissimo.

HO differito di rispondere a una di V.S. data alla fine di Settembre, ricevuta in Barcellona dal mese di Ottobre, pensando in breve ritornare al mio nido. *Tandem aliquando huc pervenimus* tre dì sono, ed eccovi la risposta *non cumulatione cumulo*, Esiodicamente, ma come posso. Dite, che avete perso gli Antiquari Onofrio, Egio morti, e Pirro; e Manuzio assenti; mi condoglio con esso voi, *sed quousque*? Così si vive morendo, il tempo vola, e tutti correremo pigliando per un piacere cento fastidi. Promettete di scrivermi spesso, e sete non più, che li Parti, e Peni verace. Della Tavola Greca, e Latina mi rallegro, ma che aspettate a pubblicarla? Il Consolato di Catulo, e Lepido fu principio dell' Istorie di Sallustio, come si vede nelle parole relate da

(a) *Cod. Vatic. 4105. pag. 70.*

da Prisciano, e Rufino, come credo *de numeris*. L. Cornelio Sisenna scrisse la guerra Italica, ed il Civile sotto Silla *non satis libero ore*, come nota esso Sallustio nel Iugur-
tino. E' lodato magramente da Cicerone in più luoghi. Ho raccolto gli Autori da me notati in un' altra carta, che fanno men-
zione di Sisenna. In Medaglie trovo in ar-
gento CN. CORNEL. L. F. SISENA, ed in
bronzo dal tempo di Augusto APRONIVS.
MESSALA. III. VIR., SISENNA. GALVS. A. A.
A. F. F., ed in altro SISENNA. MESSALA.
APRONIVS. GALLVS. III. VIR. A. A. A. F. F.;
ed in altro SISIINA. PR. COS. L. S^{TA}I. ... Ho
visto questa scrittura II pro E in alcune iscri-
zioni, ed ho giudicato esser nota di H per
distinguere le vocali lunghe dalle brevi, ma
in Plutarco Sisenna si scrive per ξ. S^{TA}I. ...
interpreto *Statili*. La Pretura di Sisenna in
quel Consolato mi fa ricordare, che non sò,
come possa accordare le parole di Cicerone
con quelle di Paterculo. Fa Cicerone men-
zione dell' Istorie di Sisenna in bocca di An-
tonio

ronio molti anni avanti della guerra Civile di Silla; e Paterculo dice, che scrisse le Istorie molti anni dopo essendo vecchio. Questo scriveva fidatomi della memoria, e pensando la soluzione di questo argomento, vidi, che pigliavo errore, che Antonio non fa menzione di Sisenna, se non di Celio Antipater. Ma nell' Orazione pro Cornelio nelli fragmenti salvati da Asconio si fa menzione della Pretura di esso Sisenna, e Plutarco nella vita di Lucullo nota, come Sisenna Istoricò, ed Ortenzio Oratore fecero, come per burla, che Lucullo giovane scrivesse il Bello Marfico in Greco, e non sò, se sia vero quello, che afferma Seb. Corrado nel Bruto, Plutarco aver detto, che Sisenna scrisse in Greco, come nell' interpretazione delli versi di Ovidio, non intende essere altra Opera le *Milesiae Fabulae* tradotte da Aristide dell' altre Istorie. E così io trovo in Nonio, ed altri, citati luoghi latini dell' Istorie, dove sono cose chiare del Bello Marfico, ed altri luoghi delle Milesie. Quanto
alli

alli tre Greci onorati nella vostra Favola , non ho cosa a proposito ; si potrà cercare nell'Istorici di quelle guerre. Essendo chiaro, che lo Storico fosse Lucio , facilmente si potrà credere essere suo figliuolo CN. il monerale, essendo L.F., e forse insieme con Mefala , e con Apronio Gallo al tempo di Augusto , e così il medesimo figliuolo fu Proconsole , e suo Questore , o Proquestore quel Statilio dell'altra Medaglia . Quanto alli due nomi di Sulpizio Iuriconsulto , non ho cosa certa , nè credo si possa dimostrare in antichità ; li moderni pigliano de' granchi spesso . *Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus* , si trova nelle Filippiche parlando con parole di S. C. sopra la statua di esso Sulpicio . Ed in una Medaglia di argomento *SER. SULPICIVS . RVFVS III. VIR. , M. BIBVLVS IMP.* , la qual moneta credo fosse fatta dal figliuolo del Iuriconsulto , essendo Bibulo Imperatore in Siria , o Asia , se non m'inganno , al tempo del Proconsolato di Cicerone in Cilicia . La vostra , dove si legge *L. Servius Rufus* , è for-

è forse errata per dire *L. Servilius*, ovvero *L. Sergius Rufus*; ovvero diremo, che fosse nome di famiglia *Servius* in sola questa vostra Medaglia. Il luogo di Nepote *in vita Attici* è guasto, e credo si debba levar via la parola *Servio*, e che resti *M. fratri Sulpicii*: e credo, che qualcuno scrivesse *Servio* in margine, credendo, che parlasse del Iuriconsulto. Ed avvertite, che gli *Rufi* erano *Patrici*, come dice Cicerone *pro Muræna*; e questo Marco era fratello di *P. Sulpicio Trib. Pl.*, e così *plebeio*. Dunque tutti i *Sulpici patrici*, e *plebei* si dicevano *Servii*? non lo crederà *Marfodio*. Trovo in *Plutarco* nella vita di *Galba*, (il quale era *Sulpicio*, e *Patricio*, non *Sergio*, come il volgo crede), che era delli *Servii*. Ecco dunque un' altro scrupolo; tuttavia mi perdoni *Plutarco* col suo parlare improprio, che volendo dire esser nobile *patricio* per padre, disse la nobiltà de' *Servii*, intendendo per il pronome la famiglia; come se volesse dire uno delli *Claudi*, e dicesse degli

degli Appii , perchè come nelli Claudii si trova il pronome di Appio spesso , e non è frequente in altri , così degli Sulpicii è familiare *Servio* . *Hoc placet* . Ricordatevi di Cicerone , che scrivendo ad Appio Claudio , usa di Appietate , e Lentuliate per dire queste vostre nobiltà di fumo , non perchè Appio sia nome di famiglia , ma perchè si usava nella Claudia spesso . Nel numero di più si potrà comportare M. SER. SVLPICII. RVFI , per dire Marco , e Servio Sulpicii Ruffi .

Vengo al fragmento delle Ferie Latine in Monte Albano , gioia degna di essere conservata . Solamente dirò aver notato in Dionisio lib.IV. , e nel fine del sesto , come si facevano tre giorni dette Ferie , (nel sasso si nota il primo giorno delli tre) , il primo dì da Tarquinio introdotto , il secondo *exaltis Regibus* , il terzo reconciliatasi la plebe con li Patrici . E nel libro VIII. dice , che li Tribuni non potevano pernottare fuori di Roma , eccetto , che per queste

Fe-

Ferie , andando con tutti li Magistrati al Monte Albano : e per questo restava in Roma un Prefetto *Urbis Latinarum Feriarum caussa* , del quale parla Pomponio nel titolo *de origine Iuris* .

Della Colonna di Duilio non ci ho considerato altro di quello , che allora scrissi al q. F. Onofrio .

Delle monete di Caio Mario Pro III. Viro del tempo di Augusto , non ci ho altra considerazione , che , come si trova Pro Cos. , Pro Pr. , e Pro Quaest. , così Pro III. Viro . Chi fosse costui non mi sovviene . Di tre di questo nome sono chiaro , che avanti Augusto furono C. Mario VII. Cos. , ed il figliuolo morto in Preneste , il terzo fu il finto nipote , del quale nelle Epist. Fam. ci è menzione . Si trova in argento C. MARI . C. F. CAPIT. S. C. — C. MARIVS . C. F. C. N. — C. MARI . C. F. — M. MAR. Il Libro *de Ludis Circensibus* vederò volentieri , e li Commentari di Cesare . Di Medaglie dette Consolari ho visto poche in Ispagna , ed ho fatto poco

poco studio in esse , solamente ho considerato sopra l'interpretazione di quella del fratello di Africano, L. Scipione *ASIAE*, al quale tutti dicono Asiatico , come a' posteri , de' quali fu uno Console an. 670. U. C. , che nelli Fasti Capitolini tanto esso Lucio , come quell' altro sono detti Asiatici , e si trova (non appresso me) una Medaglia di argento così inscritta *L. SCIPIO . ASIATIC*. Tuttavia quella più frequente non è ben copiata dal curiosissimo Ueberro Golzio , il quale scrive *ASIA . G*. Io ho visto molte così scritte *L. SCIP. ASIAG.* , e dubitando dell'interpretazione mi sono risoluto in *Asiageta* , ovvero *Asiagetes* , ed ho in mio favore un solo verso di Sidonio Apollinare assai guasto , e corrotto . Scrive questo Autore :

*Vae mihi qualis eram , cum per mea
iussa iuberet*

*Sylla , Asiae gentes , Curius , Paullus ,
Pompeius ,*

*Tigrani , Antiocho , Pyrro , Persae , Mi-
tbridati*

Pa-

*Pacem, regna, fugam, vestigal, vincla,
venenum.*

Intendo, che in Libri antichi pro *Asiae* gentes si trova *Asiagenes*, a me piace *Asiageres*, ed è molto vicino alla scrittura, e la sentenza ricerca, che si parli di Lucio Asiatico, che vinse Antioco, come Silla a Tigrane, Curio a Pirro, Paulo a Persa, Pompeo a Mitridate. Di Apolline Arcageta si trova una Medaglia appresso me TATPO MENITAN -- APKATETA, ed in Tucidide lib.vi. si trova questo cognome, ma per H. Resta una difficoltà, ed è la quantità della sillaba *ge* in *Asiageres*, ed in *Asiagenes*, che essendo breve il verso desidera E longa. Di questo scrupolo desidero essere levato, o diremo, che Sidonio usò libertà in questa sillaba, come Prudenzio, ed altri in molti nomi Greci. V. S. mi dirà suo parere. Item in questo, che tutti i moderni Poliziano, Budeo, Alciato, ed altri diciamo *Pandectae Florentinae*, e tutti gli antichi li danno articolo masco-

mafcolino, declinando ὁ πανδέκτης, τὸ πανδέκτε. Si trova in Suida τοῖς πανδέκταις, benchè non dica il nome dell' Autore. V. S. mi faccia grazia di vedere, fe potrà indovinare chi fia, e fe ha offervato in altri Libri queſto nome. Io ho trovato Iſcrizione di un Teologo detto Antioco, del quale deſidero le parole del teſto, che non l'ho Greco, ma l'interprete uomo doto, fe ne accorge di queſto abuſo de' moderni. Item Tullio Tirone fece un Libro così detto, come riferiſce Gellio, e Carifio. Trovaſi nel Prologo di Plinio, e nel Libro de' Digefſti Fiorentini, ed in Teoſilo, ed in Apicio corrotto. Tutti i Leſſici moderni errano nell' articolo, nell' accento, e nella declinazione, ed uno cita a Teoſilo τῷ πανδέκτῳ falſamente, perchè in Teoſilo tre volte ſi legge τὸ πανδέκτε, e non altrimenti. *Sat prata biberunt. Vale.*
A' 24. di Febraro 1571. in Lerida

Di V. S.

A. A. Herden.

Tom. II.

A a

LETTE.

LETTERA V.

Di Matteo Bruno a Francesco Bolognetti
del Reggimento di Bologna (a).

Molto Magnifico Sig. mio Ofsmo .

E Ben vero , che le Leggi non hanno conformità alcuna con la Poesia , pure io trovo , che alcuna volta i Leggisti hanno fatto professione ancora di quella , come si legge nelli argomenti di Virgilio , ed anco il Petrarca il dimostra in quella sua Canzone , che comincia : *Quell' antico mio dolce empio Signore* . Ed alcuna volta noi altri per fuggire la noia , e travaglio di questo studio , e per pigliare qualche dilettazone , ci diletiamo di legger queste Poesie volgari , però ho voluto con l' altra mia pregar
V. S.

(a) Dall' originale , che pure ve n' ha del suddetto stava in Ca' Bolognetti , Giovanni scritta al Bolognetti , ma sì questa , che quelle tre iv. Lettere del medesimo non contengono , che cose di poca importanza . Ora stanno sopra il Nipote Giovanni , che stava a studio in Bologna ; siccome altra

V. S. a farmi un dono di quelle sue Rime ,
 come altre volte Ella me ne fece di quelle ,
 che scrisse sopra gli ornamenti delle Donne ,
 e di quelle , che scrisse al Sig. Girolamo Fo-
 cari , ed al Sig. Emilio Malvezzi , ed aven-
 domele ora mandate con la sua , le ho ac-
 cettate molto volentieri , e ne ringrazio V.S.
 infinitamente , e già le ho date al legatore
 per legarle , ed avutole , mi forzerò vederle
 con qualche comodità , e dipoi darò avviso
 a V. S. di quel , che ne sentirò ; benchè
 non avranno bisogno di mia sentenza , per-
 chè io non atto a dar giudizio delle cose
 sue . Ringrazio V. S. ancora dell' avviso da-
 tomi di Monfig. Illmo Paleotto , e la causa ,
 perchè non ho avuto risposta della mia da
 sua Illma Signoria . Io me ne starò con
 questa amorevolissima offerta , e quando
 mi farà bisogno , me ne prevalerò , sendo
 io sicuro , che sua Illma Signoria non mi
 mancherà di favore , quando mi occorre-
 rà , come ha fatto per il passato . Mi è
 stato grato ancora intendere del Sig. Al-

A a 2

ber-

berto (a) ; prego ben V. S. , che quando li scriverà , si degni mandarli in mio nome infinite raccomandazioni , e con questo fine di cuore bacio la mano di V. S. , e la prego a conservarmi nella buona grazia di Monfig. Illmo Paleotto , e del Sig. Cammillo suo fratello con bacciarli le mani in mio nome .
Da Rimino alli XII. di Marzo del MDLXVI.

Di V.S. MM.

Affezmo Ser.^{re}

Matteo Bruno.

LETTERA VI.

Di Gio. Batista Guarini a Francesco Bolognetti .

Molto magnifico Sig. mio Olsmo .

SOno stato così tardi a dar risposta alla sua amorevolissima lettera aspettando di far due colpi in un tiro , cioè mandarli questa lettera direttiva al Sig. Carlo Sigoni per un negozio , che non è stato in ordine prima d' adesso . Ringrazio dunque senza fine

V. S.

(a) Alberto Bolognetti Giu- indi Vescovo di Massa di Ma-
recon, uito Bolognese , fu Nun- remma , Nunzio in Polonia ,
zio a Firenze , e a Venezia , e Cardinale per pochi anni .

V. S. della consolazione da Lei sentita del mio accomodamento col Sig. Duca, il quale come che per ogni rispetto mi deva esser caro, mi farà nondimeno allora carissimo, che io conosca di poter fare qualche servizio a V. S., alla quale son tanto obbligato. Ebbi poi le tre bellissime Epistole di Monfig. Rmo Campeggio, delle quali, secondo l'ordine suo, due ne dispensai alli Signori Pigna, e Riccio, che ne baciano infinitamente le mani all'uno, e all'altro delle SS. VV., e la terza ho tenuto per me, e letta con mio grandissimo gusto. Con l'inclusa lettera del Sig. Sigoni, la quale mando a V. S. perchè sia Ella l'appresentante, farà una Orazione fatta da me nell'Ambasceria, che a' dì passati mandò il Sig. Duca mio Signore a Venezia per rallegrarsi col nuovo Principe della sua creazione, la quale avendo io recitata in quel Senato, piacqui per mia ventura a molti, che l'udirono, sicchè sono astretto a mandarla alla stampa. Ora io la invio al Sig. Sigoni,

A a 3 per-

perchè, come oro, che nel fuoco affina; pigli qualche parte di perfezione dal suo molto giudizio: ma mi è parso di fare, che V. S. sia quella, che la dia, ed insieme colla sua autorità l' astringa a servirmi, com'è dovere in questi casi di servir gli amici, non per adulazione, ma per verità. Il soggetto è da se aridissimo, avendo avuto per mia sventura a parlare di un Principe, che nè mai seppe, nè mai fece nulla, e pure è stato forza a lodarlo. Desidero, che Sua Signoria mi spedisca prestissimo, perchè io sono assai importunato, e però così prego V. S., che procuri la prestezza, come il servizio medesimo. Appresso il giudizio del Sig. Carlo, sò bene, che non può se non giovare anco quello di V. S., la quale se anco in questo mi gioverà, come il servizio farà maggiore, così l'obbligo riuscirà duplicato. E con questo fine le bacio le mani, e desidero saper nuova del suo mirabilissimo figliuolo, del quale non ho udito parola, poichè lo lasciai partendo a Bologna.

logna . N. S. Dio la prosperi lungamente .
Mando quest' uomo a posta , acciocchè serva
per memoria a V. S. di rimandarlomi quan-
to prima espedito . Di Ferrara li v. di Gen-
naio MDLXVIII.

Di V.S.

Gio. Batista Guarini.

LETTERA VII.

Del medesimo allo stesso.

Molto magnifico Sig. mio Ossmo .

Ricevuta che io ebbi la lettera sua , tro-
vai subito lo stampatore , e con lui lun-
gamente discorsi del servizio di V. S. , il
quale mi risolse in poche parole , che per
aver egli speso assai nel Volume dell' Istoria ,
che fa stampare il Sig. Duca nostro , la quale
ha tolto a fare a tutte sue spese , non può
gravarsi di maggior somma , ma che pia-
cendò a V. S. di far la spesa , e pagare a lui
l'opera , l'accetterà molto volentieri . E' ben
vero , che del prezzo non ha voluto restar
d' accordo meco, desiderando egli saper pri-
ma di quanti fogli sia l'Opera , e quanti vo-

A a 4

lumi

lumi Ella ne voglia ; le quali condizioni (quando pur si risolva a questo partito) mandando V. S. a me , spererò , che sia per esser compiaciuta , e servita con quel maggior vantaggio , che sarà possibile . E perchè sia benissimo informata di ogni cosa , le mando una mostra di caratteri , acciocchè scielga qual più le piaccia per far quest'Opera . E se in altro la posso servire mi comandi , come a persona desiderosa , e obbligata a farlo . Baciole la mano , e prego Dio , che lungamente la conservi . Di Ferrara li xv. di Gennaio MDLXVIII.

Di V.S.

Gio. Batista Guarini .

M. VA-

M. VALERII MARTIALIS
S. DAMASI PAPAE
ET
VALERIAE FALCONIAE PROBAE
CARMINA ANECDOTA
EX VARIIS MSS. CODD.
NUNC PRIMUM EDITA

Additis etiam pluribus variantibus lectionibus
ex iisdem Codicibus excerptis.

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTHI

AD DOCTISSIMUM AC NOBILISSIMUM VIRUM

CAROLUM MOSCAM BARZIUM

EQUITEM COMITEM ET MARCHIONEM

PRAEFATIO.

Quos nunc primum profero, quosque in instructissima Pisaurensi Collectione omnium Poematum, Carminum, & Fragmentorum Latinorum (a) edendos versus, si tunc mihi innotuissent, ad te, Eques nobilissime, qui ipsam ingenti sumptu, & magnanimo consilio curasti, vel ad Paschalem Amatium Popularem meum longe eruditissimum, cuius egregia opera in tanta re perficienda utebaris, misissem, ut alia etiam non pauca tunc temporis communicavi, sinas nunc modo tuo inscriptos nomini, ac tuae commendatos clientelae in Eruditorum lucem prodire. Commode Vir Cl. Iohannes Aloysius Mingarellius Abbas, & Procurator Generalis Canonorum Regularium S. Salvatoris pro sua in me humanitate, ac munificentia sane non vulgari communicavit Epigramma M. Valerii Martialis ex Cod. Ms. membranaceo saec. XIV. Bibliothecae S. Salvatoris Bononiae, quod est ad quemdam Trebonum, quodque temporis ratione, primum locum sortitus est. Codex, quem diximus,

(a) Pisauri CXCDCCLXVI. ex Amatina Chalcographia.
Tom. VI. in 4.

mus, Epigramma hoc exhibet libro xi. post Epigramma lxxi., atque in Codicis margine exaratum cernitur. Stilus sane, & lusus a Martiale non abhorret, ac forte ex vetustiori Codice petiit Epigramma hoc ipsum dein Bononiensi Codici accessit. Deest quidem tum in omnibus editionibus, tum etiam in editione Cornelii Schreuerii (a), qui xxi. Epigrammata Martiali tributa ad calcem recensuit. Habet insuper laudatus Codex variantes quasdam Lectiones sane non aspernandas, quas subiungere in ima ora paginae non inutile duximus. Hic accedit, eodem Mingarellio largiente, Sancti Damasi Papae Epistolum, decem constans versibus, ad quemdam Fratrem corripiendum, erutum ex Membranis quibusdam olim Bibliothecae amplissimi Cardinalis, & affinis tui Dominici Passionei, nunc vero Angelicae Eremitarum Augustinensium in Urbe, cui dein ipsa adhaesit. Tandem ex altero Passioneiano Codice nonnullos anecdotos versus Falconiae Probae doctissimae Feminae per laudatum Mingarellium exscriptos exhibemus; nec plures etiam, variantes Lectiones, quae ad eius notissimum Virgilianum Centonem pertinent, quaeque in superscripto Codice prostant, heic nunc deesse patiemur. Codex hic scriptus apparet saeculo xv., ac pag. 134. habetur Prologus Semproniae Probae Hortanae Feminae doctiss. ad Honorium Aug. Theodosii Magni F., & Arcadii Aug. Fratrem in suum Virgilio Centona, repertus a Petro Seb. Florentiae. Prologus tamen scriptus est saeculo xvi.,

hicque

(a) Lugduni Batav. 1656. pag. 787.

hicque a nonnullis tributus est C. Sedulio Presbytero, tamquam eiusdem ad Theodosium Augustum dedicatio. Est ipsum Fabricius, qui edidit, Sedulii esse negavit, ac Falconiae Probae restituit. Ceterum inter Sedulii Carmina ipsum locavit Amati-
 nius noster (a), sequutus editionem, quam sibi proposuerat. Prologum, quem diximus, in laudato Codice sequitur Iohannis Boccaccii fragmentum de Proba Adelphi Coniuge; tum Carmen ipsius Probae, quod sic inscribitur: Incipit praefatio in Virgilio Centonam Probae ingeniosissimae feminae gentilium Carmina ad obsequium fidei retorquentis. Ad calcem vero haec habentur: Explicit Virgilio Centona Probae, cuius Homero Centonam non habet latinitas, sicut Virgilio Centonam eius non habet graecia; studuit enim utramque gentem ad fidem Catholicam invitare priorum documentis Auctorum. Min-
 gællius noster contulit haec Probae Carmina cum Bononiensi editione (b) peracta a Thoma Simeonio, & ad eius tramites exstantiores notavit lectionum discrepantias; at nos rursus eius apographum cum Pisurense tua editione (c) contulimus, in qua cum earum multas receptas deprehenderimus, eas idcirco consulto omisimus, dum ceteris in ima ora locum fecimus. De Falconia Proba quid dicere praestat post Fabricium, qui ipsam illustravit in utraque Bibliotheca, scilicet in latina vetere, & in altera mediae, & infimae latinitatis, tum etiam post

(a) Tom. v. pag. 331.

(c) Tom. v. pag. 160.

(b) Anni MDCCXCII. in 4.

post Praefulem Cl. Iustum Fontaninium, qui in Antiquitatibus Hortae (a) de eadem plenissime disse-
rit? Tibi, qui ita comparatus es, ut profanorum,
ac incredulorum Mathematicas disciplinas in Fidei,
ac Religionis nostrae propugnaculum converteris (b),
quibus ad illarum mysteria tum gustanda, tum
reverenda eorundem studiis, quae non ita statim
refugiant, ac fastidiant, invitares, gratum praefer-
tim erit praeceuntem quodammodo in hoc ipso con-
silio nunc cernere doctissimam Feminam, quae ni-
mirum Ethnicos ipsis veterum Auctorum Carmini-
bus, quibus rapiebantur, ad Christiana dogmata
allicere tentavit. Osculaberis insuper pro tua pie-
tate sacros Sanctissimi Pontificis Damasi versus; nec
pro tua eruditione aspernaberis quinetiam Valerii
Martialis Epigramma, quod & antiquitatis pretio,
& modestiae, a qua ipse saepe aberrat, commenda-
tione pluris sane aestimandum venit. Quare haec
omnia a te facile impetrabunt, ut parumper a Musis
severioribus, quas colis, abscedas, ac gravissima
purioris Philosophiae studia abrumpas, quibus or-
nandis, amplificandisque operam adeo & sedulam,
& strenuam nevas, ut novo etiam, atque eo
sine ingeniosissimo systemate veluti manu monstrian-
dum illud phaenomeni mysterium aggressus fueris,
cuius cognoscendi, explicandique desperatione Ari-
stotelem olim se in Euripum praecipitasse vulgo
circum-

(a) Lib. II. cap. 1. & guida per credere, Lettera
Tom. VIII. Theaur. Scriptor. scritta ad un' Amico dal Cav.
Ital. Part. III. Carlo Mosca Barzi. In Ro-

(b) La Matematica fatta ma 1772. in 4.

circumsertur (a); neque etiam universalem Noachicum Cataclysmum tuis intallum illustrationum tentaminibus reliqueris (b). Erunt haec etiam, per me nomini tuo dicata, quantulacumque ea demum sint, argumentum sane luculentissimum, certissimumque meae in te observantiae, ac benevolentiae, quam quidem non fucatam te iam agnovisse confido, tum etiam ingenuum grati erga te animi mei monumentum, non id certe, quod deberem, ac vellem, sed quod hoc tempore, atque his viribus unice possum. Erunt praeterea etiam alia, & quidem edita, quae tibi in Collezione tua omnium Poematum praetermissa, expletis mancis & ipsis Stephani Marchesellii, quae nosti, paralipomenis, ostendam (c). Illud vero interim tibi persuadeas velim, tua in me praestantissima merita, at benefacta tum sempiterna memoria me coliturum, tum etiam perenni laude, & commemoratione

exorna-

(a) Saggio di una nuova Spiegazione del flusso, e riflusso del Mare &c. del Cav. Marchese Carlo Mosca Barzi. In Pesaro 1764. Nuove Ragioni sopra il Saggio suddetto. In Pesaro 1764. *Utrumque Opus dein excusum est in altero eius Volumine inscripto: Pensieri Filosofici &c.* In Pesaro 1769. in 4.

(b) Lettera scritta al Sig. Marchese Gio. Paolucci sopra una Dissertazione spettante al

Diluvio dal Marchese Cav. Carlo Mosca Barzi. Seconda edizione. In Venezia 1770. in 4.

(c) Efame del P. Stefano Marcheselli sopra la Raccolta Pesarese di tutti gli antichi Poeti Latini diviso in cinque Lettere. Tom. XXI., e segg. della Nuova Raccolta d'Opuscoli scientifici, e filologici, stampata in Venezia, e continuata dal Ch. P. Lettore. Don Fortunato Mandelli.

exornaturum. Tandem hoc unum restat modo, ut tibi fausta omnia adprecetur, atque insuper, si in re seria, ac sacra quinetiam licet iocari, pudicae Veneri verticordiae votum solvam, ut blando eius numine te pristinae quieti, ac tranquillitati restitutum tandem aliquando intelligam. Verumtamen est, ne desperes, severae saltem Nemesis auctoritate, & imperio aliquod tandem sollicitudini, qua angeris, importari posse levamen. Haec, imminente salutifero Christi Servatoris nostri Natali, sint felicitatis omnia, quae a me nunc expectes. Vale.

Datis Roma Idibus Decembris anno Gratiae
CXCCLXXIII.

M. VA

M. VALERII MARTIALIS
EPIGRAMMA ANECDOTUM
AD TREBONUM

*Ex Cod. Ms. Membranaceo Bibliothecae
Sancti Salvatoris Bononiae.*

Dispensator eris per tempora multa, Tre-
bone,
Unum qui leporem multiplicare sapis.
Unus quippe lepus vix uni sufficit: at tu
Servando veterem mille facis lepores.

VARIANTES LECTIONES EX EODEM COD. MS.

Edita exemplaria habent	Codex habet
Lib.I. Epigram. 63. <i>abit Helene</i>	<i>abit Thymele.</i>
Lib.I. Epigr. 109. <i>pro me dicat ave- re liber</i>	<i>pro me dicet aveto liber.</i>
Lib.II. Epigr. 60. <i>tantum dum pue- rile times</i>	<i>tantum nec, puer Hylle, times.</i>
<i>Ibidem: Vae tibi, dum ludis</i>	<i>Vae tibi, qui ludis.</i>
Lib.II. Epigr. 81. <i>Dum tamen haec tua sit, Zoile, sandapila.</i>	<i>Cum tamen haec tua sit, Zoile, san- dapila est.</i>
Lib.IV. Epigr. 10. <i>Dum novus est, neque adhuc rafa mihi fronte libellus.</i>	<i>Dum novus est, & adhuc non rafa fronte libellus.</i>
Lib.IV. Epigr. 55. <i>Haec tam rusti- ca malo, quam Bituntos.</i>	<i>Haec tam rustica malo, quam Bri- tannos.</i>
Lib.IV. Epigr. 56. <i>Munera quod senibus, viduisque ...</i>	<i>Munera quod senibus, vetulisque.</i>

Tom. II.

B b

Lib. VI.

Lib. VI. Epigram. 21. Codex habet: *Atlantida pro Tanthida*, versu primo. *Exitiosa pro exitiose*, versu quarto. *Esset pro isset*, versu sexto. *Sed tu iam Dea parce Deo pro Sed tu iam Dea caede*, versu ultimo.

Lib. VII. Ep. ultimo: *Cue axor la- Uxor cur fertilis*, edam. *Etter*, edam

Libro VIII. Epigramma 73. penes Codicem in duo dispescitur. Primum versu 4. terminatur; alterum incipit: *Cynthia te vatem &c.*

VER-

VERSUS
SANCTI DAMASI PAPAE

AD QUEMDAM FRATREM CORRIPIENDUM (a)

*E Membranis Bibliothecae Passioneiae, nunc
Angelicæ Eremit. Augustinenſium (b).*

Tityre, tu fido recubans sub tegmine
Christi

Divinos apices (c) sacro modularis in ore,
Non falsas fabulas (d) studio meditaris inani:

Illis nam capitur felicitis gloria vitæ,

Istis succedent poenæ sine fine perennes.

Unde cave, Frater, vanis ne te subdere curis,

Inferni rapiant miserum ne tartara tætri.

Quin potius sacras animo spirare memento

Scripturas, dapibus satiant quæ pectora ca-
stis.

Te Domini saluum conservet gratia semper.

B b 2

VER-

(a) Ita inscribitur a Li-
brario hoc Epistolium.

(b) Cod. Ms. membran.
saeculi XI. fol. 31, sign.
num. 87.

(c) Psalmos, ut puto, de-
notat.

(d) Hand eleganter pri-
mam vocis fabulas syllabam
corripit.

VERSUS NONNULLI ANECDOTI
VALERIAE FALCONIAE PROBAE
HORTANAE FEMINAE DOCTISSIMAE

*Ex Codice Ms. Bibliothecae
Passioneio-Angelicae.*

Post versum 42.

UT liquidissimus ignis, ut iis exordia
primis,
Terrarumque animae, polique, marisque
fuissent.

VARIANTES LECTIONES EX EODEM COD. MS.

Spectantes ad Prologum ad Honorium Aug. Theodosii Magni F.,
& Arcadii Aug. Fratrem, qui ab alijs tribuitur
C. Sedulio Presbytero.

Editio Pissurensis anni 1766.	Codex Passioneio-Angelic.
Vers. 1. <i>Enim, qui regna tenes.</i>	Enq, qui regna regis.
3., & 4. <i>... dignare Maronem.</i> dignare, Marone.
<i>Mutatum.</i>	Mutato.
5. <i>Scribendum famulo, quem</i>	<i>Scribendum famulo, qui iusserat.</i>
<i>inssili.</i>	

Sequuntur aliae Lectiones variantes spectantes
ad Centonem ipsum Virgilianum.

Editio Pissurensis anni 1766.	Codex Passioneio-Angelic.
Vers. 4. <i>pollutas caede.</i>	<i>pollutas caede.</i>
6. <i>conspersas tulerit,</i>	<i>conspersas tulerit.</i>
<i>Ibid. quod fama triumphos.</i>	<i>quos Roma triumphos.</i>

Vers. 7.

- Verf. 7. *Innumeras totiens.* *Innumeras totiens.*
 9. *Sacrum precor.* *Sanctum precor.*
 10. *aeternumque tui.* *aeternique tui.*
 12. *possum Vatis proba.* *possum Vates Proba.*
 14. *nec libet aonio.* *non libet aonio.*
 15. *loqui vanus persuadent hor-* *loqui magnus persuadent error.*
ror.
 16. *Laurigerosque sequi.* *Laurigerosque sequi.*
 17. *Iurgantesque Deos.* *Iurgantesque Deos.*
 21. *sanctae libamina pacis.* *sacrae libamina lucis.*
 24. *reprensus ab origine pan-* *reprensus ab origine pergam.*
dam.
 25. *figua fides animo.* *figua fides animi.*
 26. *Et toto se corpore.* *Et magno se corpore.*
 29. *o pater, o hominum.* *o pater, oque hominum.*
 36. *Iam pridem memini vete-* *Nam memini veterum volvens mo-*
rum monumenta virorum. *nimenta sacrorum.*
 37. *Museum ante omnes totum.* *Museum ante alios nostram.*
 38. *fuertint, Et quae ventura.* *fuertint, quae mox ventura.*
 41. *Unde hominum.* *Inde hominum.*
- Vid. superius in textu duo versus, qui sequuntur. In Codicis margine
 ad latus versiculi: *Ut liquidissimus Et c.* scriptus est hic versus:
Et si quid simul ignis habes, vel mobilis humor, qui est in edi-
tione.
 44. *crescentis origine.* *crescentis imagine.*

De quatuor temporibus anni.

- Verf. 5. pag. 74. *ut certis possemus.* *ut certis possumus.*
 Dies primus.
 Verf. 5. *Et variae pelagi facies, im-* *Tunc variae Comitum facies, im-*
mania cete. *mania cete.*
 7. *circuibant aequora.* *circuibant humida.*
 8. *Iam sole infuso.* *Iam caelo infuso.*
 9. *ruremque simul dispargit.* *rurem late dispergit.*
 Dies secundus.
 Verf. 2. *Fudit humus,* *fundit humus.*
 Dies tertius.
 Verf. 4. *cessabat turtur.* *cessavit turtur.*
 Dies quintus, & sextus.
 Verf. 3. *genitor perfectis ordine re-* *genitor diversis orbibus orbes.*
bus.
 5. *Terrarum, tractusque.* *Terrasque, tractusque.*

De formatione primi hominis.

Verf. 5. <i>Proceffit nova.</i>	<i>Procedit nova.</i>
<i>Ibid. pulcherrima rerum.</i>	<i>pulcherrima primum.</i>
6. <i>similis, cui mentem, ani-</i>	<i>similis mentemque, animamque.</i>
<i>musque.</i>	

De formatione Euae.

Verf. 9. <i>clara cum luce.</i>	<i>claraque in luce.</i>
10. <i>Insignis facies, & pulchra.</i>	<i>Insignis facieque, & pulchra.</i>
<i>Deum protoplastum, & Eam benedixisse.</i>	
Verf. 2. <i>Iussit: eo dicente.</i>	<i>Inse: eo dicente.</i>
4. <i>Interque virentia culta.</i>	<i>interque nitentia culta.</i>
<i>Quid prohibitum primis Parentibus.</i>	
Verf. 2. <i>brachia tendens.</i>	<i>brachia pandens.</i>
9. <i>licet te voce.</i>	<i>licet nec voce.</i>
10. <i>nec te ullius violentia.</i>	<i>nec te unquam ullius violentia.</i>

De deliciis Paradisi.

Verf. 4. <i>sub limine solis, & ortus.</i>	<i>sub lumine solis adortis.</i>
11. <i>croceis halantes floribus.</i>	<i>croceis pallentes floribus.</i>
<i>Tentatio per serpentem.</i>	
Verf. 5. <i>ramo frondente.</i>	<i>ramo florente.</i>
7. <i>Iracque, invidiaeque, & no-</i>	<i>Iracque, insidiaeque, & criminis</i>
<i>xia crimina.</i>	<i>noxia.</i>
19. <i>Varia superstitio.</i>	<i>Una superstitio.</i>

Versus alter anecdotus post verf. 19.
tit: *Tentatio per serpentem.*

Quo vitam dedit aeternam, cur mortis
adempta est
Conditio &c.

Sequuntur variantes lectiones.

Eva seducta seducit virum.

Verf. 2. <i>subiciunt epulis oculi.</i>	<i>subiciunt epulis olim.</i>
<i>Vident se nudos &c.</i>	
Verf. 5. <i>hominum sator, atque deo-</i>	<i>hominum, rerumque repertor.</i>
<i>rum.</i>	
6. <i>Observans oculis.</i>	<i>Prospectans oculis.</i>
7. <i>notumque furens.</i>	<i>Novitque furens.</i>

Adam

Adam abscondit se.

Verf. 1. <i>Dura fremementem.</i>	<i>Dura fremementem.</i>
3. <i>filvasque, & sicubi.</i>	<i>filvas, & sicubi.</i>
4. <i>lucisque, nec auras.</i>	<i>lucisque, nec auras.</i>
5. <i>Respiciant.</i>	<i>Despiciant.</i>

Increpat Adam Dominus.

Verf. 1. <i>creber ad aures.</i>	<i>creber ad auras.</i>
2. <i>per umbras.</i>	<i>per umbras.</i>
3. <i>Talibus affatur.</i>	<i>Talibus alloquitur.</i>
5. <i>furor ille.</i>	<i>furor iste.</i>

Post versum sextum in Codice sic legitur : *Maturate fugam, totaque absistite loco, Dicite, quae regnis miserris tam dira cupido. Nec revocare &c. Qui in Editio praecedat versus, in Codice subsequitur.*

Adam se excusat.

Verf. 2. <i>Merni, nec deprecor.</i>	<i>memini, nec deprecor.</i>
4. <i>monitusque finistri.</i>	<i>monitusque finistri.</i>

Maledictum serpentem.

Verf. 5. <i>Mala gramina pasces.</i>	<i>mala semina pastus.</i>

Maledictum Adam.

Verf. 8. <i>exspectabis acerrimum.</i>	<i>spectabis acerrimum.</i>
11. <i>& durae rapis.</i>	<i>& durae rapis.</i>

Maledictam Evam.

Verf. 1. <i>o sanctissima coniux.</i>	<i>o sanctissima coniux.</i>
2. <i>commissa tibi : heu.</i>	<i>commissa tibi est : heu.</i>
5. <i>quod tota mente.</i>	<i>tota quod mente.</i>

Expulso Adam, & Eva &c.

Verf. 4. <i>festinant rapidis, insigne.</i>	<i>festinant iussu, rapidisque.</i>
7. <i>vestigia figunt.</i>	<i>vestigia figunt.</i>

Eva peperisse duos filios.

Verf. 5. <i>gramina tuto.</i>	<i>gramine tuto.</i>
7. <i>utroque docent inolescere sacro.</i>	<i>utroque docent mollescere libro.</i>

Abel a fratre occiditur.

Verf. 1. <i>adolens.</i>	<i>adolet.</i>
2. <i>Alter, & alterius.</i>	<i>alter in alterius.</i>

Post occisum Abel, Deus &c.

Verf. 5. <i>frumentum labor.</i>	<i>frumenti labor.</i>

B b 4

Versus

Versus alter anecdotus post vers.6.
tit: *Post occisum Abel &c.*

Tunc almos primum fulvi sensere carinas.

Sequuntur variantes lectiones.

Verf.10. *paulatim decolor.* *paulatim, ac decolor.*

De diluvio.

Verf.2. *Tellurem effundit.* *Tellurem infundit.*

3. *diluvio miscens.* *diluvium miscens.*

Noe servatur.

Verf.2. *qui suis in terris &* *qui suis inventus &*

3. *tantis surgentibus.* *tantis fulgentibus.*

Post diluvium Deus &c.

Verf.3. *quid memorem.* *quid numerem.*

Ibid. *facta tyranni.* *facta tyrannum.*

8. *magna virum.* *magni viri.*

9. *Sacerdotes adfuit.* *Sacerdotes adfuit.*

De Novo Testamento &c.

Verf.8. *adventumque Dei, cum* *adventumque tui quo*

11. *sed quia terrifico.* *sacraque terrifici.*

De Nativitate I. C.

Verf.3. *missa sub imperio.* *missus in imperium.*

4. *missa Deo subit.* *magna Deo subit.*

De stella, & Magis.

Verf.2. *magna cum luce resulsit.* *multa cum luce eueurrit.*

3. *proceres, cunctisque repente.* *proceres, eunctisque repente.*

6. *nomen virtutis, Christiique* *nomen erat virtutis, & ipsi agnosce-*
agnoscere vultum. *re vultus.*

Metuisse Herodem &c.

Verf.1. *clamore furentem.* *clamore cruentum.*

2. *magnasque acuit.* *magnisque acuit.*

4. *hand inscia.* *hand nescia.*

Herodes iubet occidi Infantes.

Verf.5. *urbem terroribus.* *urbem clamoribus.*

At in Cod.

Fugit Virgo cum Filio
in Aegyptum.

Mater Domini in Aegyptum
secessit cum Filio.

Verf.2. *ipsa manu prae se.*

ipsa simul prae se.

Ibid. *turbante tumultu.*

turbante tumultum.

Vers.3.

Verf. 3. *plena ad praefapia.*
6. *Haec tibi prima.*

media ad praefapia.
Hic tibi prima.

Christus disputat &c.
Verf. 1. *ante annos animam gestans*
caelestis origo.

In Codice nullus titulus.
ante omnes annos animamque ges-
rens caelestis origo.

Mirantur omnes Christum.
Verf. 5. *sic se habet in Codice:* *Quis* *vultus,* *vocisque sonus,* *vel gressus*
euntis.

In Codice nullus titulus.
In Cod.
Intendit de Iohanne B. cum dixit
Ecce Agnus Dei.

Christus baptizatur a Iohanne &c.
Verf. 1. *mersare salubri.*

In Codice nullus titulus.
mersere salubri.

Multos baptizatos cum Christo.

In Codice nullus titulus.

Vox de caelo audita est,
Hic est &c.

In Cod.
De voce Patris ad Filium.

Omnia rident, adveniente
Domino.

In Cod. nullus titulus.

Verf. 6. *cadent, unum pro munere.* *cadent unum pro nomine.*

Versus duo anecdoti post verf. 7.
tit: *Omnia rident, adveniente Domino.*

Namque erit ille mihi semper Deus, illius
aras
Cuncti obtestamur, veniamque rogamus
ab ipso.

Sequuntur variantes lectiones.

Tentatur Christus: *hic titulus in*
Edito ponitur post verba: omnia
valles; sed male.

In Codice post verba: memorabile
nomen, ponitur hic titulus: de
tentatione diaboli in deserto.

Verf. 6.

Vers. 6. <i>ferox, diuturneque potentem.</i>	ferox, dominumque potentem.
7. <i>saucius, ac serpens.</i>	saucius ac serpens.
9. <i>qui nostra ad limina.</i>	quid nostra ad limina.

Christus diabolum alloquitur.	<i>In Codice nullus titulus.</i>
Vers. 4. <i>nec dubites, nam.</i>	nec dubita, nam.
7. <i>corpore terrae?</i>	corpore terram?

Diabolus fugit, audito Christo &c.	<i>In Codice nullus titulus.</i>
Vers. 3. <i>se condidit umbris.</i>	se immiscuit umbris.

Dominum elegisse Discipulos &c.	<i>In Cod.</i>
	<i>De electione Discipulorum, & concursu multorum ad Iesum.</i>
Vers. 1. <i>Interea magnas volans est fama.</i>	<i>Interea volans fit maxima fama.</i>
3. <i>velut pelago deducere.</i>	<i>velut pelagi divertere.</i>

Post versum 5.; nempe post verba *stipantque frequentes*, sequuntur in Codice septem versus, qui desunt in Editio. En illos:

Versus septem anecdoti post vers. 5.
tit: *Dominum elegisse Discipulos &c.*

Conveniunt, vitamque volunt pro laude pa-
cisci,

Postquam altos ventum in montes, aeter-
na potestas

Iure dabat, legesque viris, operumque la-
bores

Edocet, humanis quae sit fiducia rebus:

Admonet inmiscens cari praecepta parentis;

Spemque dedit dubiae menti, curasque re-
solvit,

Conspi-

Conspicit ecce alios , dextra , laevaue frequentes .

Sequuntur variantes lectiones .

Verf. 7. *Exstantem suscipit .* *exstantem conspicit .*

Post versum 9. nullus in Editio titulus ; sed in Codice hic legitur :
De sermone Domini in monte .

Verf. 21. <i>Inferisique ciet .</i>	Inferisique ciet .
22. <i>Supplicia expendant .</i>	<i>Supplicia expediunt .</i>
25. <i>omnem Cocyt .</i>	<i>omnem Cocyt .</i>
vers. ult. <i>Semper , & ostendit .</i>	<i>Semper , & obducta .</i>

In Cod.

Præcipitur , ne colantur Idola . De eo , quod Dominus prohibuit sacrificium animalium , quæ res fidem iniicit .

Verf. 3. <i>robore natus .</i>	robore nota .
4. <i>mortalive manu effigies , nec templa deorum .</i>	mortalique manu effigies , nec templa tueri .
5. <i>Audire , & repetens .</i>	Audite , & repetens .
vers. penult. <i>irrevocabile tempus .</i>	irreparabile tempus .

De Iudicio venturo .

In Codice nullus titulus .

Verf. 4. <i>excidium , vasta .</i>	excidium , & vasta .
5. <i>pariter ratilo misceat igni .</i>	<i>pariter venturo immisceat igni .</i>

In Cod.

Quid sibi faciendum foret &c. De adolescente divite , qui dixit se omnia mandata legis servasse .

Verf. 1. <i>Hæc super adventu cum .</i>	Hoc super adventu cum dira horrenda moveret .
3. <i>Studiis florens .</i>	studii florens .
4. <i>quique greges .</i>	quique greges .
7. <i>ore affatus .</i>	ore affatus .
9. <i>confugio , & supplex .</i>	confugio supplex .
11. <i>Eripe me his inimice .</i>	<i>eripe me his inimice .</i>
12. <i>superare labores ?</i>	<i>superare dolores ?</i>

Respon-

Respondit ei Dominus.

In Codice post v. 10, id est post verba reddidit heros, hic titulus ponitur: De responso Domini, & recessu iuvenis, quia Dominus suavit contempum opum.

Verf. 4. tua si mihi.

sua sit mihi.

8. si iungi hospitio.

si iungi officio.

verf. ult. gemoni, seseque oculis.

gemoni, seque ex oculis.

Post verba avertit, & aufert, sequitur in Cod. titulus: De tempestate orta in mari discipulis piscantibus, qui in Editio habetur inferius.

Verf. 3. funda latum transverberat.

latum funda transverberat.

8. & fluctus ad fidera.

fluctusque ad fidera.

Sequitur in Cod. titulus alter: De advenum Dei ad discipulos, qui in Editio inscribitur: Christum ambulasse super aquas, quique in Editio pariter inferius occurrit.

Verf. 3. & pelago decurrit.

in pelago decurrit.

4. praecunte carina.

percutiente carina.

6. focii, & magno clamore.

focii magno clamore.

8. Hic vero horrendum, ac visu mirabile fortis.

Id vero horrendum, & visu mirabile fertur.

11. nec dum fluctus latera ardua tingit,

nec dum fluctu latera ardua traxit.

13. Ecce gubernaculo.

Ipsa gubernando.

14. Intremuit malis.

Intremuit malis.

15. puppique Deus confedit in alia.

puppique Pater conscendit in alia.

verf. ult. laeti notae advertuntur arenae.

laeti nautae advertuntur arenae.

Christus insedit asello.

In Cod.

De eo, quod pueri obviaverunt Domino sedenti super asinum.

Verf. 1. costis agitato.

costis agitator.

2. effulgens, tam plurima.

effulgens, cui plurima.

3. atque viri, pueri.

atque viri, & pueri.

Post versum 4, seu post verba: contingere gaudent, hic sequitur titulus in Codice: De cessione vendentium, & clementiam a Templo.

Verf. 5. Iamque propinquabat portis.

Iamque propinquabant portis.

6. Antiquae cedro centum.

Antiquae cedri centum.

Chri.

Christum ementes &c. *In Codice nullus hic titulus.*
 Post versum 7., seu post verba, *infamia mutat*, sequitur in Codice
 hic versus : *Hae nobis propriae sedes, hic tempore certo, Perpetuis soliti &c.*

Vers. 10. *obstupere animis.* *obstupere animi.*

Discipuli periclitantur in mari. *In Cod.*
 De Coena Domini, & distributione Corporis, & Sanguinis Christi.

In Editio sequuntur tituli, quos in Codice antepositos supra monuimus, nempe De tempestate &c., & De adventu Dei &c. *In Codice sequuntur versus, qui in Editio inscribuntur : De Coena Domini.*

Docet Sacramentum. *Codex nullum hic habet titulum.*

Praedicis ab uno se traditum iri. *In Cod.*
 De eo, quod Dominus suam praedixit passionem, & inde proditionem ; qui tamen titulus in Codice est post verbum : talia fatetur.

Apostolos fugisse. De principibus Sacerdotum, qui convenerunt, ut Iesum caperent.

Post verba : *cura quietem*, sequitur in Codice articulus, qui incipit : *Occanum interea*, qui in Editione inferibitur : *Sacerdotes cum populo &c.* Cetera occurrent inferius.

Vers. 3. & patribus, *ferantque.* *patribus, scribitque. (forte scribitque).*

Post versum 7. sequitur in Editio hic titulus ?

Christus hora sexta &c. *In Codice nullus titulus.*

Vers. 1. *Tunc subito nunc accers omnes, populosque.* *Cum subito accersiri omnes, populosque.*

4. *ipse seras, praedamque tuentes.* *ipse seras, praeclara tuentis.*

5. *mixtus dolor, &c.* *mixtusque dolor.*

6. *humorum, certant illudere.* *humorum, certantque illudere.*

post

Post versum 6., nempe post verba *illudere capto*, sequitur in Codice hic titulus: *De eo, quod Christus ligatur, & crucifigitur.*

Vers. 10. *decussis undique ramis.* decussis undique ramis.
11. *ligant insignibus illum.* ligant insignibus illum.

Post versum 14., seu post verba *ausoque posui*, sequitur in Codice hic titulus: *Verba Christi ad tortores.*

Vers. 15. *impavidus, quo vincula.* impavidus, quae vincula.
16. *Tanta ne vos generis tenuit* *Tanta ne vos omnes tenuit fiducia*
fiducia vestri? *nostri?*

In Cod.

Fir terrae motus, & Sol obscuratur. *De* terrae motu, & eclipsi, & alia, quae evenerunt, Domino crucifixo.

Christum descendisse ad inferos. *In Codice nullus titulus.*

Vers. 1. *Exemplo comites erebi.* *Exemplo commotae erebi.*
6. *Sol quoque & exorietis.* *Sol etiam exorietis.*

Post vers. 7., idest post verba: *ferrugine tinxit*, in Codice sequitur hic titulus: *De fuga discipulorum.* Et sequitur articulus incipiens: *Diffugiunt comites*, qui in Editione exstat superius pagina 168. col. 1.

Vers. 3. *haerent infixi pectore vultus.* *horrent infixo pectore vultus.*
In Cod.

Conquestio Petri ad condiscipulos. *De* clamore Domini, eo expirante.

Vers. 3. *ubi ponere sedem?* *ubi ponere sedes?*

Christum tertia die resurrexisse. *De* resurrectione Domini.

Vers. 1. *Hosque inter motus.* *Hos inter motus.*
5. *Corpus ubi exanimatum.* *Corpus ubi exanime.*
v. penult. *concussa est pondere tellus.* *concussa est robore tellus.*
vers. ult. *Horror ubique animos,* *Horror ubique animi si, ut ipsa si-*
simul ipsa silentia terrent. *lentia terret.*

Foribus clausis apparuisse &c. *In Codice nullus titulus.*

Vers. 1. *Ecce autem primi volucrum.* *Et* matutini volucrum.

Post versum 3. sequitur in Codice hic titulus: *De eo, quod Iesus intravit ianuis clausis.*

Vers. 4. *ille gerens foribus sese ingerit archis.* *ipse gerens foribus sese intulit*
atris.

8. *pietas, & virida virtus.* *pietas, atque invida virtus.*

1a.

Instruit Apostolos.

Verf. 8. *Mittite, iam vosmet.*

In Codice nullus titulus.

Mittite, huc vosmet.

Christum Apostolis pacem reli-
quisse.

In Codice nullus titulus.

Verf. 1. *Pacem optate manu.*

Pacem orate manu.

3. *Magnanimi, pacis solum
inviolabile.*

*Magnanimi, pacisque olim invio-
labile.*

Post versum tertium sequitur in Codice hic titulus: *De offensione
vulnere Christi, & gaudio Discipulorum.*

5. *populataque pectora ferro. populataque tempora ferro.*

De Ascensione Christi.

De die Ascensionis.

Verf. 1. *exactis spirantes dimovet
auras.*

exactis fato ventura resident.

2. *caeloque introitus aperto.*

caeloque inventus aperto.

4. *Inferi se septus nebula mi-
rabile.*

*In primoque refert septus mira-
bile.*

5. *Ast illum folio stellantis
gloria caeli.*

*Atque illum folio stellantis regia
caeli.*

6. *aeternumque tenet per.*

aeternumque capit per.

Post versum octavum, idest post verba *labentibus annis*, sequitur hic
titulus in Codice: *Finis narratione, auctoris deprecatio, & au-
monitio.*

Verf. 9. *I decus, i nostrum.*

I decus, & nostrum.

11. *Et nos, & sua.*

Et vos, & tua.

v. penult. *conuix, & si pietate meo
rentur.*

conuix, & si pietate fatemur.

APPEN-

APPENDICULA.

Exstabant apud nos humanitate, & munere
Cl. Mingarellii praeulae aliquot Variantes Lectiones
spectantes ad Praefationem Claudiani, quae prae-
cedit Panegyrum de sexto Consulatu Honorii
Aug., quas ipse exceperat ex Cod. Ms. membra-
naceo saec. xv. Bibliothecae Card. Dominici Passionei,
nunc Angelicae Augustinensium, qui continet Clau-
diani Opera omnia. Quandoquidem pagina
haec occurrebat, ne ipsa otia retur, & ut impres-
sionis concinnitati, & Lectorum bono prospicere-
tur, visum est haec ipsas apponere.

Editio Pisanae annis 1766.

Cod. Passion. Angelic.

Verf. 2. <i>Tempore sopito.</i>	<i>Tempore nocturno.</i>
3. <i>Venator defessa toro cum</i> <i>membra reponit.</i>	<i>Venator cum fessa toro sua mem-</i> <i>bra reponit.</i>
7. <i>Furto gaudet amans.</i>	<i>Gaudet amans furto.</i>
12. <i>Artibus assuetis.</i>	<i>Artibus assiduis.</i>
13. <i>Hic subit Inarimen, hunc</i> <i>gravis Aetna domat.</i>	<i>Hunc premit Inarimes, hunc pre-</i> <i>mit Aetna gravis.</i>
19. <i>Quam laetum &c.</i>	<i>Quam laetus &c.</i>
23. <i>Aequatur Olympo.</i>	<i>Aequatur Olympo.</i>
25. <i>Altaque Vati.</i>	<i>Altaque menti.</i>

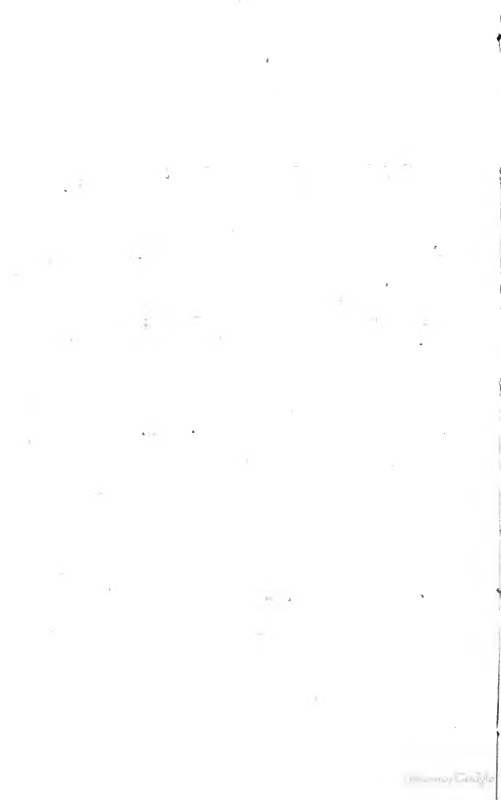

BASI-

BASINII PARMENSIS
EPISTOLA
VERSIBUS EXARATA
AD SIGISMUNDUM PANDULPHUM
MALATESTAM
ARIMINI DOMINUM
DE LINGVAE GRAECAE LAUDIBUS ET NECESSITATE
*Quam nunc primum ex suo Ms. Cod. saec. xvi
in lucem edit*
HIERONYMUS FERRIUS LONGIANENSIS
IN PONTIFICIA FERRARIËNSI ACADEMIA
Eloquentiae, & Romanarum, Graecarumque
Antiquitatum Professor.

Tom. II.

Cc

IOHANNI CHRISTOPHORO

AMADUTIO

VIRO CLARISSIMO

In Athenaeo Romano Graecarum Litterarum
Professori

HIERONYMUS FERRIUS

MEMOR ET GRATUS.

UBI primum tua amicitia consilium a te coe-
ptum significasti, mecum ipse statui Episto-
las Basinianas binas (a) e Codice nostro exscri-
bere, illudque simul rogare, ut tuo in nomine,
emitti sineres. Cui enim donarem potius, quam
AMADUTIO, qui Latinas, Graecaeque litteras in
primis doctus, hasce alteras CLEMENTIS XIV.
Pontificis de Provincialibus suis optime meriti be-
neficio in ista Sapientiae luce profiteatur? Et Scri-
ptoris auctoritas, & res ipsa monebat, quae de
linguae Graecae praestantia, immo vero necessitate
ageret, quam frustra improbuli vellicant nonnulli
aetate, qua vivimus, rerum omnium optimarum
studiosissima. Nihil enim in praesentia dicam,
de benevolentia in me tua, non otiosa illa qui-
dem, & inerti, sed fructuosa admodum, & frugi-
fera;

CC 2

(a) Harum altera, quae constaret, in Sylloge Episto-
prosa oratione exarata est, larum Latinarum num. xl.
locum habuit, ut praestabi- pag. 300.
litus ordo horum Opusculorum

gifera ; quae nullo non tempore praesto sit , iisque multis iuvet , quibus Urbs beata abundet , nostrae egeant , quam quae maxime . Testis Hadriani Vita , in quam operam tantam contulisti , quantam monumenta per te eruta , & communicata testantur ; quod ego numquam satis praedicavero : praedicavero autem , dum vixero . Vale ; & de Astronomicis ne despera . Ad ceteras enim causas accessit Ferruriensis conditionis necessitudo , qua in Civitate Basinius Leonelli liberalitate invitatus publice docuit .

Dabam XII. Kalen. Maias MDCCCLXXIII.

BASI-

BASINII EPISTOLA

AD MAGNANIMUM INVICTUMQUE REGEM
SIGISMUNDUM PANDULPHUM
MALATESTAM

*In qua ostendit Poetas Latinos sine Litteris Graecis
nihil omnino posse.*

QUIS ferat indocti temeraria iurgia vulgi,
Dum putat Ausonios Graecis sine posse
Poetas

Artibus e medio deducere vertice Musas
Parnassi? Quorum princeps Porcellius(a) omni

C c 3 In

(a) Porcellius, sive Porcellius, Neapoli natus, parente, qui, ut scribit Iovius De vita Magni Sfortiae cap. lxxxii., ob translatos Caesarem, & Sallustium honesta domo cum hortis donatus est, Poeta laureatus, & Historicus carminis condendi facilitate commendatur a Ludovico Foscarinio, quo usus est familiariter: neque Philolphi testimonio caruit, dum benevolum habuit, & amicum. Ubi enim hominis in suspicio-

nem venit, more suo, litteris ad Antiquarium datis, proscidit, & dijcepsit. Coratesius in Dialogo de Hominebus doctis nec politos, nec festivos Porcellii hexametros dixit versus, cui assensus est Gyraldus. Indices aequiores, & probabiliores nactus est Muratorius, & Quirinius: quorum alter in Historia contexenda elegantiam, sermonis facilitatem, atque facundiam tribuit. Videntur Praefatio Tom. xx. rerum Ital. Scri-

In populo haec iactat, Graiae quin vocis ege-
num

Id

*Scriptor. pag. 63. ad Com-
mentaria Comitis Iacobi Picti-
nini. Alter suffragator ac-
cessit in Diatriba, quae Epi-
stolas Francisci Barbari prae-
cedit pag. lxxxviii. Malatestio*

*in primis carus; cuius res
gestas domi, forisque Episto-
lis praesertim XII., quas
praeclaras vocat Iacobus Phi-
lippus Bergomas, ad caelum
tollit:*

Quidquid ab undecimo numeris depinximus anno,

In decus, & laudes iussimus ire tuas.

*Ipsae cecinit in libro de Amo-
re Iovis in Isottam pag. 35. b.
Hunc excipiunt libri quatuor,
qui Isottae inscribuntur: quos,
si naevos aliquot exci-
pias, non dubitaverim & la-
tine, ut ea ferebant tempo-
ra, & poetice scriptos dice-
re, dignosque propterea, qui
in numismate Sigismundi insu-
susso ELEGIAE nomine exhi-
berentur, cum D. Isottae ca-
pite. Edidit Simon Colinaeus
Parisiis an. 1539. primum di-
ligentia eruditissimi viri Chri-
stophori Preudhomone Barro-
ducani. Ita enim praedica-
tur; sed non eum facile di-
xerint, qui in dedicatione
legerint, Porcellium, Basi-
nium, Trebannium homines
Florentinos, & Sigismundum*

*Malatestam Ducem Florenti-
num totam Etruriam, quae
Thuscia dicitur, optimam,
& florentissimam Italiae par-
tem summa virtute, & pru-
dentia moderantem, Isottam
vero Principis Ariminensis fi-
liam. Ea sunt peccata in hi-
storia non minora, quam
quae peccaverat Vossius, &
Baillettius, qui Porcellium
Petrarchae aequalem fecerant.
Carminum inscriptiones ipsae
oscitantis Scriptoris negligenti-
am evincunt; qui ne ver-
bum quidem addidit de Thad-
daco Bononiensi, de Roberto
Flaminio, de Guarino Vero-
nensi, qui & ipsi versus ha-
bent ad calcem. Secundum
Sigismundum, Alphonsum
Aragonum, & Federicum
Fel-*

Id (a) Senecam stulto cogit sermone fateri .
O si Democritus nostrum remearet ad orbem,
Ederet hic risus quales ? o gaudia corda
Quae quaterent ? certe insanos nunc esse Poe-
tas

Audiret , quamvis strepitus horreret & urbis .
Quos fletus alter , lacrimas quas ille cieret ,
Aspiceret mancam cum sic se efferre poesim ?
Haec ratio vulgi , vatunq; haec verba no-
vorum .

C c 4

Ante

Feltrinum coluit Porcellius , cu-
ius vitam versibus exaravit ,
ediditque Muratorius . Haec,
ceteraque alia ad vitam , &
scripta pertinentia videre li-
cet apud Apostolum Zenium ,
Historiae Litterariae paren-
tem optimum , ad Vossianas
Dissertationes To.I. pag.15. .
& seq. Non est praeteren-
dum, quod Muratorius Praefat-
tionis sub finem movit loco
citato , Porcellii poetae cul-
tissimi opera quatuor Volumi-
nibus comprehen. a in Biblio-
theca existisse Urbinate. quae
in Vaticanam commigravit .

(.) Thomas Seneca Ca-
mbr., quem insignem Magi-

strum vocat Blondus in Italia
illustrata , Aesii , Arimini ,
Bononiae , & Florentiae do-
cuit ; non Latinis modo , sed
Etruscis litteris commendatus.
Imitatore idoneus Petrar-
chae vocat Crescimbenius in
Hist. Ital. Poesis lib.3. p.214.
Quadrus meminit Vol. II.
pag.195. Latina habentur in-
ter carmina illustrium Poet.
Ital. Floren. 1721. Tom. IX.
pag.39. Quemadmodum nota-
vit diligentissimus Lancilottius
nosler ad Ludovici Lacarellii
verus pag. 95. . & seq.
in Specimine Poetarum Aesii
edito an. 1766.

Ante quidem ad summum venit quam Lin-
gua Latina,

Tunc opus auxilio nostris maioribus illo,
Utile tum fuerat sacrum vidisse Platonem,
Maeoniumque senem. Sed postquam Roma
supremo

Est elata gradu ad superos, caelumque pe-
tivit

Vertice turrigero, vicit Romanus, & artes
Abstulit egregias mediis bellator Athenis.

Dic mihi Sisyphium lapidem qui vertice gestas
Tempore, quo tenuit fastigia summa Latina
Lingua, quis illorum praestantior? incli-
tus, inquis,

Arpinas. Vatum quis praestantissimus alter?
Virgilius. Bene habet. Quo fonte bibisse
feruntur

Tullius, atque Maro? patrione, an fonte
Pelaego?

A tribus Isocratis, Demosthenis, atque Pla-
tonis

Fluminibus ne sitim sedavit Tullius, inquis?
Ille Syracusii, nec non ascraca secutus

Rura

Rura beata senis Smyrnaei , & carmen Homeri .

Argumenta , locos , versus , totumque poema Virgilius rapuit (a) , Graio Romanus Homero ; Aeneasque locum magni sibi sumpsit Ulyssis , Carthagoque fuit captis Phaeacia terris , Alcinous Dido , Scylla est eadem , atque Charybdis ,

Idem etiam Polyphemus . At hoc mutavit ; ut essent

Harpyiae nitidi pecoris custodia patris Lamperiae , atque soror Phaetusa . Quid Ilias ipsa est ?

Qua variis volitans agitur victoria pennis ? Pandarus Atridae violato foedere divum Tela manu mittit : quae tela Tolonius augur Reicit in Teucros : legatos ipse repulso A Diomede canit ; quos ante remisit Achilles . Barbarus interimit Pallanta hic Turnus , at illic Dat letho insignem Patroclum maximus Hector .

Iur-

(a) *Apagere cum verbo isto quid erit imitari ? Rectina rapuit . Si hoc enim rapere , sub finem dixerit iuvare .*

Iurgia Drancis enim , & Turni lis illa mole-
sta est

Pelidae magni , & late regnantis Attridae .

At Turnum Aeneas stygias dedit ire sub um-
bras ;

Hectora magnanimum letho dat magnus
Achilles .

Singula ludorum posuit certamina uterque :

Nec mutavit enim quicquam , nisi forte ,
quod alter

Quatuor in currus pandas dedit ire carinas :

Res gestae regumque , ducumque , & tristia
bella

Quo scribi possent numero , monstravit Ho-
merus .

Inde monet Flaccus : „ vos exemplaria Graeca

„ Nocturna versate manu , versate diurna . „

Quod si forte viris imitari talia summis

Est visum , cur non sit fas & talia nobis

Tentare ? atque trabes silva vectare pelagæ ,

Unde ferunt veteres magnas fabricasse carinas?

Virgilium ante ipsum Graios pater Ennius
omnes

Vide-

Viderat ; at post hunc quicumque fuerit

Poetae ,

Statius, & duro Lucanus, & Annaeus (a) ore.

Cur licuit nostro Iuvenali cernere Graeca

Grammata ? cur pueros a Graio exordia iussit

Quintilianus enim sermone assumere rhetor

Maximus ? aut quare tantis Hieronymus
ausis

Inferuit sese : quidnam Lactantius ? aut quid

Augustinus adit Graium tot scripta virorum ?

Denique post Gothos , & tempora perditam
luxu ,

Amissas & opes Graiorum Lingua Latina

Quo fuit in precio ? nisi nunc ? quando opti-
mus ille

Victorinus (b) opes gremio defudit aperto ,

Guari-

(a) Legendum omnino aeneus , praeterquamquod Annaeus , gentis nomen , carminis legibus repugnat , particula & redundaret .

(b) Victorinus Feltrensis per annos tres , inquit Cortesius pag.26. , toti Galliae Transpadanae tradidit prae-

cepta dicendi . Theodorum Gazam inter alios auditorem habuit , & (quod notavit Mannius ad Cortesium) ita morum integritate excelluit , ut D. Antonino Florentino Archiepiscopo par virtute , ac pietate haberetur . Iure igitur optimus dictus a Basilio .

Guarinusque (a) pater, nec non Leonardus (b), & omnis

Ante alios melior Theodorus (c), & ipse (d) Philelphus,

Atque alii surgunt nostro qui tempore vates.

Perottus (e), nostrique decus Laurentius (f) aevi

Orator, nostraeque simul facundia linguae

Pog-

(a) *Guarinus*, sive *Varianus Veronensis*, Magister fere omnium, qui nostra aetate in Humanitatis studio floruerunt, vere scripsit *Pius II. Comment. lib. II. Praeclara de eo multa Corresius ad pag. 13.*, & seqq. Videantur *Iovius in Elogiis*, *Zenius ad Vossium*.

(b) *Tres Leonardo*s habemus eadem fere aetate literis claros. *Datum*, *Iustinianum*, *Arretinum*: de quo postremo loqui *Basinium* nemo dubitaverit.

(c) *De Theodoro Gaza* praeter alios magnifice *Petrus*

Valerianus: Tantae eruditionis vir, quantae multis abhinc annis nemo Graecorum, dicere aulam, etiam & Latinorum, fuit.

(d) *Illustris Philelphi* nomen, quam quod per nos ornari postulet.

(e) *Idem* dicito de *Nicolas Perottio*, lucuento ad *Martialis Librum primum Comentariorum praeter alia de omni Litteraturae genere optime merito*.

(f) *Vallam* hic designari puto: De quo recte iudicatum a *Cortefio pag. 27.*, & a *Zenio ad Vossium*.

Poggius (a), & qui sunt sub te, Sifmund-
de (b), Poetae,
Dulce decus nostrum, Martis certissima
proles,
Magne virum victor, patriae servator (c)
avitae,
Cuius & auspiciis & Graeca, & Lingua Latina
Floret Ariminea (d) magnis cum laudibus
urbe.

Sci-

(a) Poggii vitam edidit
Iohannes Baptista Recanatius
Patricius Venetus, & Mehus
Florentinus, quos consulat,
qui de ingeniosa hominis in
dicendo facultate pronunciare
velit.

(b) Sigismundus Pandulfi F.
& litteris delectatus, & lit-
teratis hominibus; quorum
alios apud se habuit, alios
beneficiis auxit.

(c) Sive Malatestios Ve-
ruculo Ariminensis Dioecesis
oppido oriundos dicamus, sive
Germaniae ab oris profectus,
sive aliunde, Ariminenes re-

ffissime appellaveris, qui
cum imperio, & potestate tot
annos multas & Piceni, &
Galliae Togatae, & Insu-
briae, & Cenomanum urbes
tenuerint, semperque Arimi-
ni gens armis, opibus, gra-
tia florentissima confederit.

(d) Quo in honore fuerint
litterae, Sigismundo duce,
ac auspice, Arimini passim
testantur Historici. Invat
versus nonnullos afferre Por-
cellii in Epistola Inqlito Mili-
tum Imperatori, ac Poetarum
Deo Sigismundo Pandulfo Mal.,
quae legitur ad pag. 34. b:

Hic Cicero, hic Crispus, hic sancti Musa Maronis,
Hic & virtutum praemia, & altus honos,

Arma

Scire velim , an fuerit quisquam , quicum-
que fuere
Scriptorum , qui non Graiae commercia
Linguae
Noverit . Ipse putas , quod tu , Polypheme ,
cavendum .
Quod si segnis , iners , & plumbeus ipse
fuiſti ,
O uno (a) Polypheme oculo contente , quid
audes
Deterrere alios ? ne discant cognita priſcis
Vatibus . Ite alacres , Senecae ne credite :
Graecas
Discite litterulas : quod si Porcelius obſtat ,
Obturate aures conſtanti pectore , & ipſum
Maco-

Arma canit Varēs Baſinius aere canoro ;

Et tua Smyrnaeo carminē facta canit .

Valturius miris deſunctus laudibus illic

Deſcribit leges , iuraque militiae .

Parleo quin etiam Graeco , & ſermone Latino

Eniter , orator clarus , & hiſtoricus .

Praeterea Inſtus Comitius , cellium . quod una ne lingua

Robertus Urſius , Poetae , contentus , tamquam uno oculo

& Iuriſconſulti celeberrimi . lo , an quod revera oculo uno
caruerit ?

(a) Polyphemum vocat Por-

Maeonium , atque alios Graium perarate
Poetas .

Illic invenies scribi quo more decebit

Nomina , & heroum genus immortale , vi-
rumque ,

Quod sine Graecorum auxilio nescire ne-
cesse est .

Haud equidem invideo nostrae pulcherrima
Linguae

Verba , sonosque graves , numerumque , aut
tersa Latinus

Nomina , nec Graecam cupio praeponere
nostrae :

Sed sine Graecorum auxilio Romana valere

Non multum semper docui , semperque do-
cebo .

Nec laudamus equum , plusquam calcaribus
illum

Qui ferit ; ast equitem sine equo nil posse
putamus .

Ipse ego Maeonii Vatis , qui carmina nuper

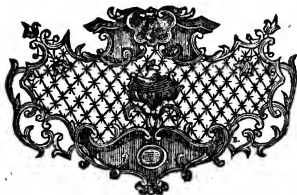
Inspexi , atque libens , iterumque , iterumque
relegi ,

Inve-

Invenio nostrum quantum iuvat ille Maro-
nem .

Quod si laudis habent aliquid mea carmi-
na , ab illo

Fonte mihi, & fluviis magni defluxit Homeri.

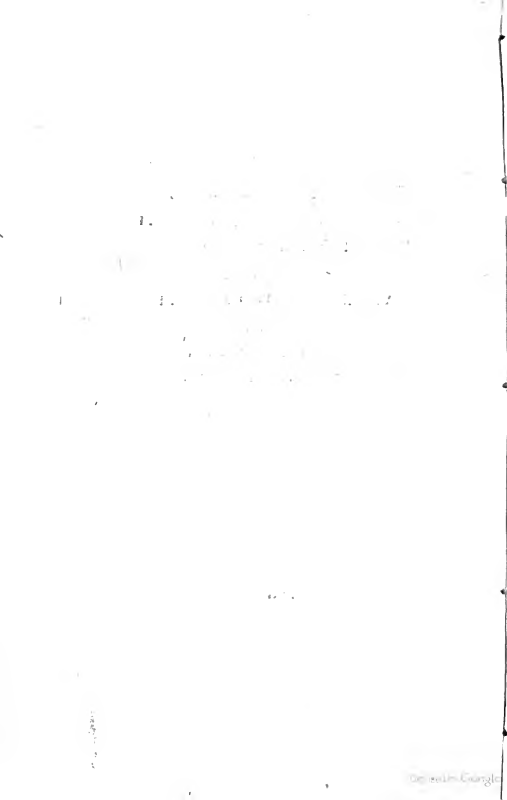

LA

LA DIFESA DELLE DONNE
CONTRO IL DIVIETO DEGLI ORNATI
C A P I T O L O
DEL SENATORE
FRANCESCO BOLOGNETTI
AL CONTE
NICCOLO' LODOVISI
CAVATO DAL SUO ORIGINALE.

Tom. II.

D d

ALLA NOBILISSIMA ED ORNATISSIMA DAMA
LA SIGNORA ANNA SERNINI
NATA CONTESSA TOMMASI
CORTONESE

GIOVANNI CRISTOFANO AMADUZZI.

VOI, Ornatissima Dama, che così volentieri andate pascendo il coltissimo vostro spirito colla lettura di buoni Libri, Voi, che così gentilmente vi compiacete gradire la frequenza delle mie lettere, non avrete ora a noia, che io vi comparisca d'avanti e con questo mio scritto, e con un' altro Poetico ben degno della vostra attenzione. Sarà questo un Capitolo, che fa la difesa del vostro bel sesso adontato per una legge drammatica spettante ai suoi ornamenti. Io ne dichiaro francamente Autore il Senatore Francesco Bolognetti, perchè una lettera di Matteo Bruno Giureconsulto Ariminese al Bolognetti istesso ci dà sicuro argomento di ciò (a), e perchè il Ms., da cui ho tratto questo Capitolo, fu da me veduto in questa Casa Bolognetti di Roma fra altri Mss. del nostro medesimo Poeta. Anzi quattro altri Capitoli scritti di pugno dell' Autore, e da lui in più luoghi corret-

D d 2 ti,

(a) Anecd. Litt. Vol. II. pag. 370. e segg.

ti, vi avrei voluto ora mandare, ma la loro lunghezza me l'ha vietato. Spero però, che in altra occasione potranno essi pure vedere la luce del pubblico, e meritarsi l'onore di venire nelle mani vostre. Sono questi sotto nome del Brusco Bidello, che io credo sicuramente un nome pseudepigrafo, adottato dal Bolognetti istesso, e così affatto diversa da Giulio Bidelli di Siena, di cui voi favoriste procurarmi alcune notizie; e sono questi insieme ad a tro Personaggio, cioè al Sig. Don Federico Gonzaga indirizzati. Voi non ignorate il famoso Bando promulgato l'anno 1451. dal gran Card. Bessarione allora Legato di Bologna, in cui fu proibito generalmente a tutti, e a tutte l'uso delle vesti intessute d'oro, distinguendo poscia sei ordini di persone infra i Cittadini, a ciascun de' quali fu assegnata una certa misura, o limitazione nella foggia, e nella ricchezza del vestito, e degli abbigliamenti, massimamente donneschi. Era il primo ordine de' Militi, o Cavalieri; il secondo quello de' Dottori; il terzo de' semplici Nobili, co quali i Notai, i Banchieri, ed i Mercatanti di seta, e di panni fini stavano del pari; il quarto era di sei arti delle maggiori; il quinto dell'arti minori; ed il sesto de' Plebei, e de' Contadini. Figuratevi, se questo Bando posè di mal' umore specialmente le belle Ninfe del Reno, che fiorivano a quella stagione. Segno di ciò m'è un Opuscolo del celebre Matteo Bosso Veronese Canonico Regolare, scritto al Greco Porporato, per tenerlo fermo nella presa risoluzione,

ne , e renderlo resistente alle femminili querele , il quale io ho appunto veduto fra i Codici della Biblioteca Ottoboniana , ora Vaticana (a) . Questo scritto avrà finito di sconcertare il sangue del bel sesso di Felsina , la cui dolcezza tanto ci loda il nostro Certaldense . Nel Tom.viii. della Miscellanea di varie Operette , stampata dal Lazzaroni in Venezia (b) , vi sono alcuni Atti scelti delle cose operate dal Card. Bessarione nella sua Legazione di Bologna , e di Romagna , e sono ivi registrate anche queste prammatiche providenze . Bisogna pertanto , che ne tempi susseguenti , cioè circa l' anno 1559. (che tal data porta la lettera dedicatoria del Bolognetti a Federico Gonzaga , precedente i quattro Capitoli di sopra rammentati) fosse rinnovato , o confermato da altro Superiore quel Bando del secolo antecedente , onde s' impegnò il celebrato Autor della Coslanziade con principi tutti opposti a quelli del Bosso a facetamente sostenere le parti delle sue patrie Ninfe . Il titolo di Monsignore , che primieramente si assegna ad un tal Riformatore , ed il nome di Pietro , e di Donato , che dipoi in sul principio stesso del Capitolo se gli fa appartenere , ci fanno abbastanza instrutti per riconoscere

D d 3 rino-

<p>(a) Matthaei Veronenfis Can. Reg. ad B. Card. Tusculanum , Bononiae Legatum , ne feminis Bononiensibus luxuriosa ornamenta vestium</p>	<p>reddantur Libellus . Comincia : Prudentiam , pagg. 99. Cod. Ottobon. Vatic. num. 1196.</p>
	<p>(b) Pag. 148.</p>

rinovatore di tal divieto Monfig. Pietro Donato Cesi, che fu prima Vice-Legato, e poscia ancora Cardinal Legato di Bologna. Certamente il Bolognetti medesimo fioriva a que' tempi stessi; perciocchè egli tuttora viveva nell'anno 1566., come dal Bumaldi (a) s' impara; e voi ben sapete, ch' egli fu ancora Senatore Bolognese, Gonfaloniere, e Poeta insigne. Il Conte Marzuchelli (b), il Quadrio (c), ed il Crescimbeni (d) ne dicono questo, ed il di più. Oltre il Poema Eroico del Costante, per cui fu posto al pari col Trissino, coll' Alamanni, e col Giraldi, e per cui meritò elogi più grandi ancora dal Cieco d' Adria (e), ed oltre le sue Rime stampate in Bologna (f), è certo, che si diletto scrivere in quel metro di Poesia, che si dice Capitolo, come è il presente, e gli altri quattro, di cui vi parlo. Due ne mentovano appunto gli Autori sopra indicati, uno cioè diretto a Gio. Batista Giraldi, che è stampato (g), l' altro a Bernardo Tasso, con cui accompagnò il proprio Poema del Piacere in tante stanze,

(a) Biblioteca Bolognese
cart. 71.

(b) Scrittori d' Italia
Vol. II. Part. III. pag. 1483.,
e seg.

(c) Storia, e Ragione
d' ogni Poesia Vol. I. pag. 56.

(d) Istoria della volgar
Poesia Vol. V. a cart. 100.

(e) Lettere famigliari
pag. 85. a tergo.

(f) In Bologna 1566.
in 4.

(g) Dopo l' Ercole del Giraldi a cart. 349. colla risposta di questo a cart. 351. In Modena presso al Godalchini 1557. in 4.

ze, e di cui però vive solo la memoria nelle lettere dello Scrittore Bergamasco (a). Sebbene voi, che superiore siete all'altre Donne in tante doti, e nell'indifferenza ancora degli abbigliamenti, su quali tanto contano le vanarelle fantesche di Cupido, non foste per far gran delitto nè al dotto Card. di Trabisonda per il suo divieto, nè ad altri, che in appresso l'avesse confermato, tuttavolta non vi sarà discaro leggere questo scritto di difesa per il sesso vostro, il quale ebbe sempre grandi lodatori; benchè sorto sia alcuna volta ancora qualche malinconico, o mal contento a dirne in prosa; e in rima li biasimi. Le cose, che ci appartengono, anche in mezzo alla nostra indifferenza, per qualche parte c'interessano, e niuno v'è così spogliato di umanità, che dell'umanità non senta in se stesso vestigio. L'eleganza del Componimento piacerà senza meno al vostro buon gusto, ed alla vostra rara coltura; siccome la brevità del medesimo sarà addattata alla circostanza vostra presente, giacchè sempre e brevi discorsi, e poco cibo insieme a' malati si convengono. I miei voti ad Igia per il vostro ristabilimento sono incessanti, siccome è per essere immutabile, ed infinita la stima, che faccio, de' vostri talenti, delle vostre virtù, e degli altri meriti vostri, che a tutti vi rendono cara, ed amabile. Non minore è la riconoscenza, che vi ho per la benevolenza, ed

D d 4

amici-

(a) Lettere di Bernardo Tasso Vol.II. pag.285.

amicizia, di cui m' onorate, siccome non minore è la corrispondenza, che aver vi debbo in compenso di tanta degnazione. Io temo, e rispetto, Ornatissima Dama, per mio stabilito sistema il vostro sesso, ma la vostra ben nota saviezza, ed il vostro candore fanno sì, che lungi da ogni timore a voi mi doni, e a voi mi raccomandi.

Roma addì 26. Dicembre 1773.

CAPIT.

C A P I T O L O

AL CONTE NICCOLO' LODOVISI.

L' Altro dì , Signor Conte , in Reggi-
mento

Trattandosi , che il lusso si stringesse ,
Io fei questo parlar , nè me ne pento .
Lodai pria Monsignor , che al fin volesse
Provedere agli abusi , ai gravi danni ,
Alle gran spese , alle ruine espresse .
E dissi , ch' appò noi di quì a mill' anni
Di Pietro , e di Donato il nome a volo
N' andrìa con chiari , ed onorati vanni .
Poi ch' avrà la Città tutta non solo
Di superbi edificii , e vaghi adorna ,
Pascendo ognor di poveri un gran stuolo .
Ma tronche al troppo lusso ancor le corna ,
E racconcio il Torron sì ben , che a noi
In evidente beneficio torna .
Feci tre parti delle pompe poi ,
Funeraria , Cibaria , e Vestiaria ,
Ch' ognuna serba i dependenti suoi .

E dissi,

E dissi , che alla pompa Funeraria
 Esser non pur dovea tolta , e interdetta
 Col foco, l' acqua , ma la terra , e l' aria.
 E come cosa iniqua , e maledetta
 Con ogni legge , e con quel più rigore ,
 Ch' usasse mai Repubblica ristretta .
 Espressi la cagion , perchè l' onore ,
 Che solo a Dio la Chiesa ha riserbato ,
 Come del tutto origine , e fattore ,
 Far tutto il dì vedessi ad un privato ,
 Ma se pur fosse un' uom , per avventura
 Potrebbe esser permesso , e tollerato .
 Per esser l' uom di Dio nobil fattura ,
 Che sopra il Ciel con l' intelletto passa ,
 E tien del suo Fattor forma , e figura .
 Ma quest' onor far veggio ad una massa
 Di carne , anzi di fetido terreno ,
 Privà d' ogni ragion , di spirto cassa .
 Della Cibaria poi dissi non meno ,
 Che far doveasi , e rigorosamente
 Tenere il lusso in questa parte a freno .
 Allegai la ragion , perchè più gente
 Riman da tanti , e vari cibi estinta ,
 Che

Che da coltelli , e spade , è più sovente :
 Disfi , rispetto a questa , che la quinta
 Parte dannosa pur l'altra non era ,
 Ch'empia , e dannosa in prima avea di-
 pinta .

E così discorrendo in tal maniera ,
 La Vestiaria in due volti partire ,
 Che mal puossi acconciar restando intera .

L'una guarda degli uomini al vestire ,
 E delle donne l'altra , e se allor bene
 Fu notato da voi , Conte , il mio dire ,
 Disfi , che si dovea con gravi pene
 Agli uomini interdìr ricami , e fregi ;
 Ch'ornarsi all'uom di fuor non si conviene .

Ma i nostri veri onori , e i veri pregi
 Dall' interna virtù nascon , che puote
 Sola farci tra gli altri al mondo egregi .
 Quei , che tanti fior , fronde , e vasi , e ruote
 Portan sù i panni , son come dorate
 Scatole per di fuori , e dentro vote .

O come certe palle in dono date
 Spesso ai fanciulli , ch'han sol vento ,
 o piuma

Den-

Dentro , e di seta , e d' or son fuori or-
nate .

Oltra , che il patrimonio si consuma ,
S' altera la natura , e Dio s' offende ;
Nè giova il dirmi : questo si costuma .

Ch' egli è un' abuso , il qual tanto più prende
Forza , quanto più dura , onde s' abbassi ,
Che troppo in alto omai l' abuso ascende .

Non vuol già , che cader l' uomo si lasci
Dalla persona i panni , o che vad' unto ;
Tal , che la cosa in sordidezza passi .

Ma parmi , che si stia nel mezzo appunto ,
O verso quello estremo più si pieghi ,
Che da tal sordidezza è più disgiunto .

Ma , che la donna sì stretta si legghi
Non lodo , lodo ben , foggiansi allora ;
Che il troppo lusso ancor' a lei si nieghi .

E confermo il mio detto adesso ancora ,
Nè credo , che il giudizio mio sia vano ,
Nè credo uscir del cammin dritto fora .

Io dissi , che allargar si dee la mano
Alquanto più d' intorno a questa parte ;
Se non , che fora ogni nostr' opra in vano .

Non

Non può gir la natura , e meno l' arte
Dall' uno , senza il mezzo , all' altro estre-
mo ;

E di ciò piene son tutte le carte .

Diffi , ch' esser dovea gran parte scemo
Del femminile ornato , perchè in vero
Già mi par giunto al colmo più supremo .

Ma che a voler tutto levarlo intero ,
Oltra , che mai durar non potria molto ,
Saria troppo l' Editto aspro , e severo .

Io diffi in specie , che dal collo tolto
Non le fosse di perle un sol monile ,
Ma sì ben quel , ch' hanno alle trecce
involto .

Se l' ornarsi non è cosa virile ,
Quel però della donna è proprio dono ,
Che la rende più vaga , e più gentile .

E in testimonio Dio chiamo , ch' io sono
Fuor d' ogni passion , ma quel , che parmi
Onesto , e giusto , libero ragiono .

Ben nel giudizio mio posso ingannarmi ,
Ma , che il cuor sia diverso alla favella ;
Non è chi possa tal calunnia darmi .

Non

Non ho cugina , moglie , nè sorella
 . Da portar perle , e quando ben l' avessi
 Per gratificar mai questa , nè quella
 Non pensate , che in pubblico io dicessi
 Cosa , che nel profondo del mio petto
 Per vera , e ragionevol non tenessi .
 Dunque di quel , ch' ho in tal materia detto ,
 S' altri il nomina ben chimera , o sogno ,
 Perchè Dio sà da chi nasca il difetto ,
 Non me ne pento , e non me ne vergogno .

FRAGMEN-

FRAGMENTUM PAPYRI
SAECULI V. VEL VI
CONTINENS DONATIONEM
S. RAVENNATI ECCLESIAE OBLATAM
QUOD
In Bibliotheca Gambalonga Civitatis Arimini
adservatum
NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITUR.

IOHANNIS CHRISTOPHORI AMADUTHI
AD ERUDITISSIMUM VIRUM
ANDREAM IOHANNETTUM

Abbatem Monachorum Camaldulensium
S. Gregorii in Clivo Scauri

PRAEFATIO.

MONACHORUM ea fuit laus praecipua semper veteres Codices, Papyros, Chartas, ceteraque huiusmodi monumenta non servare modo in Tabulariis, ac Bibliothecis, verum etiam observationibus naviter illustrata litterarum bono, & emolumento in eruditorum lucem emitte-
tere. Maiorum exempla non ita pridem ante nos sectati strenue sunt Mabillonius, Montfauconius, Van Besselius, Martenius, Durandus, Pezsius, Caletanius, Margarinius, Gattula, Bacchini, Affarosius omnes ex Benedictinorum Familia Sodales longe praestantissimi, eosque dein per summam laudem imitati sunt nostra etiam aetate Toussainius, Tassinius, Gerbertus, Galletti, atque ex tua praesertim Congregatione Alumni longe Cl. Mittarelli, & Costadonius, ceterique, quorum nominibus nunc parco. Egregiis eorumdem vestigiis in quoque insistens, IOHANNETTI eruditissime, Classensis Monasterii Ravennae Archivum tanta diligentia lustrasti, eiusque monumenta excussisti, ut amplissimi Monasterii iuribus tuendis nemo te aptior,
Tom.II. E c dum

dum illic degeres, existeret. Praetereo nunc Museum ipsum Classense a te Inscriptionibus, Figulinis, Anaglyphis, ceterisque huiusmodi monumentis, tum & Numismatibus abunde ditatum, & concinne dispositum. Taceo quinetiam Vetera Monumenta ad Classem Ravennatem eruta (a), & te curante praecipue edita, & collatis cum aliis Sociis tuis Mauro Fattorinio, & Ferdinando Mingarellio Studiis illustrata. Addam vero, te heic quoque iisdem insistere curis, atque eadem colere studia, qui nimirum & veteribus monumentis comparandis assiduam operam navas, & Gregoriani huius Monasterii, cui nunc praees, iura, & praerogativas, ex antiquissimo eiusdem Chartulario, tanta Scriptorum commemoratione laudatissimo, excerptis praecipuis notionibus, proferre, quin & illustrare contendas. Cur non gratum ergo obveniat nunc tibi hoc Papyri Fragmentum, quod in lucem proditurum tibi, quem facio plurimi, & amo quammaxime, primum sistere mihi visum est? Papyros certe est, cur ames, in quibus Classenses res etiam servantur, cum nimirum & donationis instrumentum anni DXXII. (b), & alteram venditionis in Agro Ariminensi anni DXXI. (c) actum in Classe Ravennate deprehenditur. Verum ad nostrum Papyri Fragmentum venire praestat. Exstat hoc nunc in Bibliotheca Gambalunga Ariminensium ex dono Cl., & eruditissimi Praefulis Iosephi Garampii Archiepiscopi Berytensis, & Nuncii Aposto-

(a) Faventiae prid. Id. Novemb. 1756. extendebat Iosephus Antonius Archius.

(b) Maffei Istoria Diplomat. num. xv. pag. 149.

(c) Ibid. num. x. pag. 165.

Apostolici designati ad Aulam Vindobonensem, cuius in Patriam pietatem vel ex hoc uno quisque intelligat. Eius apographum ad nos pervenit humanitate Epiphanii Brunellii Ariminensis Ecclesiae Canonici, & eiusdem Bibliothecae Praefecti. Spectat hoc quidem ad aliud Fragmentum Chartulae donationis bonorum factae Ecclesiae Ravennati per honestum (honorabilem) Virum Bracursum (Acatium), eiusque coniugem Martinam, recognita, & publicari iussae a Magistratu Civitatis Ravennae iuxta petitionem Defensorum eiusdem Ecclesiae Ravennatis, sedente in ea Petro Archiepiscopo; quod ex schedis & typographis ex ipso Autographo penes V. C. Ioh. Bapt. Donium publici iuris fecit Antonius Francisc. Gorius ad calcem veterum Inscriptionum Donianarum (a). Cuilibet sane & Donianum, & Ariminense Fragmentum conferenti id patebit; siquidem saepe in Doniano usurpatur nomen Melminii, quod & in Ariminensi occurrit. Ceterum vel corticis vitio, vel legentis imperitia factum est, ut donantis nomen apud Donium modo Bracux, modo Bracursa audiret, cum Garampio harum scripturarum peritissimo Acatius se in Ariminensi nostro exhibuerit. Certo uxor eiusdem in nostro lin. 2., prima syllaba tantum incolumi, Mar... legitur, ut Martinam cum Donio salutare non pigeat. Donationis ratio in utroque etiam constat; sic enim in Doniano lin. 4., & 5: per quam se donasse professi sunt eidem

E c 2

S. Ec-

(a) Iohan. Bapt. Donii Inscriptiones antiquae. Florentiae 1731. Class. XIX. num. XIV. pag. 502.

S. Ecclesiae Civitatis Rav. m. b. Petrus Archiep. praefesse videtur, id est sex uncias totius substantiae suae excepto mancipiis, sed & septem semis uncias fundi 55., & quadrantes &c. Praetereo cetera, quae facile quisque deprehendat inter se mire convenientia. Mutuam vero utrumque Fragmentum sibi fert opem, & coniurat amice; Donianum siquidem nobis Petrum Ravennae Archiepiscopum exhibet, Ariminense vero Indictionem quintam praefert; ex quibus sane exaratae Papyri tempus colligi potest. Saeculum v., & vi., quibus Papyrus convenire potest, quatuor Ravennae Praefules Petri nomine tulerunt; quorum unus S. Vito successit anno Christi ccccxi., ut censet Cl. Bacchini in Agnelli Pontificale, obiit dein prid. Kal. Augusti ann. ccccxxv.; alter est S. Petrus Chrysologus, qui ab anno ccccxxii. ad ccccxlx. Ravennatem Ecclesiam sanctissime gubernavit; tertius est Petrus Iunior dictus, qui circa ann. ccccxcvi. ipsius Ecclesiae regimen obtinuit, ut fert laudati Bacchini sententia, obiit vero anno dlii.; quartus tandem est Petrus Senior appellatus, qui Agnello ipso successit ann. dlxviii., decessit vero anno dlxxv. Quare cum Indictio quinta, singulorum procedente regimine contigerit, si primam hanc usurpatam velis, habebis annum ccccxxii., si alteram, habebis annum ccccxxvii., si tertiam, erit annus ccccxcvii., ac postremo si quartam, annus crit dlxxii. Quare bene consultum Ravennati Ecclesiae quisque videt ex hac Fragmentorum collatione, quorum utrumque eiusdem instrumenti, & contractus solemnitates, quae v-

riae,

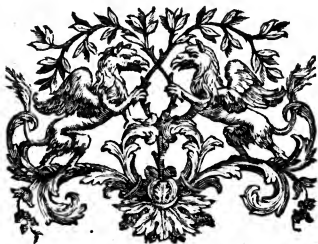
riae, & diversae pro actus firmitate intercedebant, nobis exhibet. Illud postremo nunc monemus, ad Ariminense Papyri Fragmentum provocasse Virum doctissimum, & Naturalis Historiae scientia spectatissimum Comitem Franciscum Ginannium in Dissertatione de Scirpo Ravennate (a), qua illud evincit, ut Ravennae papyraceam chartam ex Scirpo indigena constatam dicamus. Tanti etiam fuit eiusdem Dissertatio, ut in Vaticano Cubiculo, in quo Papyri omnes ex auctoritate Sanctissimi Domini Nostri CLEMENTIS XIV. P. O. M. omnium scientiarum, bonarumque artium cultoris, & vindicis praesentissimi coacti sunt, Ravennatis Scirpi Planta admirando Raphaelis Mengsii pennicillo expressa fuerit. Dicerem insuper aliqua de altero Papyri Fragmento anno DLXXV. exarato, quod Pontifici Musarum Patrono dono dedit Eques nobilissimus, ac Philosophus egregius Marchio Carolus Mosca Barzins Pisaurensis, utriusque nostrum amantissimus, nisi te exstantiores eiusdem reliquias in Ephemeridibus Litterariis Florentinis huius anni a me editas vidisse scirem (b). Ceterum & hoc ipsum ad Ecclesiam Ravennatem pertinet, ut, perpaucis exceptis, omnes fere ad eam spectant. Tu haec boni consulas rogo, IOHANNETTI humanissime, quae etiam ut observantiae, ac benevolentiae in te meae perpetuo duraturae

E e 3 raturae

(a) Dissertaz. v. pag. 141. Tom I. Saggi della Società Letteraria Ravennate. In-
(b) Novelle Letterarie di Firenze 1773. num. 49., e 51. sotto la data di Roma.
Cesena 1765.

raturae argumentum censeas, etiam, atque etiam
peto. Vale.

Datis ex Aedibus meis XVIII. Kal. Decembris
anno a Partu Virginis MDCCCLXXIII.

FRAGMEN-

FRAGMENTUM PAPYRI.

1. dosio vē atque melminus ve... & Iohanne
Iuñ: principalibus defensores scē Eccl.
2. hbsacax (a) eiusque coniux mar.... de
id quod ipsius chartula donationis in-
ferius ad singula
3. eadem a competenti officio suscipi —
iubeatis legi, actisque indi deinde una
nobiscum principales
4. ores dirigi iubeatis ita ut dum eisdem
chartula donationis ostensa relectaque
fuerit si a se inante
5. Civ. Rav. scribendam dictaverint & ipsi
eadem manibus propriis signa impraes-
ferit testesque
6. seu quam habeant voluntatem his actis
aëdicere non morentur
7. scē Eccl. Rav. offeratis & a competenti
percorratis officio recitatum est

E e 4) 8.... Ind.

(a) *In Doniano exemplari* bilis Acakius. *Ex Donio supple*
Bracux primum, dein Bracur- *coningis nomen heic trunca-*
sa, quod siglas male legerit; *tuus, & lege Martina.*
interpretandae enim honora-

- 8.... Ind. quint. Rav.... dominae scē &
per omnia venerabili Eccl. Cathol. (a)
Rav. bonus uhbs (b) acatius &
9. offerenda nunquam sunt periture .& ideo
hac consideratione conmoniti presenti
vobis defensoribus
10. donamus concedimus tradimus ac man-
cipamus sex uncias totius substantiae
nostrae in mobilibus in immobilibus
11. erri ut dictum est in rusticis urbanisque
praediis exceptis mancipiis & septem
semis unciis fundi
12. liberum fortiamini ex nostro permissio
arbitrium quae res nobis univcrse ob-
venerunt tam ex proprio
13. . . . mus , huius Eccl. quemadmodum
& a (nob) is vel auctoribus nostris
constat esse possessum .

KALEN-

(a) In Fragmento allo Do- pag. 485. ipsa Ecclesia dici-
nationis factae Ecclesiae Ra- tur Catholica .
vennati apud Donum n. vi. (b) Lege Vir honorabilis .

KALENDARIUM VENETUM

SAECULI XI

**Ex Cod. Ms. Membranaceo Bibliothecae
S. Salvatoris Bononiae**

A STEPHANO BORGIA

SACRAE CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE

A SECRETIS

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITUM.

DIES EORUM, QUIBUS EXCEDUNT, ANNOTATE,
UT COMMEMORATIONES EORUM INTER
MEMORIAS MARTYRUM CELEBRARE POS-
SIMUS .

S. Cyprianus Epist. xxxvii.

ERUDITO LECTORI.

KALENDARIVM, quod hic exhibemus, ad nostras devenit manus beneficio doctiss. Viri Ioh. Chrysostomi Trombellii Abb. Congreg. Rhenanae SS. Salvatoris, qui nobis illud communicavit, cum in nostra Beneventana Historia (a) de cultu ageremus Leonis IX. Pont. Max. eodem saeculo XI., quo migravit ad Dominum, inter Sanctos relati. Vetus in Cod. servatur ad calcem Ritualis, quod videtur spectasse ad Venetam aliquam Ecclesiam seu Cleri Saecularis, seu Canonicorum Regularium, minime vero Monachorum, eo quod Episcopi tantum ibi fiat mentio, nulla autem Abbatis, aut Patriarchae Benedicti; cuius ne Missa quidem apparet. Quod huiusmodi Kalendarium saec. XI. in finem vergente conscriptum sit, illud primo suadet, quod idem Trombellius, cuius iudicium plurimi facimus, in hac est sententia; deinde quod nonnulla ibi desunt, alia vero addita in oculos legentium incurrunt, quae procul dubio posterioris sunt aevi. Et revera, quae in eo videntur Dominici, Francisci, aliorumque nomina recentiori prorsus charactere sunt scripta, atque ob id ipsum a nobis asterisco notata. Quae autem desunt haec fere sunt: nullis prope nominibus praefixus Sancti titulus, quod magnam redolere antiquitatem nemo sane inficiabitur (b): S. Catharinae M. Alexandrinae festum in eo nullibi reperitur, quod omnes

no.

(a) Tom. II. p. 44. e segg. *lerium in Praef. ad Martyr.*

(b) Vid. Iohan. Bapt. Sol- *Uuardi.*

norunt apud Latinos eo demum tempore celebrius evasisse, quo milites nostri ad Loca Sancta recuperanda animos, ac arma verterunt. Nihil dicimus de Octava Nativitatis, ac multo minus de Visitatione B. V., haec enim festa recentiora cum sint, & ad saec. XIII., & XIV. pertineant, nullatenus, ut quae supra, inservire possunt ad veterem Codicis scripturam probandam. Superest nunc, ut quoniam angusto spatio concludimur, pauca quaedam libemus, quae Kalendarium hoc magis commendant. Ac primo quidem notandum occurrit festum Agnae sec. in carne, quo Virginis natalis dies in corpore, non autem in passione intelligitur, quod festum in aliis Kalendaris natale de nativ., natale genuinum, nativ. S. Agnetis &c. inscribitur. Observari etiam debet primus dies saeculi postridie Id. Mart. notatus, qui nil aliud indigitat, quam mundi creationem eo die factam, etsi Petavius (a), aliique illam tempori autumnali, non autem veris initio attribuant. Festum Transfigurationis Dominicae huius Kalendaris ope suam vindicat antiquitatem adversus Scriptores, qui eius originem Callisti III. temporibus adscribunt. Denique animadvertenda etiam sunt tum festum conceptionis Ioannis Baptistae, quod apud Graecos etiam num viget (b), tum initium Quadragesimae postridie Non. Nov., de quo vide Cl. Viros Muratorium (c), & Costadonium (d). Vale.

KALEN-

(a) De Doctr. Temp. lib. 9. cap. 6.

(c) To. II. Anecd. p. 265.

(d) Rationam. sopra la

(b) Vid. Menolog. Basilii, giornata di S. Martino Tom. XX. x. Kal. Octobr. N. R. di Opusc. Venez. 1779.

KALENDARIUM

Ianuarius habet dies xxxi. Lun. xxx.

Iani prima dies , & septima fine timetur .

a Kal. Ian.	Circumcisio Domini. Ab op. (a) G.
b III. Non.	Isidori Conf.
c III.	Genovefae Virg. d ii.
e Nonis .	Simeonis Prophetæ . Vig.
f VIII. Id.	Epiphania Domini . Ab op.
g VII.	Iuliani Mar.
a VI.	Luciani Mar. b v.
c III.	Pauli primi Heremitaæ .
d III.	Gregorii Nazianzeni. Eductio Do-
e II.	(mini de Aegypto.
f Idibus.	Ylarii Ep. Pictavis. Octav. Theoph.
gxix Kal. Feb.	Felicitis Conf. in Pincis .
a XVIII.	Abachuc Proph. Mauri Monachi.
b XVII.	Marcelli PP. & Mar.
c XVI.	Antonii Monachi .
d xv.	Priscaæ Virg. <i>Sol in Aquarium .</i>
e xiv.	Marii & Marthaæ . Audifacis & Ab-
f XIII.	Fabiani , & Sebastiani . (bacuc.
g XII.	Passio Agnetis Virg. Ab op.
a XI.	Anastasio Mar. , & Vincentii Mar.
b x.	Hemerentianæ Virg. & trium Pue-
c ix.	Timothei Mar. Savinae V. (rorum.
d VIII.	Conversio S. Pauli . Ab op. G.
e VII.	Policarpi Ep. Smirnae Vir. ob. (b).

(a) *Leg. ab opere, scilicet me nescire, forsan virgo obile.*
festum ab operibus immune . fuit enim discipulus Iohannis

(b) *Quid vir. ob. fateor virginis .*

f vi.	Ioannis Grifostomi
g v.	Agnae. Sec. in carne.
a iiii.	
b iiii.	Geminiani Conf.
c ii.	Inventio corp. B. Marci Ev. (a) Ab op.
Februarius habet dies xxviii. Lun. xxviii.	
<i>Ante Februi quarta est precedit tertia finem.</i>	
d Kal. Feb.	Severi Episc. Brigidae Virg.
e iiii. Non.	Purificatio S. Mariae. Ab op.
f iii.	Ioannis Conf. & Blasii Mar.
g ii.	Deposito Symeonis Proph. (b) G.
a Nonis.	Agathae Virg. Ab op.
b viii. Id.	Vedasti Conf.
c vii.	Scolasticae Virg
d vi.	
e v.	Altonis Conf.
f iv.	Sotheris Virg.
g iii.	a ii.
b Idibus.	Fuscae Virg.
c xvi. Kal. Mar.	Valentini Ep. & Mar.
d xv.	Faustini & Iovitae. Sol in Pisces.
e xiiii.	Iulianae Virg.
f xiii.	g xii. a xi. b x. c. viii.
d viii.	Cathedra S. Petri Apost. Ab op.
e vii.	
f vi.	Mathiae Ap. Ab op. Hic locus bisexti.
g v.	a iiii. G. b iii. c ii.
	Mar-

(a) Contigit saec. ix. ante an. 870. Vid. cl. Senatorem Flaminium Cornelium de Venetis Ecclesiis Dec. xiii. P. I.

(b) Depositionis nomen esse in hoc Calendario Confessoribus tantum tribuitur.

Martius habet dies xxxi. Lun. xxx.

Martis prima necat , cuius si cuspide quarta est .

d Kal. Mart.	Albini Ep. Donati Mar.
e vi. Non.	f v. g iiii. G. a iii. b ii.
c Nonis.	Perpetuae & Felicitatis .
d viii. Id.	Initium primae Lunae Paschalis hor. v.
e vii.	In Sebatte XL. Milit. f vi. g v.
a iiii.	Depositiō Gregorii PP
b iii.	Eufraxiae Virginis .
c ii	Leonis Ep. & M. Longini . d Idibus.
e xvii. Kal. Ap.	Eugeniae V. Hellari, & Taciani .
f xvi.	Patricii Ep.
g xv.	Primus dies seculi . <i>Sol in Arietem .</i>
a xiiii.	b xiii
c xii.	Transitus B. Benedicti . <i>Equinoctium</i>
d xi.	Locus Epactarum. (<i>Vern.</i>)
e x.	* Proculi .
f viiii.	Locus concurrentium .
g viii.	Annunciatio Dom. , & Crucifixio
a vii.	(eius . Ab op. (a))
b vi.	Resurrectio Domini. c v. G.
d iiii.	Ordinatio B. Gregorii PP. (b)
e iii.	f ii.

Apri-

(a) Sicut a maioribus traditum suscipiens Ecclesiae custodit auctoritas , viii. Kal. April. conceptus traditur quo & passus . *S. Augustin. lib. 4. de Trinit. cap. 5.*

(b) Dies nempe , qua ad Romanam Cathedralē ascen-

dit , quaeque dicebatur natalis Pontificis . *Anastasius in vita Hadriani I. sic habet .* Constituit , ut quatuor vicibus in anno ipsum pharum accendatur , id est in nativ. Domini , in Pascha , in natali Apostolorum , & in natali Pontificis .

Aprilis habet dies xxx. Lun. xxviii.

Aprilis decima est undeno & fine minatur.

g Kal. Ap.	a iii. Non.	b iii.	c ii.
d Nonis.	Depos. Ambrosii Archiepisc.		
e viii. Id.	f vii.	g vi.	a v.
b iii.	Hezechielis Proph. G.		
c iii.	Leonis PP.	d ii.	e Idibus.
f xviii. K. Mai.	Tiburtii. Valeriani, & Maximi.		
g xvii.	Dormitio Helenae Virg.		
a xvi.	b xv. Sol in Taurum.	c xiii.	
d xiii.	Leonis Noni PP.	G.	
e xii.	f xi.	g x.	
a viii.	Georgii Mar. Adelberti Ep.		
b viii.	Liberalis Conf. Trium puerorum.		
c vii.	Marci Evang. Ab op. Laetanie mai.		
d vi.	Cleti PP. & Mar		
e v.	Pollionis Mar.		
f iii.	Vitalis Mar.		
g iii.	Leonis Conf.	a ii.	

Maius habet dies xxxi. Lun. xxx.

Tercius in Maio Lupus est, & septimus anguis.

b Kal. Mai.	Philippi & Iacobi, & Ieremiae Proph.		
c vi. Non.	Athanasii Ep.		
d v.	Inventio S. Crucis. Alexandri cum		
e iii.	Floriani Mar.	(Sociis suis. G.	
f iii.	Ascensio Christi ad Caelos.		
g ii.	Ioannis Ap. ante Portam Latinam.		
a Nonis.			
b viii. Id.	Apparitio B. Michaelis Archangeli.		
c vii.	Tharasis Conf.		
d vi.	Gordiani & Epimachi.		

c v.

e v.	Christoforis Mar. Cyriaci Ep. & M.	
f iv.	Nerei & Achillei, & Pancracii M.	
g iiii.	Dedicatio S. Mariae ad Mar. (a)	
a ii.	Barbari Mar. Victor. & Coronae,	
b Idibus.	(Felicis, & Fortunati.	
c xvii. Kal. Iun.	Papia . Syri Conf.	d xvi.
e xv.	Sol in Geminos.	
f xiv.	Potentianae Virg.	
g xiii.	Eustadii Mar. cum Sociis suis.	
a xii.	* Helenae Virg. (b)	
b xi.	Zoethae Virg.	c x.
d viiii.	Servuli Mar. G.	
e viii.	Urbani PP.	
f vii.	g vi. a v. b iiii.	
c iii.	Germani Ep. Maximi Ep.	
d ii.	Petronellae V. Canci. Canciani	
	& Cancianillae .	

Iunius habet dies xxx. Lun. xxix.

Iunius in decimo quindeno ad finem salutatur.

c Kal. Iun.	Nicomedis Mar. Theclae Virg.	
f iv. Non.	Marcellini . & Petri , atque Erasmi .	
g iiii. a ii.	Quirini Mar.	
b Nonis.	Bonifacii Ep. & Mar.	
c viii. Id.	Marcelliani Conf.	d vii.
e vi.	Primi & Naboris .	
f v.	Primi & Feliciani .	

Tom. II.

F f

g iiii.

(a) De dedicatione , seu gium in Martyrolog. Adonis
natali, ut in aliis Kalendaris, hac die .

& Martyrologis legitur , Ec- (b) In aliis Kalendaris
clesiae S. Mariae ad Marty- hac die notatur festum Hele-
res , vide Dominicum Geor- nae matris Constantini Imp.

g iiii.	Eufraxiae Virg. G.
a iiii.	Barnabae Apostoli . Ab op.
b ii.	Basilidis. Cirini. Naboris, & Nazarii.
c Idibus .	Peregrini Mar. *S. Antonii Paduano.
d xviii. K. Iul.	Helisei Proph.
e xvii.	Viti. & Modesti. & Crescentiae. Ab op.
f xvi. G.	g xv. Sol in Arietem (a) .
a xiiii.	Marci . & Marcelliani Mar.
b xiii.	Gervasii . & Protasi Mart. Ab op.
c xii.	
d xi.	Albani Mar.
e x.	Translatio Iacobi Apost. Alphei .
f ix.	Vig.
g viii.	Nat. S. Ioannis Baptistae . Ab op.
a vii.	*Apparicio S. Marci Evang (b) Ab op.
b vi.	Ioannis & Pauli Mar. Ab op. c v.
d iiii.	Leonis PP. Vig.
e iiii.	Nativit. Apost. Petri & Pauli. Ab op.
f ii.	Celebratio S. Pauli Apost. Ab op.
Iulius habet dies xxxi. Lun. xxx.	
<i>Tredecimus Iulii decimo innuit ante Kal.</i>	
g Kal. Iul.	Marcialis Conf
a vi. Non.	Procelli , & Martiniani Mar.
b v.	Transl. Thomae Ap. Eliodori Conf.
c iiii.	Transl. S. Martini, vel ordinat. ad Epi-
d iiii.	Gabrielis . (scopat. eius .
e ii.	Octava Apostolor. , & Esaiæ Proph.
f Nonis.	Vilibaldi Episc.
g viii. Id.	Chiliani . Cholomanni . Tormanni.
a vii.	

b vi.

(a) *Leg. Sol in Cancrum .* (b) *An. 1094. falsa traditur .*

b vi.	Septem Fratrum. Paterniani Conf.
c v.	Translatio Benedicti Abb. (a)
d iiii.	Hermachorae, & Fortunati Ab op.
e iiii.	Hic inchoant. dies Caniculares. G.
f ii.	
g Idibus.	Quirici, & Iulittae matris eius.
a xvii. K. Aug.	
b xvi.	Marinae Virg.
c xv.	Rophilli Conf. <i>Sol in Leonem.</i> G.
d xiv.	Arseni Monachi.
e xiii.	Margaritae Virg.
f xii.	Praxetis Virg. G
g xi.	Mariae Magdalenae.
a x.	Apollinaris Mar.
b ix.	Cristinae Virg. Vig.
c viii.	Iacobi Apost. filius Zebedei. Ab op.
d vii.	
e vi.	Aermolai Sacerdotis. Ab op.
f v.	Nazarii. Celsi. & Pantaleonis Mar.
g iiii.	Felicis. Simplicii. Faustini. & Bea-
a iii.	Abdon & Sennen. (tricus.
b ii.	Tertullini Mart.

Augustus habet dies xxxi. Lun. xxix.

Augusti nepa prima fugat de sine secundi.

c Kal. Aug.	Passio Machabeor. Petri ad Vincu-
d iiii. Non.	Steph. PP. & M Ab op. (la. Ab op. G.
e iiii.	Inv. Corporis S. Stephani Protom.

F f 2

f ii.

(a) De translatione corporis, seu reliquiarum S. Benedicti a Cassinensi Monasterio in Gallias ad Floriacense Ca-

nobium, vide Baronium an. 664., Henschenium ad diem 21. Martii; Mabillonium & aliosque.

f II.	Iustini Presb.
g Nonis .	* Festiv. B. Dominici Conf. FF. Praed.
a VIII. Id.	Transfigur. Domini. Sixti Ep. Felicissimi. & Agapiti. Antimi. Ab op.
b VII.	Donati Ep.
c VI.	Ciriaci Mar.
d v.	Firmi, & Rustici & Romani M Vig.
e IIII.	Laurentii Mar. Ab op.
f III.	Tiburcii Mar. Susannae Virg. & M.
g II.	Transl. Hermacore, & Fortunati.
a Idibus .	Yppoliti, & Cassiani .
b XVIII. K. Sep.	Eusebii Conf. Vig.
c XVIII.	Assumptio S. Mariae. Ab op.
d XVII.	Arnulfi. Ardoini Conf.
e XVI.	Oct. S. Laurentii .
f xv.	Agapiti Mar. <i>Sol in Virginem.</i>
g XIV.	Magni Mar.
a XIII.	Samuhelis Proph. Simproniani M.
b XII.	
c XI.	Timothei Mar.
d x.	Hermogeni & Fortunati.
e VIII.	Bartholomei Apostoli . Ab op.
f VIII.	Genesii Mar. Ruffi Mar.
g VII.	Anastasii Mar.
a VI.	Pelagii Mar.
b v.	Augustini Ep. Hermetis Mar. Danielis Proph.
c IIII.	Decoll. S. Io. Bapt. Savinae Virgini. Ab op.
d III.	Felicis & Adaukti . G.
e II.	Felicis Conf. Paulini Pontificis .
	Septem.

September habet dies xxx. Lun. xxx.

Tercia Septembris vulpis ferit a pede dena.

- f Kal. Sept. Prisci Mar., Verenae Virg.
g III. Non. Cosmae Conf.
a III. Marini Conf. Eufinia. Dorothea.
b II. (Tecla. & Herafina. G.
c Nonis. Quinti Conf.
d VIII. Id. Zachariae Proph.
e VII. Sinotii Mar.
f VI. Nat. Mariae. Ab op. Adriani Mar.
g V. Gurgonii Mar.
a IIII. Hylarii PP.
b III. Proti, & Iacinti.
c II.
d Idibus. Ligorii Mar. & VII. Dormientium.
e XVIII. K. Oct. Exalt. S. Crucis, Cornelii, & Cy-
f XVII. Nicomedis Mar. (priani.
g XVI. Eufemiae V. Luciae, & Geminiani.
a XV. Lantperti Ep. & Mar. *Sol in Libram.*
b XIV. Bonae Virg.
c XIII. d XII. Vig.
e XI. Matthaei Ap., & Evang. Ab op. G.
f X. Mauricii cum Sociis suis.
g IX. Urfi Mar., Teclae Virg.
a VIII. Conceptio S. Ioannis Bapt.
b VII.
c VI. Cypriani & Iustinae Mar.
d V. Cosmae & Damiani & Maximi.
e IV.
f III. Dedic. Eccl. S. Michaelis Arch. Ab op.
g II. Ieronimi Presbiteri.

October habet dies xxxi. Lun. xxix.

Tercius Octubris gladius decimum ordine nectit.

a Kal. Oct.	Remedii, & Germani.	
b vi. Non.	Leudegarii Mar.	c v. G.
d iv.	* Francisci Conf.	
e iiii.	Placidi, Eutici.	f ii.
g Nonis.	Marci PP. Sergi & Bachi (a), & Iu-	
a viii. Id.		(stinæ Virg.
b vii.	Dionisii Ep. Domnini. Rustici.	
c vi.	d v.	e iv. f iiii. (& Eleutherii.
g ii.	Calixti PP. & Gaudentii Conf.	
a Idibus.		
b xvii. K. Nov.	Galli Abb.	c xvi.
d xv.	Lucæ Evang. Ab op. <i>Sol in Scorpion.</i>	
e xiv.	Ianuarii. Sociorumque eius.	
f xiii.	Undecim mill. Virg. in Colonia.	
g xii.	Ylarionis. Sanctorumque Virg.	
a xi. G.	b x.	c ix.
d viii.	Crispini. Crispiniani. Chrisanti.	
e vii.	Amandi Conf.	(& Dariae.
f vi.	Vig.	
g v.	Nat Ap. Symonis & Iudæ. Ab op.	
a iv.	b iii.	
c ii.	Vig. Omnium Sanctor. Quintini M.	

Novem-

(a) *Gratum Lectori putamus monumentum, forsan anecdotum, quod exstat in Ecclesia Dioecesis Scodrensis Deo in honorem SS. Sergii, & Bachi dicata.* † Memto dne famule tue Helene Regine Servie Dyoclie Albanie Chilmie Dalmacie

& Maritime Regionis que una cum filiis suis Regib. Urosio & Stephano edificavit de novo hanc Ecclesiam ad honorem beator. martirum Sergii & Bachi & ad finem usq. coplevis anno dni mcccxxx. *De regib. Uros. Steph. v. Du Cang. de Fam. Dalm.*

November habet dies xxx. Lun. xxx.

Quinta Novembris acus vix tertia manet in urna.

d Kal. Nov. Mem. Omnium Sanctorum. Ab op.
(Cesaris Diaconi.

e III. Non. Iusti M. Akindini M. cum Soc. suis.

f III. Inventio S. Fuscae Virg.

g II. Vitalis & Agricolae.

a Nonis. G.

b VIII. Id. Demetrii M. Initium Quadragesimae.

c VII. Willibrordi Conf., Prosdoci Ep.

d VI. Quatuor Coronatorum.

e V. Theodori Mar. f IV.

g III. Martini Ep. Ab op., & Mennae M.

a II. Arfacii Conf.

b Idibus. Antonini Mar. Bricii Conf.

c XVIII. K. Dec.

d XVII. e XVI.

f XV. Gregorii. Florini Conf. Sol in Sa-

g XIV. Platonis Mar. (gittarium.

a XIII.

b XII. Stephani Conf.

c XI. Mauri Mar.

d X. Ceciliae Virg. SS. Theonisti. Ta-
(brae. & Tabrathae.

e IX. Clementis PP. & Mar. Felicitatis.

f VIII. Grisogoni Mar.

g VII. Prosperi Mar. Loc. saltem secun-

a VI. (dum Romanos hyems oritur.

b V. c III.

d III. Saturnini Mar. Vig.

e II. Passio S. Andreae Apost. Ab op.

F f 4 Decem-

Decemb. habet dies xxxi. Lun. xxix.		
<i>Dat duodena coors septem inde decemq. Decembris.</i>		
f Kal Dec.	Candidi . Longini .	
g iv. Non.	a iii.	
b ii.	Barbarae Virg.	
c Nonis .		
d viii. Id.	Nicolai Conf. Bassi Mar.	
e vii.	Ambrosii Archiep.	G.
f vi.	Zenonis Ep.	
g v.	Proculi Conf. Siri Conf.	
a iiij.	Melciadis PP. Eulaliae Virg.	
b iij.	Damasci PP.	c ii.
d Idibus .	Luciae Virg.	
e xix. Kal. Ian.	f xviii.	g xvii.
a xvi.	Ignatii Mar.	
b xv.	Vinnibaldi Abb. <i>Sol in Capricornum.</i>	
c xiv.	d xiii. Vig.	
e xii.	Thomae Apostoli . Ab op.	
f xi. G.	g x.	
a ix.	Vigilia Nat. Domini .	
b viii.	Nativit. Domini nostri Iesu Christi.	
	(& Anastasiae Virg.	
c vii.	Stephani Protomar. Ab op.	
d vi.	Ioannis Ap. & Evang. Ab op.	
e v.	Innocentorum (a) Mar. Ab op.	
f iv	Ordinatio Episcopatum Iacobi	
g iij.	Liberalis Conf. (Ap. (b) Ab op.	
a ii.	Silvestri PP., Columbae Virg.	

SYLLO-

- (a) *Leg. Innocentium . primus ex Iudaeis Ierosolymis*
 (b) *Leg. in Episcopatum , est Episcopus ordinatus .*
quando scilicet ab Apostolis

SYLLOGE
INSCRIPTIONUM VETERUM
ANECDOTARUM.

ANTONIO. LVDOVICO. ANTINORIO

AQVILANO

OLIM . ARCHIEPISCOPO . ANKANENSI

DEIN . ACHERVNTINO . ET . MATERANENSI

NYNC . ABBATI . ECCLESIAE . S. PETRI . AD . ORATORIVM

IN . OPPIDO . CAPISTRANI

VIRO . MORVM . INNOCENTIA

VITAE . PROBITATE

ET . MVLTIPPLICIS . LITTERATVRAE . LAVDE

OMNIBVS . SPECTATISSIMO

CVIVS . DILIGENTIA . ET . STUDIO

ANTIQVITATES . AQVILANAE . MEDII . Aevi

EDITIS . ILLVSTRATISQVE . PLVRIBVS . CHRONICIS

INNOTVERVNT

ET . CVIVS . DEMVM . SEDVLITATE . ET . BENEFICIO

THESAVRVS . MYRATORIANVS

VETERVM . INSCRIPTIONVM

MVLTI . EGREGIIS . MONVMENTIS

AB . IPSO . COMMVNICATIS

AVCTVS . CIRCVMFERTVR

IOHANNES . CHRISTOPHORVS . AMADVTIVS

OB . MVLTIS . IN . SE . BENEVOLENTIAE . ARGVMENTA

PVBlice . TESTANDA

PRAESVLI . ERVDITISSIMO . PIENTISSIMOQVE

SYLLOGEM . INSCRIPTIONVM . VETERVM

ANECDOTARVM

LIBENS . MERITO . D. D. D

INSCRIPTIONES
VETERES.

1.

*In loco Cerdomari Agri Sabinensis
ad Rivum aquae.*

SILVANO . SANCTO . . .

INPERATVM . FECI . . .

PROBVS . VILIC

. . . FLAVI . SA

. . . EROS

Exscripsit Venantius Lupacchinus Vir Cl , &
communicavit Praeful Cl. Antonius Ludovicus
Antinorius.

2.

Perusiae apud Nob. V. Franciscum de Soccis Civitellae.

FORTVNAB

SACRVM

C. DOIVS . C. F. CHORON. EX . AVRI . P. 7. V V. I. M
Communicavit Iulianus Genghinius Ictus Ari-
minensis . Siglas non assequor , quae forte non
omnino accurate exscriptae.

3.

Extra Moenia Civitellae Socci Agri Perusini .

In Cippo .

POLYTIMVS

POPPAEAE . AVG

DISPEN-

DISPENSATOR
FORTYNAE

V. S

Communicavit idem Genghinus .

4.

*Tuderti in Fovea Viae Pianae sub Moeniis
Colonnella effossa Non. Septemb. anni 1770.,
in cuius fronte patera cum manubrio.*

LA . RI . BVS

C. CANTI

A latere :

NVS

MAG. C

VENVSIT .

D. D

NVS

Exscripti ego ipse .

5.

Dalmatiae in Cippo detecto anno 1770.

IMP. CAES

MESSIO

QVINTO . TRA

IANO

DECIO . P. F. AVG

P. M. TR. POT

COS. I. AB

P. P. RESP. ANDAVT. DD

Andautonium Pannoniae superioris Oppidum .
Vid. Ptolem. lib. I. cap. 15. , Antonin. , Ortel. ,
aliosque . Sed Andecrium , seu Andetrium Op-
pidum Dalmatiae , de quo Boudrandius . Num
hoc potius heic reponendum ?

Re-

6.

*Romae. Nomina septem testium exscriptorum in
Tabula aenea Honestae Missionis indultae a Domi-
tiano Imp., quae nos ipsam afferentes superiori
Volumine n. 4. pag. 460., & seqq., utpote tunc
obducta rubigine, heic allaturos recepimus.*

A. CALPURNI	IVSTI
C. IVLI	MAXIMI
P. SERTORI	CBLSI
. . . AV . . .	MACRI
. . . I VLI	LELENI
. . . CORNELI . . .	ACATI
. . . MERI	CA PITONIS

7.

*Alliani in Agro Perusino. Tabula marmorea inventa
anno 1765. alta pal. 2., lata pal. 1. $\frac{2}{3}$*

C. ALLIO. L. F
LEM
CENTVRIONI
LEG. XIII

*Communicavit Franc. M. Galassius Bononien.
Monachus Casinen., Prior Ecclesiae S. Con-
stantii Perusiae.*

8.

Romae apud Iacobum Bellottium.

D. M
P. CIPI. CRESCENTIS
MIL. COH. VI. VIG

Exscripsi ego ipse anno 1769.

Re-

9.

Romae in Museo Clementino Vaticano. Lapis praegravatus nuper inventus, in quo exsculptus Miles stans, & loris equum tenens. Inferne Inscriptio.

AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VIII. PR. 7
VERISSIMI. MILITAVIT. IN. LEG. SE.
CVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI
QVI. VIXIT. AN. XXVIII. AVR. OPTATIANVS
EQ. FRATRI. BENEMERENTI. POSVIT

Exscripsi ego ipse.

10.

Romae in Vineae, quae dicitur Macao, non longe a Thermis Diocletiani, ubi fuerunt Castra Praetoria, lapis inventus mense Decembri anni 1767., nunc in Ambulacro Vaticani Palatii.

VEX. L. LOCERIVS. L. F. SAB. CONSTITVTVS. VO-
LATERRA
OPT. C. IVLIVS. C. F. CAM. PRIMIVS. RAVEN-
NA. F. AC. 7
SCOLAM. VETVSTATE. CORRVPTAM. PECVNIA. SVA. RE-
FICIENDAM
.... EM. AED. AM. DE. SVO. MARMORE. ADOR-
NARVNT

11.

*Neapoli in Pompeiano ad Theatrum.
Invent. anno 1769. circa finem.*

C. QVINCTIVS. C. F. VALG
M. PORCIVS. M. F
DVO. VIRI. DEC. DECR
THEATRVM. TECTVM
FAC. LOC. EIDEQVE. PROB

Com-

Communicavit Vir Cl. Matthias Zarillius Academicus Herculanensis, & Etruscus Cortonenfis. Quidam de *Pelario* heic rem esse censuerunt; ast provocatur ad Ambulacrum, quod ad verticem Theatri erat, columnis fultum, & tectum. De Theatro tecto vid. March. Scip. Maffei de Amphitheatro Veronen. lib. II. cap. XII. Ultimae lineae siglas lege; *PACIUNDUM*. *LOCaverunt*. *EIDEMQUE*. *PROBAVERE*;

12.

*Pelistris in Aedibus Decurionum. Repert. Cisternae
hoc ann. 1773.*

AEDem. RO

AVGV

ORDO. VLVBRA

SVO. EX. PECVN

VETvsTATE. D

A. FVNDAMENTI

C. SERIO. AVGVRI

C. TREBIO. SERGIAN

Exscripsi ego ipse octo autumnali huius anni 1773. Duumviros Ulubrac heic designari cenſeo; in Fastis enim Consularibus ea nomina desiderantur, Vid. inferius n. 17,

13.

Ibidem.

. IIVS. LOSIMVS

. AS. VTRASQVE. CVM

. MENTIS. IMPENSAS. P. C

. AOB. MVNIFICENTIA. IMPEN

Tom. II.

G g

. . . SEL-

..... SELLIVM . DECREVIT
 ... TINO . P. IIII
 O. II IIIVIR. QVINQ
 Exscripsi ego ipse .

14.

*Ferentini inter Hernicos in Latio , supra portam ex-
 teriorem , quae ad Orientem spectat , Arcis an-
 tiquissimae Etrusci operis , cui nunc innititur
 Episcopium .*

M. LOLLIVS . C. F. A. HIRTIVS . A. F. CES. PVNDA
 FACIVNDA . COERAVERVNT . EIDEMQVE . PROBAVERB
 Exscripsi ego ipse Kal. Novembriis huius an-
 ni 1773. Ceteras Inscriptiones , quae in hoc
 Aedificio sparsim leguntur , habes apud Gru-
 terium pag.165. num.3. Haec omissa fuerat.
 Consules spectant ad ann. Urbis conditae 734.

15.

*In Oppido Prezzae , inter Corfinium , & Sulmonem ,
 ad Aedem sacram Divae Luciae .*

L. STATIVS . CN. F. CHILO
 L. PETTIVS . C. F. PANSA
 C. PETTIVS . F. F. GEMELLVS
 L. TATTIVS . F. F. COX
 MAGISTRI . LAVERNEIS
 MVRVM . CAEMENTICIVM
 PORTAM . PORTICVM
 TEMPLVM . EONAE . DEAE
 PAGI . DECRETO . FACIENDV M
 C VRAVERVNT . PROBARVNTQ UE

Communicavit Praeful Cl. Antinorius :

Sermo-

16.

*Sermonetae in Cavaedio Domus Ecclesiae
Collegiatae S. Angeli.*

C. OPIIVS

SP. F. COL

RVEVS . PAG

MAGISTER . IDEM

PRAEFECTVS . VLVBRE

IVRM . DICVNDQ

MALVS . EST . MALE , . . FAT . . .

Exscripsit, & communicavit Vir Cl. Iosephus
Regius Bibliothecae Comitum Praefectus. Ha-
bet Reinesius *Syntag. Veter. Inscr.* Claf.vl. num.72.
pag.434. ex Manutio ad Cic. lib.vii. epist 71.,
sed parum accuratam & quoad linearum or-
dinem, & quo ad voces nonnullas, tum etiam
ultima linea carentem. Vid. superius n.13.

17.

*Romae in Villa Bravettae, Gentis Bichiae Senensis,
extra Portam Aureliam, iv. ab Urbe lapide.*

DIs . MAN

L. FABI. L. F. GAL

POLLIONIS

QVAESTORIS . IMP

LEG.

TRIB. PLEBIS

PROC

PROVINC.

Exscripsi ego ipse mense Maio anni 1770:

G g 2

Re-

18.

*Romae in Vineâ Caroli Simonis Neronii Icti Ripari
extra Portam Capenam, ad Sepulcrum Scipionum,
Tab. marm. nuper inventa.*

D. M

SILVI. Tel

ESPHOR O . . . DO

MITIVS . APOLLONIVS

PATER . DO. FORTVNATA

MATER . SILVANVS . ENA

TER . IVLIVS . TELESPHOR

TATA . CORNELIA . SEES

MAMMA . THREPTVS

TATVLA . DVLCISSIMAE

ET . PIENTISSIMAE . ANI

MAE . INNOCENTISSIM

AE . FECERVNT

Exscripsi ego ipse.

19.

Romae extra Portam Capenam . Invent. anno 1771.

D. D M

BRVTIAE . PEREGRINA e

PIISSIMAE . QVAE . VIXIT . AN ...

MENIBVS . DVOBVS . DIE

C. BRVTIVS . PEREGRINVS . ET . BRVT

TI X . EYPHROSYNE . PARENTES

(sic)

BENENERENTI . ET . SIBI

LIBERTABVS . QVE . POST

B O R V M

Com²

Communicavit Vir cl. Andreas Iohannettius
Abbas Monasterii S. Gregorii in Clivo Scauri.

20.

Romae extra Portam Capenam in Vineâ Bernardi Oliverii. Sarcophagus nuper inventus cum pueri statua iacente, Bacchi symbolis ornata, capite nimirum pampinis redimito, & racemo dexteræ, ac poculo sinistræ apposito.

ΣΑΤΟΡΝΕΙΝΟΣ . ΕΓΩ . ΚΙΚΑΗΣΚΟΜΑΙ . ΕΚ

ΔΕ ΜΕ . ΠΑΙΔΟΣ

ΕΙΣ . ΔΙΟΝΤΣΟΥ . ΑΓΑΛΜΕΘΕΣΑΝ . ΜΗΤΕΡΕ . ΠΑΤΕΡ

Saturninus . ego . vocor . ex . puero . me . autem in . Bacchi . Statuam . constituerunt . materque . paterque .

Exscripsi , & in latinum verti ego ipse .

Hieronymus Ferrius Poeta, & Orator celeberrimus ita hexametris versibus Graecos ipsos latine reddidit :

*Saturninus ego sum nomine : meque puellum
Finxit in effigiem Bacchi materque , paterque .*

21.

Lepriniani in Ecclesia S. Leonis .

D

M. MARCIV

SABINVS . R

MENSIB. VII

COMINIA . M

PIENTISS

Communicavit Vir Cl. Abbas Petrus Aloysius
Gallettius Mon. Casin.

G g 3

Ro-

22.

*Romae in Vineæ Bernardi Oliverii extra Portam
Capenam. Tab. marmor. nuper inventa.*

D. APVLEIVS

GLAPHYRVS

APVLEIAE . IRENE

FILIAE . DVLCIS

SIMAE . QVAE

VIX. ANN. III

MENS. III. DIE

EVS. XVIII

FECEIT

Exscripsi ego ipse.

23.

Ibidem. Tab. marm. nuper inventa.

PETRONIE . HELENI

QVE . VIX. AN. II. D. I

H. V. PARENTES . FILIE

DVLCISSIME

FECERVNT

Exscripsi ego ipse.

24.

*Romae in Lapide apud Nicolaum Maronium
Palaeopolam.*

AMIANTI

MATRI . CAR

ISSIMAE . MAR

CARITA . ET

ACHILEVS

FECERVNT

Exscripsi ego ipse:

Re-

25.

Romae in Vinea Oliveria. Tab. marm. nuper inventa.

D. M.

TI. CLAV

DIO. CH

RY. E. FR

ATRI. BE

NEMEREN

TI. FECIT

CELESTINVS

Exscripsi ego ipse.

26.

Ibid. Tab. marm. nuper inventa.

D. M

VLPIAE. HYCLAE

QVAE. VIXIT. ANN. XLIII

MENS. VI. D. I

VLPIA. TYCHE. SORORI

(^{fr}) MENEMERENTI. FECIT

Exscripsi ego ipse.

27.

Romae in Cippo apud Marmorarium in Colle Hortulorum. Litteris sequioris aetatis.

D. M

COCCHIO. FORTI

ET. CLAVDIAE

MELILINE. CO

NIVGI. EIVS.

COCCHIVS. SADI

ECTVS. P

Exscripsi ego ipse prid. Kal. Sept. huius an. 1773.

G g 4

Re-

28.

*Romae extra Portam Capenam in Vineâ Bernardi
Oliverii. Tab. marmor. nuper inventa.*

D. ♡ M

FANNIVS

HELIVS . PE

CIT . CECILIE

PAVLINÆ . CON

IVGI . SVÆ

BENEM

RENTI

DVLCESSIMÆ

QVÆ . VIXIT . ANN

XXV. MENS. VI

Exscripsi ego ipse .

29.

*Ibidem. Tab. marm. nuper inventa,
& disrupta.*

D. M

FORTVNATÆ . CONIV

incomp ARABILI . CONIVG

. . . SSIME . QVÆIS . BENÆ

. . . . R . SECVRVS . VIXIT

. . . . ET . AGILITATI . SVÆ

. . . . ECVRVM . FECIT

. . . RVS . INFIBIX (*)

. . . . I . DEBVI . CON

. . . . DVLCESSIME

(*) Lege INFELIX . Exscripsi ego ipse .

Re-

30.

*Romae extra Portam Capenam. Tab. marmor.
inventa anno 1771.*

D. M

TROELIAE . FELICVLAE

T. FLAVIVS . CAPRIO

LVS . CONIVGI . CA

RISSIMAE . FECIT

Communicavit laudatus Cl. Iohannettius .

31.

*Reate in Vineâ Patritiae Gentis Sonantiae .
Tab. marmor. inventa hoc anno 1773.*

D. M

ISIADI

EVTRA

PBLVS

CONIVGI

BENE

MERENTI

FECIT

Communicavit Praeful nobilissimus Antonius
Felix Chifius Zondadarius Reatinae Civitatis
Praefes .

32.

*Romae in Aedibus Buccapaduliis . Cippus advektus
a Turri , quae dicitur de Schiavi .*

Θ. K

Idest

D. M

PAPEIPOC . EP

MHC . PAPEIPIA

PANΘEIA CTMBIO

FATKYTATH . MNH

Papirius . Her

mes . Papiriae

Panthiae . Coniugi

Dulcissimae . me

MHC .

MHC . XAPIN . TTM	<i>moriae . causa . tu</i>
BON . ANECTHCA	<i>rum . excitavi</i>
ΠΑΡΑΛΑΒΩΝ . Ε	<i>cum . duxerim . an</i>
ΤΩΝ . ΙΒ . CTNZH	<i>norum XII . simul . vi</i>
CAC . ETECIN . H	<i>xi . annis . vii</i>
KAI . MHCIN . Ε	<i>& mensibus . v</i>

Communicavit laudatus Cl. Gallettius .

33.

Romae apud Iacobum Bellottium .

K. K

ΜΑΡΓΑΡΙΔΟΣ ΤΟ ΔΕ ΧΗΜΑ ΕΗC
ΕΥΗΝΟC ΕΙΕΤΞΕΝ ΕΙΝΕΚΑ ΜΝΗ
ΜΟCΤΥΗC ΤΗC ΦΙΛΙΗC ΑΛΟ
ΧΟΤ ΚΟΥΡΗΝ ΓΑΜΙΝΕΓΗΜΕΝ
ΕΤΙ ΤΡΙΑ ΚΑΙ ΔΕΚΕΧΟΤCΑΝ
ΓΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΓΑΜΩΝ ΔΕ
ΤΕ ΑΓΑΗC ΑΜΕΝΗ ΚΑΤΘΑΝΕΝ
ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΤΡΙΩΝ ΕΤΕΩΝ
CA (sic)
ΓΕΓΑΤΙΑ ΕΥΦΡΑΝΑ ΡΟCΙΝ
ΠΑΝΤΙΕΩΙ ΒΙΟΤΩΙ

Idest :

D. M

*Margaridis hoc est sepulcrum eius
obsequii monumentum , amorisque
sui gratia positum . Uxorem
enim puellam duxi
annos tredecim natam .*

Quin-

*Quinquaginta annis steterunt nuptiae.
Simplici autem languore periit
post sexaginta tres annos exactor
Femina obsequens Viro plusquam
mortalium alia quaelibet.*

Exscripsi, & in latinum verti ego ipse, ut
potui, ad sensum.

34.

*Reate in Vinea Patritiae Gentis Sonantiae.
Tab. marmor. inventa hoc anno 1773.
cum Protome anaglyptice sculpta.*

FEC

Pro
tome

LI

ANNIVS

HIPPOLITVS

C. B. M. C. Q.

V. A. XL. . . . V

D. X.

Siglas sic lege : Coniugi . Bene . Merenti . Cum .
Qua . Vixit . Ann. XI. Men. v. Dies . x. &c. Com-
municavit laudatus Praeful Zondadarius .

35.

*Monte Causario in Dioecesi Firmana nuper inventus
Sarcophagus, dum Eremitarum Augustinensium
Coenobium demoliretur. Altus pal. 2. unc. 9.,
latus pal. 8. unc. 6.; ornatur parastatis, aliisque
anaglyptice sculptis.*

D. M

M. ACVTIO . P. P. (sic) FILIO

ACVTIANO . EQ. R. LAVR

LAVIN.

LAVIN. Q. VIXIT. ANN. XXX

MES. VI. DIEB. XXV

LACANIA. MARTINA

CONIVGI. CARISSIMO. ET. PIO

CVM. FILIS. COHERED. SVIS

EX. TESTAMENTO. ABIVS

BENAEMERENTI. POSVERVNT

Communicavit Praeful Cl. Stephanus Borgia
S. G. de Propag. Fide a Secretis.

36.

Reate in Vinca Sonantia. Lapis nuper inventus.

D. M

MARCIAE. ISLAD.

PATRONAE

DE. SE. BENEMERITAE

FECIT

A. MARCIUS. SYNEROS

LIB

Communicavit laudatus Praeful Zondadarius.

37.

*In Oppido Selci Agri Sabinensis ad scalam
Ecclesiae primariae S. Salvatoris.*

ORFIDIUS. P. L. PRIMVS

ORFIDIA. P. L. PRIMA

LETVS. DELICIVM. VIXIT

ANNOS. VIII.

GRATVS. CORFIDIAE. PRIME (sic)

LIBERTAE

Communicavit laudatus Cl. Gallettius.

Re-

38.

Romae apud Marmorarium in Via Iulia.

DLS. MANIBVS	HERIA. Q. Q. L
CL IVL. ANICETI	ET. EUTHERIS
ET. MAELIAES	SIBI. ET. SVIS
HELIADIS	Q. HERIVS Q. L
LIVIA. TROPHIME	TIBIVS
LIBERTA. ET	Q. HERIVS. Q. Q. L
LIVIA. HELIAS	CHARES
FILIA. DE. SVO	IN. FR. F. XIX
FECERVNT	IN. AGR. P. XII
IN. PRO. P. X	
IN. AGRO. P. XII	

Communicavit laudatus Cl. Gallettius.

39.

Romae extra Portam Capenam in Vinca Oliveria.

Lapis nuper inventus.

D. M
CORNELIAE. ARTEMISIAE
VIX. ANN. IIL M. VI. D. II
FECIT. CORNELIA. LVPERCA
VERNAE. SVAE

Exscripsi ego ipse.

40.

Romae extra Portam Capenam in Vinca Caroli Simonis

Neronii Icti Ripani. Lapis nuper inventus.

DLS. M. SACR
APHRODISIO
VERNAE. SVO. DVL⁶
FEC. T. FLAVVS

HPA-

EPAPRHODITVS

AEDITVVS

ABASCANTI . ET . PRISCIL

LAES . PATRONOR

ET . SIBI . SVIS . B . B

Exscripsi ego ipse .

41.

Ibidem . Urna nuper inventa :

DLS . MAN

L . FAENI . TELESFOR

VNGVENTARI

LVGDVNENSIS

ET . FAENIAE

RESTITVTAE

VXORI . EIVS

FECIT . SERGIA

TYCHE

Exscripsi ego ipse .

42.

Ibidem . Lapis nuper inventus :

Q . FABIVS . ANTHVS

TAVRISCI . L . V . A . XXXIV

Exscripsi ego ipse .

43.

Romae extra Portam Capenam in Vineae Oliveria :

Lapis disruptus nuper inventus .

HAVE . SOPHRO

ET . VOS . VIATORES

AVG . LIB . PROC . NON . PR . . .

ME . CORONATIS . MVLT . . .

ET . SVIS . LIBERTIS

Exscripsi ego ipse .

Veli-

44.

*Feltris in Aedibus Borgianis . Fragmentum lapidis
erutum hoc anno 1773. ad Aedes sacras
Divi Martini Cler. Reg. Cong. Somaſchae .*

..... O . PHRYXO
..... IOMASTENI
..... ACEDO
..... A
..... IT

Exſcripſi ego ipſe .

45.

Ibidem . Sigillum aeneum .

P. MARCI
FORTVNATI

46.

Sermonetae . Sigillum aeneum .

SPECTATI

COR. PROC

Communicavit laudatus Cl. Regius :

47.

*Sabiniani in Aemilia in Muſeo Viri Cl. Petri Burghesii.
Sigillum aeneum repertum ad Caſtrum Vetus .*

L. IVENNI
SABINI :

Communicavit ipſe Burghesius :

Ibi-

48.

Ibidem . Fragmentum Inscriptionis in Operculo Urnae sepulchralis inventae anno 1749. in Agro Sabiniensi prope Rubiconem fluvium , in praedio Marcucciorum de Arimino .

. . . . VS . AVRI . P. III

. . . IOLARE . VOLVERIT . DARE . DEBET . FISCO . . .

Communicavit laudatus Burghesius .

49.

Portusiae , Pago Terrae Arnulphorum , antiqui Patrimonii S. Romanae Ecclesiae , in Dioecesi Spoletana . In Fistula aquaria plumbea invent. ann. 1769.

C. FAELIVS . CRESCES . FEC

50.

Romae apud Iacobum Bellottium . Lapis disruptus ; nuper detectus .

. . . N. TIBI . NVNC . PRODEST . S. . EI . . . IC . . TE . VIXISSE

. . . ANNIS . HEREDVM . RATIO NVNTIAT

. . . PRIMA . FVIT . LITIS . VICESIMA

. . OLV . . . T . . ADENDE . RVDES . HOMINES

. NO . MORANTES . DELATI

. HOC . SVB . IVDICE . IVSTO

. ET . LONGIS . PROTRACTIVS

. MALORV . VICI . QVIDEM . DOMINE

VICTOR . CVM . PALMA . RELATVS . SEMANIMIS (sic)

CASV . MEDICI . MALE . MEMBRA . SECARVNT

CORPORI . QVOD . SVPEREST . TVMVLVM . TIBI

FECI . LIBENTER . NON : MIHI . MANDASTI

SED . VIVOS . SAEPE . VOLEBA

Exscripsi ego ipse ,

Vell-

Velitris in Delicio Suburbano Comitris Antonii Antonellii . In Lapide rubro difrupto , litteris minutiffimis , fed elegantibus , reperto in Agro Veliterno anno 1759.

..... LIVS . P . ET . CLODIA . L . L . OPTATVS
 VIXIT . ANNOS . VI . M . VIII
 FLORENTEM . MEI . CONE ... VSERE . PARENTES
 VM . LICVIT . SVPERIS ACCEPTIOR VNVS
 TVIT . VERBO . MALEDICERE . ACERBO
 AD . SVPEROS . QVOS . PIETAS . COGI . .
 ODESTE . NVNC . VOS . QVOI
 IS . DICITE . OPTATE . SIT
 O . ANNORVM . NONDVM
 VM . AD . MORTEM . MATRIS
 MANIEVS . CARVS . FVI . VIVOS . CARI
 ADVERSEIS . QVAE . ME . SVSTVLIT . O ...
 DESINE . IAM . FRVSTRA . MEA . MATOR
 TE . MISERAM . TOTOS . EXAGITARE . DIE ...
 NAMQVE . DOLOR . TALIS . NON . NVNC . TIBI ...
 HAEC . EADEM . ET . MAGNEIS . REGIEVS
 CLARA . AMARANTO
 AV

Exfcripti ego ipfe otio Autumnali huius anni 1773.

*In S. Iuvenalis Episcopi extra Macerinum, Oppidum
 primum Terrarum Arnulpharum, veteris Pa-
 trimonii S. Romanae Ecclesiae, in Dioecesi Spo-
 letana. Tabula marmorea disrupta circa me-
 dium, ubi conspiciendae dumtaxat remanent
 litterae A. O. Ad latera sunt duo pueri. Pars
 dextera decem versus habet, totidem sinistra.
 Lat. palm. 6. $\frac{1}{2}$, alt. 2. $\frac{1}{2}$*

PONTIASIDEREISASPIRANSVULTIBVSOLIM
 HICIAETAETHRIOSEMINELAPSAFVIT
 OMNESHONOROMNISCESITTIBIGRATIAFORMAE
 MENSQVOQVECVMMVLTUSDIGNANITOREFVIT
 TRADITAVIRGOTORISDECIMVMNONPERTVLLITANNVM
 CONIVGIIINFLEXVNICAPROLEPE(fic)RIT
 QVANTVSAMORMENTISPROBITASQVAMGRATAMARITO
 QVAMCASTIMORESQVANTVSETIPSEPVdor
 NILTIBIQVODFOEDVMVITVMNECMORIBVSULLVM
 DVMSATISOBSEQVERISFAMVLADICTAVIRI

DENIQVETEMEMITFATISODIOQVEGRAVATVM
 DVMSEQVERISVIDITCORSICACVMLACRIMIS
 TVTREVIROSPERGENSESVRSVSVBECTAROTARVM
 CONTIGISHEVCVLTRIXDVRSATISPATERIS
 TEPATERINFESTVSGENEROCVMYTOLLEREVELLET
 TEMTASITLAQVEVMSIFACERETGENITOR
 CEDITEIAMVETERVMLAVDESOMNESQVEMARITAE
 TEMPORANVLLADABVNTTALIAQVAEFACIAT
 VIRTVVSINGENTIGEMITVPLETVQVERIGATVS
 HOSFECIVERSVSPAVCATAMENMEMORANS

Infer-

Inferne haec leguntur :

.... IAM ...

HIC LEGITAVTORES MV ...

Exscripsit Praeful Cl. Stephanus Borgia Autumnali rusticatione anni 1769. Habet Muratorius pag. 1926. n. 1., qui ponit Spoleti ad Altare S. Iuvenalis, & cui misit Dionysius Sancassianus. Habet & Bonada *Carmin. ex antiq. Lapidib.* Class. x. n. xv. pag. 502., qui ponit in S. Iuvenalis extra Oppidum *Macereti* Spoletanae Dioec., tum ex eo affert Paschalis Amatius in *Tóm. vi. Collect. Pisaur. omnium Poemat. inter Carmina Christiana Epigr. xxiii. pag. 279.* Omnes tamen ita mendosa exhibent haec Carmina, ut rursus heic proferre non nisi utilissimum sit; nam Muratorius, Bonada, & Amatius lin. 3. legunt OMNIS, cum OMNES, licet tamen male, legatur in marmore; & ibid. Murator. SIBI pro TIBI. Lin. 5. singuli habent THORIS pro TORIS. Lin. 6. Bonada, qui heic perperam emendat Muratorium, & Amatius CONIGIS pro CONIGII. Lin. 9. Murator. HIC pro NIL. Lin. 10. Murator. VIRO pro VIRI. Ibid. Amatius TVM pro DVM. Lin. 11. Murator. TE TENERAM pro TEMEMET. Ibid. singuli GRAVATAM pro GRAVATVM. Lin. 13. Murator TVTE PYRGENT.... CVM SVBIECTA ROTARVM, Bonada, & Amatius. TVTA VIRVM PERGENS &c. pro TV TREVIROS PERGENS CVRSV SVBVECTA ROTARVM. Lin. 16. Murator. TESTANDI, Bonada, & Amatius TENTASTI pro TEMTASTI. Lin. 17. Murator. METRVM pro VETERVM, & MARITO pro MARITAE.

H h 2 Ibid.

Ibid. Bonada, & Amatius OMNIS PRO OMNES.
Lin.18. singuli FACIANT PRO FACIAT.

53.

*Velitris in Sacello SS^mae Trinitatis Gentis Borgiae
Patritiae. Lapis inventus in Coemeterio veterum
Christianorum in Villa Borgia extra Portam infe-
riorem Urbis anno 1750.*

VE NE CES TVS PRE VI TER

IN PA CAB DOM DOR MIT

Exscripsi ego ipse otio Autumnali huius an-
ni 1773.

54.

*Ibidem in Aedibus Ginettiis, intra clypeum rotun-
dum in Urna ornata anaglyphis profanis, nempe
virginibus alis, & palmis insignitis, ac pueris
item alatis; ad latera vero sphinges habentur.*

CLODIA. LVPER

CILLA. IN. PACE

BENE. DORMIT. QVE

VICKIT. ANNIS. XXVIII

M. VII. DIES. VIII. MECVM

ANN. VIII. M. VIII. D. XVIII

AVR. TIMOTHEVS

COIVG. B. M

Exscripsi ego ipse otio Autumnali huius an-
ni 1773. Habet Muratorius pag.1852 n.9.,
qui ponit Romae apud SS. Apostolorum
in Domo Episcopi Sipontini, sed admodum
incorrectam, & indiligentem, ut e re sit cam-
dem repetere.

55.

*In loco, qui Vescovio dicitur, in Horto Coenobii
iam deserti, Agri Sabinensis, in Urna.*

AVRELIO . VRSA

CIO . P . C . BENEMB

RENTI . QVI . VIXIT . AN

XXXVIII . DI . VIII . IN . PACH

DEP . XVI . KAL . APRIL

Communicavit laudatus Cl. Gallettius .

56.

*Verulis in parte posteriore Arae maximae
Ecclesiae Cathedralis .*

DP . MARTVRI

PE . IN . PCI . KAL . DICEM

ERIS . D . SOLIS . IND . XII

Exscripsi ego ipse otio Autumnali huius anni 1773.

57.

Bononiae in Academia Instituti Scientiarum .

DEPOSITVS . M

ARTYRIVS . III . KAL

IVLIAS . IN . PACH

TRIMATVS . ET . M^o

Communicavit Vir cl. Caietanus Aloysius Mar-
rinus Civis Archangelianus .

Re-

58.

*Romae apud eundem Marinium. Lapis repertus
ad Cryptam Ferratam anno 1765.*

Columba cum TE. IN. PACE

ramo oleae. TIMINIAE. s. ote

Arca Noe RIDI. DVLCIS si

QVOD. TIBI. DI ME. FILIE. OMNI. G. ratia

XI SYAVIL. POSIDONIVS. ET. TV...

Canis.

Gallus. Exscripsi ego ipse.

59.

*Romae in Vinca Caracciolia extra Portam
S. Laurentii in via Tiburtina.*

MARCIANO. COMPARI. QVI. VIXIT

✠ ANNOS. N. L. DEPOSITVS

XI. KAL. IAN. IN. PACE

60.

*Pisauri in Museo publico. Lapis Roma
ex Catacumbis advectus.*

ΠΑΤΗΡ. ΑΙΔΙΑΝΗΤΙ

Pater. Aelianeti

ΘΥΓΑΤΡΕΙ

Filiae

ΑΙΜΝΗΤΩ

Semper. memorabili

Postremam vocem est, qui legat ἀεινήτω in-
nuptae a μνησίν nubo, & ἄλγη privativo. Ego
potius legerem ἀεινήτω, cum & apud Fabret-
tium *Inscr.* cap. viii. n. cxi. pag. 592., & apud
Cl. Oliverium *Marmor. Pisaur.* pag. 72. n. 182.
habeatur titulus inscriptus ΤΩ. ΑΙΜΝΗΤΩ.
ΘΗΑΙΚΚΙΜΩ, nempe semper memorabili Feli-
cissimo.

Ibi-

61.

Ibidem ex Urbis Coemeteriis.

ΖΩCΙΜΟC . ΚΑΙ . ΕΥΝΕΙΚΗ

ΤΩ . ΙΔΙΩ . ΤΕΚΤΩ . ΕΥΝΕΙ

ΚΩ . ΚΑΛΩC . ΙΤΞΙΩΜΕΝΩ

ΤΗΝ . ΚΑΡΗΝ . ΤΟΥ . ΘΕΟΥ . ΕΙΡΗ

ΝΗΝ . ΕΧΕΤΕ . ΑΔΕΛΦΟΙ

Zosimus . & . Eunice

Suo . Filio . Euni

co . qui . bene . factus . est . dignus

consequi . gratiam . Dei . Pa

cem . habete . Fratres

Communicavit utramque Epigraphem Vir Cl.
Callistus Marinius Pisaurensis. Lin.2. lege τέκνω,
& lin. 3. ἱταμένω . Clauditur haec Inscriptio
aurea sententia , Christianis hominibus dignissi-
ma ; Quare claudimus & nos ea ipsa Syllogem
nostram .

FINIS TOMI SECUNDI.

EXCVSVM . ROMAE
CVRANTE . GREGORIO . SETTARIO . BIBLIOPOLA
AD . INSIGNE . HOMERI
IN . PERVIGILIO . NATALIS . DOMINI . NOSTRI
IESV . CHRISTI
ANNI . CIOCCCLXXII
REGNANTE . GLORIOSISSIMO
ROMANO . PONTIFICE
ET . EPISCOPO . OECVMENICO
CLEMENTE . XIV
QVI . MVLTIS . ANNIS . VIVAT . FLOREAT . IMPERET
PONTIFICATVS . EIVSDEM . ANNO . V

PL

51

11

